МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

МІНІСТРЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ І СПОРТУ УКРАЇНИ

ДЕРЖАВНА РЕЄСТРАЦІЙНА СЛУЖБА УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА ТА ПСИХОЛОГІЇ

КИЇВСЬКА МІСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ СОЮЗУ ЮРИСТІВ УКРАЇНИ

УКРАЇНСЬКИЙ МОЛОДІЖНИЙ ПРАВНИЧИЙ СОЮЗ

АДВОКАТСЬКА КОНТОРА «ВАСИЛИК&ЄВСТІГНЄЄВ»

ЮРИДИЧНА ГРУПА «LCF LAW GROUP»

ПРОБЛЕМИ ТА СТАН ДОТРИМАННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ

Збірник матеріалів
ІІІ Всеукраїнської науково-теоретичної конференції
(Київ, 29 листопада 2012 року)

В рамках відзначення
Всеукраїнського Тижня права

Київ - 2012

ББК Х620
УДК 342.7

Організаційний комітет:

Коваленко В.В. – ректор Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент Національної академії правових наук України, Голова Київської міської організації Союзу юристів України, генерал-лейтенант міліції;

Чернєй В.В. – кандидат юридичних наук, доцент, перший проректор Національної академії внутрішніх справ з навчально-методичної та наукової роботи, генерал-майор міліції;

Джужа О.М. – доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України;

Колб О.Г. – доктор юридичних наук, професор, директор навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ;

Бодюл Є.М. – кандидат юридичних наук, начальник відділу організації науково-дослідної роботи Національної академії внутрішніх справ;

Кваша С.С. – кандидат педагогічних наук, доцент, заступник директора - начальник відділу навчально-методичної та наукової роботи навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ;

Лов'як С.С. – старший науковий співробітник відділу організації науково-дослідної роботи Національної академії внутрішніх справ;

Коваленко В.О. - старший науковий співробітник відділу навчально-методичної та наукової роботи навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ

Влащенко О.С. – науковий співробітник відділу навчально-методичної та наукової роботи навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ;

Клименко О.І. – начальник відділу Державної реєстраційної служби України;

Рекомендовано до друку радою з наукової роботи НАВС від 12 листопада 2012 року (протокол № 10)

Організатори конференції не несуть відповідальності за поданий матеріал. Тези доповідей подано в авторській редакції.

П
781

Проблеми та стан дотримання захисту прав людини в Україні: матеріали ІІІ Всеукраїнської науково-теоретичної конференції «Проблеми та стан дотримання захисту прав людини в Україні», 29 листопада 2012 р.[Текст] – К: Нац. акад. внутр. справ.–2012.– 258 с.

ББК Х620

© Національна академія внутрішніх справ, 2012

ВІД РЕКТОРАТУ

Коваленко Валентин Васильович,
ректор Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент Національної академії правових наук України, Голова Київської міської організації Союзу юристів України

Доброго дня, шановні учасники конференції!

Насамперед дозвольте привітати у стінах нашої академії гостей-учасників конференції, які є представниками органів державної влади, поважних юридичних організацій, вищих навчальних закладів, і висловити подяку за згоду взяти участь в обговоренні проблем та стану забезпечення прав людини в Україні.

Обговорення названих проблем проводиться в межах Всеукраїнського тижня права, який щорічно приурочується до дня прийняття Загальної декларації прав людини.

Чи не щорічно після у 1948 року цими днями збираються державні діячі, науковці, юристи-практики та студентська молодь для аналізу ситуації із захисту прав людини у світі та в суверенних державах.

Академія ж у свою чергу вже третій рік поспіль з цією ж метою організовує і проводить науково-теоретичну конференцію на тему: «Проблеми та стан дотримання захисту прав людини в Україні» в надії, що у сьогоднішній Вашій полеміці народяться пропозиції, здатні вказати шляхи до підвищення рівня захищеності прав людини в нашій молодій демократичній державі.

Як відомо, закріплення прав і свобод людини та громадянина в наш час стали найвищою загальновизнаною суспільною цінністю, а їх визнання та практичне здійснення – основним критерієм міри демократичності держави.

Першочерговими кроками щодо захисту прав людини та громадянина на належному рівні є оптимізація роботи органів влади, запровадження дієвих інститутів та механізмів громадянського суспільства.

Зазначу, що студенти, курсанти і слухачі академії беруть участь в організації та проведенні Всеукраїнського тижня права, до заходів з нагоди якого крім цієї конференції проведено понад 30 різнопланових наукових заходів: тематичних конференцій, круглих столів, семінарів, показових лекцій, презентацій підручників, правопросвітницьких занять у загальноосвітніх школах тощо.

Також, можу з гордістю констатую, що курсанти та студенти академії активну працюють в юридичних клініках, здійснюючи правовий захист та освіту населення.

Шановні учасники конференції! Програма конференції надзвичайно різноманітна та цікава. Тож, зважаючи на висвітлений вище внесок фахівців академії у забезпечення прав людини, плекаю надію, що дискусія, яка відбувається сьогодні в межах конференції гідно збагатить коло ідей у сфері захисту невід'ємних прав людини та запропонує нові ефективні практичні рішення щодо їх реалізації.

Творчого Вам настрою, світлого розуму та наукової завзятості!

Чернєй Володимир Васильович,
перший проректор Національної академії внутрішніх справ з навчально-методичної та наукової роботи, кандидат юридичних наук, доцент

Шановні учасники та гості нашого навчального закладу!

Можу констатувати, що спільними зусиллями ми створюємо та підтримуємо гарні традиції в напрямку захисту прав людини в Україні через проведення ІІІ Всеукраїнської науково-теоретичної конференції на доволі цікаву та актуальну тематику «Проблеми та стан дотримання захисту прав людини в Україні», що проходить під егідою Всеукраїнського тижня права в Україні.

З кожним роком ми спостерігаємо зростання уваги до проблем дотримання прав людини в нашій державі та їх захисту. Сьогодні доповідатимуться і обговорюватимуться питання, які були, є і будуть надзвичайно актуальні не тільки в середовищі правників, але і для кожного українського громадянина, тому беззаперечною є масштабність проблематики, корисність і необхідність подібних заходів.

Наразі фактом є збільшення кількість людей, які усвідомлюють обсяг гарантованих українським законодавством прав і свобод, та через порушення яких звертається за їх захистом не тільки до українських судів, а й до Європейського Суду з прав людини.

Як і вас, академію завжди хвилює питання дотримання базових стандартів прав людини, і наразі судова практика Європейського суду з прав людини красномовно свідчить про серйозні і системні проблеми в нашій державі.

Тому ми з вами просто зобов'язані змінювати, як правове поле для покращення ситуації так і пильно стежити і виявляти джерела, які породжують подібні проблеми. Вважаю, що за наслідками подібних заходів, логічною і необхідною є імплементація висновків і найкращих ідей у вітчизняні правові реалії.

Щиро бажаю успіхів у роботі Всеукраїнської науково-теоретичної конференції, та окремо кожному – щастя, міцного здоров'я, наснаги у справі розбудови Української держави!

ПРАВО ГРОМАДЯН НА ЗДІЙСНЕННЯ ПРЯМОГО НАРОДОВЛАДДЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЙОГО МЕХАНІЗМІВ У КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ

Федоренко Владислав Леонідович, доктор юридичних наук, професор,заслужений юрист України, заступник начальника ННІЗДН – декан факультету заочного навчання цивільних осіб НАВС

Будучи носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні, народ, виходячи з сутності та змісту свого природного права на владу в державі, гіпотетично має право на здійснення свого волевиявлення у будь-якій, крім тієї, яка безпосередньо заборонена Конституцією України, організаційно-правовій формі [1]. Це своє природне право реалізує через здійснення конституційного права громадян на безпосереднє народовладдя.

Початок роботи у 2012 році Конституційної Асамблеї як спеціального дорадчого органу при Президентові України на який покладається завдання модернізації Конституції України дає надії на модернізацію системи форм безпосередньої демократії в Україні. Це переконання грунтується з- поміж іншого й на тому, що одна з комісій Конституційної Асамблеї, – Комісія з питань здійснення народовладдя, - покликана удосконалити існуючі механізми здійснення народовладдя в Україні та удосконалити систему форм безпосередньої демократії.

У зв'язку з цим, відзначимо, що світовій і, насамперед, європейській історії конституціоналізму та безпосередньої демократії відома значна кількість форм організованого та стихійного народного волевиявлення. Це - вибори, референдуми, виявлення громадської думки, плебісцити, народні обговорення, народні опитування, народні ініціативи і петиції (колективні письмові звернення), збори, мітинги, походи, демонстрації, а також такі виняткові, переважно немирні, стихійні форми народовладдя, як революції, повстання, громадянські війни, національно-визвольні та політичні рухи, протести, акції громадянської непокори, голодування, пікетування тощо. При цьому, стихійні форми безпосереднього народовладдя, як правило, ставали разовими, виключними актами державотворення та правотворення народу. У конституціях і конституційних актах держав світу унормовувалися їх результати і здобутки, а не можливість їх повторення надалі.

Водночас, для правової держави загальновизнаним є принцип нормативної визначеності форм здійснення народовладдя. Зміст цього принципу полягає в наділенні суб'єктів конституційного права лише тими правами і обов'язками, а також організаційно-правовими формами їх реалізації, що санкціоновані, чи встановлені чинним законодавством. Очевидно, що принцип правової визначеності є обов'язковим і для конституювання форм реалізації безпосередньої демократії.

Конституція та закони України не містять вичерпного переліку форм безпосередньої демократії, а також не визначають їх чітких юридичних ознак. Законодавець у ст. 69 визначив: «Народне волевиявлення здійснюється через вибори, референдуми та інші форми безпосередньої демократії». Це дозволяє українським і зарубіжним ученим-конституціоналістам по різному тлумачити положення чинного законодавства та визначати систему форм безпосередньої демократії.

Насамперед, заслуговує на увагу система форм безпосередньої демократії, обґрунтована А.О. Селівновим на основі комплексного аналізу

Конституції та законів України. В Аналітичній записці від 25 липня 2012 р. № 1 Конституційної Асамблеї (щодо реалізації народовладдя через органи державної влади в Україні) він визначає наступні форми безпосередньої демократії:

1) вибори (Конституція України, Закон України «Про вибори народних депутатів України», Закон України «Про вибори Президента України», Закон України «Про Центральну виборчу комісію»);

2) референдум (Конституція України, Закон України «Про всеукраїнський та місцеві референдуми», Закон України «Про Центральну виборчу комісію», Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні»).

3) народні обговорення. Цей правовий інститут на конституційному рівні прямо не передбачений. Проте аналіз конституційних положень дає можливість зробити висновок про опосередковане регулювання народних обговорень через конституційні характеристики України, закріплення принципу народовладдя, права народу здійснювати владу як безпосередньо, так і через органи державної влади та місцевого самоврядування (стаття 5), надсилати індивідуальні чи колективні звернення в державні органи і органи місцевого самоврядування (стаття 40), брати участь в місцевому самоврядування як інституті самоорганізації населення, що не входить в систему державної влади (статті 5, 38, розділ XI), необмеженість прямих форм народовладдя (стаття 69), виступати з ініціативою проведення референдуму (стаття 72).

4) опитування громадської думки. Згідно статті 47 Закону України «Про всеукраїнський та місцеві референдуми» опитування громадської думки, що проводяться в іншому порядку, ніж передбачено цим Законом, або з питань, які відповідно до Закону не можуть виноситися на всеукраїнський та місцевий референдуми, не мають статусу дорадчого опитування громадян України (консультативного референдуму) і правових наслідків, що з цього випливають [2].

Відзначимо, що закони України визначають і інші форми безпосередньої демократії. До прикладу, локальні (місцеві) форми безпосереднього народовладдя встановлено Законом країни «Про місцеве самоврядування в Україні», положення якого встановлюють такі форми безпосередньої демократії територіальних громад (місцевого самоврядування), як місцеві референдуми (ст. 7), загальні збори громадян (ст. 8), місцеві ініціативи (ст. 9), громадські слухання (ст. 13). На жаль, потенціал цих форм локальної безпосередньої демократії на сьогодні з різних причин не реалізовується.

На нашу думку, під конституційними формами безпосередньої демократії, у їх вузькому значенні, слід розуміти організаційно-правові форми прямого волевиявлення всього Українського народу або його частини (територіальних громад, громадської спільноти Автономної Республіки Крим) із найважливіших питань суспільного та державного життя, а також із питань місцевого самоврядування шляхом виборів, референдумів або в інших, визначених Конституцією та законами України формах.

Основними юридичними ознаками конституційної форми безпосередньої демократії, на наш погляд, є:

- за сутністю, форма безпосередньої демократії є вираженням спільної волі народу України, або його частини (територіальної громади, громадської спільноти АР Крим);

- за змістом (предметом), форма безпосередньої демократії вирішує питання формування представницького органу державної влади та органу місцевого самоврядування, їх посадових осіб, а також найважливіші

питання загальнодержавного та місцевого значення, окрім тих, що не заборонені до розгляду Конституцією;

- за підставами здійснення, форма безпосередньої демократії та правовий режим її реалізації визначається в Конституції та законах України, рідше – лише в законах України:

- за формою реалізації, форма безпосередньої демократії передбачає наявність прямого голосування громадян, встановлення й оприлюднення його результату;

- за результатами, форма безпосередньої демократії передбачає прийняття зобов'язуючого, як правило, імперативного рішення – правового акта про результати формування представницького органу державної влади чи органу місцевого самоврядування, про результати всеукраїнського та місцевого референдуму. При цьому, рішення навіть консультативного референдуму має зобов'язуючий характер для суб'єкта, уповноваженого остаточно приймати правовий акт чи відповідне рішення;

- за гарантованістю, форма безпосереднього народовладдя, визнана в суспільстві та державі як демократична і правова, гарантується державою шляхом створення належних законодавчих і організаційно-правових умов і засобів щодо її ефективної реалізації. За порушення чинного законодавства про порядок організації форм прямого народовладдя держава встановлює юридичну відповідальність.

Загалом же, форми безпосередньої демократії, визначені в Конституції та законах України, є досить різноманітними. І це є іще однією їхньою юридичною ознакою. Вони класифікуються за змістом питань, що обговорюються і вирішуються, – формування представницького органу, конституційні, законодавчі, адміністративно-територіальні, міжнародно-правові тощо; за законодавчими підставами здійснення – конституційні та законодавчі; обов'язкові й факультативні; за умовами: за місцем – всеукраїнські та місцеві; за часом – чергові, позачергові, повторні, перші (первинні); періодичні, разові тощо; за наслідками здійснення відповідних форм безпосередньої демократії – вирішальні (імперативні) і консультативні тощо.

Не виключено, що цивілізаційний розвиток людства в XXI ст., зокрема, генеза «e-net-демократії», сприятиме формуванню та утвердженню нових прогресивних форм прямого народовладдя. Утім, прагнення розширити систему форм прямого народовладдя не повинне стати самоціллю.

У цьому сенсі слід прислухатися до думки відомого мислителя сучасності Ф. Фукіями, який у своєму інтерв'ю вітчизняним ЗМІ у липні 2012 р. на питання «Чи є можливість створення нових форм демократії на противагу представницькій демократії?», зазначив наступне: «Я думаю, що вам потрібно використовувати старі форми демократії, вам потрібні політичні партії, представницький уряд, а також набагато вищий рівень участі людей, які власне змушують ці інституції працювати. … не може бути демократії, якщо населення не мобілізоване, якщо не існує громадянського суспільства» [3].

Отже, саме традиційні форми безпосередньої демократії – вибори і референдуми – є серцевиною системи форм прямого народовладдя в Україні і мають найбільший державотворчий і правотворчий потенціал в Україні, за умови розвиненого та мобілізованого громадянського суспільства та його інститутів.

У цьому сенсі, форми безпосередньої демократії мають органічно поєднуватися з формами участі громадян, громадськості та інститутів громадянського суспільства в управлінні державними справами – громадськими консультаціями, громадськими експертизами, громадськими радами про органах державної влади тощо.

При цьому, форми участі громадян в управлінні державними справами не повинні ототожнюватися з формами безпосередньої демократії, безпідставно розширювати їх систему. Вони відрізняються за сутністю, змістом, суб'єктами та результатами. До того ж, у сучасному світі інститут участі громадян в управлінні державними справами і захисті своїх прав, або ж інститут адвокасі (англ. advocacy – громадська кампанія) набувають все більшої ваги і популярності, сприяють мобілізації громадянського суспільства та його інститутів.

Узагальнюючи, можна зробити висновок, що на сьогодні для здійснення народного волевиявлення найбільш традиційними і універсальними формами безпосередньої демократії залишаються вибори і референдуми. Індекс демократичного розвитку суспільства і держави в XXI ст. визначається не кількістю форм безпосередньої демократії, а їх якістю, дієвістю, здатністю утверджувати демократію та верховенство права.

У нашому випадку система форм безпосередньої демократії буде представлена виборами і референдумами і діятиме: 1) на загальнодержавному рівні (суверенітет народу України); 2) на місцевому рівні (публічна влада територіальних громад, які є частиною народу України); 2) на рівні Автономної Республіки Крим (публічна влада громадської спільноти автономії, яка також є частиною Українського народу).

Такі перспективні форми безпосередньої демократії як народні та місцеві ініціативи, народне вето, народне відкликання представницького органу тощо, які успішно практикуються в Італії, США, Франції, Швейцарії і інших демократичних державах світу, можуть стати процедурними складовими чи різновидами референдної демократії.

Водночас, система форм безпосередньої демократії не є закритою системою і може доповнюватися іншими, новими формами народовладдя, заснованими на прогресивних інформаційних технологіях тощо. З цією метою, на наш погляд, слід: 1) залишити в Конституції України словосполучення «інші форми безпосередньої демократії», або ж 2) виключити розділ Конституції України, присвячений виборам і референдумам (нині Розділ III) із числа тих розділів, зміни до яких вносяться за ускладненою процедурою.

Список використаних джерел:

1. Аналітичній записці від 25 липня 2012 р. № 1 щодо реалізації народовладдя через органи державної влади в Україні // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.minjust.gov.ua/ http://www.president.gov.ua/news/24878.html

2. Федоренко Владислав // Щодо сутності та змісту категорій «народний суверенітет», «народне волевиявлення», «безпосередня демократія», «форма безпосередньої демократії» та їх співвідношення в конституційній правотворчості // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.president.gov.ua/news/25206.html

3. Френсіс Фукуяма: Помаранчева революція була попередженням для всього світу // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://life.pravda.com.ua/person/2012/07/ 24/107466/view_print/

КОНСТИТУЦІЙНА РЕФОРМА ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УТВЕРДЖЕННЯ І ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В УКРАЇНІ

Демиденко Володимир Олексійович, кандидат юридичних наук, доцент, заступник начальника кафедри конституційного та міжнародного права НАВС

Конституція України (ст. 3) визнала людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку найвищою соціальною цінністю, утвердження і забезпечення прав і свобод людини – головним обов'язком держави.

При цьому утвердження прав і свобод людини, з точки зору головного обов'язку України (ч. 2 ст. 3 Конституції), являє собою діяльність держави, спрямовану на визнання певних можливостей людини, необхідних для її нормального існування й розвитку у конкретно-історичних умовах, об'єктивно зумовлену досягнутим рівнем розвитку суспільства.

Забезпечення прав і свобод людини, як головний обов'язок України (ч.2 ст. 3 Конституції) — це діяльність держави, що ставить своїм завданням сприяння в реалізації прав і свобод людини шляхом позитивного впливу на формування загальносоціальних (економічних, політичних, духовно-ідеологічних) і юридичних гарантій, які передбачають охорону і захист прав та свобод людини.

Подальше утвердження і забезпечення прав і свобод людини і громадянина в нашій країні можливе лише за умови проведення глобальної модернізації політичного, економічного, соціального, культурного, гуманітарного життя.

Як наслідок в Україні розпочато низку реформ. А саме: конституційну, судово-правову, податкову, пенсійну, митну, адміністративно-територіальну, муніципальну та ін. Щодо окремих з них ми вже на сьогодні маємо перші результати. Зокрема, це стосується податкової та судово-правової реформи. Окремі реформи, наприклад, митна є предметом непростих дискусій у парламенті України, уряді України, серед громадськості. Напрямки проведення окремих реформ, як то – конституційної, адміністративно-територіальної, муніципальної лише зараз напрацьовуються.

Мені видається, що ключовою реформою щодо підвищення ефективності утвердження і забезпечення прав і свобод людини, а відповідно самою найважливішою на сьогодні, є саме конституційна реформа. Адже саме вона покликана:

по-перше, сформувати дієвий механізм державної влади;

по-друге, забезпечити пряму, реальну а не фіктивну участь громадян України у формуванні державної та муніципальної влади;

по-третє, посилити прозорість діяльності і врешті решт підзвітність органів публічної влади, їх посадових і службових осіб перед народом України, відповідними територіальними громадами;

по-четверте, закріпити гарантії дотримання владними установами, посадовими і службовими особами обов'язків і меж компетенції, що визначені в Конституції та законах України.

по-п'яте, запровадити жорсткі санкції за порушення державними органами конституційних приписів;

по-шосте, забезпечити баланс повноважень між Верховною Радою України, Президентом України, Кабінетом Міністрів України, органами судової влади України;

по-сьоме, вирішити проблему рівного представництва інтересів усіх регіонів на центральному рівні, зокрема, в законодавчій і виконавчій владі;

по-восьме, відокремити владу від бізнесу тощо.

На сьогодні є різні варіанти конституційної реформи в Україні, а відповідно різні шляхи досягнення наведених вище задач, що є предметом дискусії серед науковців, політиків, громадських діячів та власне простих громадян України.

В межах своєї доповіді я не буду здійснювати аналіз різноманітних, запропонованих різними суб'єктами, варіантів розподілу владних повноважень між вищими органами державної влади.

Загалом, лише хочу констатувати той факт, що ключовим питанням конституційної реформи в Україні є питання принципів її проведення.

На мою думку, серед принципів проведення конституційної реформи в Україні поряд із принципами гуманізму, народовладдя, верховенства права, пріоритету прав і свобод людини та багатьох інших належне місце має

зайняти принцип реальної юридичної відповідальності, перш за все конституційно-правової, органів публічної влади, їх посадових і службових осіб за свої протиправні діяння (дії і бездіяльність).

Адже ще древні філософи вчили, що право без відповідальності є декларативним.

Тому, ми можемо розробити і прийняти відмінну юридичну Конституцію та багато інших чудових законів, але не передбачити реальної відповідальності і на виході ми будемо мати – безлад, хаос, корупцію і багато інших негативних соціальних явищ. Правильність цієї тези неодноразово підтверджує життя. Хочу зазначити, що в сфері конституційно-правових відносин до певної міри панує безвідповідальність різних суб'єктів. Наприклад, народний депутат є, згідно Конституції та законів України, представником Українського народу у Верховній Раді України. Тобто народ делегує владу народним депутатам України для її здійснення. Відповідно громадяни України повинні мати право контролю за діяльністю народного депутата, право відкликання депутата, право дострокового припинення повноважень народного депутата за незадовільне виконання обов'язків визначених в Конституції і законах України. На жаль, цих положень чинне законодавство України не містить. І тому маємо те, що маємо!

Тому я за втілення конституційно-правової відповідальності як принципу проведення конституційної реформи в Україні!

ГАРАНТІЙ МІСЦЕВОЇ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ І ЇХ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ

Калиновський Богдан Валерійович, кандидат юридичних наук, доцент, заступник начальника кафедри конституційного та міжнародного права НАВС

На даний час розвитку України здійснення конституційної, адміністративно-територіальної, судової та ряду інших структурних реформ на рівні територіальної організації влади не дали очікуваних позитивних результатів. Продовжуються пошуки шляхів, механізмів трансформаційних процесів, при цьому висвітлюється різне бачення соціально-економічних, конституційних, законодавчих перетворень як у муніципальному середовищі, так і в державних владних інституціях.

В останні роки питаннями організації влади на місцях ґрунтовно займалися такі вітчизняні вчені, як: В. Аверьянов, М. Баймуратов, О. Батанов, В. Борденюк, В. Кампо, М. Корнієнко, В. Кравченко, В. Куйбіда, М. Пухтинський, В Шаповал та ряд інших. При цьому слід зазначити, до недостатньої уваги в науковій літературі приділено уваги гарантіям місцевої публічної влади і їх значенню для захисту і забезпеченню прав людини.

Насамперед слід визначитися з етимологічним значенням поняття "гарантія", що в перекладі з французької (garantie) означає забезпечення, запоруку. Таким чином, гарантія – насамперед явище, що забезпечує досягнення визначеного результату. Мета гарантій місцевої публічної влади – безперешкодне й ефективне вирішення питань місцевого значення в інтересах місцевих жителів, причому як органами і посадовими особами що здійснюють свою діяльність на місцевому рівні, так і передусім територіальною громадою безпосередньо.

В юридичній науці виділяють два види гарантій: нормативно-правові та організаційно-правові. В свою чергу, нормативно-правові гарантії поділяються на матеріальні і процесуальні. Дія державних гарантій спрямована передусім на збереження конституційного ладу, верховенства

права, конституції і закону, охорону і забезпечення прав та свобод людини і громадянина, здійснення прямого народовладдя, державної влади і місцевого самоврядування [1, с. 555].

Гарантії забезпечують реалізацію права на місцеве самоврядування і ефективну діяльність виборних та виконавчих органів місцевого самоврядування та місцевих органів виконавчої влади. Слід наголосити, що таке забезпечення є належним лише за умови, що ці гарантії створюють певну систему, тобто кожний елемент сукупності гарантій взаємозв'язаний з іншими своєю метою, призначенням. Відсутність чи невиконання певної гарантії спричиняє порушення права на місцеве управління, і при цьому ні мети, ні комплексу гарантій місцевого управління не буде досягнуто.

Аналізуючи вітчизняні та зарубіжні науково-теоретичні джерела, можна дійти висновку, що серед науковців не існує єдиної класифікації гарантій місцевої публічної влади, зокрема місцевого самоврядування. Так, В. Кампо стверджує, що "правові гарантії захисту прав і законних інтересів місцевого самоврядування поділяються на конституційні і судові" [2, с. 29]; Є. Ковешніков пише, що гарантії місцевого самоврядування класифікуються на загальні та спеціальні [3, с. 228]; М. Пухтинський розглядає систему державних гарантій місцевого самоврядування, серед яких виділяє: загальні, які обумовлені особливостями соціально-політичного ладу, ступенем розвитку економіки, духовної сфери; конституційні, які визначаються в Конституції і присвячені безпосередньо принципам організації місцевого самоврядування; організаційно-правові, які забезпечують організаційну та правову автономію територіальних громад та органів місцевого самоврядування; фінансово-економічні, спрямовані на додержання фінансової та економічної самостійності місцевого самоврядування; міжнародно-правові, які декларовані у міжнародно-правових актах [4, с. 90].

Певною мірою класифікація гарантій має умовний характер. Проте, на наш погляд, вся система державних гарантій мусить бути вмонтована в конструкцію, яка: по-перше, унеможливлювала б втручання центру у вирішення місцевих справ; по-друге, сприяла б органам місцевого самоврядування запровадити такий правовий механізм, який дозволяв би самостійно, оперативно і кваліфіковано вирішувати всі місцеві питання в інтересах жителів територіальної громади . При цьому нерозв'язаним залишається один важливий аспект цієї проблеми - відповідальність. Вона має бути диференційованою на кожному рівні самоврядування, у кожної посадової особи, яка забезпечує певну ділянку роботи.

Головною метою конституційно-правової реформи має стати створення такої інституційної організації публічної влади, яка була б здатною швидко й адекватно реагувати на постійно змінювані інтереси і потреби суспільства, забезпечувати високий рівень надання управлінських послуг, ефективно забезпечувати реалізацію та захист прав і свобод людини. Досвід провідних європейських країн свідчить, що успішно реалізувати такі завдання може тільки сучасний, гнучкий, відкритий для громадськості, багаторівневий і децентралізований механізм публічної влади, органічно поєднуючи загальнонаціональні інтереси з регіональними та місцевими потребами. Беручи до уваги історичне минуле України, можемо констатувати, що сьогодні в Україні спостерігається неоднорідність етнічного складу жителів, відмінність соціально-економічних характеристик регіонів і громад, все це вимагає розумної і зваженої регіоналізації і муніципалізації державного будівництва.

Вважаю, що в умовах фінансової кризи продовження надмірної концентрації повноважень в органах центральної виконавчої влади та

відсутності реальної мотивації органів місцевого самоврядування до місцевого розвитку повинно бути подоланим.

Список використаних джерел:

1.Юридична енциклопедія / Редкол.: Ю.С. Шемшученко, Ф.Г.Бурчак та ін. – Том 3 (К-М). – К.: Вид. "Українська енциклопедія" ім. М.П. Бажана, 2001. – 732 с.
2. Кампо В.М. Місцеве самоврядування в Україні. – К.: Ін Юре, 1997. – С. 13.
3. Ковешников Е.М. Муниципальное право. - М.: Издательство "Норма", 2000.–284с.
4. Пухтинський М.О. Проблеми розвитку місцевого самоврядування в Україні // Основи муніципального права України: Навчальний посібник / За ред. проф. М.І. Корнієнка. – К., 2000. – С. 90.

ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ СТАНОВЛЕННЯ ФУНКЦІЇ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ

Пустовіт Жанна Миколаївна, кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри теорії держави і права НАВС

Актуальність дослідження проблем становлення і розвитку функцій Верховної Ради України полягає в необхідності вивчення еволюційного процесу розвитку функцій Верховної Ради України, з метою підвищення ефективності її діяльності, що слугуватиме вагомою підставою становлення парламентаризму в Україні.

Дана проблематика вивчалася в наукових працях, С.Головатого, В. Копейчикова, О.Копиленка, Л.Кривенко, О.Мироненка, В.Погорілка, В.Шаповала, Ю. Шемшученка, Л.П.Юзькова та інших вчених.

Процес становлення і розвитку функцій українського парламенту варто поділяти на періоди, що характерні для основних періодів розвитку української державності.

Для кожного етапу розвитку української держави є властивим процес функціонування представницьких установ чи органів, що мали окремі ознаки представницьких установ, які в різні історичні періоди розвитку мали притаманні лише їм функції і повноваження, вивчення змісту яких є вагомою підставою для становлення і розвитку функцій сучасного українського парламенту.

Варто виділяти такі періоди становлення і розвитку української державності: перший період – це ранньофеодальний період нашої державності для якого було характерним діяльність віче; другий період державного будівництва – це литовсько-польська доба, що знаменується діяльністю сеймів; третій період відомий заснуванням Запорозької Січі, в якій функціонували козацькі ради; третій період – це період розбудови Української держави (період діяльності Центральної Ради України та доба Директорії УНР); четвертий період державності, в якому Україна ввійшла до складу Союзу Радянських Соціалістичних Республік (для цього етапу є характерною діяльність Верховної Ради УРСР); п'ятий період формування України як самостійної, незалежної і демократичної держави характеризується прийняттям 16 липня 1990 року Декларації про державний суверенітет України, Акту проголошення незалежності України та прийняттям 28 червня 1996 року Конституції України

Ранньофеодальний період розвитку української державності знаменується зародженням віче, які виконували ряд функцій, що в сучасній науці конституційного права визначаються як законодавча, представницька, установча, контрольна, бюджетна та зовнішньополітична.

Наступним етапом в еволюційному процесі щодо становлення функцій українського парламенту стала литовсько-польська доба, яка припадає на XIV – XVст. Вже починаючи з XV століття на території України шляхта збиралася з метою вирішення важливих державних питань та проводила сейми, які мали певну ієрархію і розподілялися переважно земські та

загальнонаціональні. Сейм був представницьким органом парламентського типу Корони польської і Речі Посполитої.

У XVI столітті на підставі досвіду діяльності таких про парламентських інституцій як віче і сейми сформувалася традиція зібрання так званих козацьких рад, які на Запорізькій Січі вважалися органами влади, які носили виборний і подекуди представницький характер.

Наступний період розбудови української держави характеризується діяльністю Центральної Ради України та добою Директорії УНР.

Центральна Рада Української Народної Республіки була створена 17 березня 1917 року і має всі підстави вважатися попередником Верховної Ради України.

Визначальним у діяльності Центральної Ради України стало прийняття Конституції УНР, в якій Україна проголошується незалежною, демократичною і парламентською державою, а також проголошує принцип поділу влади на законодавчу, виконавчу та судову. Аналіз історичних документів даного історичного періоду дає нам повне уявлення про межі, форми і спосіб здійснення функцій парламентським установам.

Однією з особливостей доби Гетьманату є те, що у політич¬ній системі держави не було представницького законодав¬чого органу, а судова влада підпорядко¬вувалася центральним держав¬ним установам. Пріоритетну роль у системі державного управління відігра¬вав гетьман, який посідав найвище місце в державі відносно інших державних установ. Повноваження гетьмана поширювалися на сферу законодавчої, виконавчої та судової влади. Таким чином, уся повнота функцій представницької установи належала Гетьману.

В підсумку необхідно констатувати, що XX століття є періодом розбудови Української держави, в якому занадто яскравою є діяльність Центральної Ради України та доба Директорії УНР. І в цьому контексті не можна залишити поза увагою вироблені тогочасною владою підходи щодо меж, способів і засобів функціонування представницьких установ. Тут ми спостерігаємо за тим як підвищується роль народу, інтереси якого всебічно представлені в парламенті, збільшується вплив законодавчої влади над урядом та коло повноважень щодо реалізації парламентами бюджетно-фінансової функції тощо.

Наступний період характеризується тим, що Україна ввійшла до складу Союзу Радянських Соціалістичних Республік. Відповідно, утворюється Українська Радянська Соціалістична Республіка, з системою влади, конституційний статус якої було визначено конституційно.

Період формування України як самостійної, незалежної і демократичної держави характеризується тим, що після розпаду СРСР в Україні розпочався новий етап у розвиткові конституційного процесу в Україні. Його вихідним пунктом стало проголошення Декларації про державний суверенітет України 16 липня 1990р.

24 серпня 1991 року було проголошено незалежність України, що стало вагомою підставою для демократичних перетворень в нашому суспільстві та державі. Так, змінилася організація державної влади, почало формуватися громадянське суспільство, багатопартійність, демократична виборча система тощо.

Останні вибори до Верховної Ради УРСР в умовах існування Радянського Союзу відбулися 1990 року. Після прийняття Акту проголошення незалежності України вона перетворилася на Верховну Раду України. І цей період (1990-1996рр.) є надзвичайно плідним щодо розвитку підходів до змісту, способів, засобів та меж здійснення функцій Верховної Ради України.

Загалом, процес прийняття Нової Конституції України за увесь період незалежності пройшов також ряд історичних етапів: по-перше, підготовку декількох проектів Конституції України, що відтворювали позиції різних

політичних сил; по-друге, створення конституційних комісій і груп, які упродовж 1991-1996 років підготували і розглянули кілька проектів Конституції України; по-третє, винесення одного з проектів на загальнодержавне обговорення, після чого відбувся аналіз результатів обговорення з подальшим внесенням змін до тексту проекту Конституції; по-четверте, ефективну роботу над проектом Конституції після обрання народом України Верховної Ради нового скликання і Президента України у 1994 році; по-п‘яте, у червні 1995 року було укладено Конституційний договір між Верховною Радою і Президентом України; по-шосте, підготовку нового проекту Конституції України; по-сьоме, прийняття Конституції України Верховною Радою України 28 червня 1996 року.

Отже, по-перше, процес становлення і розвитку функцій українського парламенту варто поділяти на періоди, що відповідають основним періодам розвитку української державності. Адже, для кожного періоду розвитку української державності є характерним формування і функціонування органів державної влади, пріоритетне місце серед, яких посідає парламент.

По-друге, для кожного етапу розвитку української держави є властивим процес формування представницьких установ, які в різні періоди еволюційного розвитку мали відповідні функції і повноваження, що є вагомою підставою для становлення і розвитку функцій сучасного українського парламенту.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА ЛЮДИНИ НА УЧАСТЬ В УПРАВЛІННІ ДЕРЖАВНИМИ І СУСПІЛЬНИМИ СПРАВАМИ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ СТАНДАРТИ І НАЦІОНАЛЬНІ РЕАЛІЇ

Камінська Наталія Василівна, кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри конституційного та міжнародного права НАВС

Одним з принципів суверенної демократичної держави і основою народовладдя є верховенство права і закону, їх неухильне дотримання, забезпеченя і захист прав людини і громадянина.

Закріплене у ст. 38 Конституції України право громадян повністю відповідає міжнародним нормам, зокрема, передбаченому у ст. 25 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права 1966 року положенню про право кожного громадянина без будь-якої дискримінації та без обґрунтованих обмежень брати участь у веденні державних справ як безпосередньо, так і за посередництвом вільно обраних представників. У ст. 21 Загальної декларації прав людини проголошується право кожного брати участь в управлінні своєю державою як безпосередньо, так і через своїх представників, на рівний доступ кожного громадянина до державної служби у своїй країні.

При цьому неоднозначні трактування поняття „управління державними справами” і в ряді міжнародно-правових актів. Так, у Загальній декларації прав людини це „управління своєю країною”, у Міжнародному пакті про громадянські і політичні права – „ведення державних справ” тощо. Загалом суб`єктивне право громадян брати участь у державному управлінні є значно вужчим за конституційне право на участь в управлінні державними справами, але реалізуються вони у тісному взаємозв`язку та єдності.

Важливо належним чином розкрити демократичний зміст ст. 38 Конституції України, яка не обмежується власне державними справами, а включає в себе й участь громадян через форми безпосередньої демократії в реалізації установчої влади народу. Конституція встановлює, що вибори і референдуми є формами безпосередньої демократії, громадяни мають право рівного доступу до державної служби і служби в органах місцевого самоврядування, що народ бере участь у здійсненні правосуддя. Тобто у

самій Конституції закладено, що громадяни України беруть участь у здійсненні безпосереднього народовладдя, державної влади і місцевого самоврядування.

Важливими інститутами безпосередньої демократії, що дозволяють реалізувати громадянам право на участь в управлінні державними і суспільними справами, є вибори і референдуми, порядок підготовки і проведення яких визначається Конституцією України та окремими законами. Інша правова форма реалізації громадянами права брати участь в управлінні згаданими справами, визнається державна служба і служба в органами місцевого самоврядування (муніципальна служба). Це види трудової діяльності, відображаючі суспільний поділ праці, є професійною, на постійній основі діяльністю громадян України, які займають відповідні посади і спрямовані на реалізацію покладених завдань, повноважень.

Досвід країн Європи, міжнародних регіональних організацій також свідчить про наявність процесів управлінського характеру, зокрема, на наднаціональному рівні для інституцій Європейського Союзу. Причому система європейського управління має багаторівневий характер, ознаками якого на наднаціональному, національному, регіональному та місцевому рівнях є збільшення кількості суб'єктів управління, підвищення процесуальності, ефективності в деяких сферах політики, а також демократизму.

Як підкреслюють дослідники, право участі громадян в управлінні державними і суспільними справами є узагальненим конституційним політичним правом, інтегруючим наступні політичні права: право брати участь у референдумах; право обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування; право рівного доступу до державної служби і служби в органах місцевого самоврядування; право брати участь у здійсненні правосуддя. Основним критерієм віднесення їх до складу цього узагальненого права є безпосередній, особистий і вирішальний прояв волі громадян у формуванні виборних органів, прийнятті законів і рішень на референдумах, здійснення законодавчої, виконавчої, судової влади у складі державного апарату та апарату органів місцевого самоврядування; здійснення правосуддя в якості народних і присяжних засідателів.

Таким чином, громадянин стає самостійним поряд з державою, політичними партіями, громадськими організаціями, органами місцевого самоврядування суб’єктом політичної системи. Він відповідно до законодавства в індивідуальних і колективних формах бере участь у здійсненні безпосереднього народовладдя, державної влади і місцевого самоврядування, є повноправним суб’єктом правових відносин.

Ряд міжнародно-правових актів у цій сфері, зокрема, Європейська конвенція про участь іноземців у суспільному житті на місцевому рівні 1992 р. встановлює принцип, згідно з яким іноземним громадянам гарантуються громадянські та політичні права, включно з правом брати участь у виборах, референдумах. У Хартії про участь молоді в муніципальному та регіональному житті 1992 р., переглянутій 2003 р., Європейській хартії міст 1992 р., Рамковій конвенції про захист національних меншин 1995 р. Та інших також врегульовано питання стосовно участі місцевих жителів у реалізації даного права. На жаль, їх положення не відображені належною мірою у законодавстві України.

У процесі реалізації права на участь в управлінні державними і суспільними справами на практиці виникає ряд проблем організаційного, законодавчого, фінансово-матеріального та іншого характеру. Тому вважається доцільним проведення подальших досліджень у даному напрямі, особливо історико-правового та порівняльно-правового характеру у перспективі.

ВИБОРЧІ ЦЕНЗИ: УМОВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ВИБОРЧОГО ПРАВА

Солоненко Олег Миколайович, кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри конституційного та міжнародного права НАВС

Термін ценз (лат. census від лат. censeo – роблю опис, перепис) має декілька значень та походить з права Стародавнього Риму. Під ним малось на увазі періодичний перепис громадян з оцінкою їх майна з метою поділу їх на соціально-політичні, військові та податкові стани [1, с.76] .

Сучасні види цензів вводилися у 18-19 ст.ст. буржуазією, що прийшла до влади, з метою відчуження певних верств населення від участі у виборах до представницьких органів, а також у роботі цих органів [2, с.19]. Найбільш поширеними були: майновий ценз (виборче право мають лише громадяни, що мають у власності встановлений, досить високий мінімум майна); освітній ценз (для участі у виборах необхідний певний мінімум освіти, практично недоступний на той час для більшості соціально незахищених верств населення) і його різновид — ценз письменності. Проти мігрантів був спрямований ценз осілості — вимога тривалого постійного проживання в даній країні або даному місті; ценз громадянства (надання виборчих прав особам, які протягом визначеного терміну є громадянами даної держави).

Сучасне значення терміну «виборчі цензи» зводиться до розуміння як обмежувальних умов, відповідність яким є підставою для допуску (не допуску) громадян до участі у реалізації конституційного права на участь у виборах.

Основними виборчими цензами (додатковими вимогами до потенційного виборця чи кандидата на виборну посаду) у сучасних країнах є:

віковий ценз – це встановлена законом вимога, відповідно до якої право брати участь у виборах надається лише після досягнення певного віку (вікове обмеження на заняття певної посади);

ценз осілості – це встановлювана державою вимога, відповідно до якої виборче право надається лише тим громадянам, які проживають у тій або іншій місцевості протягом певного часу. У низці країн ценз осілості не деталізується й зводиться до загальної вимоги мати постійне місце проживання;

моральні цензи – наприклад, «позитивна репутація», «високі моральні якості»;

освітній ценз – обмеження активного або пасивного виборчого права або можливості заняття посади з вимогою певного рівня освіти;

ценз громадянства – вимога належності до громадянства конкретної держави пов'язана з тим, що виборче право – це найважливіша форма участі громадянина в управлінні державними та муніципальними справами;

ценз судимості – обмеження встановлюються для тих, хто був притягнений до відповідальності за вчинення кримінального злочину та/або відбуває покарання;

ценз дієздатності – офіційне обмеження виборчого права на основі недієздатності виборця, – не мають право голосу громадяни, визнані судом недієздатними;

мовний ценз – володіння державою мовою (інколи в обсязі достатньому для спілкування);

ценз несумісності – полягає він у тому, що не підлягає обрання особа, яка обіймає певну посаду або займається певною діяльністю.

Таким чином виборчі цензи – це офіційно визначені умови, які легально обмежують можливість реалізації певних політичних прав. Тобто

виборчі цензи це встановлені в конституції або законах умови, що обмежують коло осіб, які мають право брати участь у виборах. Тому виборчі цензи становлять підставу для допуску чи відмови до участі певним особам у виборах.

Список використаних джерел:

1. Автономов А. С. Конституционное (государственное) право зарубежных стран: учебник / А. С. Автономов. – М., 2005. – 460 с.

2. Пархоменко В. Г. Навіщо і як брати участь у виборах до місцевих рад / В. Г. Пархоменко. – К., Ін-т гром. сусп-ва, 2001. – 143 с.

РЕАЛІЗАЦІЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА НА САМОВРЯДУВАННЯ В КОНТЕКСТІ ПРОВЕДЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ

Губань Радим Васильович, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри правознавства Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова

Право на самоврядування є одним з базових конституційних прав. І ця теза чітко відображена в Конституції України. Зокрема в статті 5: «Народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування» [3]. В статті 7 Конституції України відзначається, що в Україні визнається і гарантується місцеве самоврядування. Крім того, в статті 38 Основного закону гарантується право громадян вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевогосамоврядування та право доступу до служби в органах місцевогосамоврядування. В статті 140 Конституції закріплене таке визначення місцевого самоврядування: «Місцеве самоврядуванняє правом територіальної громади - жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста - самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України».Тобто, таким чином,через інститут місцевого самоврядування особи мають можливість самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України.Більше того, органи місцевого самоврядування в межах повноважень, визначених законом, приймають рішення, які є обов'язковими до виконання на відповідній території (стаття 144 Конституції України).

Право на місцеве самоврядування закріплене не лише на конвтитуційному рівні, але й на рівні міжнародно-правових документів. Зокрема, у Європейській хартії місцевого самоврядування, що була ратифікована Верховною Радою України у 1997 році[2].

Однак не всім мешканцям населених пунктів України, з огляду на недоліки сучасного адміністративно-територіального устрою України, вдається реалізувати це право. Так, за підрахунками П. М. Ткачука у підпорядкуванні міських рад, крім власних міських територій знаходиться 907 населених пунктів, в яких проживає 1, 736 млн. чол. [7].

Крім того, як відзначає В. Малиновський, при цьому адміністративні кордони багатьох населених пунктів юридично не оформлені, значна частина населених пунктів, що входять до інших, має власні органи місцевого самоврядування і, як результат, на практиці не завжди вдається чітко визначити, яка територіальна громада здійснює місцеве самоврядування на тій чи іншій території[4, с. 349].

Авторський колектив під керівництвом Б. М. Данилишина звернув увагу, що до окремих міськрад входять селища людністю понад 10 тисяч жителів, що цілком достатньо для кваліфікації їх як окремих міст. Крім

того, науковці звертають увагу, що до міськрад входить частина сільрад, що дублює їх управлінську діяльність. Так вчені наводять приклад, що до Конотопської міськради входить 1 сільрада і 3 села Горлівської міськради – 1 місто(Горлівка), 3 селища, 1 сільрада і 8 сіл, Ялтинської міськради – 2 міста, 21 селище і 9 сіл без сільрад[6, с. 69].

Місто Севастополь теж включає 30 населених пунктів, у тому числі місто Інкерман, селище міського типу Кача, селище Сонячний та 28 сіл[1, с. 30]. Місто Олександрія Кіровоградської області включає 4 села; місто Єнакієве Донецької області – 14 населених пунктів, у тому числі 3 селища та 11 сіл[1, с. 30].

Як підкреслює В. Я. Малиновський, в Україні всього близько 350 сіл входять до складу міських громад, у тому числі в Донецькій області – 92 (зокрема, лише до міської громади Макіївки – 15), в АРК. – 62 Алушти – 24, Судака – 14), у Луганській області – 53 села[5, с. 207].

Таким чином, реалізація конституційного права на самоврядування суттєво обмежується недоліками сучасного адміністративно-територіального устрою України.

Список використаних джерел:

1.Адміністративно-територіальний устрій України. Шляхи реформування/ Під ред. В. Г. Яцуби. – К.: Геопринт",- 2007.- 366 с. С. 30.

2.Закон України «Про ратифікацію Європейської хартії місцевого самоврядування» // Відомості Верховної Ради України, 1997, N 38, ст.249.

3.Конституція України // Відомості Верховної Ради України, 1996, № 30, ст. 141.

4.Малиновський В. Адміністративно-територіальна реформа – визначальний фактор ефективної організації регіональної та місцевої влади // Вісник Національної акакдемії державного управління при Президентові України.-2006.-№2.- с. 347-353. с. 349.

5.Малиновський В. Я. Територіальна організація влади: концептуальні засади трансформації: монографія.- Луцьк: Спд Гадяк Жанна Володимирівна, 2010 – 451 с. С. 207.

6.Методологічні засади адміністративно-територіальної реформи в Україні: соціально-економічні аспекти / Данилишин Б. М. Фащевський М. І., Чернюк Л. Г. та ін; під ред. Б. М. Данилишина // РВПС України НАН України.- К.: Основа, 2011.-152 с. С. 69.

7.Ткачук П. М. Адміністративно-територіальний устрій сільського району: Дис... канд. юрид. наук: 12.00.02 / Українська академія держ. управління при Президентові України. — К., 1999. — 204 с.

СУЧАСНИЙ СТАН ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ ШЛЯХОМ ЗАЛУЧЕННЯ ІНСТИТУТУ ОМБУДСМАНА

Галай Вікторія Олександрівна, кандидат юридичних наук кафедри адміністративно-правових дисциплін ННІППП НАВС

На сучасному етапі розвитку демократії у суспільстві державні та недержавні інституції мають змогу спільно вирішувати проблеми прав людини. Одним з прикладів такої співпраці є діяльність Уповноваженого з прав людини (омбудсмана), яка пов'язана із залученням представників держави та громадськості.

На нашу думку, головними чинниками, що зумовили функціонування в Україні інституту омбудсмана як одного із засобів забезпечення захисту прав людини стали:

•потреба у створенні і функціонуванні неформального, незалежного, деполітизованого, доступного органу, покликаного захищати права і свободи людини і громадянина [1, с.13];

•потреба у додатковому контролі органами державної влади стану захисту прав людини [2, с.3];

•потреба у зборі узагальненої інформації про стан справ в державі щодо захисту прав людини і громадянина та забезпечення своєрідного діалогу між парламентом країни та громадянами [3,с.199; 4, с.51] тощо.

В результаті проведеного дослідження нами було з'ясовано, що перші роки існування інституту омбудсмана розпочалися доволі продуктивно через активний розгляд звернень громадян,детальний моніторинг порушень прав людини, встановлення стосунків з міжнародними правозахисними організаціями тощо. Показником до втрати створеної довіри до омбудсмана стала низка помилок в його діяльності: застосування подвійних стандартів, порушення законів, надана недостовірна інформація, заняття 2-х посад одночасно, політизація інституту омбудсмана;несистемна, статистична інформація за цей період, недосконала інформаційна політика тощо.

За останні роки відбулася активізація діяльності інституту омбудсмана через наступні фактори [5]: збільшення звернень до омбудсмана як фізичних, так і юридичних осіб; активізація роботи омбудсмана у таких напрямах як експертиза законопроектів та застосування телефонної "гарячої лінії" омбудсмана; реформа інституту омбудсмана шляхом затвердження нової структури Секретаріату Уповноваженого з прав людини, створення Консультативної ради при Уповноваженому з прав людини, створення обласних представництв омбудсмана на всій території України; акцент на співробітництво з недержавними організаціями.

Сьогодні механізм захисту прав людини шляхом залучення інституту омбудсмана потребує вдосконалення, яке, на нашу думку, може відбутися завдяки наступним факторам:

1) створенню представництв омбудсмана у кожній області, що буде означати можливість для таких категорій громадян як малозабезпечені, у т.ч. пенсіонери, інваліди, особисто прийти на прийом, бо сьогодні така можливість обмежена, а кількість звернень зростає з кожним роком;

2) створенню тематичних представництв омбудсмана на місцях та їх тісної взаємодії з недержавними організаціями, що займаються подібними проблемами;

3) вдосконаленню процедури проваджень, тому що перенаправлення омбудсманом скарг громадян до належного адресата – це необхідність відповідати на звернення тим, на кого скаржиться особа;

4) чіткій і прозорій процедурі підзвітності омбудсмана перед народом шляхом оприлюднення та громадського обговорення звітів про результати його роботи за кожен рік та про проблеми у країні загалом, тому що омбудсман має бути не тільки захисником прав людини, але і речником стану прав людини, який доводить до загалу стан справ та пропонує шляхи вирішення проблеми дотримання прав людини, у тому числі, вивчаючи іноземний досвід з цього питання;

5) здійсненню відкритості діяльності омбудсмана та проведення просвітницької діяльності серед населення;

6) посиленню на законодавчому рівні відповідальності посадових осіб за неналежне ставлення до актів реагування омбудсмана.

Список використаних джерел:

1.Майданник О. О. Інститут омбудсмана у механізмі забезпечення прав людини в Україні / О. О. Майданник // Адвокат. – 2010. - № 7(118). – С.12-16.

2. Карпачова Н. І. Народний правозахисник завжди в опозиції до влади / Н. І. Карпачова // Голос України. - 1998. - С. 3.

3.Конституційне право України / За ред. Тація В. Я., Погорілка В. Ф., Тодики Ю. М. – К., 1999. – 369 с.

4.Хаманёва Н.Ю. Уполномоченный по правам человека – защитник прав граждан / Н.Ю. Хаманьова - М.: Институт государства и права РАН, 1998. – 80 с.

5.Омбудсман намерена создать свои представительства во всех областях. Главные новости: Общество от 25 мая 2012 года [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ridnews.com.ua/society/13387.

ПРАВО ГРОМАДЯН НА ПРЕДСТАВНИЦТВО В ОРГАНАХ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

Заяць Наталія Володимирівна, кандидат юридичних наук, доцент кафедри теорії держави та права НАВС

Народне представництво в демократичній державі забезпечується механізмом конституційного регулювання суспільних відносин, що містить в собі визначення суб'єктивних прав та обов'язків суб'єктів правових відносин. До таких прав слід віднести право громадян на представництво в органах публічної влади. Ця ідея практично не зустрічається в сучасній юридичній літературі, що аж ніяк не зменшує її наукової цінності [1]. Незважаючи на відсутність у Конституції України згадки про існування такого права, має сенс подальша розробка суб'єктивних політичних прав, що виходять з системи народного представництва, число яких не може обмежуватись активним чи пасивним виборчим правом, участю громадян в управлінні державними справами, а також правом на участь у формуванні та діяльності органів влади.

Право на представництво передусім має народ України як сукупність громадян нашої держави. Це право виражене у правоздатності народу обирати Президента України, формувати Верховну Раду України та вимагати від них здійснення тієї державної політики, що є адекватною потребам та інтересам громадян України, інтегрованих у єдину соціальну спільноту. Іншим суб'єктом, що володіє правом на представництво, є населення Автономної Республіки Крим (територіальна ознака). Застосування територіальної ознаки можливе і стосовно статусу осіб, що проживають на території муніципальних утворень. Але в такому разі їх право на представництво за загальним правилом обмежується лише правом формування представницького органу місцевого самоуправління і вимогами вирішення питань місцевого значення, відповідно до потреб та інтересів муніципального співтовариства.

Право громадян на представництво в органах публічної влади за своєю сутністю належать до конституційних прав і свобод громадян. На користь цього висновку свідчить вагомість цього права, його зв'язок із конституційними принципами народного суверенітету, представницької демократії, народовладдя. Відсутність у переліку конституційних прав і свобод цього суб'єктивного права не може ставити під сумнів його конституційно-правову природу, ґрунтуючись на визначених засадах ч. 1 ст. 22 Конституції України. Крім того, право громадян на представництво можна вивести з нормативного змісту ч. 2 ст. 5 Конституції України, відповідно до якої народ здійснює свою владу безпосередньо і через органи державної влади та місцевого самоврядування [2].

Вдосконалення виборчої системи нерозривно пов'язане із проведенням конституційно-правової реформи в Україні, – зазначає В.Л. Федоренко. «Це дві взаємопов'язані складові – нова форма державного правління – парламентсько-президентська республіка, а також нова виборча система, яка дозволяє формувати представницький корпус державної влади та місцевого самоврядування відповідно до потреб оновленої політичної системи України» [3].

У той же час потрібно мати на увазі, що реформа виборчого права покликана не тільки забезпечити та гарантувати демократичний і легітимний процес вільного, рівноправного, заснованого на Конституції України волевиявлення громадян при формуванні представницьких органів державної влади та місцевого самоврядування, але й сприяти розбудові єдиної, узгодженої, внутрішньо збалансованої і несуперечливої виборчої системи, що відображає дійсне народовладдя і гарантує стабільність,

спадковість у діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування.

Подальше удосконалення виборчої системи та реформування інституту народного представництва буде пов'язане із конкретною діяльністю самого депутата, – вважає ідеолог сучасної теорії представницької демократії Б. Манен: «на сьогодні вже недостатньо виборцю голосувати за ідеологію чи програму партії: час голосування за програми кандидатів, скоріше за все вже пройшов, але, можливо, розпочинається час голосування за результати діяльності політика" [4].

Підсумовуючи викладене, необхідно підкреслити, що право громадян на народне представництво є важливим елементом в структурі публічно-політичних прав городян третього покоління. Право громадян на представництво виходить з конституційної концепції суверенітету народу, відповідно до якої, народ вправі здійснювати державну владу як безпосередньо так і через своїх представників. Дане право має низку конкретних форм реалізації, які не можуть ототожнюватись із активними чи пасивними виборчими правами, але вони не повинні й протиставлятись їм. Поєднуючи імперативні та консультативні риси, право громадян на представництво не обмежується участю громадськості в управлінні суспільними справами, тому за своїм юридичним змістом воно ширше, ніж права, встановлені ст. 38 Конституції України. Право громадян на представництво не може здійснюватись довільно, незалежно від інших юридичних норм, оскільки воно є мірою можливої поведінки народу із задоволення публічних інтересів на основі комплексу конституційних принципів, що пов'язані між собою. Оскільки право на представництво не є абсолютним суб'єктивним правом, воно належить певним обмеженням відповідно до змісту ст. 64 Конституції України, а також у режимах надзвичайного та військового стану. На відміну від законних обмежень, порушення права громадян на народне представництво є протиправними діяннями, які порушують основи української державності та потребують адекватної реакції з боку уповноважених державних органів.

Список використаних джерел

1.Масленникова С.В. Право граждан на народное представительство. Автореф. дисс…на соискание учен степени канд.. юрид.наук.: Спец.12.00.02 (Конституционное право; муниципальное право) – М., 2001 – С. 32.

2.Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. станом на 15.08.2011 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №30. – Ст.5; 22.

3.Федоренко В.Л. Виборче право як складова системи конституційного права України Вибори 2006. Досвід. Проблеми. Перспективи. Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції. (31 жовтня-1 лист 2007) – К.: Атіка, 2007. – С.191-195.

4.Манен Б. Принципы представительного правления Пер. с анг. Е.Н.Рощина Под ред. О.В.Хархордин.-СП.: Издательство Европейского университета в Санкт-Петербурге, 2008. – С.196.- 323с.

КОНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ ПРАВОЗАХИСНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ (ДО ПОСТАНОВКИ ПРОБЛЕМАТИКИ)

Корнієнко Петро Сергійович, кандидат юридичних наук, доцент, заступник проректора по науково-педагогічній роботі з філіями Національної академії статистики, обліку та аудиту, доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін

За 21 рік незалежного існування України права і свободи людини та громадянина є дороговказом конституційного розвитку суспільства та держави. Це підтверджує й зміст наріжних положень Конституції України. Так, стаття 3 Основного Закону встановлює, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають

зміст і спрямованість діяльності Української держави, яка відповідає перед людиною за свою діяльність.

Основний Закон у Розділі ІІ "Права, свободи та обов'язки людини і громадянина" встановлює доволі досконалу систему прав і свобод людини, а також загальні принципи та положення, які мають на меті визначити зміст гарантій і механізмів реалізації цих прав і свобод. Разом із тим, окремі з них, особливо у соціально-економічній сфері (право на житло (ст. 47), право на доступне медичне обслуговування (ст. 49) та ін.), залишаються на сьогодні переважно декларативними. Це сприяє поширенню певних сумнівів громадян у спроможності держави забезпечити їх конституційні права.

Тому, нині особливої гостроти набуває проблема удосконалення існуючої системи гарантій прав і свобод людини в Україні. Її розв'язанню сприяє й започаткування в 2012 році роботи Конституційної Асамблеї, покликаної модернізувати, тобто оновити Основний Закон, трансформувавши його із декларації в надійний механізм правозахисної діяльності держави, громадянського суспільства та його органів. Перспективність роботи асамблеї, а наше переконання, зумовлюється й створенням в її складі Комісії з питань прав, свобод і обов'язків людини і громадянина на чолі з суддею Європейського суду з прав людини проф. Буткевичем В.Г. Але, нині Конституційна Асамблея вимагає нових теоретико-методологічних підходів до захисту прав і свобод людини і правозахисної діяльності в цілому.

Конструктивне розв'язання зазначеної проблематики передбачає удосконалення існуючих юридичних механізмів закріплення та реалізації конституційних прав і свобод людини, а також оптимізацію правозахисної діяльності уповноважених суб'єктів конституційного права загалом. Зволікання з вирішенням цієї проблеми ставить під сумнів ефективність функціонування Української держави та становить загрозу її національній безпеці та обороні.

Очевидно, що посилення гарантій прав і свобод людини та оптимізація правозахисної діяльності вимагають комплексного теоретико-методологічного забезпечення. І певні здобутки у цій сфері можна констатувати з огляду на відповідні роботи таких українських учених-конституціоналістів як Ю. Барабаш, О. Батанов, В. Колісник, А. Колодій, О. Копиленко, О. Марцеляк, Ж. Пустовіт, О. Пушкіна, В. Серьогін, О. Скрипнюк, В. Федоренко, О. Фрицький, В. Шаповал, Ю. Шемшученко і ін.

Узагальнюючи зміст обґрунтованих наведеними правознавцями пропозицій щодо вдосконалення гарантій реалізації конституційних прав і свобод людини, можна констатувати, що вони зводяться до: переосмислення та оптимізації широкого спектру соціальних прав і свобод людини та громадянина з метою наближення їх до реальних можливостей держави забезпечувати і гарантувати ці права; створення законодавчих механізмів реалізації т. з. «новітніх» конституційних прав людини – права на мир, екологічну та ядерну безпеку тощо; унормування в законах України дієвих механізмів реалізації конституційних прав і свобод людини, які можуть бути реалізовані колективно (права на вибори, референдуми, мирні збори, мітинги, походи і демонстрації, страйки тощо); створення конституційних механізмів для забезпечення належної реалізації конституційних прав і свобод для людей зі спеціальним соціальним (біженці, переміщені та повернуті особи, особи без громадянства, трудові мігранти, особи, позбавлені волі в судовому порядку, особи з обмеженими можливостями), віковим (діти, люди похилого віку) чи професійним (військовослужбовці) статусом тощо.

У свою чергу, кожен із названих шляхів удосконалення юридичних гарантій прав і свобод людини вимагає комплексного підходу. Деякі, навіть особисті та політичні права людини, передбачені Загальною декларацією прав людини і закріплені в Основному Законі, роками залишаються без належною уваги законодавців і суб'єктів законодавчої ініціативи. Ідеться про проекти законів України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання», «Про всеукраїнський референдум», «Про місцевий референдум», «Про мирні заходи», «Про звернення громадян», «Про громадські організації», «Про внесення змін до деяких законів України щодо участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики, вирішення питань місцевого значення» і ін.

Безсумнівно, нині вимагають своєї оптимізації й організаційно-правові гарантії реалізації конституційних прав і свобод людини. Насамперед, ідеться про оптимізацію форм і методів правозастосовної діяльності таких суб'єктів конституційного права, як територіальні громади, органи державної влади і органи місцевого самоврядування, інститути громадянського суспільства та ін. Адже, навіть при наявності таких спеціалізованих правозахисних інституцій в Україні як Уповноважений Верховної Ради України із прав людини, Урядовий уповноважений у справах Європейського суду з прав людини, правозахисні громадські організації тощо, стан захищеності та гарантованості прав і свобод людини в Україні змушує очікувати кращого. Про що, з поміж іншого, свідчить і значна кількість програних Україною своїм громадянам справ у Європейському суді з прав людини.

Однією з причин низької ефективності існуючих на сьогодні в Україні механізмів нормативно-правового і організаційного захисту та гарантування конституційних прав і свобод людини є їх безсистемний характер. Адже правотворча та правозастовна діяльність уповноважених суб'єктів у сфері захисту та гарантування прав і свобод людини не розглядається науковцями і юристами-практиками в органічному поєднанні, як комплексна правозахисна діяльність. До сьогодні монографічні дослідження конституційної правозахисної діяльності, не зважаючи на актуальність цієї проблематики як для правової теорії, так і для практики, в українській юридичній науці відсутні.

Натомість, дослідження конституційних основ правозастосовної діяльності в Україні матиме на меті формування теоретико-методологічних основ комплексної цілеспрямованої правотворчої та правозастосовної діяльності у сфері захисту та гарантування конституційних прав і свобод людини, а також сприятиме належному науковому обґрунтуванню пропозицій щодо удосконалення чинного законодавства у сфері правозастосовної діяльності.

Дослідження визначеної наукової проблематики передбачатиме пізнання сутності та змісту конституційної правозахисної діяльності як важливої юридичної категорії, а також вивчення особливостей генезису як конституційної правозахисної діяльності, так і знань та уявлень про її юридичну природу та особливості.

Важливим вбачається й дослідження правозахисної діяльності з точки зору її класифікації та систематизації. Адже ця категорія, будучи узагальнюючою, різниться в залежності від видів конституційної правозахисної діяльності. Завершення пізнання юридичної природи конституційної правозахисної діяльності передбачає вивчення її динамічних властивостей. Так, конституційна правозахисна діяльність потребує свого дослідження як вид юридичного процесу. Адже, за своїм змістом ця діяльність розкривається, у першу чергу, через певні взаємозумовлені та логічно послідовні процесуальні стадії.

ЗАХИСТ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ

Рябоконь Віктор Вікторович, студент ННІПП НАВС
Науковий керівник: кандидат економічних наук, старший викладач кафедри економіко-правових дисциплін НАВС *Процюк Т.Б.*

Система захисту прав споживачів є невід'ємною і важливою складовою загальних прав людини. Споживач єдиний з усіх суб'єктів ринку, який не є спеціалізованим учасником і без державної підтримки не в змозі ефективно відстоювати свої законні права.

Саме через стан задоволення потреб споживачів відзначається рівень розвитку ринку. Важливе значення має те, що коло споживачів – це найбільш поширена організація людей в будь-якій країні, оскільки об'єднує не лише громадян даної країни, але й іноземних громадян, які перебувають на її території. Споживачем визнається непрофесіонал, який купляє товари чи послуги для задоволення особистих потреб. Таким чином, критерієм, який виокремлює споживача, є його непрофесіоналізм: він придбає товари і послуги з метою власного використання, а не для подальшої переробки або продажу. Суть в цьому, перш за все, про фізичних осіб — споживачів товарів і послуг. Однак у Статуті захисту споживачів, затвердженим Європейською радою в 1973 р., до споживачів уперше були віднесені не тільки фізичні, але й юридичні особи, які купляють товари і послуги з метою особистого користування. Повага та дотримання законних прав споживачів представниками влади та підприємницького сектору, так само як відсутність такого ставлення до запитів споживачів, суттєво впливає на імідж держави.

Недосконалий рівень захисту прав споживачів в країні зумовлено недостатнім рівнем забезпечення [2]:

-пріоритету інтересів споживачів перед інтересами будь-яких бізнесових, політичних, корпоративних та інших угруповань;

-превентивності у побудові державної політики та діяльності у сфері захисту прав споживачів;

-прозорості і відкритості в інформаційному просторі державної політики та відповідних дій щодо захисту прав споживачів;

-соціального діалогу між державою та громадськими організаціями споживачів;

-поєднанням зусиль урядових та громадських структур у створенні бар'єрів для нечесної підприємницької практики;

-гарантії захисту споживачів від шкоди їхньому здоров'ю і безпеці;

-сприяння підвищенню просвіти громадян у сфері їхніх прав, законних інтересів та ефективних механізмів захисту прав споживачів на ринках товарів, робіт, послуг;

-принципів здорового споживання з урахуванням інтересів нинішніх і майбутніх поколінь.

Дослідження, що проводяться Державним комітетом статистики України, дають можливість зробити висновки, що правопорушення на споживчому ринку мають системний характер, але при цьому державна політика у сфері захисту прав споживачів лишається суперечливою [2]. З одного боку проголошується необхідність підвищення ефективності захисту прав споживачів та дотримання чинного законодавства у цій сфері, зокрема це передбачено Законами України «Про захист прав споживачів», «Про безпечність та якість харчових продуктів», «Про захист від недобросовісної конкуренції», «Про рекламу», Указ Президента «Про заходи щодо вдосконалення діяльності у сфері технічного регулювання та споживчої політики» та інші нормативні акти, але на практиці недосконалість нормативної бази утруднює цей процес.

В сучасних умовах чинний комплексний інститут споживчого права характеризується також рядом інших проблем законодавчого характеру [3]:

–унеможливлення факту несподіваності здійснення планових заходів щодо контролю за діяльністю суб'єктів господарювання через обов'язкове 10-денне письмове попередження;

–відсутність у спеціалістів права фіксувати інші порушення, що мали місце в час позапланованого заходу перевірки, які мають значну питому вагу в загальному обсязі проведених перевірок;

–відсутність фінансування проведення незалежної експертизи якості товарів та послуг за рахунок коштів державного бюджету.

В умовах ринкової економіки підприємства надають послуги та мають: ресурси часу та фінансових коштів для проведення досліджень на ринку; ресурси для рекламування послуг; деталізовану інформацію про особливості послуг; можливість проведення експертної оцінки всіх видів послуг; здійснення юридичних процедур на забезпечення компенсацій у випадках правопорушень.

Споживач має обмежені можливості щодо вищезазначених дій. Тому, саме система споживчого права, покликана регулювати баланс сил між виробниками та споживачами за рахунок: підвищення здатності споживачів до зваженого вибору та дій у разі виникнення правопорушення. Підняття здатності споживачів до дій спирається на відповідні знання, існування конкретної інформації про товари та послуги, а також юридичних прав, які вільно забезпечити.

Список використаних джерел:

1.Закон України «Про захист прав споживачів» від 11 грудня 2005 р. // ВВР України. — 2005. — № 27. — 53 с.

2.Колісникова Г. Загальна характеристика інституту «захист прав споживачів» та його місце у системі права і в системі законодавства України / Г. Колісникова // Право України. – 2010. – №1. – С. 189-193.

3.Лісун Я.Я. Захист прав споживачів у сфері побуту та послуг на державному та місцевому рівнях / Я.Я. Лісун // Економіка харчової промисловості. – 2011.-№1.–С. 64-68.

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА НА САМОЗАХИСТ

Хальота Андрій Іванович, кандидат юридичних наук, доцент кафедри конституційного та міжнародного права НАВС

У процесі побудови правової держави в Україні важливого наукового та практичного значення набувають питання прав і свобод людини та громадянина, їх законодавчого закріплення, охорони та ефективної реалізації. В умовах недосконалості законодавства України та розквіту правового нігілізму все частіше самі особи намагаються захистити свої права та свободи самостійно, не звертаючись до компетентних правоохоронних органів держави. І дані спроби є не тільки законними, але й ефективними.

Зміст іншого конституційного особистого права людини на самозахист вкладено в диспозицію норми права, закріпленої в частині 5 статті 55 Конституції України. Вона закріплює, що кожен має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань[1]. Ця норма закріплює можливість людини захищати свої права і свободи своїми силами, але щоб вони не виходили за межі, встановлені законодавством України, тобто дії осіб повинні відповідати загальноправовому принципу – громадянам дозволено все, окрім того, що прямо заборонено законом. Ці засоби прямо можуть бути не передбачені в законодавстві України, але це не заважає людині їх використовувати, оскільки вони не порушують норми права. Людина на свій розсуд обирає ті способи та засоби, які найефективніше захистять її

права і свободи. До таких засобів захисту можна віднести: звернення зі скаргами, зауваженнями та пропозиціями до органів державної влади, місцевого самоврядування, об'єднань громадян, відповідних посадових осіб; звернення до засобів масової інформації із спростуванням оприлюдненої неправдивої інформації; захист своїх прав і свобод у випадках необхідної оборони, крайньої необхідності, затримання особи , що вчинила злочин, тощо.

Виходячи з цього, можна сказати, що самозахист – це застосування самою правоздатною особою передбачених чи не передбачених законом заходів, але таких, що не заборонені ним, для захисту своїх прав і свобод від посягань [2, с. 91-92]. Так, ефективним засобом захисту своїх прав людини і громадянина є звернення до органів дізнання та досудового слідства, до прокурора або в суд із заявами та повідомленнями про злочин. Згідно зі статтею 97 вже нечинного КПК України, прокурор, слідчий, орган дізнання або суд зобов'язані приймати заяви і повідомлення про вчинені або підготовлювані злочини, в тому числі і в справах, які не підлягають їх віданню. По заяві або повідомленню про злочин ці посадові особи зобов'язані не пізніше триденного строку прийняти одне з таких рішень: порушити кримінальну справу; відмовити в порушенні кримінальної справи; направити заяву або повідомлення за належністю. Одночасно вони повинні вжити всіх можливих заходів, щоб запобігти злочинові чи припинити його [3]. Чинний КПК України у статті 214 визначив, що слідчий, прокурор, інша службова особа, уповноважена на прийняття та реєстрацію заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, зобов'язані прийняти та зареєструвати таку заяву чи повідомлення. Відмова у прийнятті та реєстрації заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення не допускається[4]. На мою думку, новий КПК України гарантує людині, що повідомлена інформація про вчинений проти неї злочин буде ретельно досліджена в ході досудового слідства слідчим та прокурором та розглянута судом, в результаті чого будуть відновлені порушені права чи свободи, та вона буде захищена від протиправних посягань. Особи можуть звертатися до компетентних органів держави не тільки з приводу припинення злочинних дій, але і в разі вчинення адміністративного проступку для того, щоб припинити його та відновити порушені права і свободи людини та громадянина.

Згідно зі ст. 36 КК України, способом самозахисту є захист своїх прав та свобод в стані необхідної оборони. Під цим правовим явищем визнаються дії, вчинені з метою захисту охоронюваних законом прав та інтересів особи, яка захищається, або іншої особи, а також суспільних інтересів та інтересів держави від суспільно небезпечного посягання шляхом заподіяння тому, хто посягає, шкоди, необхідної і достатньої в даній обстановці для негайного відвернення чи припинення посягання, якщо при цьому не було допущено перевищення меж необхідної оборони. А перевищенням меж необхідної оборони визначається відверта невідповідність захисту характерові і небезпеці посягання [5].

Самозахистом вважається, також, скоєння діянь в стані крайньої необхідності. Згідно зі ст. 39 КК України, діями, вчиненими в стані крайньої необхідності, є такі, що, хоч і підпадають під ознаки злочину, але вчиняються для усунення небезпеки, що загрожує інтересам держави, суспільним інтересам, особистості чи правам даної особи чи інших громадян, якщо ця небезпека в даних обставинах не могла бути усунена іншими засобами і якщо спричинена шкода є меншою, ніж відвернена шкода [5].

Отже, всі зазначені вище засоби входять до змісту особистого права людини на самозахист своїх прав і свобод, яке полягає в ініціативній правомірній діяльності кожної людини по захисту від посягань і порушень самої себе, своїх прав і свобод, інтересів держави і суспільства, а також

прав і свобод інших осіб. Їх перелік невичерпний, оскільки людина будь-як може захищатись в межах законодавства.

На мою думку, зміст особистого права людини на самозахист складається з таких основних можливостей людини: а) звертатись із заявою, пропозиціями, зауваженнями до органів державної влади, місцевого самоврядування, об'єднань громадян, організацій, засобів масової інформації з метою захисту своїх прав від протиправних посягань та порушень; б) захищатися самостійно від протиправних посягань, але не перевищуючи меж необхідної оборони, крайньої необхідності та заходів щодо затримання злочинця; в) вимагати від компетентних органів та посадових осіб прийняття звернення і відповідного рішення по ньому; г) користуватися правом самостійного захисту своїх прав від протиправних посягань та правопорушень; д) звертатися до суду в разі створення перешкод з боку будь-кого в реалізації права людини на самозахист своїх прав.

Отже, конституційне право людини та громадянина на самозахист є реальною можливістю особи будь-якими незабороненими засобами попередити правопорушення, припинити його та відвернути суспільно-небезпечні наслідки, відновити свій правовий статус як до правопорушення та зобов'язати винного не вчиняти правопорушення в подальшому.

Список використаних джерел:

1.Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. – К.: Преса України, 1997. – 80 с.

2.Дюрягин И.Я. Гражданин и закон. - 2-е изд., с изм. и доп. – М.: Юрид. лит., 1991. – 366 с.

3.Кримінально-процесуальний кодекс України від 28 грудня 1960 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1961. - № 2. – Ст. 15.

4.Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. // Голос України. - 19.05.2012. - № 90-91.

5.Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. - № 25. – Ст. 131.

ЩОДО АНАЛІЗУ СИСТЕМИ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА

Федотов Олександр Анатолійович, кандидат юридичних наук**,** начальник НДЕКЦ УМВС України в Вінницькій області

У довідковій юридичній літературі в системі публічного права виділяють конституційне (державне), муніципальне, адміністративне, адміністративно-процесуальне, фінансове, податкове, кримінальне, кримінально-процесуальне, кримінально-виконавче право, господарський процес, міжнародне публічне та міжнародне гуманітарне право. В той же час, у монографічній правовій літературі спостерігається розмаїття визначень складових системи публічного права. Так, наприклад, В.Лазарєв у систему публічного права включає конституційне, адміністративне, фінансове, кримінальне, екологічне, кримінально-процесуальне, цивільне процесуальне та міжнародне публічне право, яке входить не всією сукупністю міжнародно-правових норм, а лише тією їх частиною, яка виступає джерелом національного права.

В. Хропанюк виділяє державне, адміністративне та кримінальне право як елементи системи публічного, Д.Галліган, В.Полянський, Ю.Старілов – конституційне (державне), адміністративне, кримінальне, фінансове, процесуальне, міжнародне публічне право, судоустрій, О.Юлдашев - конституційне, адміністративне, фінансове, процесуальне право, однак вважає, що вони не є дійсним публічним правом, оскільки частина норм зазначених галузей права бере витоки з минулого тоталітарного (бюрократичного) права. А воно було, значною мірою, псевдоправом. Окрім того у книзі Д.Кіннота, А.Местра, Р.Ролі "Державні служби та

економічне публічне право", опублікованій у Парижі у 1992 році, діяльність держави у сфері економіки розглядається як предмет цієї галузі, який складається із норм адміністративного, цивільного, фінансового, трудового, кримінального права.

Ю.Тихомиров – автор однієї із небагатьох монографічних робіт, присвячених публічному праву, вважає за доцільне виділяти конституційне, адміністративне, фінансове, «право правосуддя», інформаційне право, тобто галузі, які повністю входять до орбіти публічного права однорідною нормативною структурою і методами регулювання.

Система публічного права, а відповідно і воно саме, публічного права, як слушно зазначає В.Лазарєв, зумовлена його природою та особливостями національної правової системи, у різних країнах система публічного права та її елементи визначаються по-різному.

У книзі К.Керамеуса та Ф.Казириса "Вступ до грецького права" (1993 р.) право відповідної держави представлене у вигляді цілісного об'єднання без розподілу на приватне і публічне. Історично грецьке право вважалося скоріше «людського», ніж духовного походження. Сильний релігійний вплив не послабив таких загальних ідей публічного і приватного права, як справедливість, свобода, автономія. З V століття активніше почали розвиватися галузі приватного права у містах-державах, однак у той же час виокремилися й інститути публічного права, такі як охорона публічного інтересу, конституційна вимога публікації законів та поправок до них, участь більшості громадян у роботі апеляційних судів. Поступово римське право повністю поширилося на всю територію Греції, хоча продовжувалася його боротьба з національним правом.

Розмежування публічного та приватного права стає дещо чіткішим у період революційних перетворень у суспільстві.

Останнім часом відбувається процес «обміну» сферами і методами між приватним і публічним правом. Одні з них переходять у галузь публічно-правового регулювання, коли виникають нові інтереси, явища і процеси, які вимагають державного регулювання (наприклад, інформаційна безпека, участь сторін у міжнародних об'єднаннях, боротьба з міжнародними злочинами). Інші сфери відходять до приватноправового регулювання, коли розширення самостійності господарюючих суб'єктів вимагає звуження галузей державного управління й збільшення питомої ваги їх саморегуляції. Відповідно модифікуються галузі права, й, як наслідок, системи публічного та приватного права. Це певним чином впливає і на елементи системи публічного права, що передбачає появу нових галузей права, законодавства, модифікацію раніше діючих (митне право раніше розглядалося як складова адміністративного права, а вже в сучасних умовах правотворчих та державотворчих процесів як самостійна галузь права, про можливість виділення інформаційного права як галузі права мову почали вести нещодавно).

Досить дискусійним в юридичній літературі було і залишається питання співвідношення в інституті державної служби норм адміністративного й трудового права, і зокрема належності останнього як елементу до системи публічного чи приватного права. Висловлюються різні, інколи навіть суперечливі, протилежні думки, однак домінуючим є все ж таки визнання трудового права переважно галуззю приватного права, яке обслуговується процесуальною складовою адміністративного права, однак, публічне право, завдяки своїй специфіці, не може складатися лише із галузей права. Так, відомий російський вчений-юрист Г.Шершеневич виокремлює в його системі не тільки галузі права, а й додає як елементи галузі законодавства. Його точка зору є цілком логічною, оскільки публічне право – це свого роду «супергалузь», «суперблок елементів», тому і його система є вельми специфічною, такою, що включає різні елементи. На це роблять вказівку М.Марченко, О.Харитонова, О.Юлдашев, виділяючи,

поряд із галузями права, й інші елементи – галузі законодавства. О.Харитонова називає їх публічними галузями законодавства (при повному узгодженні із галузями права) та галузями законодавства публічної спрямованості, і з нею варто погодитися. Виділення цілої сукупності галузей законодавства дає можливість говорити про існування ускладненого елементу системи публічного права законодавчого змісту, який є дещо ширшим у порівнянні із також ускладненим елементом, однак правового змісту, що в цілому зумовлює складний характер системи публічного права, що, в той же час, не дає підстав для помилкового ототожнення її із суміжними поняттями – "правова система", "система законодавства".

МОВНІ ПРАВА ЛЮДИНИ

Янковська Галина Василівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри юридичного документознавства НАВС

Нині мовні питання в Україні є дуже актуальними. Їх обговорюють під час теледебатів, вони стають предметом дискусії на шпальтах різноманітних газет і по особливому переконливо їх вирішують вуста політиків перед черговими виборами. Утім, на жаль, незалежна Україна за 20 років свого існування ще не змогла перейти від слова до діла, від постійних декламувань до конкретних законодавчих втілень. Безумовно, причиною цього є насамперед нестабільна політична ситуація в Україні, за якої зміна влади призводить до зміни пріоритетних напрямків, у тому числі й у мовній політиці. Але варто наголосити на тому, що до сьогодні в українському праві залишається мало вивченими та дослідженими такі поняття, як «мовні права», «мовні обов'язки» і людини, і громадянина, і нації (народу).

Як відомо, основним міжнародним документом, що регулює мовні права є Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (надалі – Конвенція). Зокрема нас цікавитиме насамперед ч. 1 статті 10 «Свобода вираження поглядів», у якій зазначено: «Кожен має право на свободу вираження поглядів. Це право включає свободу дотримуватися своїх поглядів, одержувати і передавати інформацію та ідеї без втручання органів державної влади і незалежно від кордонів. Ця стаття не перешкоджає державам вимагати ліцензування діяльності радіомовних, телевізійних або кінематографічних підприємств». Тобто, йдеться про право на свободу вираження поглядів, яке включає: 1) право на свободу дотримуватися своїх поглядів, 2) право на свободу одержувати інформацію, 3) право на свободу передавати інформацію та ідеї.

Така правова норма наявна в більшості конституцій демократичних держав. Якщо ж спробувати узагальнити ці правові норми, то матимемо, по-перше, право на свободу думки/слова/переконання/поглядів та, по-друге, право на вільне вираження своїх поглядів/переконань/думок/слів. Відтак, наш аналіз зведеться до чотирьох періодично повторюваних понять: слово, думка, погляд, переконання.

Найближчі за своєю семантикою поняття «думка» та «погляд», вони синонімічні. Поняття «слово» в основному збігається з вищезазначеними поняттями, хоча й акцентується в ньому швидше на звуковій матеріалізації думки, її вираженні. А от поняття «переконання» наголошує не стільки на сукупності думок чи то поглядів, як на їх усталеності, узвичаєності. Узагальнюючи, вважаємо, що доцільно залишити поняття «думка» як найширше та найповніше. Разом з тим варто наголосити на тому, що конструкції «право на думку», «право на свободу думки» небажана для використання. Думка – це абстрактне поняття, яке може мати своє матеріальне втілення, а може й не мати (напр. невисловлена думка). Відтак,

чи може думка піддаватися правовому регулюванню? Чи можна дозволити комусь про щось думати, а про щось – ні? Як зазначає О.Ю. Прохоров, «немає ніякої необхідності закріплювати те, що не піддається правовому впливу, що фактично порушити не є можливим… Думка, яка не виражена назовні, не піддається контролю» [2]. Саме тому вважаємо за доцільне говорити про право на свободу вираження думки (напр. усно, за допомогою друкованих засобів, засобами образотворчого мистецтва та ін.). І в цьому контексті потрібно врахувати таке: висловлювати/не висловлювати думку; якщо висловлювати, то чи є межі таких висловлювань, і якою мовою висловлювати свої думки.

По-перше, кожна людина має право висловлювати свої думки, тобто має право говорити або право не висловлювати свої думки, відтак має право мовчати. При цьому ніхто немає права примушувати особу говорити чи змінювати свої думки, чи відповідно дотримуватися їх або мовчати. Отже, можна сміливо говорити про такі мовні права людини, як право говорити та право мовчати. Іноді ці права ще називають по-іншому, як активне та пасивне право на свободу слова [1]. Разом з тим йдеться і про право дотримуватися своїх думок або змінювати їх.

По-друге, право говорити, як і право мовчати не є абсолютним, адже у нормативно-правових актах воно, за звичай, має ряд обмежень у застосуванні. Так, згідно з ч. 2 ст. 10 Конвенції такі обмеження можуть бути застосовані в інтересах: національної безпеки, територіальної цілісності або громадської безпеки, для запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я чи моралі, для захисту репутації чи прав інших осіб, для запобігання розголошенню конфіденційної інформації або для підтримання авторитету і безсторонності суду. Сутність цього права у будь-якому випадку зводиться до обмеження змісту висловлювання своєї думки, тобто можна говорити про таке мовне право людини як право на свободу висловлення своїх думок, яке обмежується залежно від їх змістового наповнення.

По-третє, виражати свої думки можна певною мовою. Від кого залежить вибір тієї чи іншої мови? Насамперед від самої людини. Тобто, право вибору мови (для спілкування, виховання, навчання творчості тощо) є наступним мовним правом людини.

Отже, поняття «свобода думки» є недоречним для використання в законодавстві, у тому числі й українському, його бажано замінити на формулювання «свобода вираження думки», яке охоплює такі мовні права людини: право говорити, право мовчати, право дотримуватися своїх думок чи змінювати їх, право на свободу висловлення своїх думок, право вибору мови.

Список використаних джерел:

1.Афицкий Г.А. Свобода слова и мысли как основа существования гражданского общества и деятельности адвоката в Российской Федерации / Афицкий Г.А. // Философия права. – 2008. – № 2. – С. 74 – 77.

2.Прохоров А.Ю. Правовые основы ограничений свободы слова в Росси / А. Ю. Прохоров. //Философия права. – 2008. – № 2. – С. 111 – 115.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ ІНСТИТУТУ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

Альонкін Олексій Анатолійович, кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри конституційного та міжнародного права НАВС

Питання подальшого удосконалення Конституції України – внесення до неї змін, чи розробка та прийняття її нової редакції, зумовлена наявністю певних політико-правових проблем у суспільстві та державі, що залишаються в нашій країні невирішеними до сьогодні. Одним із таких проблемних питань є забезпечення надійного конституційно-правового

захисту інституту Президента України, який, у відповідності зі ст. 102 Конституції України, є главою держави і виступає від її імені. Він виступає гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина [1].

Варто відзначити, що у відповідності з загальною теорією права, під інститутом держави слід розуміти відносно відокремлену частину державної структури, що користується певною автономією [2, с. 152]. У свою чергу, під конституційно-правовим інститутом, необхідно розуміти відносно самостійний, відокремлений комплекс конституційно-правових норм, що регулюють у межах галузі конституційного права певну сферу або групу однорідних суспільних відносин [3, с. 18]. Таким чином, конституційно-правовий інститут Президента України, представляє собою відносно самостійний, відокремлений комплекс конституційно-правових норм, що регулюють у межах галузі конституційного права сферу суспільних відносин, які визначають організаційно-правові форми побудови та діяльності цього інституту.

Стосовно забезпечення захисту інституту Президента України, перш за все заслуговують на увагу норми закріплені в ч.ч. 1 і 2 ст. 105 Конституції України, якою встановлюється, що «Президент України користується правом недоторканності на час виконання повноважень. За посягання на честь і гідність Президента України винні особи притягаються до відповідальності на підставі закону» [1].

Так, в ч. 1 ст. 105 Основного Закону країни визначається, що особа, яка перебуває на посаді Президента України протягом строку своїх повноважень користується правом недоторканності, тобто юридичним імунітетом. В цьому сенсі під терміном «недоторканність», з урахуванням загальної теорії права, варто розуміти одну з юридичних гарантій діяльності визначеної посадової особи, що має на меті забезпечити незалежність і неупередженість дій такої особи при здійсненні нею своїх повноважень. Зміст недоторканності полягає в тому, що Президент України не може бути притягнутий до кримінальної відповідальності, затриманий чи заарештований. Обшук, затримання такої посадової особи чи огляд її особистих речей і багажу, транспорту, жилого чи службового приміщення, а також порушення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції і вживання інших заходів, що відповідно до закону обмежують права і свободи даної особи, можливий лише в разі усунення її з посади в порядку імпічменту. При цьому слід мати на увазі, що вчинення Президентом України злочину є підставою для його усунення з посади в порядку імпічменту. Зміст цієї процедури саме і має полягати в тому, щоб, усунувши Президента України з посади, позбавити його юридичного імунітету і надати можливість притягти його до кримінальної відповідальності [4, с. 501].

В ч. 2 ст. 105 Конституції України йдеться про охоронну норму, яка під загрозою притягнення до юридичної відповідальності забороняє посягати на честь і гідність Президента України. Цей припис слід тлумачити в контексті ст. 3 Основного Закону країни, яка проголошує, що «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю». Чинне вітчизняне законодавство не передбачає особливої норми про відповідальність за посягання на честь і гідність Президента України, що, на наш погляд, є свідченням демократизму нашої держави і реальним втіленням принципу рівноправності всіх її громадян. Адже ст. 28 Конституції України встановлює, що «кожен має право на повагу до його гідності». І це, на наш погляд, не залежить від тієї чи іншої посади, яку обіймає особа. А у відповідності зі ст. 297 Цивільного кодексу України від 16 січня 2003 року, «кожен має право на повагу до його гідності та честі. Гідність та честь

фізичної особи є недоторканими. Фізична особа має право звернутися до суду з позовом про захист гідності та честі» [4, с. 501-502].

Але, разом з тим, на наш погляд, при вирішенні справи про захист честі й гідності Президента України судді мають виходити з норми, яка закріплена в ч. 1 ст. 102 Основного Закону країни – «Президент України є главою держави і виступає від її імені» [1]. Тому образа чи наклеп на цю посадову особу можуть розглядатися не тільки як посягання на особисті права фізичної особи, але й як прояв неповаги до держави Україна і це має враховуватися при визначенні ступеня тяжкості вчиненого правопорушення, спричинених посяганням негативних наслідків і відповідно обсягу юридичної відповідальності для правопорушника. При цьому слід мати на увазі, що не можуть розглядатися як посягання на честь і гідність Президента України публічні виступи чи публікації в засобах масової інформації з критикою діяльності цієї посадової особи, як в цілому так і щодо її окремих рішень або актів [4, с. 502].

Виходячи з викладеного, ми вважаємо, що:

1) На сьогоднішній день гостро стоїть необхідність у розробці та прийнятті закону України, який би визначав організаційно-правову побудову та діяльність одного з провідних державних інститутів країни – Президента України.

2) Потребують розробки та прийняття Закон України «Про спеціальну слідчу комісію» (або включення відповідних положень окремим розділом до Закону України «Про комітети верховної ради України») та Закон України «Про імпічмент Президента України» (або включення відповідних положень окремим розділом до Закону України «Про регламент Верховної Ради України»).

3) Стосовно розгляду в судовому порядку справ про захист честі й гідності Президента України, має бути дано відповідне роз'яснення Верховним Судом України або Вищим Адміністративним Судом України. Це, дозволило б суддям (колегіям суддів) однозначно підходити до розгляду відповідної категорії справ.

Список використаних джерел

1.Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №30. – Ст.141.;

2.Скакун О.Ф. Теория государства и права (энциклопедический курс): Учебник. – Харьков: Эспада, 2005. – 840 с.;

3.Кравченко В.В. Конституційне право України: Навчальний посібник. – 6-те видання, виправл. та доповн. – К.: Атіка, 2009. – 608 с.;

4.Конституція України: Науково-практичний коментар / [В.Б. Авер' янов, О.В. Батанов, Ю.В. Баулін та ін.] ; Ред. кол. В.Я. Тацій, Ю.П. Битяк, Ю.М. Грошевой та ін. – Харків: Видавництво «Право»; К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – 808 с.

ПРАВОСВІДОМІСТЬ ГРОМАДЯН ЯК ФУНДАМЕНТАЛЬНА УМОВА СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ

Салівон Аліна Іванівна, кандидат психологічних наук, викладач кафедри психології ННІПП НАВС

Правова держава – це держава, в якій юридичними засобами реально забезпечено максимальне здійснення, охорону і захист основних прав людини. Саме така держава є одним із найвизначніших загальнолюдських політико-юридичних ідеалів.

Окремі положення концепції правової держави висвітлювалися ще в працях таких видатних мислителів як Платон, Арістотель, Т. Гоббс, Дж. Локк, Ж.-Ж. Руссо, Ш.-Л. Монтеск'є та ін. Ідеї правової держави знайшли широке відображення і в російсько-українській політико-правовій думці, зокрема в працях Д.І.Писарева, А.І.Герцена, Н.Г.Чернишевського, А.І.Радіщева, П.І.Пестеля, І.М.Муравйова, Б.О.Кістяківського,

М.І.Палієнка, Н.М. Коркунова, С.А.Котляревського, П.І.Новгородцева, С.А.Муромцева, В.М. Гессена, Г.Ф.Шершеневича, Б.Н.Чичеріна, Н.А.Бердяєва та багатьох інших.

В останні роки в руслі реформаторських процесів, що проходять у країні, відбулися серйозні зміни в наукових поглядах на державу і право, чітко позначилися нові підходи до оцінки їхньої ролі в політичній системі суспільства. Концептуальні положення і шляхи формування правової держави з урахуванням конкретних умов розвитку країни викладаються в працях В.В.Копейчикова, В.Ф.Погорілка, С.С.Алексєєва, А.В.Венгерова, В.Е.Гулиева, Н.Н.Деева, В.Д.Зорькіна, В.Н.Кудрявцева, Б.Л.Лазарєва, Р.З.Лівшиця, В.С.Нерсесянца, М.І.Пискотина, Ю.А.Тихомирова, Б.І.Топорнина, Р.А.Халфиной, З.М.Черниловского, В.А.Четвернина й інших. Хропанюк В.Н. Важливою думкою цих праць є те, що в побудові правової держави повинен брати участь кожен громадянин країни, він же несе відповідальність за її функціонування і розвиток. На думку ряду дослідників важливою умовою цього є високий рівень розвитку правової свідомості особистості [1-6]. В даній доповіді аналізуються питання суті та структури правосвідомості людини як фундаментальної умови становлення і розвитку правової держави.

Теоретичний аналіз літератури показав, що правосвідомість – це цілеспрямоване відображення правової дійсності, засноване на морально-етичних поглядах, виражене в сукупності знань про правову дійсність, ставленні до неї, результатом якого є регуляція поведінки людини в юридично значимих ситуаціях.

Виходячи з визначення суті правосвідомості, виділяються її наступні структурні компоненти: когнітивний, оціночний і регулятивний. Когнітивний компонент містить у собі знання (поняття і уявлення) про правову дійсність. Оціночний компонент являє собою систему ставлень до неї, а саме ставлення особистості до: права і законодавства (його принципів, норм, інститутів); правоохоронних органів (прокуратури, адвокатури, суду, юстиції, органів внутрішніх справ, їхньої діяльності); правової поведінки людей; власної правової поведінки. Регулятивний компонент являє собою готовність людини діяти згідно правовим нормам і проявляється у соціально-правових установках, ціннісних орієнтаціях і мотивах поведінки в правовій сфері [3; 6].

Тож, для розвитку високого рівня правової свідомості людина повинна бути забезпечена правовими знаннями (знання про право та закон, їх роль і призначення в життєдіяльності суспільства, основи адміністративного, кримінального, трудового, цивільного права, сутність і зміст юридичної відповідальності, права, свободи та законні інтереси людини тощо) [5, с. 100]. При цьому знання повинні характеризуватися повнотою (вичерпна достатність відтворення обсягу інформації щодо правового явища), адекватністю (відповідність індивідуальних знань людини про явища правової дійсності відповідно до загальноприйнятого еталону), усвідомленістю (розуміння суті явища та здатність її вербалізувати). У особистості повинно скластися певне ставлення до всіх складових правової дійсності, що виражається у межах векторів «добре – погано», «правильно – неправильно», «прийнятно – неприйнятно», «добре – шкідливо» (тобто характери ставлення), воно має бути стійким (прийняття правових норм і необхідності їх виконання, що виявляється епізодично чи постійно) та дійовим (позитивні реакції особистості на правові приписи та необхідність їх виконання від споглядального характеру до дієвого) [1-3]. В результаті сформованості двох компонентів правосвідомості (знання про правову дійсність і ставлення до неї) формується третій – регулятивний, що проявляється через правові установки, соціально-правові цінності (справедливість, свобода, порядок, гармонія, солідарність, лояльність, честь, гідність, приватна власність, влада, відповідальність, милосердя,

обов'язок, довіра, людське життя і здоров'я, толерантність, рівноправність) [2; 4; 5] та мотиви правомірної поведінки (перш за все соціально-активний мотив) [3].

Від сформованості цих компонентів залежить рівень розвитку правосвідомості особистості як освіченого, свідомого, активного, адекватного, законослухняного, відповідального, справедливого громадянина, що готовий брати участь у розбудові Української правової держави, відстоювати свої права та права інших людей, виконувати свої обов'язки та будувати власне життя, керуючись законом.

Список використаних джерел

1. Горбенко С.Л. Психологічні особливості рольової поведінки розумово відсталих підлітків у малій групі: дис. канд. психол. наук: 19.00.08 / С.Л. Горбенко / Інститут спеціальної педагогіка АПН України. – К., 2007. – 188 арк.

2. Никитяева В. В. Правопорядок и правосознание как элементы эффективного правового регулирования / В.В Никитяева // Вестник ВИ МВД России. – 2007.–№2.–11 с.

3. Ююридическая психология / Под ред. А.М. Столяренко. – М.: Юнити-Дана, 2000. – С. 325-328.

4. Хаконова И.Б. Роль правосознания в правовой жизни общества / И.Б. Хаконова // Вестник Адыгейского государственного университета. – 2007. – № 1. – С. 338-341.

5. Схопчик О.Є. Формы воспитательно-профилактической работы по формированию правосознания несовершеннолетних / О.Є. Схопчик // Прикладная юридическая психология. – 2009. – №2. – С. 97-103.

6. Юридична психологія / Під ред. Андросюка В.Г., Казміренко Л.І., Кондратьєва Я.Ю. та ін. – Нац. акад. внутр. справ України. – К.: Ін Юре, 2000. – С. 48-50.

ПРАВА ЛЮДИНИ ЯК ОБ'ЄКТ ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВОГО ОБГРУНТУВАННЯ

Хірсін Андрій Васильович, кандидат юридичних наук, адвокат

Ідея прав людини, як відомо, складає разом з ідеєю народного суверенітету так званий «легітимаційний фундамент», на основі якого визначається правовий характер юридичного закону в сучасному демократичному світі. Тобто прийнятність кожної законодавчої норми залежить тут, насамперед, від міри її відповідності змістовному спрямуванню згаданих ідей.

Разом з тим, через динамізм суспільно-політичного розвитку, у ході якого постійно змінюються як людські запити, так і можливості їх реалізації, завжди актуальною є проблема обгрунтування самих прав людини. Інакше кажучи, на кожному етапі такого розвитку цілком правомірними є питання про те, що саме, чому і у яких межах можна вважати природженими та невід'ємними правами будь-якого людського індивіда, безвідносно до його національних, вікових, статевих та інших характеристик.

Проблемність цих питань для правової науки полягає перш за все у, так би мовити, «метаюридичній» природі прав людини, оскільки, на відміну від інших видів суб'єктивних прав, їх неможливо обгрунтувати кореспондуючими юридичними обов'язками (вже хоча б через те, що загальне число населення є значно більшим за кількість суб'єктів, які реально виконують певні обов'язки перед суспільством та державою). Тож при обгрунтуванні універсальних прав немає сенсу апелювати до симетрії прав та обов'язків, як це зазвичай спостерігається при юридичних аргументаціях. Відповідно, цілком слушним є висновок стосовно того, що «права людини виникають незалежно від юридичних установлень і лише визнаються у законодавстві (в широкому сенсі) як вираз моральної гідності людини. Вони спрямовані на утримання найважливіших цінностей людського життя і утвердження людини як найважливішої цінності. Це такі права, від яких людина не може відмовитися, і дотримання яких може вимагати від кожного» [1, с. 41].

Саме з морально-ціннісною природою прав людини, їхньою спрямованістю на утвердження загальнолюдських ідеалів гуманізму та справедливості у суспільному житті пов'язується обгрунтування невід'ємності цих прав, а, отже, й їх незалежності від індивідуально-суб'єктивних здатностей в плані виконання тих чи інших обов'язків. Як висловився з приводу их прав О.Гьоффе, вони є своєрідними «моральними критеріями правопорядку» [2, с. 293].

Оскільки такі критерії завжди є культурно-відносними, а права людини претендують на статус універсальності (а, отже, абсолютності та незалежності від культурно-національних особливостей їх носіїв), то такі права здатні конституюватися лише мірою становлення людства як глобальної спільноти, у комунікативному середовищі якої формуються саме загальнолюдські цінності та уявлення про належні умови існування. Цими умовами, врешті-решт, мають визначатися й обгрунтовуватися зміст та обсяг даних прав. Мова йде про ті необхідні можливості, без забезпечення яких індивід, по-перше, не здатен сформуватися як повноцінна людська особистість і, по-друге, не в змозі вести у відповідному суспільно-культурному середовищі той спосіб життя, який у системі значущих для цього середовища ціннісних орієнтирів вважається гідним людини.

З огляду на те, що головною відзнакою людини від решти біологічних істот є її здатність до самовизначення власних сутнісних характеристик, основоположними життєвими цінностями, котрі потребують закріплення у правах людини, мають бути, бодай, мінімально достатні можливості для «особистісного самостворення» суб'єкта та його адаптації до життєвих умов соціуму, в межах якого здійснюється формування й реалізація його людської індивідуальності.

Що ж стосується визначення змісту й обсяг таких можливостей, то, звичайно ж, вони не можуть інтерпретуватися як певні «константи». У цих своїх параметрах права людини являють собою відкриту та доволі мобільну систему норм, оскільки, як вже згадувалося, в процесі культурно-історичного розвитку суспільства істотних змін зазнають як самі людські потреби, так і засоби їх задоволення. При обгрунтуванні діапазону таких прав варто враховувати цілу низку закономірностей. Скажімо, якщо ці права передбачатимуть забезпечення такого рівня життя, що перевищує середній показник (на душу населення) суспільних можливостей у даному плані, то розглядувані права втрачатимуть статус прав людини через неможливість їх здійснення для кожного індивіда; якщо ж вони орієнтуватимуться на штучне «зрівняння» індивідуально-суб'єктивного доступу до основних життєвих цінностей, то тим самим стимулюватиметься спад соціально-економічної активності громадян (від якої у першу чергу залежить реалізовність прав людини); нарешті, мірою «заниження» гарантованого законом «необхідного мінімуму» життєвого рівня (по відношенню до його середньої величини), прогресуватиме соціально-економічна нерівність у суспільстві, здатна суттєво дестабілізувати його.

Як засвідчують подібні закономірності, жодна з моделей суспільно-правової організації (з позиції яких зазвичай обгрунтовуються основоположні права) не є «ідеальною» в плані відсутності яких-небудь її суперечливих моментів. Тому зміст та обсяг прав людини має визначатися не з точки зору певних «соціально-політичних стратегій», а в контексті багаторівневої самоорганізації суспільства, динаміка якої стимулюється постійним прагненням людства до вирішення суперечностей власного буття. До останніх належить, насамперед, суперечність між цілком природнім людським бажанням розширення суб'єктивної свободи (а, отже, й збільшення діапазону невід'ємних прав) та стрімким зростанням складності механізмів її забезпечення при нормативному закріпленні такого

розширення. Окрім того, як відомо, свобода завжди породжує нерівність, а фактична рівність може досягатися лише шляхом «всезагального знищення свободи» [3, с. 326] тощо. Відповідно, обґрунтування прав людини доцільно здійснювати, враховуючи, з одного боку, наявні й потенційні негативні наслідки здійснення людської свободи, а з іншого – умови оптимізації функціонування та розвитку суспільства у напрямку його «онтологічного тяжіння» до стабілізуючої динамічної рівноваги як у взаємодії усіх його власних структурних компонентів, так і в системі природного середовища. Адже з розширенням діапазону суб'єктивних дозволів та свобод, передбачуваних правами людини, збільшуються й масштаби відповідальності за результати їх реалізації.

Список використаних джерел:

1.Максимов С. Права людини: універсальність і культурна раціональність / С.Максимов // Право України. – 2010. - №2. – С. 36-43.

2.Хёффе О. Политика. Право. Справедливость. Основоположения критической философии права и государства / О.Хёффе. – М.: Норма, 1994. – 320 с.

3.Чичерин Б. Собственность и государство. Часть вторая / Б.Чичерин. – М.: тип. Брискорн, 1883. – 459 с.

ДО ПИТАННЯ ЩОДО КОНСТИТУЦІЙНОСТІ ОКРЕМИХ НОРМ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Пуйко Віталій Миколайович, старший викладач-методист науково-методичного центру навчальних закладів МВС України

Прийняття свого часу Кримінального кодексу України (далі КК України) та Кримінально-виконавчого кодексу України (далі КВК України), які стали одними з перших кодифікованих нормативних актів держави, стало визначальним фактором у реалізації правоохоронної політики нашої держави та обумовило виникнення нових напрямів розвитку удосконалення українського законодавства у правоохоронній сфері. Одним з таких напрямів є продовження гармонізації українського законодавства із положеннями Конституції України та вимогами міжнародних нормативно-правових актів.

Наукова розробленість вказаного питання є достатньо широкою. Зокрема, дослідженням вказаної проблематики займалися: Беца О.В., Джужа О.М., Кучера Г.А., Музика А.А., Наливайко В.С., Пташинський О.Б., Радов Г.О., Рудник В.І., Романенко О.В., Степанюк А.Ф., Синьов В.М., Сєргєєв І.С., Фаренюк С.Я. та ін. Проте, завдання гармонізації кримінального і кримінально-виконавчого законодавства із положеннями Конституції України та міжнародних нормативно-правових актів у сфері захисту прав і свобод людини залишається актуальним.

На даний час стало зрозумілим, що визначення соціальної ефективності права можливе лише із врахуванням ряду векторів: законності (як правового вектору), правової соціалізації особи (як умови забезпечення соціальної ефективності права) та солідарності в суспільстві щодо значення тих чи інших соціальних явищ [1; с. 267]. Досягнення такої ефективності можливе при гармонійній узгодженості і солідарності вимог законності, правової соціалізації і формування солідарних поглядів і позицій в Конституції України, кримінальному та кримінально-виконавчому законодавстві. Про необхідність взаємного узгодження змісту норм Конституції України, КК України, КВК України ведеться мова з моменту їх прийняття. Проте на даний час ця проблема залишається не вирішеною.

Проблемним залишається питання захисту прав і свобод засуджених під час відбування ними покарання у виді позбавлення волі на певний строк. Як на даний час свідчить практика, механізм забезпечення доступу засуджених до суду та оскарження порушень в діяльності адміністрації та

посадових осіб органів і установ виконання покарань не працює. Ст. 55 Конституції України прямо вказує, що "Права і свободи людини і громадянина захищаються судом. Кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб". Проте, КВК України не містить норми, що передбачала б механізм реалізації цієї статті засудженими. Оскільки порядок розгляду спорів між засудженим та адміністрацією колонії кримінально-процесуальним законом не передбачений, і правовідносини між УВП та засудженими не входять до предмету регулювання кримінального або кримінально-процесуального закону, то вони не розглядаються місцевими судами в порядку кримінального судочинства. Але в системі адміністративного судочинства такі скарги судді також відмовляються розглядати. Таким чином постала проблема визначення юрисдикції судового розгляду скарг засуджених на дії (бездіяльність) адміністрації установ. Наприклад, згідно з ст. 137 КВК України матеріальні збитки, заподіяні державі засудженими під час відбування покарання, стягуються з їхнього заробітку за постановою начальника колонії. Вказана постанова може бути оскаржена вищій посадовій особі (ч. 4 ст. 137 КВК). При цьому вказівки на можливість оскарження цього рішення у інший спосіб не розглядається.

Вирішення цієї проблеми, на нашу думку, можливе лише через внесення змін і доповнень до чинного кримінально-виконавчого законодавства щодо чіткої регламентації процедури подання та розгляду скарг засуджених на дії (бездіяльність) адміністрації установ. На підтвердження такої пропозиції може розглядатись Інформаційний лист Вищого адміністративного суду України №334/8/13-11 від 12.03.2011 року, в якому висловлена чітка позиція про неможливість розгляду адміністративними судами справ предметом оскарження в яких є рішення, дії чи бездіяльність органів дізнання, слідства реалізованих в межах кримінального судочинства [2]. Також, оскільки ст. 8 КВК України містить вказівку про право засуджених на звернення до суду, на нашу думку, у тих випадках коли в КВК України спеціально вказується на можливість оскарження засудженими прийнятого рішення щодо їхніх прав та інтересів, необхідно додатково прописувати в цій же нормі можливість такого оскарження в судовому порядку.

Окремо слід розглядати відповідність положень ст. 86 КВК України ст. 63 Конституції України щодо розподілу засуджених по видам кримінально-виконавчих установ, про що вже давно йде дискусія серед науковців. Неприйнятною вважаємо оцінку цієї практики, як такої що «більш-менш відповідає основному закону» [1; с.220]. На нашу думку, така «більш-менш» невідповідність повинна бути усунута внесенням змін і доповнень до КВК України, які б чітко визначили порядок, принципи, процедуру прийняття рішень та їх оскарження щодо розподілу засуджених по видам кримінально-виконавчих установ.

Отже, приведення у відповідність кримінально-виконавчого законодавства положенням Конституції України та вимогам міжнародних нормативно-правових актів у сфері захисту прав і свобод людини залишається актуальним завданням для подальшого реформування законодавства. Його реалізація виступає визначальною умовою ефективності функціонування пенітенціарної системи в Україні.

Список використаних джерел

1. Новий Кримінальний кодекс України: Питання застосування і вивчення: Матер. міжнар. наук.-практ. конф. [Харків] 25-26 жовт. 2001 р. / редкол.: Сташис В.В. (голов. ред) та ін. - К.- Х.: «Юрінком Інтер», 2002. - 272 с.

2. "Законодавство України" [Електронний ресурс]: Сторінка сайту Верховної Ради України. Документ v0334760-11. – Режим доступу: http://www.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=v0334760-11. – Назва з екрана.

УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПАРЛАМЕНТСЬКИХ ВИБОРІВ, ЯК ВАЖЛИВА ЗАПОРУКА РЕАЛІЗАЦІЇ ВИБОРЧИХ ПРАВ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ

Сарай Роман Дмитрович, старший викладач кафедри конституційного права та порівняльного правознавства Ужгородського національного університету

Вибори є однім із найдавніших інститутів демократії, відомих людству з давніх часів його цивілізаційного розвитку, а з часів утвердження конституціоналізму та розвитку парламентаризму вибори стали важливим конституційним правом громадян на формування парламентів і селекцію парламентаріїв. Що ж являє собою нині інститут парламентських виборів у контексті розвитку європейського конституціоналізму?

Інститут парламентських виборів є похідним від виборів в цілому і йому властива та ж множинність сенсів і змістів, що й виборам. Узагальнюючи підходи до розуміння виборів, сформовані українськими, чеськими, словацькими і іншими вченими-конституціоналістами, цю категорію в конституційному праві можна охарактеризувати як: 1) найбільш давній інститут народовладдя (народоправства); 2) полісуб'єктні політико-правові відносини, що виникають, змінюються та припиняються з приводу виборів; 3) інститут конституційного права, норми якого регулюють організацію та проведення виборів; 4) самостійний демократично-правовий режим, пов'язаний із забезпеченням реалізації виборчих прав громадян; 5) установча діяльність народу; 6) конституційне політичне право громадян обирати і бути обраним до представницьких органів державної влади і органів місцевого самоврядування чи на виборні посади; 7) форма делегування виборцями владних повноважень представницькому органу чи особі; 8) засадничий інститут конституційного ладу через який легалізується та легітимізується публічна представницька влада в країні; 9) форма легітимної боротьби за владу та правовий запобіжник щодо незаконного захоплення влади у країні; 10) спосіб мобілізації та легітимної ротації політичних еліт у державі, своєрідний «соціальний ліфт» для перспективних політиків і управлінців; 11) форму досягнення консенсусу в громадянському суспільстві при формуванні парламенту чи іншого представницького органу; 12) спосіб просування та реалізації політичних, соціально-економічних і інших ідей і ідеологій на загальнонаціональному та локальному рівнях тощо.

Узагальнюючи наведені підходи, під виборами слід розуміти історично сформовану форму прямого народовладдя, зміст якої полягає в формуванні шляхом голосування виборних представницьких органів державної влади і органів місцевого самоврядування та наділення їх народом чи територіальною громадою (комуною) легітимними владними повноваженнями.

Серед розмаїття різних видів виборів чільне місце належить виборам парламентаріїв – депутатів, послів, сенаторів тощо. Узагальнено їх прийнято називати парламентаріями, тобто членами парламенту, а відповідний вид виборів - парламентськими. Це вид виборів, зміст якого полягає в обранні та наділенні громадянами легітимними повноваженнями конституційного складу загальнонаціонального законодавчого представницького органу – парламенту. Для парламентських виборів властиві ті ж юридичні кваліфікації, що й для виборів загалом, за винятком суб'єкту обрання.

Водночас, парламентські вибори мають не лише політико-правовий, а й нормативно-правовий вимір, оскільки інститут парламентських виборів не можливо уявити поза системою національного конституційного права. На наш погляд, інститут (з лат. institutum – «настанова», «установа»)

парламентських виборів, на наш погляд, - це важлива складова системи конституційного права загалом і виборчого права зокрема, що поєднує в собі норми і інститути (субінститути) конституційного права, які визначають принципи, види, предмет і правовий статус суб'єктів парламентських виборів, порядок їх організації та проведення, а також гарантії реалізації конституційного права виборців обирати і бути обраним до парламенту держави.

Правова природа досліджуваного нами інституту розкривається, у першу чергу через його юридичні ознаки і властивості. Так, основними ознаками інституту парламентських виборів є: 1) доктринальна та предметна єдність, визначена однорідними виборчими правовідносинами, пов'язаними з обранням парламентаріїв і формуванням парламентів; 2) політико-правовий характер, зумовлений предметом правового регулювання парламентських виборів, які є загальновизнаним легітимним механізмом селекції національних політичних еліт; 3) функціональна спеціалізація в системі конституційного права: його норми і інститути (субінститути) забезпечують реалізацію права громадян обирати і бути обраними до парламенту, а також розвиток парламентаризму та представницької демократії; 4) складність внутрішньої побудови, яка обумовлюється наявністю матеріальних і процесуальних норм, субінститутів і інститутів, які визначають принципи, види, предмет і правовий статус суб'єктів парламентських виборів, порядок їх організації та проведення; 5) комплексна об'єктивація (позитивне унормування) у самостійних структурних елементах системи чинного законодавства, а саме: у самостійних розділах конституцій, розділах виборчих кодексів, спеціальних законах чи у розділах спеціальних законів, підзаконних нормативно-правових актах, а іноді в інших видах системи галузевих джерел права (правових звичаях, правових договорах тощо).

Щодо останньої з виявлених нами ознак інституту парламентських виборів, то її яскраво ілюструє досвід позитивного унормування інституту виборів народних депутатів в Україні. Цей інститут отримав своє логічне продовження та розвиток у системі чинного конституційного законодавства у сфері виборів (виборчого законодавства). Насамперед, у Конституції України (ст.ст. 1, 5, 36, 69, 70, 71, 76 і ін.), Загальній декларації прав людини 1948 р. (ст. 21), Міжнародному пакті про громадянські та політичні права (ст. 25), Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (ст. 3 Першого протоколу) і ін., законах України «Про вибори народних депутатів України», «Про Центральну виборчу комісію», «Про державний реєстр виборців», указах Президента України про призначення виборів народних депутатів України, рішеннях Конституційного Суду України про заборону обмеження активного виборчого права для ув'язнених, про можливість встановлення скороченого строку оскарження рішень суб'єктів виборчого процесу та ін., рішеннях Європейського Суду з прав людини («Суховецький проти України», «Ковач проти України» і ін.), які відповідно до ст. 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», є джерелом національного права тощо. Схожий механізм об'єктивації інституту парламентських виборів властивий також для Чехії, Словаччини і більшості інших держав континентальної Європи.

На наш погляд, подальше ефективне законодавче унормування інституту парламентських виборів на основі Конституції України і відповідно до рекомендацій Венеціанської комісії та інших поважних інституцій в сфері виборчого права (т. з. «європейських стандартів виборчого права»), а також із врахуванням попередньої практики організації проведення виборів народних депутатів України, є неможливим без взаємоузгодженої позиції громадянського суспільства та його інститутів, а також органів державної влади, їх посадових осіб.

Законодавчим виміром відповідної консолідації та роботи, на наш погляд, має стати розробка Виборчого кодексу України.

ПРОБЛЕМИ ПРИНЦИПІВ СВОБОДИ І РІВНОСТІ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ

Коваленко Інна Анатоліївна, викладач кафедри цивільно-правових дисциплін ННІПП НАВС

Питання прав і свобод людини і громадянина нині є найважливішою проблемою внутрішньої та зовнішньої політики всіх держав світової співдружності. Людство на шляху утвердження прав і свобод людини пройшло тернистий шлях, крок за кроком обмежуючи всевладдя держави, поширюючи принцип рівноправності на все більше коло осіб та відносин між ними. Часто саме боротьба за права людини, за нові й нові ступені свободи ставала каталізатором широкомасштабних змін у суспільно-політичному житті тієї чи іншої країни, вела до нового осмислення ролі людини в її відносинах з суспільством та державою.

Саме стан справ у сфері забезпечення прав і свобод особи, їх практичної реалізації є тим критерієм, за яким оцінюється рівень демократичного розвитку будь-якої держави й суспільства в цілому. Слід підкреслити, що гуманістична спрямованість суспільного ладу завжди визначається правовим статусом (правовим становищем) особи, тобто людини і громадянина в суспільстві та державі.

Важливу роль у з'ясуванні природи конституційного статусу особи відіграють загальні принципи цього статусу. До таких принципів відносять свободу і рівність. Свобода людини - вихідне поняття у проблемі прав людини і громадянина. Розрізняють природні права людини, тобто пов'язані з самим її існуванням і розвитком, і набуті, що в основному характеризують соціально-політичний статус людини і громадянина (інститут громадянства, право на участь у вирішенні державних справ тощо). Звісна річ, за відсутності у людини свободи вона не може володіти і реально користуватися своїми правами. Саме свобода створює умови для реального набуття прав та їх реалізації, З іншого боку, права людини закріплюють і конкретизують можливість діяти в межах, установлених її правовим статусом. [1; с.56] Для українського конституціоналізму тлумачення свободи полягає в тому, що вона розуміється як відсутність широких обмежень діяльності особи. Але це не означає абсолютної свободи. Межею свободи будь-якої людини є свобода інших людей. Ці ідеї знайшли своє відображення у відповідних конституційних нормах. Зокрема вказується, що «кожна людина має право на вільний розвиток своєї особистості, якщо при цьому не порушуються права і свободи інших людей, та має обов'язки перед суспільством, в якому забезпечується вільний і всебічний розвиток її особистості»[2]. Також свободу людини можливо вбачати як у негативному так і в позитивному аспекті. У негативному значенні свобода розуміється як відсутність примусу, обмежень відносно до особи, у тому числі й з боку держави; у позитивному — як свобода вибору, утворювана державою, а головне — здатність людини досягти своїх цілей і обов'язок держави надавати громадянину ті чи інші соціальні блага.

Відповідно до таких аспектів свободи негативні права полягають у праві індивіда на захист від якогось втручання, у тому числі й державного, у здійсненні громадянських прав і політичних прав.

Правовий статус особи в нашій державі також базується і на конституційному принципі рівності, який є визначальним у системі принципів конституційно-правового статусу людини і громадянина. Він є

одним з фундаментальних принципів засад конституційного ладу, а його реалізація не припускає дискримінацію особи за якими-небудь ознаками.

Відповідно до ст. 24 Конституції України громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Але нині гостро постає проблема втілення на практиці зазначеного конституційного положення, що зумовлено значними розбіжностями між його закріпленням та політичними й соціально-економічними реаліями сьогодення. Наразі на сучасному етапі державотворення відбуваються кардинальні перетворення, а реалізація конституційного принципу рівності особи є однією з найважливіших проблем держави й суспільства, що знаходяться на трансформаційному етапі розвитку. [3; с. 46]

Проаналізувавши принципи свободи і рівності бачимо, що існує така проблема: хоча права і свободи особи, а також гарантії реалізації і захисту цих прав і свобод, закріплені в Конституції, сучасне становище в сфері прав і свобод людини і громадянина свідчить про те, що гарантованість практичної реалізації, охорони і захисту прав і свобод особи ще перебуває на досить низькому рівні. Насамперед це стосується деяких соціально-економічних прав і свобод людини, закріплених і гарантованих чинною Конституцією. Поки що фактично вони носять більше декларативний, ніж реальний характер, в більшій мірі проголошені, ніж гарантовані. Механізм здійснення та захисту цих і деяких інших прав і свобод з тих чи інших причин іноді реалізується дуже повільно або навіть гальмується.

Список використаних джерел:

1. Правознавство: Підручник / За ред. В. В. Копєйчикова А. М. Колодія. — К: Юрінком Інтер, 2004. - 752 с.

2. Див. ст. 23 Конституції України. Конституція України прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року / Відомості Верховної Ради України від 23.07.1996 - 1996 р., № 30, стаття 141.

3. Полховська І.К. Конституційний принцип рівності людини і громадянина в Україні: дис. канд. юрид. наук: 12.00.02 / Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. — Х., 2006. — 191арк.

ЗМІСТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА ГРОМАДЯН УКРАЇНИ НА СВОБОДУ ОБ'ЄДНАННЯ У ПОЛІТИЧНІ ПАРТІЇ

Ситник Юлія Миколаївна, викладач кафедри конституційного та міжнародного права НАВС

1. Проблема змісту забезпечення конституційного права на свободу об'єднання у політичні партії має важливе теоретичне і практичне значення. Дослідженням змісту забезпечення конституційних прав і свобод, включаючи і право на свободу об'єднання у політичні партії приділяли увагу багато вчених, але окремо зміст забезпечення міжнародними форумами, українською державою і громадянським суспільством конституційного права на свободу об'єднання у політичні партії в Україні ще ніким не досліджувалося.

2. На нашу думку, забезпечення конституційного права громадян України на свободу об'єднання у політичні партії – це закріплена нормами міжнародного і внутрішнього національного права діяльність міжнародних і внутрішніх українських структур держави і громадянського суспільства, що спрямована на створення сприятливих умов, охорону та захист і поновлення названого конституційного права громадян України.

3. Виділяють такі умови для реалізації конституційного права громадян України на свободу об'єднання у політичні партії: а) матеріальні (наявність відповідного середовища і матеріальної основи, соціально орієнтована ринкова економіка, економічна стабільність, подолання крайньої поляризації населення за прибутками, матеріальне благополуччя людей, а також ресурсна, фінансова й технологічна незалежність національної

економіки від інших країн); б) організаційні умови (систематична організаторська діяльність, що передбачає, наприклад, процедуру реєстрації, яка апріорі передбачає можливість того, що партії може бути відмовлено в набутті легального статусу, подання на реєстрацію таких фінансових документів); в) соціальні (соціальна зорієнтованість політики держави, відсутність будь-якого суспільно-політичного протистояння окремих соціальних верств населення та регіонів України; максимальна зайнятість населення, відсутність тенденцій моральної та духовної деградації у суспільстві, за яких здійснення прав і свобод одними людьми чи групами людей стає можливим лише за рахунок нехтування правами і свободами інших; сприятливий соціальний клімат у суспільстві); г) політичні (суверенітет держави, фактичну незмінність її конституційного ладу, закріпленого в Основному Законі, суворе забезпечення законності і неможливості зловживань з боку політичної влади, відкритість політичної системи і наявність можливості для вільної діяльності політичних партій, багатопартійність, плюралізм і гласність у суспільстві, свобода опозиційної діяльності, демократична виборча система, поділ державної влади на судову, виконавчу та законодавчу, побудовану за принципом стримувань і противаг, розвинене місцеве самоврядування, визнання народу єдиним джерелом державної влади, відповідним чином зорієнтована політика держави, що спрямована на забезпечення стабільності державних структур та ін., що утворюють демократичне політичне середовище, яке сприяє реалізації прав людини, участі громадян в управлінні справами держави та суспільства, захисту особистих та колективних інтересів).

4. Наступним елементом змісту забезпечення конституційного права громадян України на свободу об'єднання у політичні партії є його охорона і захист. Охорона – це взаємопов'язані заходи, які мають запобігати правопорушенням, встановлювати умови й причини, які їх породжують, а також сприяють процесу реалізації прав людини. Зазвичай, здійснюються ці заходи державними органами і громадськими організаціями. Захистом є примусовий до зобов'язаної особи спосіб здійснення суб'єктивного права, який застосовується у встановленому законом порядку уповноваженими на те органами чи посадовими особами. Тобто охорона включає заходи, що застосовуються до моменту порушення права, а захист – після вчинення такого порушення задля поновлення порушеного права, або ж у тому випадку, коли при користуванні правами здійснюються якісь перешкоди та ін.

5. У залежності від заходів, засоби охорони і захисту права громадян України на свободу об'єднання у політичні партії поділяються на: 1) засоби запобігання порушень даного права; 2) усунення перешкод для здійснення громадянами права, що досліджується; 3) заборони (зобов'язання не порушувати право); 4) припинення порушення права; 5) юридичну відповідальність.

6. Відновлення порушеного права на свободу об'єднання у політичні партії та відшкодування збитків здійснюється у судовому порядку. Відповідно до статті 22 Закону України «Про політичні партії в Україні» за його порушення посадові особи і громадяни, причетні до таких дій як: а) обмеження в правах чи переслідування громадян у зв'язку з належністю чи неналежністю до політичних партій; б) необґрунтованої відмови в реєстрації політичних партій; в) надання політичним партіям будь-яких переваг чи обмеження передбачених законом прав політичних партій та їх членів; г) заподіяння матеріальної чи моральної шкоди політичним партіям притягаються до дисциплінарної, адміністративної, цивільної або кримінальної відповідальності згідно з законодавством України. Кримінальна відповідальність передбачена також за перешкоджання законній діяльності політичних партій й профспілок і громадських організацій (ст. 170 Кримінального кодексу України. Розмір відшкодування

моральних (немайнових) збитків у грошовому виразі визначаються судом. Специфіка відповідальності за порушення права на свободу об'єднання у політичні партії полягає в тому, що вона, як правило, реалізовується не в межах конституційного права, а в межах інших галузей права: кримінального, адміністративного, трудового, цивільного.

Отже, зміст забезпечення конституційного права громадян України на свободу об'єднання у політичні партії включає в себе діяльність міжнародних, державних і недержавних організацій щодо: а) створення умов для реалізації конституційного права громадян України на свободу об'єднання у політичні партії; б) охорона та захист конституційного права громадян України на свободу об'єднання у політичні партії від правопорушення; в) поновлення порушеного конституційного права громадян України на свободу об'єднання у політичні партії чи відшкодування спричинених збитків.

ПРАВА І ОБОВЯЗКИ МОЛОДІЖНИХ ТА ДИТЯЧИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В УКРАЇНІ

Бойко Олександр Валентинович, здобувач кафедри адміністративного права і процесу НАВС
Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор, начальник кафедри адміністративного права і процесу НАВС *Кузьменко О.В.*

Розглядаючи адміністративно-правовий статус дитячих та молодіжних організацій, слід зазначити, що державою для здійснення своєї діяльності дитячі та молодіжні організації наділяються широкими правами. Вони можуть виступати учасниками суспільних правовідносин, набувати майнові і немайнові права, брати участь у розробленні державної політики та формуванні органів влади, проводити масові заходи тощо.

На рівні з нормативно-правовими актами, які регламентують їх діяльність, права дитячих та молодіжних організацій також деталізовано й Статутом організації.

Так, дитячі та молодіжні організації мають право: 1) представляти і захищати свої законні інтереси та законні інтереси своїх членів у державних органах та в неурядових організаціях; 2) одержувати від органів державної влади та органів місцевого самоврядування інформацію, необхідну для реалізації своєї мети і завдань; 3) вносити відповідні пропозиції до органів державної влади та управління з питань діяльності об'єднання; 4) на добровільних засадах засновувати спілки (організації) тощо, в тому числі міжнародні, укладати угоди про співробітництво і взаємодопомогу; 5) підтримувати прямі міжнародні контакти з організаціями громадян інших країн, укладати відповідні угоди та брати участь у міжнародних заходах з питань діяльності організації, що не суперечать міжнародним зобов'язанням України; 6) розповсюджувати інформацію і пропагувати свої ідеї та мету; 7) засновувати засоби масової інформації; 8) укладати будь-які правочини цивільно-правового характеру, набувати майнові та немайнові права, необхідні для здійснення статутних завдань організації; 9) одержувати на умовах оренди або тимчасового безкоштовного користування будівлі, обладнання, транспортні засоби та інше майно, необхідне для здійснення статутних завдань об'єднання; 10) здійснювати необхідну господарську та іншу комерційну діяльність, у тому числі, шляхом створення установ і організацій зі статусом юридичної особи, заснування підприємств у порядку, встановленому законодавством; 11) відкривати рахунки у національній та іноземній валютах в установах банків; 12) розповсюджувати інформацію, пропагувати свої цілі та ідеї; публікувати наукові та методичні результати діяльності організації; проводити інформаційно-роз'яснювальну роботу; 13) проводити масові

заходи (збори, мітинги, демонстрації тощо); 14) організовувати та проводити змагання, турніри, інші спортивні заходи, лекторії, круглі столи, семінари, конференції, виставки, консультації із залученням представників громадськості, органів державної влади та місцевого самоврядування, експертів з різних галузей суспільного життя, в т. ч. міжнародних; 15) здійснювати розробку проектів рішень та проводити громадську експертизу проектів рішень; 16) здійснювати просвітницьку та навчально-методичну діяльність; 17) вступати у спілки, асоціації та інші об'єднання, що створюються на добровільній основі і сприяють виконанню статутних завдань, у тому числі з іноземними партнерами; 18) обмінюватися інформацією, досвідом та спеціалістами з організаціями зарубіжних країн; 19) мати власну символіку, яка підлягає державній реєстрації у порядку, визначеному законодавством України, популяризувати свою назву та символіку; 20) створювати та реалізувати різноманітні проекти, запроваджувати програми; використовувати інші форми діяльності, що не суперечать чинному законодавству тощо.

Щодо правосуб'єктності дитячих та молодіжних організацій зауважимо, що склалися два шляхи її формування.

У першому випадку їх утворення та діяльність підпорядковані виключно нормам законодавчих актів тобто Закону «Про об'єднання громадян» або іншим спеціальним законам. При цьому внутрішнє життя організація, взаємовідносини членів, підрозділів, дисциплінарна відповідальність регулюється корпоративними нормами, виробленими самими об'єднаннями на основі звичаїв, традицій, особливостей конкретних корпоративних зв'язків. Це, наприклад, селянська та християнсько-демократична партії, органи місцевого самоврядування, Народний Рух України, добровільна народна дружина з охорони громадського порядку тощо. До об'єднань громадян цього типу відносимо також об'єднання, що мають на меті одержання прибутків (кооперативи, комерційні структури).

В іншому випадку дитячі та молодіжні організації формуються і діють виключно на базі норм самих об'єднань, тобто норм внутрішніх, закладених у статутних документах громадських формувань: ради директорів і підприємств, загальних зборів трудових колективів, власників майна, їхніх виборчих органів рад тощо. Але в кожному разі зовнішні стосунки об'єднань громадян, що виникають стосовно використання засобів транспорту, зв'язку, автозаправних матеріалів, природних ресурсів, енергоносіїв тощо, регулюються адміністративно-правовими нормами.

На юридичному статусі дитячих та молодіжних організацій позначається і те, що вони можуть мати у своїй власності грошові кошти, підприємства, будови, споруди, обладнання, інвентар, культурно-освітні фонди, майно, необхідне для забезпечення статутної діяльності. Управління ж ними здійснюється на підставі норм адміністративного та трудового права. У цій самій сфері органи держави можуть визначати межі та способи реалізації прав і обов'язків об'єднань громадян, що займаються виробничо-господарською діяльністю, у податковій справі, в питаннях адміністративно-дозвільної системи.

Суб'єктами права володіння, користування та розпорядження зазначених матеріальних цінностей є статутні органи управління об'єднань громадян. Звідси й право об'єднань виступати учасниками цивільно-правових відносин, захищати й представляти свої законні інтереси, інтереси своїх членів, набувати нових майнових і немайнових прав та обов'язків (такими правами не наділяються політичні партії) [1].

Важливим чинником, що впливає на адміністративно-правовий статус дитячих та молодіжних організацій, є встановлення державою обмежень на створення та діяльність дитячих та молодіжних організацій.

Так, не підлягають легалізації такі об'єднання громадян, а діяльність легалізованих об'єднань громадян забороняється в судовому порядку, якщо їх метою є: зміна насильницьким шляхом конституційного ладу та в будь-якій протизаконній формі порушення суверенітету і територіальної цілісності держави, підрив її безпеки, незаконне захоплення державної влади, пропаганда війни, насильства, розпалювання міжетнічної, расової та релігійної ворожнечі, посягання на права і свободи людини, здоров'я населення, створення воєнізованих формувань (ст. 4 Закону України «Про об'єднання громадян»).

Держава не втручається в діяльність об'єднань громадян, надаючи їм широку автономію.

Законом України «Про об'єднання громадян» також закріплено право представників цих органів бути присутніми на заходах, які проводять об'єднання громадян, вимагати необхідні документи та одержувати у необхідних випадках пояснення.

Фінансові органи та органи податкової адміністрації здійснюють контроль за джерелами і розмірами прибутків та інших фінансових надходжень, а також за правильністю сплати об'єднаннями громадян податків. Зі свого боку, об'єднання громадян повинні представляти фінансовим органам декларацію про свої прибутки та витрати.

Контроль за виконанням об'єднаннями громадян чинних норм і стандартів може здійснюватися екологічними, пожежними, санітарно-епідемічними та іншими органами державного нагляду і контролю. За порушення законодавства об'єднання громадян несуть відповідальність у встановленому законом порядку.

Молодіжні та дитячі громадські організації наділені такими правами як: неухильно дотримуватися положень Статуту; виконувати рішення керівних органів Організації; брати активну участь у діяльності Організації; оплачувати членські внески, визначені Правлінням Організації; сприяти виконанню Організації його завдань; виконувати в повному обсязі договірні зобов'язання; вести інформаційну роз'яснювальну роботу, щодо діяльності Організації; власним прикладом підносити авторитет об'єднання; дотримуватись вимог статуту Організації.

Список використаних джерел:

1.Про молодіжні та дитячі громадські організації : Закон України від 1 грудня 1998 р. № 281-XIV // Відомості Верховної Ради України. 1999. № 1. Ст. 2.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА ГРОМАДЯН НА МИРНІ ЗІБРАННЯ ОРГАНАМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Клименко Олександр Ігорович, аспірант НАВС, начальник відділу Державної реєстраційної служби України

Місцеве самоврядування – це форма самоорганізації населення на місцях, що виявляється в таких соціальних характеристиках, як самоуправління, самодіяльність, саморегулювання, самоконтроль. Як найпростіша природна форма організації управління будь-якої соціальної спільноти, самоврядування виявляється і втілюється у відповідних інституційних формах на всіх етапах еволюції суспільства й може розглядатися як спосіб координації соціальних зв'язків, що має на меті реалізацію групових потреб завдяки об'єднанню спільних зусиль.

У контексті становлення й розвитку громадянського суспільства в Україні місцеве самоврядування є інститутом, що забезпечує реалізацію прав та свобод людини та громадянина через самоврядне або публічне регулювання суспільних відносин на місцевому рівні й вирішення в інтересах територіальних громад питань місцевого значення.Місцеве

самоврядування є багатогранним, комплексним політико-правовим явищем. Його сутність проявляється в наступних аспектах. Це: 1) один із фундаментальних принципів конституційного ладу; 2) одна з форм народовладдя; 3) підсистема публічної влади; 4) форма залучення громадян до участі у вирішенні питань місцевого значення; 5) право територіальної громади; 6) системна організація; 7) різновид суспільного управління.

Наведенні сутнісні характеристики дають змогу виявити достатню глибину організаційно-управлінського аспекту реалізації владної функції місцевого самоврядування, спрямованої на налагодження спільної діяльності місцевого співтовариства. Але виконання цієї функції в умовах формально існуючих інститутів самоврядування може здійснюватися по різному: від адміністративно-авторитарних, бюрократичних методів владарювання до демократичних, які повністю відповідають природі самоуправління.

Для українського населення завжди був характерним високий рівень самоорганізації та самоврядування (віче, ради, збори). Однак протягом часу, коли Україна входила до складу СРСР, традиції самоуправління були значною мірою втрачені.Інині, коли суспільство перебуває в стані перманентних криз, залишається лише сподіватися, що місцеве самоврядування буде динамічно відновлюватися, розвиватися та функціонувати.

Сьогодні, розглядаючи місцеве самоврядування в організаційному та функціональному аспектах, можна констатувати, що існують лише формальні підстави для характеристики влади на місцевому рівні як самоврядної. Органи і посадові особи місцевого самоврядування часто діють не стільки відповідно до потреб громадян, скільки за вказівками керівництва центральних та місцевих органів виконавчої влади. Вирішення питань місцевого значення здійснюється переважно за залишковим принципом, без урахування інтересів населення, досить часто в авторитарному режимі. Значною мірою це пояснюється тим, що система місцевого самоврядування в Україні сформувалася на основі радянської системи, від якої отримала у спадок централізовану вертикальну структуру, де переважали методи «ручного керування» й патерналістські традиції стосовно населення.

Демократизація суспільства, спроби переходу від прямого адміністрування до самоорганізації та самоврядування виявили значні недоліки існуючої системи управління, її неефективність у нових соціальних умовах. Система органів місцевого самоврядування в Україні не відповідає європейським стандартам, оскільки залишається неефективною, схильною до корупції, внутрішньо суперечливою і надмірно централізованою, закритою від територіальних громад, громіздкою й відірваною від потреб простої людини.

Інституційна структура місцевого самоврядування буде життєздатною й ефективною лише в тому випадку, коли вона буде створена на основі використання природного потенціалу самоорганізації населення. Наука менеджменту стверджує: лише 15 – 20 відсотків помилкових рішень допускається через невмілих виконавців, усі інші вади – від недосконалої організації управління. Для удосконалення системно-структурної організації місцевого самоврядування, насамперед, необхідна реформа в ієрархії інститутів, розмежування функцій органів і посадових осіб. Істотно повинні змінитися розпорядчі та контрольно-наглядові владні функції – через посилення відповідальності, чіткий розподіл повноважень як по вертикалі, так і по горизонталі, ефективну взаємодію підсистем публічної влади та інститутів громадянського суспільства. Населення повинно отримати дієвий і доступний механізм контролю за діяльністю органів і посадових осіб місцевого самоврядування.

Правова політика у сфері місцевого самоврядування на сьогодні має будуватися на нових засадах. Законодавець керується переважно методом спроб та помилок, часто допускаються просто механічні запозичення тих чи інших юридичних інститутів, конструкцій з іноземного конституційного й муніципального законодавства та використання в законодавчих актах різних концептуальних підходів. У правових актах досить часто не враховуються природа, інтереси й потреби місцевого самоврядування. Безсистемність і суперечливість чинного законодавства є серйозною перешкодою для подальшого розвитку місцевого самоврядування як інституту громадянського суспільства і як структурного й цілісного механізму забезпечення прав і свобод людини і громадянина. Відсутність узгодженої стратегії розвитку місцевого самоврядування в Україні негативно впливає на процес формування правової основи і, як наслідок, на стан правового регулювання відповідних суспільних відносин.

Водночас слід зазначити, що доктрина місцевого самоврядування поступово починає формуватися, її окремі положення отримують визнання й закріплення у програмних документах політичного характеру, рішеннях органів державної влади й органів місцевого самоврядування щодо його основних завдань, функцій, принципів, формування нової галузі – муніципального права, підгалузей права, інститутів, норм, юридичних механізмів, конструкцій, а також удосконалення методологічного інструментарію. Різні погляди правознавців, концепції й програми розвитку місцевого самоврядування є надзвичайно значущими для вдосконалення конституційного й правового регулювання, а також для право реалізаційної діяльності органів і посадових осіб місцевого самоврядування.

Коротко виклавши деяку інформації стосовно інституту місцевого самоврядування та його існування і функціонування в Україні не лише як організаційно-управлінського структурного механізму, але й як соціального явища, розуміємо, що даний інститут не існує сам по собі. Він створювався (впродовж тривалого історичного періоду) і постав перед нами сьогодні в тому вигляді, в якому його сприймає практична більшість населення країни. Але таке тривале історичне перетворення відбувалося не просто так. В цьому були зацікавлені: спочатку окремі особи, далі невеликі «колективні групи», потім цілі прошарки населення, як правило, одного регіону. Сьогодні такими прошарками називаються територіальні громади.

СОЦІАЛЬНЕ ТА ПРАВОВЕ ЗНАЧЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

Малина Сергій Леонідович, ад'юнкт кафедри конституційного та міжнародного права НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент заступник начальника кафедри конституційного та міжнародного права НАВС *Демиденко В.О.*

На сьогодні, з метою підвищення ефективності державного управління, Верховною Радою України ухвалено Закон України "Про адміністративні послуги" від 06.09.2012 № 5203-VI [1], який визначає правові засади реалізації прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб у сфері надання адміністративних послуг.

Нормативне визначення адміністративних послуг у сфері діяльності органів виконавчої влади із забезпечення прав громадян, це результат здійснення владних повноважень суб'єктом надання адміністративних послуг за заявою фізичної або юридичної особи, спрямований на набуття, зміну чи припинення прав та/або обов'язків такої особи відповідно до закону.

Можна виділити такі формальні ознаки адміністративних послуг:

1) адміністративна послуга надається за заявою особи;

2) надання адміністративних послуг пов'язано із забезпеченням умов для реалізації суб'єктивних прав конкретної особи;

3) адміністративні послуги надаються адміністративними органами (насамперед органами виконавчої влади та місцевого самоврядування) і обов'язково через реалізацію владних повноважень. Тобто отримати конкретну адміністративну послугу можна лише у відповідному (як правило, тільки одному) адміністративному органі;

4) результатом адміністративної послуги в процедурному значенні є адміністративний акт (рішення або дія адміністративного органу, яким задовольняється заява особи). Такий адміністративний акт має конкретного адресата — споживача адміністративної послуги, тобто особу, яка звернулася за даною послугою.

Це свідчить про максимальну децентралізацію надання послуг, розробку методики оцінювання собівартості послуги, розробку стандартів надання адміністративних послуг, запровадження сучасних форм надання адміністративних послуг, зокрема, запровадження "універсамів послуг", удосконалення принципу "єдиного вікна", "електронних адміністративних послуг" тощо.

За Законом державна політика у сфері надання адміністративних послуг базується на таких принципах, зокрема, як оперативність, раціональна мінімізація кількості документів та процедурних дій, що вимагаються для отримання адміністративних послуг, а також доступність та зручність для суб'єктів звернень (стаття 4). Для впровадження зазначених принципів Закон передбачає відповідний порядок надання адміністративних послуг.

Так, за частиною першою статті 9 Законом адміністративні послуги надаються суб'єктами надання таких послуг безпосередньо, через центри надання адміністративних послуг та/або через Єдиний державний портал адміністративних послуг, на якому вони надаються в електронній формі за допомогою Інтернета.

При цьому передбачається, що центри надання адміністративних послуг утворюються як постійно діючі робочі органи або структурні підрозділи. Водночас суб'єкти надання адміністративних послуг зобов'язані забезпечити створення та функціонування веб-сайтів, на яких розміщується інформація про порядок надання відповідних адміністративних послуг (пункт 3 статті 1, пункт 2 частини другої статті 6).

Згідно ст. 16 Закону запроваджений Реєстр адміністративних послуг, який формується і ведеться центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику економічного розвитку, з метою ведення обліку адміністративних послуг, та забезпечення відкритого і безоплатного доступу до інформації про адміністративні послуги. З цією метою, Кабінетом Міністрів України прийнято постанову «Про Реєстр адміністративних послуг» від 05.12.2011 № 1274.[2] Це забезпечить безперешкодне одержання необхідної для отримання адміністративної послуги інформації.

Держателем Єдиного державного порталу адміністративних послуг є центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику економічного розвитку (стаття 17 Закону).

Відповідно до вимог постанови Кабінета Міністрів України від 05.12.2011 № 1274 міністерства, іншим центральним органам виконавчої влади, місцевим державним адміністраціям забезпечити своєчасне подання Міністерству економічного розвитку і торгівлі інформації про адміністративні послуги, що надаються ними, підприємствами, установами

та організаціями, що належать до сфери їх управління, і територіальними органами міністерств, інших центральних органів виконавчої влади.

Список використаних джерел:

1. Закон України "Про адміністративні послуги" від 06.09.2012 № 5203-VI.
2. Постанова Кабінета Міністрів України «Про Реєстр адміністративних послуг» від 05.12.2011 № 1274.

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ, ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА

Неліна Наталія Василівна, здобувач Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України
Науковий керівник: доктор політичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України завідувач відділом правової політології Інституту держави і права імені В.М. Корецького *Кресіна І.О.*

Не зважаючи на значну кількість юридичних наукових досліджень, автори яких розглядали проблематику конституційно-правового статусу людини і громадянина, звернення до аналізу змісту і сутності поняття конституційно-правового статусу українського народу є актуальним. Зумовлюється це євроінтеграційними прагненнями України і необхідністю адаптації законодавства нашої держави до законодавства Європейського Союзу.

Сучасна вітчизняна правова наука не повинна стояти осторонь досліджень позитивного надбання українських теоретиків конституційного права. Автор проаналізувала доробок у розвиток теорії конституційного права вітчизняних фахівців - К.А. Бабенка, Ю.Г. Барабаша, І.О. Кресіну, О.В. Кресіна, Л.Т. Кривенко, В.Ф. Погорілка, А.О. Селіванова, В.М. Скрипнюк, О.В. Скрипнюка, Ю.М. Тодику, В.Л. Федоренка, А.И. Француза, В.М.Шаповала, Ю.С. Шемшученка, О.І. Ющика та ін.

Усвідомлюючи роль та значення наукових праць, їхні висновки та теоретико-правову позицію у контексті досліджуваної проблеми, автор звертає увагу, що , по-перше, раніше суттєвою вадою теоретичного пошуку науки конституційного права було те, що правовий статус українського народу розглядався автономно, поза врахуванням взаємозв'язку з іншими правовими інститутами (наприклад, інститут конституційних прав і обов'язків, інститут громадянства, тощо). По-друге, конституційно-правовий статус українського народу, з наукової точки зору, випливає з елементів конституційно-правового статусу людини і громадянина. Слід зазначити, що в Конституції України права народу конкретизувалися в правах і свободах громадян, які в своїй сукупності й становлять категорію «український народ». Ця конституційна залежність доволі чітка й універсальна: наскільки міцні гарантії конституційних прав і свобод, настільки сформований і дійсно існує суб'єкт конституційного права – Український народ. Ми поділяємо наукову концепцію І.О Кресіної, що центральною ланкою громадянського суспільства слід визнати громадянина, який є особистістю суверенною, вільною, самостійною і відповідальною [1, с. 11].

Водночас, розглядаючи питання про взаємозв'язок конституційних прав і свобод громадянина із суверенними правами українського народу, необхідно вказувати на їх спільні та відмінні ознаки. Спільним є те, що суверенні права народу, як і конституційні (основні) права і свободи громадян, відображають найбільш суттєві зв'язки між народом і державою, а також державою і громадянином охоплюють не тільки політичну сферу суспільства, а й сферу економіки і культури. Відмінність суверенних прав народу від конституційних прав і обов'язків громадянина зводиться до наступного: суб'єктом суверенних прав виступає соціальна спільнота –

український народ, а суб'єктом основних прав та обов'язків – окремі індивіди (громадяни); права народу виступають щодо конституційних (основних) прав і свобод громадян як природні, вихідні, а система конституційних прав і свобод похідна від суверенних прав народу; якщо суверенні права можуть реалізовуватися як через індивідуальну форму прав окремих громадян, так і шляхом здійснення окремих правомочностейіншими суб'єктами – державними органами, то конституційні права і свободи носять суто особистий характер, втілюються в діяльності конкретних суб'єктів.

Ґрунтуючись на такому багатоаспектному розумінні конституційно-правового статусу українського народу, можна дійти висновку, що цей статус повинен реалізовуватися через всю систему політико-правових інститутів, призначення яких полягає в тому, щоб забезпечити реалізацію суверенних прав українського народу. З цієї точки зору, права українського народу тлумачаться як природні, невідчужувані.. На відміну від них, права громадян випливають з факту громадянства, який має своїм змістом фіксацію юридичного зв'язку між конкретною особою та специфічною політичною спільнотою, якою є держава. [2, с. 43].

Узагальнюючи вищевикладене, можна зробити такі висновки:

1. Конституційно-правовий статус українського народу може бути розкритий через конституційні інститути народного суверенітету, в основу яких покладено, з одного боку, суверенні права народу, а з іншого – основні сфери здійснення цих прав: суспільство, особа, держава. Все це дає можливість розглядати їх в якості соціально-політичної основи державно-правових, і насамперед, конституційних інститутів суверенітету українського народу. Тобто сукупність суверенних прав народу характеризує зміст його правосуб'єктності і визначає його конституційний статус.

2. Поняття конституційно-правового статусу людини і громадянина відіграє одну з ключових ролей як у науці конституційного прав, так і у безпосередній конституційній практиці, оскільки завдяки цьому відбувається фіксація основних взаємовідносин між людиною, державою і суспільством, окреслюються їхні права і взаємні обов'язки, встановлюється система захисту прав.

Список використаних джерел

1.Кресіна І.О Особливості становлення громадянського суспільства в Україні / І.О. Кресіна // Громадянське суспільство і держава в Україні. Проблеми взаємодії. Матеріали методологічного семінару : Відп. ред. В.В. Цвєтков, І.О. Кресіна. Упорядник Є.В. Перегуда. – К. : Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України.–2004.–С.11.

2.Француз-Яковець Т.А. Поняття конституційно-правового статусу людини і громадянина (теоретико-методологічний аналіз) / Т.А. Француз-Яковець // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. Зб. наук. статей. – Вип. XII. Івано-Франківськ, 2004. – С. 41-49.

МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА ГРОМАДЯН НА ОБ'ЄДНАННЯ В ГРОМАДСЬКІ ОРГАНІЗАЦІЇ

Пономарьов Сергій Миколайович, здобувач Національного університету «Острозька академія»

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор, заступник начальника інституту-декан факультету заочного навчання цивільних осіб *Федоренко В.Л.*

Механізм реалізації конституційного права громадян на об'єднання в громадські організації є одним із головних елементів механізму реалізації політичних прав, що у свою чергу є суттєвою та невід'ємною складовою механізму реалізації прав і свобод людини та громадянина в цілому.

Інститут громадських організацій, будучи складовим елементом структури конституційного права України, має свою власну внутрішню побудову, тобто, структуру. Під нею, вказує вітчизняний вчений-конституціоналіст В. Федоренко, слід розуміти внутрішню побудову цього інституту, зміст якої визначається генетико-онтологічними, предметно-функціональними і структурними правовими зв'язками між нормами і субінститутами конституційного і інших галузей права, об'єднаними в межах вказаного інституту конституційного права України [1; с. 80]. Тобто, структура інституту конституційного права України – це взаємозв'язок функціонально обумовлених і структурно упорядкованих складових елементів цього інституту.

Механізм реалізації конституційного права громадян на об'єднання в громадські організації, на наш погляд, складається з двох частин – нормативної та інституційної. Перша з них охоплює норми Конституції України, міжнародно-правових актів, які ратифіковані Верховною Радою України, а також норми галузевого вітчизняного законодавства. Водночас гарантоване право громадян на свободу об'єднання у громадські організації, на що вже зверталося вище за текстом дисертаційної роботи, нажаль не має належної його реалізації через занадто зарегульований та ускладнений державою. Як наслідок, це призводить до відмови громадян створювати громадські організації та реалізовувати суспільно значущі ініціативи. Крім того, де-факто маємо формування кола неформальних громадських груп, що мають обмежені можливості захисту своїх інтересів.

На переконання українського науковця Є. Пожидаєва, така ситуація склалася через побоювання владної еліти втратити контроль над громадськими ініціативами та діяльністю організацій громадянського суспільства зумовлює небажання влади реформувати довгі, складні й дорогі процедури реєстрації та діяльності громадських організацій [2; с. 8]. Сучасна тенденція до надмірної політизації права на об'єднання громадян, додає українська дослідниця О. Ващук, відбивається на законодавчій базі та може призводити до негативних наслідків у практиці реалізації даного права [3; с. 1].

Тому вкрай важливим кроком є вдосконалення чинного законодавства України у частині функціонування об'єднань громадян, зокрема розмежування їх політичної активності та діяльності, спрямованої на розв'язання неполітичних проблем. Діючі в даній сфері правові норми, які були ухвалені у різний час, нажаль не складають цілісної та узгодженої системи і не вирішують багато проблем, які виникають при легалізації та функціонуванні громадських організацій.

Список використаних джерел:

1.Федоренко В. Л. Інститути громадянського суспільства та інститут громадських організацій в Україні / В. Л. Федоренко, Я. О. Кагляк // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2009. – № 4-5. – С. 75-88.

2.Пожидаєв Є.О. Громадські організації України, Росії та Білорусі в умовах системної політичної трансформації пострадянських суспільств: Автореф. дис... канд. політ. наук: 23.00.04 / Є.О. Пожидаєв; Донец. нац. ун-т. – Д., 2009. – 18 с.

3.Ващук О.М. Конституційно-правовий статус громадських організацій України: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.02 / О.М. Ващук; НАН України. Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького. – К., 2004. – 17 с.

ОКРЕМІ АСПЕКТИ АДАПТАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Середа Тетяна Миколаївна, старший інспектор докторантури та ад'юнктури НАВС

З проголошенням незалежності та прийняттям Конституції України як політико-правової основи розбудови демократичної, правової держави

настає час для створення необхідних передумов для набуття Україною повноправного членства у Європейському Союзі.

Орієнтуючись на досвід нормотворчої діяльності членів Європейського Союзу, необіхно максимально визначити та реалізувати правові норми та принципи національної правової системи з урахуванням норм і принципів європейського права.

Відповідно до старатегії євроінтеграції нашої держави адаптація законодавства України до законодавства ЄС полягає у зближенні національного законодавства із сучасною європейського системою права, що забезпечить розвиток політичної, підприємницької, соціальної, культурної активності громадян України, економічний розвиток держави у рамках ЄС і сприятиме поступовому зростанню добробуту населення.

Як зазначає В. Опришко, «правові системи Євросоюзу та європейських міжнародних організацій у цілому мають узгоджене спільне правове поле, яке сприятиме їх співробітництву при вирішенні інтеграційних проблем, що зараз існують в Європі. Ці системи можна розглядати як невід'ємні складові єдиного європейського права, частиною і ядром якого поступово стає право Євросоюзу. Це пояснюється тим, що в ньому акумулюються і консолідуються норми та принципи, які регулюють діяльність європейських міжнародних організацій» [1].

Досліджуючи процес адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, необхідно враховувати, що законодавство ЄС складається з:

– договору про заснування Європейського співтовариства вугілля і сталі 1951 року, Договору про заснування Європейського економічного співтовариства 1957 року і Договору про заснування Європейського Співтовариства з атомної енергії 1957 року;

– положень, директив та інших актів нормативного характеру, які приймаються компетентними органами Європейських Співтовариств;

– міжнародних угод, однією із сторін яких є Європейські Співтовариства;

– рішень Суду Європейських Співтовариств, якими дається офіційне тлумачення відповідних правових норм.

«Адаптація законодавства України до законодавства ЄС є однією з основних складових процесу інтеграції України до Європейського Союзу, що в свою чергу є пріоритетним напрямом української зовнішньої політики. Це процес приведення законів України та інших нормативно-правових актів у відповідність acquis communautaire» [2].

Відповідно до розділу II Закону України від 18 березня 2004 року «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу», «acquis communautaire (acquis) це правова система Європейського Союзу, яка включає акти законодавства Європейського Союзу (але не обмежується ними), прийняті в рамках Європейського співтовариства, Спільної зовнішньої політики та політики безпеки і Співпраці у сфері юстиції та внутрішніх справ» [3].

Адаптація законодавства України до acquis communautaire Європейського Союзу, передбачена статтею 51 Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та Європейськими Співтовариствами (Європейським Союзом) і їх державами-членами, є однією із головних складових політики європейської інтеграції України, а також одним з найважливіших аспектів співробітництва України та ЄС.

Ключовим елементом успішної євроінтеграції України є досягнення певного рівня узгодженості українського законодавства із правовими нормами ЄС. Згідно з п. 1 ст. 51 Угоди про партнерство та співробітництво, Україна та ЄС «важливою умовою для зміцнення економічних зв'язків між

Україною та Співтовариством є зближення існуючого і майбутнього законодавства України із законодавством Співтовариства. Україна вживе заходів для забезпечення того, щоб її законодавство поступово було приведене у відповідність до законодавства Співтовариства» [7]. У пункті 2 статті 51 Угоди визначено ті галузі, в яких матиме місце приблизна адекватність законів.

У Концепції адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу визначено три етапи адаптації законодавства.

На першому етапі перевага повинна надаватися:

– розвитку законодавства України за визначеними цією Концепцією або Міжвідомчою координаційною радою пріоритетними сферами у напрямі його поступового зближення із законодавством ЄС.

На другому етапі, який триває сьогодні, процес адаптації законодавства зосереджується на таких завданнях:

– перегляд законодавства України у сферах, визначених частиною другою статті 51 Угоди про партнерство та співробітництво, з метою забезпечення його відповідності законодавству ЄС;

– правове забезпечення створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС і підготовка до асоційованого членства України в ЄС.

Третій етап адаптації законодавства залежатиме від укладення Угоди про асоційоване членство України в ЄС та включатиме період підготовки розширеної програми гармонізації законодавства України із законодавством ЄС з метою забезпечення інтеграції України до спільного ринку ЄС.

Процес адаптації охоплює всі сфери законодавства, визначені в Угоді про партнерство та співробітництво. До пріоритетних належать ті сфери законодавства, від зближення яких залежить зміцнення економічних зв'язків України та держав - членів ЄС.

Проаналізований стан наближення українського законодавства до правової системи ЄС дозволяє виявити ті проблеми, що постали перед Україною, і запропонувати підходи до підвищення ефективності цього процесу. У зв'язку з цим слід зауважити, що адаптація українського законодавства до законодавства ЄС відбувається одночасно з правовою реформою в Україні. Держава повинна оновити законодавство, у відповідності до міжнародних принципів і стандартів, оскільки до цього часу в її правовій базі згадані принципи і стандарти були відсутні.

Існуюча законодавча база України є суперечливою, нестабільною, а тому недосконалою. І це при тому, що в Євросоюзі особливе значення приділяється саме якості правових актів. Рада ЄС прийняла спеціальне рішення з приводу правил їх підготовки, за якими правовий акт повинен бути: чітким, не двозначним, без надмірного застосування скорочень, не містити жаргонних висловів, надто довгих фраз, незрозумілих посилань на інші тексти, ускладнень, що роблять акт складним для читання. Зрозуміло, що Україні також потрібно враховувати економічні, політичні та соціальні наслідки прийняття відповідних актів законодавства, адаптованих до вимог законодавства ЄС.

Аналізуючи розвиток вітчизняної та зарубіжної правової думки, можна виділити кілька цілей адаптації права України до права ЄС: набуття членства в ЄС; проведення адміністративної, якісної судової реформи, утвердження верховенства права та демократизації суспільних процесів; сприяння доступу українських підприємств на ринок ЄС; залучення іноземних інвестицій; усунення небажаних наслідків розширення ЄС тощо.

Актуальною проблемою сьогодення є недосконаліть, розпорошення, а іноді й суперечливість існуючих нормативно-правових актів, що негативно

впливає на процес реалізації прав та виконання обов'язків всіма суб'єктами суспільних відносин та сповільняє розвиток України як правової держави.

Одним із шляхів вирішення зазначеної проблеми в Україні є законодавче врегулювання процесу прийняття нормативно-правових актів суб'єктами нормотворення та врахування при цьому положення, що необхідною умовою та головним принципом нормотворчого процесу є законність як відправне положення та об'єктивна властивість права в узагальненому вигляді.

Отже, створюючи національну державну правову систему у відповідності до норм ЄС, необхідно одночасно із адаптацією вже існуючих законів приймати нові, узгоджені із правовим полем ЄС, законодавчі акти. Беззаперечним є те, що процес адаптації законодавства України вимагає злагодженої співпраці всіх гілок влади.

Список використаних джерел:

1. Опришко В. Право Європейського Союзу та його сутність // Правове регулювання економіки: Зб. наук. праць. – К.: КНЕУ, Вип.3. – с.11-12.
2. Матеріали Урядового порталу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.kmu.gov.ua
3. Закон України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 18 березня 2004 року № 1629-IV.
4. Стратегія інтеграції України в Європейський Союз від 11 червня 1998 року // Офіційний вісник України. – 1998. – №24. – с.870
5. Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 15 жовтня 2004 року № 1365.
6. Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики України» від 01.07.2010 № 2411-17 // Голос України. – 20.07.2010. – № 132.
7. Угода «Про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами» 16 червня 1994 року.
8. Концепція адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Постанова Кабінету Міністрів України № 1496: прийнята 16.08.1999. // Офіційний вісник України. – 1999. – № 33. – стор.168.
9. Указ Президента України «Про заходи щодо вдосконалення нормотворчої діяльності органів виконавчої влади» від 9 лютого 1999 року № 145.

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ВІДЕОСПОСТЕРЕЖЕННЯ НА ВИБОРАХ НАРОДНИХ ДЕПУТАТІВ УКРАЇНИ

Бреус Сергій Михайлович, студент ННІПП НАВС
Науковий керівник: викладач кафедри теорії держави та права НАВС *Юрковська Л.Г.*

Розвиток сучасних інформаційних технологій безумовно впливає на стан та ефективну реалізацію громадянами своїх конституційних прав та свобод. Українська держава в цьому аспекті не є виключенням. Тому 2 жовтня 2012 року Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про особливості забезпечення відкритості, прозорості та демократичності виборів народних депутатів 28 жовтня 2012 року», яким встановлюється механізм контролю суспільства та громадськості за відкритістю, прозорістю та демократичністю під час проведення виборів народних депутатів України 28 жовтня 2012 року у формі процедури спостереження суб'єктами виборчого процесу у режимі реального часу на відповідному веб-сайті у мережі Інтернет за голосуванням на виборчих дільницях, а також обов'язковою фіксацією і можливістю у подальшому отримати за запитом відеозапис процедури голосування та підрахунку голосів виборців на виборчих дільницях.

Системи відеоспостереження пропонується встановити у приміщеннях для голосування звичайних виборчих дільниць. Застосовувати зазначені системи пропонується в обов'язковому порядку.

Вимога щодо встановлення системи відеоспостереження не буде поширюватись на окружні виборчі комісії, дільничні виборчі комісії закордонної виборчої дільниці, спеціальні виборчі дільниці, а також на Центральну виборчу комісію.

Система відеоспостереження складається із не менш ніж двох веб-камер, які встановлюються у приміщенні для голосування дільничної виборчої комісії, а також засобів запису та збереження інформації, обробки даних для передачі зображення, передачі інформації на відповідний веб-сайт у мережі Інтернет.

Цікавим є те, передбачається лише відеоспостереження, тобто не пропонується фіксація та відповідно трансляція і запис аудіо ряду, що супроводжує таке зображення. За таких умов ефект від відеоспостереження буде мінімальним і не забезпечить досягнення цілей Закону.

Веб-камери повинні розташовуватись таким чином, щоб не порушувати таємницю волевиявлення виборців і забезпечити умови для вільного формування виборцем своєї волі та її вільного виявлення одночасно забезпечуючи контроль громадськості за дотриманням процедури голосування і підрахунку виборчих бюлетенів. Проте у Законі не визначено у яких саме місцях виборчої дільниці мають розташовуватись веб-камери, а лише відзначається, що їх розташування не повинно порушувати таємниці голосування. Відсутність у Законі будь-яких вказівок відносно того, які об'єкти чи події має фіксувати статично закріплена веб-камера, дозволяє здійснювати їх розміщення довільно, що може звести нанівець будь-який позитивний ефект від застосування веб-камер.

Після закінчення голосування на виборчій дільниці і до підписання протоколу дільничної виборчої комісії про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці, у тому числі з поміткою "уточнений" та про повторний підрахунок голосів, дільнична виборча комісія забезпечує функціонування системи відеоспостереження у режимі відеозапису і збереження відеозображення. Матеріали відеоспостереження у даному випадку можуть надаватись за запитом у порядку встановленому ЦВК. Наведене свідчить, що Законом не передбачається трансляція у режимі реального часу у мережі Інтернет процедури підрахунку голосів та встановлення результатів голосування на виборчій дільниці. Такий підхід виглядає непослідовним, адже зловживання та фальсифікація результатів виборів є більш вірогідними на етапі підведення підсумків голосування на виборчій дільниці, ніж під час голосування виборців.

Незрозумілими є правові наслідки невиконання приписів відповідного закону, зокрема: чи слід ставити під сумнів результати виборів на звичайній виборчій дільниці, якщо Інтернет-трансляція з неї не відбулася? Чи є відеозображення правопорушень, які мали місце на виборчій дільниці, підставою для повторного підрахунку голосів та інших рішень щодо результатів голосування на дільниці?

Також поза увагою законодавця залишається відеоспостереження засідання дільничних виборчих комісій. Так, було б доцільно закріпити норму про те, що веб-камери на виборчих дільницях встановлювалися до початку першого засідання дільничної виборчої комісії (далі – ДВК), і відповідно транслювати «наживо» усі засідання відповідної ДВК. Це, на нашу думку, сприяло б більшій ефективності діяльності ДВК, усунень злочинної бездіяльності та порушень виборчого законодавства членами ДВК.

Отже, запровадження відеоспостереження на виборчих дільницях є безсумнівно кроком вперед у формуванні українських демократичних цінностей. Проте окремі проблемні аспекти Закону України «Про особливості забезпечення відкритості, прозорості та демократичності виборів народних депутатів 28 жовтня 2012 року» нівелюють дану законодавчу ініціативу.

ПРАВО ЛЮДИНИ НА СТВОРЕННЯ СВОЄЇ КОПІЇ: МІЖНАРОДНИЙ АСПЕКТ

Коваль Каріна Вікторівна, студент ННІПП НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук,доцент, професор кафедри конституційного та міжнародного права НАВС *Камінська Н.В.*

XX ст. можна з упевненістю назвати століттям розквіту біології та генетики, тому у політичних, наукових колах і у ЗМІ ведуться дебати про необхідність клонування людини і супутні проблеми при цьому. Термін "клонування" означає репродукцію біологічного організму, ідентичного на генетичному рівні до організму-донора. Серед основних аргументів репродуктивного клонування людини висувають появу можливості для бездітних пар мати власних дітей, збереження особливого генетичного матеріалу, забезпечення наукових цілей (боротьба із хворобами, трансплантація органів, піддослідний матеріал).

У зв'язку з перспективою клонування людини виникає питання юридичного статусу клона. Деякі дослідники вважають, що клон повинен мати весь спектр прав і обов'язків, характері для людини, без обмежень. Тобто, він не може бути використаний у якості раба, з метою отримання органів для трансплантації. Людині автоматично дається право власності на його генетичний код і право ним розпоряджатися на власний розсуд; код повинен залишатися під його контролем. Погане поводження із будь-якими людськими істотами є злочином. Людина має право визначати за власною волею, чи хоче вона дозволити клонувати себе після смерті, і за яких умов, а також заборонити клонування уже померлих.

Клонування людини повинно здійснюватись за наявності добровільної згоди власника ДНК, який досяг 18-річного віку. Жінка, яка виношуватиме клона, повинна бути дієздатною та діяти із власної волі, без примусу. Вчені посилаються на те, що ми повинні заборонити вирощування людського плоду поза меж тіла жінки, наприклад, у лабораторних апаратах. Наразі говорити про можливість клонування людини ще рано, оскільки наука не може створити навіть здорову мишу. Деякі провідні зарубіжні дослідники у галузі клонування ссавців точно заявляють, що клонувати людину в даний момент не можна.

Застосування на законодавчому рівні заборони клонування є поширеним у більшості країн: Німеччині, Іспанії, Данії, Великобританії, Італії, Франції, Швеції, Нідерландах, Бельгії, Словаччині, Швейцарії, Японії, Австралії й ін. У США діє заборона на державне фінансування досліджень у цій сфері. 27 країн Європи підписали Додатковий протокол про заборону клонування людини до Конвенції „Про права людини та біомедицину" 1997р., де зазначено, що "інструменталізація людських істот шляхом навмисного створення генетично ідентичних людських істот є несумісною з гідністю людини і становить зловживання біологією та медициною". Протокол не розрізняє репродуктивне та терапевтичне клонування.

У Хартії Європейського Союзу про основні права 2000 р. встановлюється заборона лише на репродуктивне клонування, а терапевтичне клонування не заборонено. Репродуктивне клонування людини передбачає, що індивід, який народився у результаті клонування повинен отримати ім'я, громадянські права, на освіту, тобто все те, що отримують громадяни держави. Це клонування зустрілося з великою кількістю етичних, релігійних, юридичних проблем, що на сьогодні не вирішені. У більшості країн репродуктивне клонування заборонено законом. Терапевтичне клонування людини передбачає, що розвиток ембріона закінчується через 14 днів, використовується для отримання стовбурних клітин з ембріону. Законодавці багатьох країн побоюються, що

легалізація терапевтичного клонування може призвести до переходу його у репродуктивне. Проте у деяких державах воно є дозволеним, для прикладу Великобританія.

Ставлення міжнародних організацій (Ради Європи, ЄС, ЮНЕСКО) до репродуктивної функції клонування висвітлюється у їх заявах як негативне й недопустиме. Інші погляди на клонування не мають такої одностайної суспільної визначеності, чітких формулювань, що зумовило дискусії про моральні наслідки будь-якої з функцій клонування. Також негативно оцінили його для людини світові релігії. Крім принципового дозволу чи заборони самого процесу клонування, визначення мети такого клонування, постала також проблема правового статусу людей, вирощених способом репродуктивного клонування.

Міжнародне співтовариство зробило перші кроки і у цій сфері з'явилися такі правові акти: Загальна Декларація ООН з геному людини та прав людини, Хартія ЄС про основні права. Ст. 11 Загальної Декларації ООН з геному та прав людини, яку ратифікувала і Україна, чітко забороняє клонування: «Не допускається практика, яка суперечить людській гідності, така, як практика клонування з метою відтворення людської особи ». Ст. 18 Конвенції про захист прав і гідності людини щодо застосування біології та медицини забороняє вирощувати ембріонів для дослідницьких цілей. Резолюція Європарламенту 1989 р. визнає клонування серйозним порушенням фундаментальних прав людини, що суперечить принципу рівності людських істот, допускає расову й євгенічну селекцію людського роду, принижує гідність людини й веде до експериментування на людських ембріонах. Отже, клонування є забороненим на міжнародно-правовому рівні.

Аргументами щодо необхідності заборони клонування з моральної точки є: 1) клонування порушує людську гідність, зводить людське життя до рівня "біологічного матеріалу"; 2) відділяє сферу дітородження від правдивого людського контексту подружнього акту; 3) засвідчує брак поваги для людських ембріонів, які будуть знищені, щоб успішно відбулася репродукція цього типу (при клонуванні вівці Доллі здійснено 277 спроб, 8 з них доведено до ембріональної стадії, в результаті народилася одна вівця); 4) клонування — це радикальна маніпуляція розмноженням людини, при якій порушуються особові відносини батьків і дітей що може призвести до зникнення поняття сім'ї; 5) клонування недопустиме з огляду на гідність клонованої особи. Кожна людина має право на унікальність і неповторність. Її тіло та генотип є інтегральним елементом гідності й унікальності, тоді як клонована істота — це завжди "копія" когось іншого, що може призвести до втрати власної ідентичності, відчуття меншовартості; 6) клонування породжує небезпеку суспільної маніпуляції в евгенічному напрямі, вибору "генетично кращих" людей; 7) створення "клонів" живих осіб як джерела трансплантації органів є зведенням людини до рівня предмету вжитку, що недопустимо з точки зору християнського персоналізму .

ГАРАНТІЇ НЕЗАСТОСУВАННЯ ДЕРЖАВАМИ ЯДЕРНОЇ ЗБРОЇ У КОНТЕКСТІ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

Коломієць Роман Реневич, студент ННІПП НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук,доцент, професор кафедри конституційного та міжнародного права НАВС *Камінська Н.В.*

Питання ядерної зброї у процесі функціонування міжнародно-правових відносин постало доволі гостро. І наразі, коли здавалося б, що дві світові війни позаду, що основне жахіття та біль людство вже відчуло на собі, і слід пам'ятати історію та жити в мирі, постає нова проблема, точніше

спадщина воєн – ядерна зброя. Її деструктивність можна порівняти мало з чим, страждання та біль які вона наносить людям охарактеризувати не зміг ніхто. Небезпека даної зброї полягає у тому, що їй під силу стерти, знищити або завдати шкоду цілим містам. Історія налічує застосування ядерної зброї двічі – бомбардування Хіросіми і Нагасакі, це Японські міста, які бомбардували збройні сили США задля того, щоб пришвидшити капітуляцію Японії, ті хто не загинув безпосередньо під час вибуху, загинули найближчим часом, або все своє життя страждали від радіаційного опромінення, яке спричинило застосування ядерної зброї.

Незаперечними є права людини у галузі освіти, праці, забезпечення рівня життя, можна сперечатися, чи має право роботодавець встановлювати умови праці в обхід законодавству, але у нас не було тем для дискусій, якщо б людству ну вдалося врегулювати основний фактор, який ставить під загрозу його існування. Не перший раз коли людина може стати жертвою свого винаходу. Винайшовши ядерну енергію та почавши розробляти ті можливості які вона дає у воєнній сфері, без перебільшення ставить під загрозу всю екосистему планети Земля.

Уперше врегульовано дане питання, задля захисту прав людини і людства загалом, у Декларації ООН «Про заборону використання ядерної і термоядерної зброї» від 24 листопада 1961р., у якій зазначається що, застосування ядерної зброї виходить за рамки воєнних операцій та наносить людству і цивілізації масові розрухи та страждання, і не відповідає нормам міжнародного права, нормам людяності та беззаперечно правам людини.

Покликаний завершити тривалі дискусії Договір про нерозповсюдження ядерної зброї, схвалений ГА ООН 1968 р. і відкритий для підписання в Москві, Вашингтоні та Лондоні. Наразі учасниками Договору є майже всі незалежні держави світу (189 країн), крім Ізраїлю, Індії, Пакистану та Північної Кореї (КНДР). Останні три країни відкрито випробовують і заявляють про те, що мають ядерну зброю (Північна Корея приєдналася до Договору, але порушила його і 2003 р. розірвала). Ізраїль проводить непрозору політику щодо своїх ядерних програм.

Актуальності даній теми додає звернення Генерального Секретаря ООН, який подав прохання ГА ООН дати консультацію Міжнародному Суду з питання: «Чи існує загроза застосування ядерної зброї у будь-якому випадку дозволеним сучасним міжнародним правом?» При його вирішенні суд зіштовхнувся з тим, що його юрисдикція з цього питання була оскаржена рядом держав (США, Франція, Англія тощо) з огляду на те що, такі органи ООН як Рада Безпеки і Генеральна Асамблея можуть подавати до суду запити виключно з справ, які входять до їх компетенції, на що Суд, підтвердив компетенцію Генеральної Асамблеї згідно із ст. 10-11 Статуту ООН.

На початок розгляду даної справи Суд встановив джерела міжнародного права, які застосовуються до вирішення даного питання, по-перше це Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 1966р. (п..1 ст. 6 зазначає, що кожна людина має право на життя, ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Суд постановив дію даної норми у мирний і воєнний час); Конвенція про попередження злочину геноциду та покарання за нього 1948р., Додатковий протокол №1 до Женевських конвенцій 1977р. (п.3 ст. 35); Декларація Ріо-де-Жанейро 1992р. тощо.

Ці документи встановлюють неприпустимість застосування ядерної зброї, її використання може знищити існування етнічних груп, проти яких воно може бути застосоване.; в галузі захисту навколишнього середовища. Цікавим є той факт, що Суд не зміг дати чітку відповідь, на питання щодо екстремальної самооборони, та застосування ядерної зброї під час неї (голоси 14 суддів, які брали участь у вирішенні справи розділилися

порівну). У цілому Суд визнав застосування ядерної зброї незаконним, але не знайшов норму міжнародного права, яка прямо забороняла б ядерну зброю, права мати ядерну зброю на балансі військової зброї. Тому повністю вона так і не була заборонена, проте її застосування зводилося до абсолютного мінімуму у рішенні Суду. Один із Суддів підкреслив, що «сучасний світ заснований на принципі суверенної рівності держав. Саме тому дуже шкода, що головний судовий орган ООН при прийнятті відповідального рішення намагався керуватися думкою п'яти величних держав».

Тож, як ми спостерігаємо, один з найбільш важливих судових висновків не виключив наявність у світі такого виду зброї. Основоположне право людини на життя не було належним чином забезпечене, адже від застосування ядерної зброї знищуються не тільки воєнні об'єкти, а й цивільні. Принаймні одне застосування такої зброї калічить тисячі життів, а наслідки його застосування пов'язані із нестерпними муками.

На разі у сучасному світі на озброєнні перебувають понад 20,5 тисяч ядерних боєголовок. Світові ядерні держави мають у своєму розпорядженні 5027 розгорнутих ядерних боєголовок, йдеться у звіті Стокгольмського інституту дослідження проблем миру (SIPRI). Ці держави ядерну зброю лише зберігають, зараз вона не перебуває на бойовому чергуванні.

На мою думку, оптимальне рішення може бути тільки одне, а саме повне роззброєння всіх країн світу, і знищення ядерної зброї, задля забезпечення безпеки людства, та захисту прав людини.

ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ – НАЙГОЛОВНІША НАЦІОНАЛЬНА ІДЕЯ УКРАЇНИ

Кучер Наталія Вікторівна, студент ННІПП НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри конституційного та міжнародного права НАВС *Камінська Н.В.*

Захист прав людини – найголовніша національна ідея України

Пріоритетом для будь-якої держави має бути дотримання прав і свобод людини. У 1991 році Україна, ставши незалежно державою, зробила перший крок на шляху до ствердження демократизму, верховенства права. Так, у Конституції України окремий розділ присвячено правам і свободам людини і громадянина. Стаття 21 Конституції України визначає, що всі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах.

Однак, в Україні немає практично жодного права людини, яке б не порушувалося. При цьому я маю на увазі не вчинення злочинів проти громадян з боку кримінальних осіб чи угруповань, а саме державну політику щодо забезпечення реалізації цих прав. Серед головних викликів права людини в Україні я б назвала:

1.Несформованість громадянського суспільства та поставторитарні елементи в державному управлінні;

2.Бездіяльність органів державного управління (зокрема, правоохоронних органів);

3.Бідність українців, яка робить нас зручним об'єктом для маніпулювання з боку власників капіталів;

4.Роз'єднаність різних соціально-культурних груп у суспільстві та відчуження громадян від держави;

5.Відсутність ефективної взаємодії державних органів та правозахисників.

Чи не здається Вам, що стан захисту прав людини і громадянина в Україні вже є загрозою для існування нашої держави? Незважаючи на те,

що Україна ратифікувала більшість найважливіших міжнародних актів в сфері прав людини – Загальну декларацію прав людини, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 1966 р., Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права 1966 р., Міжнародну конвенцію про ліквідацію всіх форм расової дискримінації 1965 р., Конвенцію про права дитини 1989 р., – їх дія на території нашої держави номінальна.

У цьому випадку на перший план має виступати робота громадських та правозахисних організацій, які зобов'язані нагадувати владі про взяті на себе зобов'язання щодо забезпечення стандартів з прав людини. Правозахисний громадський рух, який об'єднує зусилля понад 100 правозахисних і громадських організацій України, представників більшості національних меншин України, організації вразливих груп населення (пенсіонери, чорнобильці, інваліди, тощо) та дуже плідно співпрацює з провідними міжнародними організаціями в сфері прав людини та міжнародних стандартів – Радою Європи, ОБСЄ, Європейським Союзом, Організацією Об'єднаних Націй та іншими в напрямку системних громадських моніторингів виконання Україною міжнародних документів (зобов'язань) в сфері прав людини.За визначенням Вольтера: «Свобода полягає в тому, щоб залежати тільки від законів». Тому головна функція органів державної влади та правозахисників в напрямку забезпечення прав та свобод людини – це забезпечення верховенства права й справедливого судочинства. В цьому процесі надзвичайну роль грає забезпечення прямої дії Конституції України як головного документу держави. Конституція має бути для кожної людини щоденним практичним інструментом захисту свої прав. Чиновника потрібно навчити не вигадувати «десятий закон» і «соту інструкцію», а прямо виконувати норми Конституції.Очищення судової системи від непрофесіоналів та корупціонерів, забезпечення належного громадського контролю і моніторингу діяльності судів – також ключові завдання сьогодення. У свою чергу, цих завдань неможливо досягнути без допомоги громадянського суспільства. Саме громадянське суспільство – це найкращі «ліки» від усіх «хвороб» державного управління сучасної України – зловживання владою, корупції, непрофесіоналізму. Адже, наприклад, неможливо побороти корупцію в країні, в якій 80% громадян готові давати хабарі, а 85% брати.

В той же час, сліпе «копіювання» закордонних зразків права може призвести до руйнування недосконалої, але діючої правової системи України, і, в кінцевому результаті, до порушення прав людини. Таку ситуацію ми вже спостерігаємо на прикладі еволюції системи прав людини на Заході, де від безумовної цінності людського життя і її свободи ця система прийшла до евтаназії, легалізації наркотиків, нав'язування деструктивних та девіантних норм поведінки у суспільстві. Потрібно брати краще з європейського права, при цьому не цуратися позитивних здобутків українських правників та напрацювань правової системи минулого. Нам є чому вчитися, але й нам є чому повчити. В будь якому разі і багатонаціональне, полікультурне, регіоналізоване українське суспільство, і недосконала держава приречені на пошук компромісів та консенсусу.За словами Джона Рескіна, ми маємо шукати не те, що нас відділяє від інших людей, а те, що у нас з ними спільного, заради майбутнього нашої країни.

При цьому саме права людини мають стати (і тільки вони можуть бути) міцним фундаментом новітньої України – її справжньою, не видуманою національною ідеєю, що об'єднає усіх громадян в український народ і соціум, в якому комфортно жити кожній людині, а громадяни пишатимуться своєю державою.

ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В УКРАЇНІ

Літута Марія Андріївна, студент факультету обліку, аудиту та економічної кібернетики Київського національного торговельно-економічного університету
Науковий керівник: старший викладач кафедри комерційного права Київського національного торговельно-економічного університету *Севастьяненко О.В.*

Поняття прав людини відображають той факт, що за кожною особою визнається певний комплекс природних, невід'ємних прав і властивостей, які зумовлюються самим явищем існування людини та мають розглядатися як гарантія її гідності.

Права людини є засадами свободи, справедливості і миру. Їх дотримання дозволяє людям та суспільству всебічно розвиватися [6, с. 2].

Під конституційними правами і свободами людини і громадянина слід розуміти гарантовану Конституцією та державою міру можливої поведінки або діяльності особи (колективу осіб) з метою задоволення своїх законних потреб та інтересів у політичній, економічній, соціальній, культурній (духовній) та інших сферах суспільного життя [5, с. 177-178]. Згідно зі ст. 21 та ст. 68 Конституції України, усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах. Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними. Кожен зобов'язаний не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей [1]. Але, на жаль, на практиці зустрічаються факти порушення конституційних прав людини і, в першу чергу, з причини незнання людьми законів та правових засад захисту їхніх інтересів.

Одним із основних правових документів, що надає можливість кожному громадянину самостійно стати на захист своїх прав та інтересів, є Закон України «Про звернення громадян». За цим нормативно-правовим актом закріплюється право громадян України та осіб без громадянства звернутися до органів державної влади, місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, засобів масової інформації, посадових осіб відповідно до їх функціональних обов'язків із зауваженнями, скаргами та пропозиціями, що стосуються їх статутної діяльності, заявою або клопотанням щодо реалізації своїх соціально-економічних, політичних та особистих прав і законних інтересів та скаргою про їх порушення [2]. Такі звернення є одним із джерел інформації про порушення законів. Вони дозволяють швидко реагувати на злочини, незаконні правові акти органів державної влади й органів місцевого самоврядування, протиправні дії посадових і службових осіб, інші порушення.

Розгляд звернень та їх вирішення здійснюється через органи судової влади, провідне місце серед яких займає прокуратура. Згідно зі ст. 12 Закону України «Про прокуратуру» прокурор розглядає заяви і скарги про порушення прав громадян, а також здійснює нагляд за додержанням вимог законодавства щодо порядку розгляду скарг всіма органами, підприємствами, установами, організаціями та посадовими особами [3].

Ще одним представником захисту прав і свобод людини, до якого можна звернутися за допомогою, є омбудсмен – це посадова особа, на яку покладаються функції контролю за дотриманням законних прав та інтересів громадян в діяльності органів виконавчої влади. В Україні за ст. 55 Конституції України це Уповноважений Верховної Ради України з прав людини.

Досліджуючи відповідність міжнародним стандартам правових норм України щодо захисту прав і свобод людини, можна зробити висновок, що наша країна повною мірою їм відповідає, закріпивши їх в Конституції. Про це свідчить низка міжнародних законів, ратифікованих Верховною Радою України, зокрема Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод та Міжнародний пакт про громадянські та політичні права. Ратифікація міжнародних законів в Україні дозволяє кожній особі подавати свої звернення до Європейського суду з прав людини, якщо українська система законодавства не спроможна вирішити її справу. А це є справедливим відношенням до людини і одним із способів захисту власних інтересів.

Проте, закріплення деяких конституційних прав в Україні, можливо, потребує удосконалення. Наприклад, ст. 53 Конституції України встановлено, що повна загальна середня освіта є обов'язковою, без зазначення вікових обмежень. Натомість в ст. 70 Конституції Республіки Польща освіта є обов'язковою до вісімнадцятилітнього віку [4].

Отже, закріплення того чи іншого суб'єктивного права в законодавстві повинно означати реальну можливість індивіда вільно користуватися певним благом, чинити певні дії в межах і в порядку, зазначених в законі. При порушенні цієї можливості слід застосовувати правовий захист прав і свобод громадян, що включає в себе низку діючих нормативно правових актів (зокрема, Конституції України, Законів України «Про звернення громадян», «Про прокуратуру» та інші), які встановлюють права, свободи і обов'язки людей, та систему органів, за допомогою яких реалізуються і захищаються інтереси особистості (прокуратура, суди, органи внутрішніх справ тощо).

Список використаних джерел:

1.Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР, зі змінами від 12.04.2012 – Відомості Верховної Ради України № 30, ст. 141.

2.Закон України «Про звернення громадян» від 02.10.1996 № 393/96-ВР, зі змінами від 23.02.2012 – Відомості Верховної Ради України № 47, ст. 257.

3.Закон України «Про прокуратуру» від 05.11.1991 № 1789-XII, зі змінами від 13.06.2012 Відомості Верховної Ради України № 53, ст.793.

4.Конституция Республики Польша от 2 апреля 1997 г. Канцелярия Сейма, Варшава, 1997. Перевод на русский язык: Анджей Кубик.

5.Погорілко В. Ф., Федоренко В. Л. Конституційне право України: Підручник. К.: Правова єдність, 2010. 432 с.

6.Устрицька Н.І. Актуальні проблеми забезпечення прав людини. // Науковий вісник ЛДУВС. – 2008. – № 3. – С. 1-3.

СВОБОДА СЛОВА – НЕВІД'ЄМНИЙ ЕЛЕМЕНТ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Осадча Вікторія Миколаївна, студент ННІЗДН НАВС

Свобода слова є однією з основних рис демократичного суспільства, основною умовою його прогресу і самореалізації кожного індивіда, одним із головних і безумовних досягнень політичної реформи, що здійснюється в Україні. Доречно в цьому сенсі пригадати, що в системі прав і свобод особистості свобода висловлення думок і поглядів, або свобода слова, займає особливе місце, оскільки вона є основою цивілізаційного суспільства, оціночним критерієм демократичності політичного режиму. [1, с. 157]

Свобода слова є найважливішим фактором виявлення людської індивідуальності, утвердженням самобутності та унікальності кожної особистості.

Закріплені Конституцією України (ст. 34) положення про те, що кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань, на вільне збирання, зберігання, використання і поширення інформації усно, письмово або в інший спосіб є беззаперечною ознакою того, що свобода слова і думки, вільне висловлювання своїх поглядів і переконань потрібні людям так само, як і свобода публічних дискусій з проблем, що є значущими та є формою існування демократичного толерантного суспільства.

Таке суспільство виходить з того, що жодна думка не може та не повинна позбавлятись права заявити про себе. Ідеологічне різноманіття означає вільне здійснення в суспільстві різних політичних і інших поглядів, шкіл, ідей, можливість без перешкод пропагувати свої погляди, ідеї за допомогою засобів масової інформації, а також публічно захищати свої ідеологічні погляди і т.п. Доречі плюралістичність суспільства – не історичний релікт, який з часом може бути подоланий; навпаки, за ступенем розвитку демократії вона зростає. [2, с. 8]

Беззаперечно, що свобода слова є фундаментальним правом, проте воно не є абсолютним і не може використовуватись для виправдання насильства, наклепу, ганьблень,підривної діяльності або використання непристойної лайки. Консолідовані демократичні суспільства, як правило, потребують появи значної загрози, для того, щоб виправдовувати заборонені заклики до насильства, до невиправданого посягання на репутації інших, поваленню конституційного уряду або заохоченню розпутної поведінки. Більшість демократичних суспільств також забороняють висловлювання, які проповідують расову ненависть чи етнічне насильство.

Нам видається, що завдання, які стоять перед демократичним суспільством – це збереження рівноваги: захищати свободу слова і зібрань і одночасно боротися із висловлюваннями, які за своєю сутністю, заохочують насильство, залякування і підривну діяльність. [3]

Очевидно, що свобода слова, свобода інформації гарантує створення в суспільстві клімату ідеологічного плюралізму і конкуренції інформаційних джерел. Принцип ідеологічного розмаїття (плюралізму) означає заборону на встановлення в формі закону системи загальнообов'язкових поглядів як норм, які під страхом переслідування і покарання громадяни будуть поділяти, вивчати і процагувати. Цей принцип міститься в основі свободи слова і свободи думки. Його обгрунтування міститься в концепції вільного ринку ідей, яка виникла ще в роботі англійського публіциста XVII ст. Джона Мільтона "Про свободу друку (Ареопагітика)» і Джона Стюарта Мілля «Про свободу» [4, с. 8].

Ця теорія передбачає, що по-перше, держава не повинна втручатись у сферу ідеології шляхом підпорядкування будь-якому ідеологічному напряму, в тому числі політичному, і по-друге, держава не має права встановлювати будь-яку ідеологію в якості обов'язкової, тобто обмежувати права людини на свободу сумління, думки, слова.

Беззаперечно, що відкриті дебати при відсутності втручання держави ведуть до пошуку істини і найкращих варіантів вирішення проблем розвитку громадянського суспільства.

Список використаних джерел:

1.Слинько Т.Н., А.Г. Кушниренко Свобода слова в условиях народовластия // Конституционно-правовые основы народовластия в России и Украине: сб. науч. труд. – Х.:Право, 2012 .- 296 с.

2.Юридичний конфлікт:процедури вирішення.-М.,1995.

3.Свобода слова. Інформаційний ресурс. http://www.infousa.ru.

4.Мильтон Д. О свободе печати (Ареопагитика) // История печати: антология/ сост. Я.Н. Засурский и Е.Л. Вартанова.-М., 2001.- С.7-64.

ПРАВА ЛЮДИНИ У КОНСТИТУЦІЙНОМУ РОЗВИТКОВІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

Скрипнюк Олександр Олександрович, студент інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Процес забезпечення прав і свобод людини і громадянина в Україні - це насамперед чітке конституційне визначення самих прав і свобод людини і громадянина. В Конституції України ці права в основному сконцентровано у другому розділі, який має відповідну назву «Права, свободи та обов'язки людини і громадянина». Причому, в переліку цих прав можна знайти як загальні права людини, що належать людині як члену людської спільноти, так і ті, що є лише правами громадянина. В цілому, подібний «дуалізм» прав людини і громадянина є цілком притаманним для сучасного конституціоналізму, оскільки як такий поділ прав на права людини і права громадянина пов'язаний з тим, що для суспільного ладу України характерний дуалізм громадянського і політичного суспільства. Тобто як член громадянського суспільства людина рівноправна з усіма іншими, а як член політичного суспільства вона рівноправна лише з тими, хто так само, як і вона, належать до даної держави.

Практично всі без виключення права людини в Конституції України визначені і зафіксовані в такий спосіб, що вони не передбачають будь-якого двозначного юридичного тлумачення. Більше того, у разі виникнення подібних сумнівів у чіткості конституційних норм завжди є можливість звернутися до тлумачення тих чи інших положень єдиним органом конституційної юрисдикції. Так, у своєму Рішенні у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання) від 2 листопада 2004 року Конституційний Суд України не лише спирався у своїй аргументації на аналіз змісту статті 3 Конституції України, але й безпосередньо вказав, що діяльність держави (в тому числі й законотворча) повинна спрямовуватись на забезпечення прав людини, а її закони повинні бути проникнуті ідеями справедливості, свободи та рівності. Тому, норма закону, яка обмежувала права людини була визнана неконституційною. Хоча, як прилад можна навести й інші рішення Конституційного Суду України, в яких ті чи інші нормативно-правові акти, які приймаються органами державної влади, визнаються неконституційними, оскільки при їх прийнятті фактично порушувався принцип пріоритету прав людини в частині співвіднесення прав людини з вибором того чи іншого напряму державної політики або конкретних дій щодо її реалізації.

Разом з тим, можна згадати й такі рішення Конституційного Суду України, коли він прямо вказував на факт порушення чинним законодавством конституційних норм щодо прав людини. Як приклад наведемо Рішення Конституційного суду України у справі за конституційним поданням 46 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статей 29, 36, частини другої статті 56, частини другої статті 62, частини першої статті 66, пунктів 7, 9, 12, 13, 14, 23, 29, 30, 39, 41, 43, 44, 45, 46 статті 71, статей 98, 101, 103, 111 Закону України «Про Державний бюджет України на 2007 рік» (справа про соціальні гарантії громадян) від 9 липня 2007 року, де було визнано неконституційними цілий ряд положень Закону України «Про Державний бюджет України на 2007 рік». При цьому, суд чітко вказав, що Україну конституційно проголошено демократичною, соціальною, правовою державою (стаття 1), визнано, що найвищою соціальною цінністю в Україні є людина, її права і свободи та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, а їх утвердження і забезпечення є

головним обов'язком держави (стаття 3), права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними (стаття 21), їх зміст і обсяг при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не може бути звужений (стаття 22). Водночас, зупинення дії положень законів, якими визначено права і свободи громадян, їх зміст та обсяг, є обмеженням прав і свобод і може мати місце лише у випадках, передбачених Основним Законом України. У статті 64 Конституції України вичерпно визначено такі випадки, а саме передбачено, що в умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод людини із зазначенням строку дії цих обмежень, та визначено ряд прав і свобод, які не можуть бути обмежені за жодних обставин. До речі, подібну позицію Конституційний Суд України висловив і у своєму Рішенні від 20 березня 2002 року.

Тобто, спираючись на норми Конституції України, в яких вказуються основні права і свободи людини і громадянина можна чітко встановити не лише обсяг та зміст цих прав, але й вказати, в який саме спосіб повинна діяти держава для того, щоб ці права не порушувались. Щоправда, обидва приклади роботи органу конституційної юрисдикції свідчать радше про негативний спосіб оцінки дій органів державної влади. Це означає, що Конституційний Суд України визнає неконституційними ті чи інші положення законів або інших нормативно-правових актів в частині де вони порушують права людини або обмежують їх. Але, разом з тим, Конституція України містить в собі ряд норм, які вказують на дії позитивного характеру. Йдеться про такі норми, які безпосередньо визначають характер дій, що повинні реалізовуватись державою та її органами в частині забезпечення прав людини.

Отже, паралельно з чітким визначенням самих прав людини, Конституція України фіксує вимогу забезпечення прав людини як основу діяльності органів державної влади. Причому, сама система організації державної влади повинна бути такою, щоб як окремі органи державної влади та їх посадові особи, так і державна влада в цілому були здатні забезпечити й захистити права людини, створювати сприятливі умови для їх реалізації.

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ МІСТА СТОЛИЦІ

Скопненко Юлія Григорівна, здобувач кафедри конституційного та міжнародного права НАВС

Особливості кожного міста зумовлюються його розмірами, розміщенням виробничих сил, поділом праці, побутом місцевих жителів, структурою взаємозв'язків виробничої та невиробничої сфери. Порядок віднесення населеного пункту до категорії міста з особливим статусом встановлюється на законодавчому рівні.

Місто Київ відповідно до ст. 133 Конституції України, має спеціальний статус як столиця України, згідно якого на одному рівні управління паралельно функціонують органи місцевого самоврядування (територіальна громада міста, представницькі органи територіальної громади, міський голова, міська рада, виконавчий орган міської ради, районні в місті ради та їх виконавчі органи, органи самоорганізації населення) та територіальні органи державної виконавчої влади (міська, районні у місті державні адміністрації), збалансоване функціонування яких здійснюється відповідно до Закону України «Про столицю України — місто-герой Київ». З огляду на відсутність у міської та районних у місті рад власних виконавчих органів (виконавчих комітетів, відділів та управлінь) із самостійним статусом, їх функції виконують відповідні державні адміністрації одночасно з виконанням функцій виконавчої влади. Стосунки між органами Київської

міської та районних у місті влад регламентовані положеннями ст. 119 та ст. 143 Конституції України та глави 2 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», що забезпечує єдину організаційну, комплексну та збалансовану систему управління соціально-економічним розвитком міста.

Практика надання особливого статусу характерна і для європейських столиць. Проте і в них спеціальний статус столиці може мати свої специфічні особливості.

Так, місто Париж є прикладом складної, але врівноваженої системи управління, оскільки має подвійний статус – комуни і департаменту. Це передбачає представництво в місті як інтересів держави, так і інтересів громади (комуни), які зосереджені в рамках одного органу та однієї посадової особи – Ради Парижа та мера. Відповідно до того, які функції виконуються радою, здійснюється регламентація її діяльності. Подібні особливості існують і щодо мера міста, який обирається радою з її складу. Мер є головою виконавчої влади, тобто представником центральної адміністрації, проте в нього менші повноваження, ніж в інших мерів комун, оскільки в нього вилучені функції поліцейського характеру, які покладаються на префекта поліції Парижу. На префекта департаменту Парижу покладаються функції контролю за законністю актів Ради Парижу [5, с. 41 – 42].

Система управління в Лондоні також відрізняється від системи управління в інших частинах країни [5, с. 41]. Адміністрація Великого Лондона була створена у 2000 р. Призначення – підтримка в роботі мера Лондона та його команди, а також Асамблеї Лондона в представництві інтересів жителів Лондона. На відміну від Асамблеї та посади мера, що обираються, Адміністрація Великого Лондона є постійнодіючим органом. Особливістю є і той факт, що в регіон Великого Лондона входять 2 з 50 адміністративних одиниць Англії, що мають статус Сіті: Лондонський Сіті та Вестмінстерський Сіті, що управляються відповідною місцевою радою та очолюються окремими мерами [6]. Більше того, Лондонський Сіті є унікальним прикладом, оскільки, будучи органом місцевого самоврядування, він не отримує субсидій від держави, а навпаки є донором державного бюджету. Мер Великого Лондона обирається прямими виборами терміном на чотири роки і має ширші повноваження порівняно зі зборами. Йому передані повноваження органів державного управління. Про значущість та статус посадовця свідчать його надзвичайно широкі повноваження, що об'єднують як функції державного управління, так і власні самоврядні повноваження [5, с. 40].

Згідно з Конституцією Російської Федерації місто федерального значення Москва знаходиться у складі РФ як її суб'єкт. Москва має багаторівневу владну структуру, що і обумовлює складність її статусу. Так, з одного боку, це місто визначається суб'єктом Російської Федерації, з іншого – має такі самі функції, як і будь-який інший населений пункт. Це означає, що в місті функціонує надзвичайно складна та багаторівнева система влади. Загалом, двома основними владними органами є Московська міська дума та Московська міська адміністрація. Фактично ці органи здійснюють функції державної влади Москви як суб'єкта РФ, а також місцеве самоврядування територіальної громади міста. Тобто за допомогою цих органів відбувається забезпечення всіх питань життєдіяльності міста. При цьому особливістю є те, що не відбувається розмежування питань міського значення і суб'єкта РФ [5, с. 39].

Про складність структури та взаємовідносин владних органів також свідчить той факт, що Москва поділена на 10 адміністративних округів і 128 районів, а також в її складі існують одиниці з особливим статусом. Тому в районах міська адміністрація створює свої територіальні підрозділи – районні управи, що виконують подвійні функції. Оптимізацію правових

відносин між зазначеними рівнями забезпечує пакет нормативних правових актів м. Москви [4, с. 92].

Отже, як ми бачимо, надання містам спеціального статусу як-то столиці держави передбачає відмінний від інших регіонів, міст країни механізм побудови, функціонування та управління органами державної влади та органами місцевого самоврядування. Спільним з Україною є практика поєднання в тій чи іншій мірі самоврядних та державних функцій у рамках одного або кількох тісно поєднаних між собою органах влади.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Офіційний сайт Верховної Ради України. – www.rada.gov.ua

2. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997 № 280/97-ВР // Офіційний вісник України. – 1997. - № 25. – с. 20

3. Закон України «Про столицю України - місто-герой Київ» від 15.01.1999 № 401-XIV // Офіційний вісник України. – 1999. - № 4. – с. 16

4. Куйбіда М.С. Організація влади у містах із спеціальним статусом (на прикладі міста Севастополя) : монографія – Л. : Львів. політехніка, 2008. – 228 с.

5. Росенко М.І. Організація влади у містах зі спеціальним статусом (на прикладі м. Севастополь) : дис. … канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 – Л., – 2007. – 191 с.

6. History of the Government of the City of London. – Access mode : www.cityoflondon.gov.uk/

ПРАВО ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА НА СВОБОДУ НАУКОВОЇ ТВОРЧОСТІ МЕХАНІЗМ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ФОРМИ РЕАЛІЗАЦІЇ

Мосьондз Сергій Олександрович, кандидат юридичних наук, доцент, проректор з навчальної та наукової роботи Університету сучасних знань

Проголошення та конституційне закріплення права людини і громадянина на свободу наукової творчості в українській державі у свою чергу передбачає створення відповідного механізму його реалізації.

Серед науковців механізм реалізації прав та свобод розглядається з одного боку як форма цілісного механізму забезпечення прав та свобод людини і громадянина, яка передбачає їх практичну реалізацію, задоволення певних потреб та інтересів у процесі використання конкретного права. З іншої сторони, розглядається цілісний механізм реалізації прав і свобод, що включає в себе гарантованість, реалізацію, захист та охорону конкретного права [1, с. 535].

Отже, виходячи з цієї концептуальної позиції, з одного боку, головне завдання забезпечення права людини і громадянина на свободу наукової творчості на практиці полягає в тому, щоб таке багатогранне явище розглядалося як система, яка володіє розвинутими зв'язками та виступає як соціальна цінність. З іншого боку, відмічаючи академічне значення вивчення права людини і громадянина на свободу наукової творчості з позицій системного підходу, відзначимо, що для їх реального втілення в життя необхідна доктринальна розробка механізму реалізації права людини і громадянина на свободу наукової творчості.

Стосовно форм реалізації права людини і громадянина на свободу наукової творчості, необхідно, перш за все, акцентувати прискіпливу увагу на їх організаційній природі.

Так, реалізація права людини і громадянина на свободу наукової творчості здійснюється у різних організаційних формах, що передбачають можливість безперешкодно займатися інтелектуальною творчою діяльністю, спрямованою на одержання і використання нових знань.

Відповідно до чинного законодавства виділяють такі організаційні форми реалізації права на свободу наукової творчості, як: академічні наукові установи та організації, вищі навчальні заклади III–IV рівнів акредитації та громадські організації у науковій діяльності.

В аспекті ж досліджуваної проблематики проаналізуємо певні аспекти правового статусу окремих організаційних форм реалізації конституційного права людини і громадянина на свободу наукової творчості в сучасних умовах з урахуванням змін до законодавства та перспективи їх подальшого розвитку саме у контексті забезпечення реалізації даного права.

Право на свободу наукової творчості може реалізуватися також у формі діяльності вищих навчальних закладів III–IV рівнів акредитації (університети, академії, інститути), оскільки наукова і науково-технічна діяльність є не лише одним із головних завдань цих навчальних закладів, а й невід'ємною складовою частиною їх навчального процесу.

Однією з конкретних форм реалізації конституційного права людини і громадянина на свободу наукової творчості є створення та діяльність громадських організацій у науковій сфері. Конституція України ст. 36 закріпила за громадянами право на свободу об'єднання у громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення інтересів, в тому числі і у науковій сфері, за винятком обмежень,

встановлених законом в інтересах національної безпеки та громадського порядку, охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей.

Крім того, чинним законодавством України обмежується створення і діяльність організацій, метою яких є: зміна шляхом насильства конституційного ладу і в будь-якій протизаконній формі територіальної цілісності держави; підрив безпеки держави у формі ведення діяльності на користь іноземних держав; пропаганда війни, насильства чи жорстокості, фашизму та неофашизму; розпалювання національної та релігійної ворожнечі; створення незаконних воєнізованих формувань; обмеження загальновизнаних прав людини [4].

Порядок створення та діяльність громадських наукових організацій регламентується Законами України «Про об'єднання громадян» [4], та «Про наукову і науково-технічну діяльність» [2].

Громадські наукові організації є в першу чергу, об'єднаннями громадян, тому наслідують всі правові ознаки таких утворень, а саме: метою їх створення і діяльності є задоволення і захист своїх законних спільних інтересів, зокрема у науковій сфері; створюються і діють на добровільній основі; діють на основі рівноправності їх членів (учасників); діють на основі принципу самоврядування, тобто спільного прийняття рішень та їх реалізації; діяльність організації здійснюється на основі статутного документу (статуту або положення); члени організації мають певні права та обов'язки відповідно до статутного документу та законодавства України тощо.

Громадські наукові організації виокремлюються зі спектру інших громадських об'єднань своїми особливими ознаками, зокрема: а) метою їх діяльності автоматично виступає не лише задоволення власних наукових потреб, а й потреб усього наукового товариства, як національного, так і світового; б) принцип гласності у діяльності громадських наукових організацій набуває свого особливого значення та проявляється у взаємній координації науково-дослідної роботи вчених та обміні досвідом; в) тісна взаємодія держави з такими організаціями та безпосередня зацікавленість держави в активізації діяльності громадських наукових організацій.

Останнє твердження полягає в першу чергу у спільній діяльності держави та громадських наукових організацій, результатах наукових досліджень та дивідендах, які одержує держава від діяльності цих організацій, що впливає на рівень інноваційного розвитку та імідж країни у цілому. Відповідно до чинного законодавства, органи державної влади можуть залучати громадські наукові організації за їхньою згодою до участі у підготовці та реалізації рішень стосовно наукової і науково-технічної діяльності, наукової і науково-технічної експертизи, науково-технічних програм, проектів і розробок та у взаємодії з ними інформувати населення про безпеку, екологічну чистоту, економічну та соціальну значущість, екологічні та соціально-економічні наслідки реалізації відповідних програм, проектів і розробок [2].

Список використаних джерел:

1.Мілова Т. М. Структура конституційного права людини і громадянина на свободу наукової творчості / Т. М. Мілова // Правова держава: щорічник наук. праць. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2007. – Вип. 18. – С. 533–541.

2.Про наукову і науково-технічну діяльність : Закон України від 13.12.1991 ; в ред. від 09.07.2007 // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 12. – Ст. 165.

3.Питання створення, реорганізації та ліквідації державних наукових установ : Постанова Кабінету Міністрів України від 14.04.1997 № 321 // Офіційний вісник України. – 1997. № 16. – С. 25.

4.Про об'єднання громадян : Закон України від 16.06.1992 ; в ред. від 04.03.2006 // Відомості Верховної Ради України. 1992. № 34. Ст. 504.

ПРИРОДА ПРАВ МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Стрельченко Оксана Григорівна, кандидат юридичних наук, завідувач кафедри адміністративно-правових дисциплін ННІПП НАВС

Лікар чи будь-який інший середній медичний працівник це фахівець-професіонал, який на підставі здобутих знань і опанованих умінь наділений необхідними повноваженнями (тобто сертифікований відповідно до чинного законодавства України) для здійснення діяльності у сфері охорони здоров'я. Їх діяльність спрямована на захист інтересів пацієнтів (суб'єкта діяльності у сфері охорони здоров'я) та життя суспільства у цілому, визначає можливість задоволення головних потреб і прагнень у збереженні життя та здоров'я.

Лікар, який захищає здоров'я та інтереси пацієнта (суб'єкта діяльності у сфері охорони здоров'я) та життя суспільства у цілому, виконує свою місію з повагою до життя людини, її особистості та гідності. Він у всіх випадках повинен запобігати заподіянню шкоди пацієнтові, дотримуватися принципів моралі, чесності й беззастережної відданості обов'язкові медика.

Бентежить те, що про права медичних працівників, а зокрема лікарів залишаються поза увагою як науковців так і законодавців. Так як про права пацієнтів пишуть багато,а про права лікарів – одиниці. Виявляється, що в нашій країні немає жодного офіційного документа, який регулював би права медичних працівників. Лише згадується про них у Основах законодавства про охорону здоров'я. Що ж виходить? Обов'язки і відповідальність лікарів регулюються різними документами, починаючи з клятви Гіппократа і закінчуючи Кримінальним кодексом. А прав у них немає.

Так ведеться, що за родом своєї діяльності лікарям приходиться вирішувати, в буквальному сенсі, питання життя та смерті. У випадку незадовільного результату лікування хвороби, лікарі зазнають всіляких претензій, досить часто необгрунтованих. З іншого боку, для українців характерна недовіра до формальних юридичних процедур. Вся світова медицина давно вже живе за конкретно виписаними законами. Медичних працівників України також необхідно озброїти добротними методами захисту.

На сьогоднішній день права пацієнта в Україні захищені значно краще ніж права лікаря.

В останні роки спостерігається зростання числа звернень пацієнтів до міністерства охорони здоров'я, захисту прав споживачів, судових органів з позовами про заміщення збитку, причиненого неналежним наданням лікувальної і діагностичної допомоги, а також моральної шкоди. Наприклад в Росії, із введенням обов'язкового медичного страхування, потік скарг пацієнтів направився і до лікарняних кас, страхових фондів, кількість скарг зростала в 2 рази щорічно. Очевидно, що той же досвід чекає і на Україну.

Слід відзначити, що про професійні права, пільги та обов'язки медичних і фармацевтичних працівників, на сьогоднішній день, згадується лише в статтях 34, 77, 78 Основ законодавства України про охорону здоров'я.

Так, ст. 77. Основ законодавства України про охорону здоров'я визначає, що медичні і фармацевтичні працівники мають право на:

а)заняття медичною і фармацевтичною діяльністю відповідно до спеціальності та кваліфікації;

б)належні умови професійної діяльності;

в)підвищення кваліфікації, перепідготовку не рідше одного разу на п'ять років у відповідних закладах та установах;

г)вільний вибір апробованих форм, методів і засобів діяльності, впровадження у встановленому порядку сучасних досягнень медичної та фармацевтичної науки і практики;

д)безплатне користування соціальною, екологічною та спеціальною медичною інформацією, необхідною для виконання професійних обов'язків;

е)обов'язкове страхування за рахунок власника закладу охорони здоров'я у разі заподіяння шкоди їх життю і здоров'ю у зв'язку з виконанням професійних обов'язків у випадках, передбачених законодавством;

є)соціальну допомогу з боку держави у разі захворювання, каліцтва або в інших випадках втрати працездатності, що настала у зв'язку з виконанням професійних обов'язків;

ж)встановлення у державних закладах охорони здоров'я середніх ставок і посадових окладів на рівні, не нижчому від середньої заробітної плати працівників промисловості;

з)скорочений робочий день і додаткову оплачувану відпустку у випадках, встановлених законодавством;

и)пільгові умови пенсійного забезпечення;

і)пільгове надання житла та забезпечення телефоном;

ї)безплатне користування квартирою з опаленням і освітленням тим, хто проживає в сільській місцевості, надання пільг щодо сплати земельного податку, кредитування, обзаведення господарством і будівництва власного житла, придбання автомототранспорту;

й)першочергове одержання лікувально-профілактичної допомоги і забезпечення лікарськими та протезними засобами;

к)створення наукових медичних товариств, професійних спілок та інших громадських організацій;

л)судовий захист професійної честі та гідності.

Законодавством може бути передбачено інші права та пільги для медичних і фармацевтичних працівників. На них також можуть поширюватися пільги, що встановлюються для своїх працівників підприємствами, установами і організаціями, яким вони подають медико-санітарну допомогу.

Отже, на сьогоднішній день єдиним щитом лікаря можуть служити висока якість роботи, правова грамотність і вміння правильно оформляти документацію. Слід зауважити, що дієва реалізація вищенаведених прав медичних працівників сприятиме балансу у взаєминах з пацієнтами чи іншими компетентними особами, який в багатьох випадках, на сьогоднішній день складається, на жаль, не на користь медичних працівників так як, насамперед, усі захищають права пацієнтів, а права лікарів залишаються поза увагою держави.

Список використаних джерел:

Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19 листопада 1992 р. № 2801-XII // Відомості Верховної Ради України; Закон від 26 січ. 1993 р. – № 4. – ст. 19.

АНТИМОНОПОЛЬНИЙ КОМІТЕТ УКРАЇНИ ЯК ОДИН ІЗ ДЕРЖАВНИХ ОРГАНІВ ПО ЗАБЕЗПЕЧЕННЮ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Лебідь Валерій Іванович, кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін ННІПП НАВС

Питання забезпечення продовольчої безпеки держави та громадян, які проживають на її території, є одним із пріоритетних напрямків діяльності будь-якої держави. Могутність держави залежить від добробуту своїх громадян, складовими якого є фізична та економічна доступність

продовольства належної кількості, асортименту та якості, яке гарантується державою [1].

Щодо гарантування та забезпечення економічної доступності продовольства, то слід серед державних органів виділити Антимонопольний комітет України. Згідно Закону України «Про Антимонопольний комітет України» від 26 листопада 1993 року [2] до завдань вказаного державного органу відноситься здійснення державного контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції на засадах рівності суб'єктів господарювання перед законом та пріоритету прав споживачів, запобігання, виявлення і припинення порушень законодавства про захист економічної конкуренції, контролю за концентрацією, узгодженими діями суб'єктів господарювання та дотриманням вимог законодавства про захист економічної конкуренції під час регулювання цін (тарифів) на товари, що виробляються (реалізуються) суб'єктами природних монополій.

Останнім часом в Україні відбувалось ряд підвищень цін на окремі види товарів. Зокрема, за інформацією заступника голови Антимонопольного комітету України ціни на молочну продукцію, макаронні вироби, соняшникову олію, крупи, м'ясо та рибу у 2011 році та на початку 2012 року підвищились на 15-60%. Водночас індекс споживчих цін у Києві зріс на 13,5%. Такі дії торговельних мереж можуть містити ознаки анти конкурентних узгоджених дій [3].

Згідно звіту Антимонопольного комітету України за 2011 рік [4] у 2011 році кількість порушень законодавства про захист економічної конкуренції збільшилось у 1,4 рази. Протягом 2011 року на порушників законодавства про захист економічної конкуренції було накладено штрафів у загальному розмірі понад 43,5млн. грн., що більше ніж в півтора рази перевищує показник 2010 року та більше ніж у 3,2 разу – показник 2008 року.

Беручи до уваги те, що Антимонопольний комітет України почав діяти у 1993 році, то можна констатувати, що процес становлення цього державного органу управління відбувся. Разом з тим наявна стійка тенденція до зростання порушень та збільшення кількості штрафів може свідчити про неефективність державного управління у сфері запобігання необгрунтованому підвищенню цін відсутність або не дієвість механізмів по запобіганню вчиненню порушень антимонопольного законодавства України.

Список використаних джерел:

1. Курман Т.В. Щодо поняття та ознак продовольчої безпеки // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. – 2011. – Випуск 165. – Частина 1.- Серія «Право».

2. Закону України «Про Антимонопольний комітет України» від 26 листопада 1993 року // Відомості Верховної Ради України. – 1993. - №50. - Стаття 472.

3. Антимонопольний комітет розслідує діяльність великих торговельних мереж // [Електронний ресурс] http://www.amc.gov.ua/amc/control/uk/publish/article?art_id=219393&cat_id=42188

4. Звіт Антимонопольного комітету України за 2011 рік // [Електронний ресурс] http://www.amc.gov.ua/amc/control/uk/publish/article?art_id=212425 &cat_id=212422

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ СУБ'ЄКТІВ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Братель Сергій Григорович, кандидат юридичних наук, доцент, заступник начальника кафедри адміністративної діяльності НАВС

Взаємодія суб'єктів у сфері запобігання та протидії корупції – це урегульована адміністративно-правовими нормами, погоджена за метою, часом і місцем діяльність суб'єктів з метою виявлення, попередження та

припинення корупційних діянь, усунення причин і умов, що їм сприяють, шляхом ефективного поєднання методів, сил і засобів.

Взаємодія суб'єктів у сфері запобігання та протидії корупції характеризується особливим суб'єктом взаємодії (органами, що ведуть боротьбу з корупцією та іншими, які беруть участь у антикорупційних заходах); особливим об'єктом здійснення впливу взаємодіючих суб'єктів (корупційні правопорушення) та особливостями мети, форм і методів взаємодії.

Належним чином організована взаємодія, чіткий розподіл обов'язків між посадовими особами, кінцевою метою яких є досягнення загального визначеного результату, дозволяють виконати поставлене завдання швидше, з меншою витратою зусиль, більш цілеспрямовано застосовувати різноманітні можливості різних підрозділів, не допускаючи дублювання та вузьковідомчого підходу до розв'язання завдань щодо запобігання та протидії корупції.

Принципи взаємодії суб'єктів щодо запобігання та протидії корупції необхідно розуміти як систему керівних начал, відправних положень, які відбивають об'єктивні закономірності розвитку правоохоронних відносин у сфері запобігання та протидії корупції на сучасному етапі існування суспільства і визначають сутність взаємовідносин між суб'єктами, які взаємодіють з метою виконання покладених на них загальних та індивідуальних завдань.

Особливостями взаємодії суб'єктів у сфері запобігання та протидії корупції є:

1. Специфічний вид спільної суспільно-корисної діяльності.
2. Особливий вид правовідносин, переважно правоохоронного характеру.
3. Наявність декількох (не менше двох) суб'єктів.
4. Погодженість спільних заходів за метою, місцем, часом та методами.
5. Диференціація функцій суб'єктів.
6. Спрямованість функціонування взаємодіючих суб'єктів на боротьбу з корупцією в усіх її проявах.
7. Наявність нормативної бази взаємодії, яка містить в основному норми адміністративного права.
8. Здійснення переважно в рамках адміністративно-правових інститутів.
9. Рівноправність суб'єктів, котрі взаємодіють на одному рівні, виділення ієрархічних рівнів в організації взаємодії.
10. Наявність спільної програми дій та необхідного інформаційного забезпечення.
11. Врахування при організації взаємодії методів і засобів, властивих кожному суб'єкту взаємодії.

Шляхами вдосконалення взаємодії суб'єктів запобігання та протидії корупції є:

1. Активізація діяльності правоохоронних органів щодо запобігання та протидії корупції.
2. Об'єднання зусиль суб'єктів і усунення їх розмежування в запобіганні та протидії корупції.
3. Усунення дублювання завдань у роботі суб'єктів запобігання та протидії корупції.
4. Зміцнення законності в діяльності суб'єктів запобігання та протидії корупції.

ПРАВО ГРОМАДЯН НА ОТРИМАННЯ ДОДАТКОВОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Чорна Вікторія Григорівна, кандидат юридичних наук, доцент кафедри адміністративного права ННІПП НАВС

Ст. 53 Конституції України встановлює, що кожен має право на освіту. Держава забезпечує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах; розвиток дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої і післядипломної освіти, різних форм навчання; надання державних стипендій та пільг учням і студентам.

Законодавець визначає, що освіта України має свою структуру. Так, в ст. 29 Закону України «Про освіту» зазначено, що структурними елементами освіти є: дошкільна освіта; загальна середня освіта; позашкільна освіту; професійно-технічна освіта; вища освіта; післядипломна освіта; аспірантура; докторантура; самоосвіта.

Відповідно до статті 1 Закону України «Про позашкільну освіту» позашкільна освіта – це сукупність знань, умінь та навичок, що отримують вихованці, учні і слухачі в позашкільних навчальних закладах у час, вільний від навчання в загальноосвітніх та інших навчальних закладах.

В той же час необхідно відмітити, що особа має право отримувати додаткові знання, уміння та навички не тільки в період загальноосвітнього віку. Так, сьогодні дитина до шести років може навчатися в палацах, центрах (будинках) культури, школах, клубах тощо, тобто в закладах додаткової освіти дітей. Після отримання загальної освіти, особа також, має можливість отримувати додаткові знання, уміння, навички як професійного призначення, так і інтелектуального напрямку. Отже, такі упорядковані, регламентовані законодавством, додаткові знання, котрі може отримувати особа у будь-якому віці, охоплюються терміном «додаткова освіта», що є підсистемним елементом освіти. Видовим елементом додаткової освіти є позашкільна освіта.

З огляду на це, ми вважаємо за необхідне ввести в структуру освіти України новий структурний елемент – «додаткову освіту», який буде включати отримання додаткових як загально-освітніх так і спеціальних (професійних) знань, умінь та навичок.

Отже, на нашу думку, додаткова освіта – це цілеспрямована, послідовна діяльність щодо отримання додаткових знань, умінь та навичок на підставі реалізації спеціальних освітніх програм, шляхом надання додаткових освітніх послуг і здійснення освітньо-інформаційної діяльності за межами основних освітніх програм в інтересах людини, суспільства, держави.

Особливостями додаткової освіти є: 1) сприяє збагаченню знань, умінь та навичок особи; направлена на розвиток та організацію особи в різних видах діяльності; 2) впровадження культурних цінностей та надбань отриманими національними та міжнародними здобутками; 3) розвиток інтересів особистості заснований на моральних, культурних, народних цінностях; 4) здійснюється в межах багатогранного освітянського процесу розвитку пізнавальної діяльності; 5) направлена на духовний, інтелектуальний, вольовий розвиток особи.

Разом з тим слід зазначити, що отримання додаткової освіти має різну мету та призначення. Так, в дошкільний період та в період навчання в загально-освітньому навчальному закладі додаткова освіта полягає у

отриманні загально-освітніх знань, умінь та навичок, тоді як здобуття додаткової освіти після навчання в загально-освітньому навчальному закладі зводиться до отримання професійних знань, умінь та навичок, а також до їх удосконалення, тобто підвищенні кваліфікації або професійної перепідготовки.

В свою чергу, ми вважаємо за необхідне виділити два види додаткової освіти:

- загальну додаткову освіту, яка полягає в цілеспрямованій, послідовній діяльності спрямованій на розвиток особистості, що сприяє підвищенню культурного та інтелектуального рівня людини, її професійній орієнтації відповідно до додаткових загальноосвітніх програм;
- професійну додаткову освіту, яка полягає в цілеспрямованій, послідовній діяльності спрямованій на підвищення кваліфікації і професійну перепідготовку осіб, що мають професійну освіту, відповідно до додаткових професійних освітніх програм, кваліфікаційних вимог до професій і посад.

На наш погляд, до системи загальної додаткової освіти входять наступні структурні елементи:

1)дошкільна додаткова освіта – цілеспрямована, послідовна діяльність, спрямована на забезпечення різнобічного розвитку дитини дошкільного віку відповідно до її задатків, нахилів, здібностей, індивідуальних, психічних та фізичних особливостей, культурних потреб, формування у дитини дошкільного віку моральних норм, набуття нею життєвого соціального досвіду, де суб'єктом отримання цієї освіти є дитина до шести років;

2)позашкільна освіта – цілеспрямована, послідовна діяльність щодо навчання, виховання, розвитку і соціалізації суб'єктів навчально-виховного процесу в позашкільних навчальних закладах у час, вільний від навчання в загальноосвітніх та інших навчальних закладах, які надають загальну середню освіту, де суб'єктом отримання таких знань, умінь та навичок виступають особи у віці від шести років до 18 років;

3)культурно – інформаційну додаткову освіту – цілеспрямована, послідовна діяльність, яка здобувається дорослою особою, у віці від 18 років та має на меті отримання або вдосконалення додаткових або існуючих знань, умінь та навичок.

В той же час, ми вважаємо, що додаткова професійна освіта поділяється на:

1) підвищення кваліфікації – відновлення знань і навичок осіб, що мають професійну освіту, у зв'язку з підвищенням вимог до рівня їхньої кваліфікації і необхідністю засвоєння ними нових способів рішення професійних завдань;

2) професійну перепідготовку – придбання додаткових знань і навичок відповідно до додаткових професійних освітніх програм, що передбачають вивчення наукових і навчальних дисциплін, розділів техніки і нових технологій, необхідних для здійснення нового виду професійної діяльності та одержання нової кваліфікації в межах наявної професійної освіти в осіб, що навчаються.

Список використаних джерел:

1 Про позашкільну освіту : Закон України від 22 черв. 2000 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 46. – Ст. 393.

2. Про освіту : Закон України від 23 трав. 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 21. – Ст. 84.

ДЕРЖАВНА ВЛАДА ТА ПРОБЛЕМА ВИРІШЕННЯ ЮРИДИЧНОГО КОНФЛІКТУ

Свиридюк Наталія Петрівна, кандидат юридичних наук, доцент, старший науковий співробітник секретаріату Вченої ради НАВС

На сьогодні Україна все ще перебуває на стадії політичного і економічного становлення. Це призводить до того, що українська держава має відносно обмежені можливості для контролю за суспільною думкою та відповідними соціальними процесами. Вона не може виявити чітку національну позицію у прийняті рішень, що зумовлено постійними політичними кризами, відсутністю правлячого центру та підтримки з боку населення, а також відповідними правовими прогалинами. Все це звужує можливості держави Україна у розв'язанні конфліктних ситуацій на її території, зумовлює різку зміну нерішучості у прийнятті рішень надмірною жорстокістю та відповідальністю щодо власного населення. Держава як і будь-який соціальний інститут не є досконалою формою організації соціуму. Конфлікти виникають у її межах, що пов'язано із конфліктністю самої природи людини. Водночас у державі, на відміну від інших соціальних інститутів, механізм подолання конфліктів має системну побудову, основними елементами якої є компроміс і консенсус. На думку фахівців, за допомогою цих інститутів досягається публічна узгодженість інтересів та забезпечується досягнення легітимізованих благ. Відповідна узгодженість конкретних інтересів та загальне суспільне благо є засадою формування механізму регулювання конфліктів, який має «стійкий» імунітет від насильства та занадто радикальних рішень. Як стверджує Р. Дарендорф, конфлікти у межах держави принципово не можна остаточно розв'язати, побороти та вирішити. Чим більше, на думку автора, намагаються побороти конфлікти за допомогою насильства, тим більш небезпечними вони стають. Такий процес продовжується доти, доки жодна із сил у межах держави не буде здатна побороти «енергію» конфлікту. Яскравим прикладом зазначеної думки, на що вказує С.В. Бобровник, що в СРСР була спроба розв'язання класового конфлікту шляхом ліквідації класу буржуазії, яка не привела до бажаних результатів. Замість класу буржуазії з'явився новий клас «кращих» – технобюрократів, які мають політичну владу, віддалені від населення і підтримують з ним відносини пригнічення та володарювання. Не ставлячи себе вище від інших de yure, представники технобюрократії de facto визначають напрями розвитку суспільства, а саме населення не має шансів для реалізації функцій управління та змушене виконувати функції постійного виконавця рішень державних органів.

Привертає увагу думка про насильницьку роль держави у вирішенні конфлікту, а також про зворотню залежність рівня насильства та здатності вирішення конфлікту. Держава, її правові установи, зокрема, представлені у двох іпостасях: по-перше, держава як орган влади, що може здійснювати владний вплив в інтересах усього суспільства та окремих осіб; а, по-друге, – держава як арбітр, до якого звертаються учасники конфлікту за допомогою.

Таке розуміння ролі державно-правових інститутів, в яких працюють так би мовити «державні юристи» не є однозначним, якщо аналізувати практику країн, що належать до різних правових традицій. Так, аналізуючи правову систему Англії, А.К. Романов вказує на те, що судова процедура – це не кращий спосіб вирішення конфліктних ситуацій. Тому люди у своїй більшості намагаються уникнути її. Судовий процес може затягнутися на довгі місяці або, навіть, роки. Тому у розвинутому суспільстві визнаються альтернативні можливості для позасудового вирішення спорів.

Це не означає, що відбувається звуження сфери юридичної практичної діяльності, в якій можуть бути вирішенні конфлікти. Але за наявності альтернативних форм та процедур відбувається розвантаження судової системи, яка отримує можливість працювати більш виважено та ефективно.

Як правило, всяка правова альтернатива відкривається поза сферою діяльності «державних» юристів у лоні громадянського суспільства як його правовий інститут, як відповідна реакція на несправедливість влади. Так, наприклад, у багатьох країнах світу функціонує інститут відповідного правосуддя (медіація), який є альтернативою до судової форми вирішення спорів, яка представлена спеціальними органами державної влади.

Протягом останніх років активізувався рух запровадження програм відновного правосуддя в країнах Східної Європи, зокрема в Польщі та Росії. Позитивний досвід цих країн дає можливість стверджувати про діяльність впровадження відповідних програм і в Україні. За статистичними даними, у Росії 30 % спорів врегульовують через третейські суди, а 20 % - за допомогою медіації. А, наприклад, західна статистика свідчить про те, що в країнах Латинської Америки з впровадженням медіації в державі було скорочено рівень корупції, виконання рішень, досягнутих під час медіації сягає 80–100 %.

Одне із принципових питань, що постають у розрізі конфліктної проблематики – чи доцільно сферу відновного правосуддя безапеляційно відносити до поняття сфери юридичної практичної діяльності? Напевно, що ні, але зараз медіація успішно розвивається в таких країнах як Польща, Норвегія, Німеччина, Фінляндія, Австрія та Велика Британія. Із впевненістю можна передбачити, що розвиток альтернативних форм вирішення конфліктів, в тому числі і юридичних, можливий в країнах, де громадянське суспільство набуло належного рівня розвитку та стало спроможнім протистояти у формі альтернативи органам державної влади.

На відміну від країн Заходу у правових системах традиційного типу (Африка, Азія, Середній та Близький Схід) не склався той рівень довіри до засобів правового регулювання, юридичних установ, юристів зокрема. Народи цих країн не вірять у позитивне право як засіб забезпечення злагоди та справедливості. Учасники конфлікту віддають перевагу іншим засобам правового регулювання, а звернення до суду визначається формою поведінки, що не схвалюється суспільством. Отже, як бачимо із практики країн з різними типами праворозуміння, роль держави у вирішенні конфліктів визначається по різному, так само як і роль інститутів громадянського суспільства, в лоні якого можуть формуватися альтернатитвні способи та форми зняття соціальних та суто правових протиріч.

ЗАКОННІСТЬ ЯК ПРИНЦИП, ВИМОГА ТА РЕЖИМ

Білик Вадим Миколайович, кандидат юридичних наук, доцент кафедри адміністративної діяльності НАВС

Законність – фундаментальна категорія всієї юридичної науки й практики, а її рівень і стан служать головними критеріями оцінки правового життя суспільства, його громадян.

Одним із найважливіших засобів здійснення завдань і функцій держави є встановлення і постійне підтримання режиму законності. Законність належить до складних політичних і юридичних явищ. У цьому понятті синтезовані різноманітні складові й прояви діяльності різних структур і органів держави, що покликані створити нормальне, відповідне до діючих норм, існування соціальних суб'єктів та інститутів. У зв'язку з цим логічним є визначення законності як загальноприйнятого, усталеного правила співжиття, норми поведінки, що охороняється. [1]

У громадському житті законність виступає як метод державного управління суспільством, як найважливіший конституційний принцип, основний і необхідний елемент демократії. В юридичній літературі поняття законності – тлумачиться переважно як неухильне виконання законів та відповідних їм інших нормативних актів [2] або режим панування закону у взаємовідносинах особистості та держави, громадян і посадових осіб або органів держави де усі діючі особи підвладні закону – і окремий громадянин, і держава. [3] Усталене розуміння законності як «режиму (стану) відповідності дій, поведінки, діяльності посадових осіб, громадян та юридичних осіб законам та підзаконним нормативно-правовим актам держави, який утворюється в результаті неухильного додержання останніх усіма суб'єктами права», міститься в довіднику юридичної термінології. [4]

В Україні режим законності набуває свого нормативного закріплення перш за все в нормах Конституції. Так, згідно з Основним Законом України, «права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави». [5]

Сутність законності полягає в тому, щоб усі структури й інституції держави, усі існуючі соціальні суб'єкти – від пересічних громадян до найвищих посадових осіб і держави в цілому – дотримувалися існуючих законів, щоб цим законам були підпорядковані всі інші розпорядження влади, щоб у чітко визначеному правовому полі діяли всі дійові особи соціального цілого. Беззаперечно, що основу формування і підтримання законності складають законодавчі акти, право в цілому. Найбільш суттєву, визначально значущу сторону законності складає суворе і неухильне дотримання і виконання правових норм. Таким чином, поняття законності передбачає і охоплює дві взаємопов'язані площини: з одного боку, видання, а з іншого – реалізація правових норм. Законністю досягається узгодженість дій, організованість і порядок, тобто дисципліна в загальнодержавному масштабі. [6]

У демократичному суспільстві законність спрямована на соціальні потреби та інтереси. Тобто критеріальним значенням для оцінки ефективності й дієспроможності норм права є те, якою мірою закони враховують інтереси суспільства, служать народу, виражають його потреби й ціннісні вподобання. У зв'язку з цим В.М. Гаращук пропонує розрізняти «за глибинною сутністю» законність демократичну і формальну. Перша формується передовою соціальною думкою і реально виконується в тих чи інших державах. Інша знаходить лише своє зовнішнє відображення у законодавстві та не підкріплена практичними діями з боку держави щодо забезпечення прав і свобод фізичних і юридичних осіб. [7] Найважливішою ознакою законності демократичної є наявність норм і механізму їх реалізації, що регулюють обов'язки і відповідальність не тільки громадян перед державою, а й у першу чергу держави перед громадянами. Формальна законність проявляється у формальному дотриманні існуючих норм права і дисципліни, які часто служать не народу, а окремим особам, політичним або релігійним кланам. [7]

Законність є невід'ємним елементом демократії. Демократія не може бути над законом чи поза законом, а тільки в межах закону. Державні органи, органи місцевого самоврядування, їхні посадові особи повинні діяти в межах своєї компетенції. Демократична законність так чи інакше завжди співіснує із законністю суто формальною і навіть імітативною. На наш погляд, більш доречно говорити про співвідношення першого і другого типів, а саме про те, який тип домінує у правовій системі. Відносно існуючої в Україні законності, безумовно, можна сказати, що вона вочевидь, попри усі негаразди і протиріччя, набуває усе більшою мірою рис саме демократичного типу – перш за все з точки зору розширення простору

прав громадян, засад соціальної та індивідуальної свободи, відповідних гарантій, які створюють для громадянського існування інституції держави.

Отже, законність є однією з найбільш принципових категорій, котра має комплексний характер та є одночасно і принципом, і вимогою і режимом.

Список використаних джерел:

1.Новий тлумачний словник української мови: В 4-х томах/ Укл. В. Яременко, О. Сліпушко. – В 3-х т. – К. : Аконіт, 2004.

2.Юридический энциклопедический словарь / Ред. кол. : А. Я. Сухарев (гл. ред.) и др. – М. :Сов. энциклопедия, 1984. – 415 с.

3.Про стан дисципліни і законності в діяльності органів внутрішніх справ та заходи щодо їх зміцнення: Рішення Колегії МВС України від 15 трав. 2001 р. – № 1 Км/1.

4.Головченко В. В., Ковальський В. С. Юридична термінологія : Довідник. – К. : Юрінком Інтер, 1998. – 224 с.

5.Конституція України: Прийнята Верховною Радою України 28 черв. 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

6.Новейший философский словарь / Сост. А. А. Грицанов. – Мн. : Изд-во. В. М. Скакун, 1998. – 896 с.

7.Гаращук В. М. Сутність, принципи та гарантії законності // Проблеми законності. – 2000. – Випуск 42. – С. 106 – 112.

ЩОДО АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

Баранов-Мохорт Сергій Миколайович, кандидат юридичних наук, доцент

Визначаючи основні напрями протидії корупції на сучасному етапі розвитку держави та суспільства треба, враховувати те, що корупція є наслідком, а не причиною негараздів у економічній, політичній та соціально-культурних сферах. Пошук ефективних шляхів подолання цього явища треба здійснювати на основі удосконалення законодавства та державного регулювання всіх сфер життя суспільства. Головні зусилля потрібно спрямувати на профілактику корупційних діянь з урахуванням вимог сьогодення та прогнозів на найближчу перспективу, усунення причин корупції в Україні, а також притягненні до відповідальності корупціонерів.

Адміністративному праву належить важлива роль у протидії корупції та в належній організації діяльності посадових осіб. Як відзначає Н.В. Тогонідзе, в багатьох країнах корупція значно мінімізована завдяки адміністративно-правовому регулюванню всієї системи відносин державної служби, розробці законів з чітким викладом прав, обов'язків, заборон, обмежень та відповідальності державних службовців усіх категорій.

Як і будь-яка діяльність, боротьба з корупцією забезпечується через застосування певних методів, які створюють умови ефективної діяльності, службової дисципліни тощо. Так, у теорії адміністративного права під методом розуміється сукупність прийомів та засобів (заходів), за допомогою яких втілюються в життя певні цілі. Тобто метод – це спосіб впливу керуючого суб'єкта на поведінку керованого об'єкта. До умов забезпечення службової дисципліни в державному апараті належать урегульованість правом відповідних питань, які вирішується службовцями. Адміністративні методи – це способи прямого, одностороннього владного впливу з боку вищого управління на поведінку підпорядкованих йому об'єктів, шляхом прямих безпосередніх приписів.

Найбільша частина норм, які регулюють суспільні відносини, а також компетенцію службовців державних органів, порядок проходження ними служби та організації їх професійної трудової діяльності, належить нормам адміністративного права. У свою чергу, як зазначає І.О. Ієрусалімова, адміністративне право впливає на суспільні відносини через спеціальну

систему елементів, що іменуються у літературі механізмом дії, впливу регулювання. Зокрема, адміністративно-правові заходи та механізм адміністративно-правового впливу на попередження корисливих проступків досліджувались І.П. Голосніченком. При цьому, цей вчений звертає увагу на провідну роль адміністративного права у регулюванні більшості суспільних відносин в державі.

Стосовно суті самого терміну «механізм» у контексті забезпечення і удосконалення певних видів діяльності, О. Литвинов пропонує розглядати його, як сукупність взаємозалежних компонентів, та процес здійснення діяльності із властивими їй цілями, завданнями, функціями, методами тощо.

Щодо самого визначення та складових елементів механізму адміністративно-правового регулювання, автор поділяє позицію С.Г. Стеценка, який вважає, що – це сукупність правових засобів, за допомоги яких здійснюється правове регулювання суспільних відносин у сфері адміністративного права, до якого входять органічні та функціональні складові частини. Органічними складовими частинами механізму адміністративно-правового регулювання згаданий вчений вважає ті, які визначають суть самого явища, тобто без яких не може відбуватися сам механізм адміністративно-правового регулювання. До них відносить: норми права, акти реалізації норм права та правові відносини. Функціональними складовими частинами механізму адміністративно-правового регулювання, на думку С.Г. Стеценка, можуть вважатися ті, які впливають на механізм адміністративно-правового регулювання, але водночас вони не є обов'язковими його елементами.

Виходячи з розглянутого, на наш погляд, механізм адміністративно-правового регулювання протидії корупції – це сукупність правових та організаційних засобів (інструментів), спрямованих на протидію корупційним проявам.

Однією із складових частин механізму адміністративно-правового регулювання протидії корупції є норми права, у яких закріплено порядок, що регулює та встановлює визначені державою межі, правила та порядок поведінки осіб при виконаній службових завдань, наділених владно-розпорядчими функціями. Згідно з чинним законодавством, види адміністративно-правових норм, спрямованих на протидію корупції, можуть бути спрямовані до всіх суб'єктів суспільних відносин (загальні) та до осіб, які є службовцями окремого відомства (відомчі). До загальних належать норми Конституції України, Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України, базового антикорупційного Закону України, тобто ті, які поширюються на всіх суб'єктів правовідносин у державі. До відомчих належать норми, які встановлені та поширюються в межах певного відомства. Норми права передбачають здійснення певних заходів для досягнення визначеної мети, якою є зниження рівня корупції в державі, запобігання поширенню цього явища.

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА ОСВІТУ ІНВАЛІДІВ

Булик Ірина Леонтіївна, викладач кафедри адміністративно-правових дисциплін ННІПП НАВС

Останнім часом у всьому світі відбулися суттєві зміни стосовно ставлення до інвалідів. Основою цих змін є визнання рівності прав інвалідів на повноцінне життя у суспільстві. Державна політика відносно інвалідів має за мету: по-перше, забезпечити їх права на максимальну участь в економічному і соціальному житті суспільства, особливо стимулювати їх

працевлаштування та участь на ринку праці, по-друге, забезпечити гарантований дохід, так, щоб люди з інвалідністю не позбавлялися можливості жити гідно. Сьогодні в Україні активізувалася робота, спрямована на адаптацію інвалідів у суспільстві. Найважливішим аспектом цієї адаптації є забезпечення умов для отримання інвалідами освіти у відповідності до їхніх можливостей.

Сучасна система отримання освіти інвалідами ускладнена. Треба зауважити, що якщо загальна освіта ще має належну правову регламентацію і є безкоштовною, то вища – взагалі є майже ефемерною щодо її отримання даними суб'єктами.

Недостатнє фінансування державою сфери освіти відіграє важливе значення в здобутті освіти інвалідами. Завдяки рекламі по телебаченню, радіо та інших засобах масової інформації, агітації проходить збір добровільних внесків, які використовуються для створення умов навчання інвалідів.

Сучасна система зальної освіти також потребує уваги: у розробці нормативів чисельності і введення в спеціальних школах-інтернатах посади вчителів валеології, реабілітологів, психологів, профконсультантів, сурдоперекладачів та інших спеціалістів;у розробці методології і механізму організації й надання психологічної підтримки інвалідам, починаючи з раннього віку; у забезпеченні пріоритетного видання спеціальної навчально-методичної літератури для осіб з вадами розвитку; у зобов'язанні видавництв, що видають дитячу літературу, підручники для шкіл, виготовляти їх копії на магнітних носіях для задоволення потреб учнів вадами зору; у вжитті заходів щодо пріоритетного фінансування закладів суспільного виховання для дітей з вадами розвитку дошкільного і шкільного віку, зміцнення їх навчально-матеріальної бази, забезпечення комп'ютерною технікою; у створенні умов для функціонування старшої школи як профільної у спеціальних загальноосвітніх школах-інтернатах; створити в кожному районі міст та СМТ не менше 1 загальноосвітньої школи з необхідними умовами для навчання інвалідів, з метою забезпечення ранньої соціальної адаптації дітей-інвалідів, які не мають відставання в інтелектуальному розвитку; у забезпеченні підвищення кваліфікації вчителів загальноосвітніх навчальних закладів з урахуванням вимог оновлених нормативних документів, включивши тематику з основ корекційної педагогіки.

Треба відзначити, що сьогодні в умовах жорсткої конкуренції на вітчизняному ринку праці вкрай важливого значення набуває питання професійної та фахової підготовки інвалідів, що є необхідною передумовою їх самозабезпечення у майбутньому, працевлаштування та інтеграції до суспільства через трудові колективи. Професійне навчання та фахова підготовка є складовими професійної реабілітації осіб з інвалідністю. Державною програмою розвитку системи реабілітації та трудової зайнятості осіб з обмеженими фізичними можливостями, психічними захворюваннями та розумовою відсталістю на період до 2012 року передбачено забезпечити щорічне збільшення обсягів державного замовлення на підготовку осіб з інвалідністю за професіями та фахами, що користуються попитом на ринку праці. В той же час, в бюджеті на 2011 рік такі витрати були не заплановані, а в 2012 році ситуація також не змінилася в кращу сторону.

Провідною установою, у якій здійснюється фахова підготовка осіб з інвалідністю за освітньо-кваліфікаційними рівнями молодшого спеціаліста, бакалавра, спеціаліста, магістра, є Відкритий міжнародний університет розвитку людини "Україна" – вищий навчальний заклад інтегрованого типу, що має філії у всіх регіонах країни, створений за рішенням Київської міської ради та за участю Київської міської державної адміністрації, де навчається 995 інвалідів, що становить 2,1% від загальної чисельності

студентів університету. Ми вважаємо, що необхідно переформування, зміна тенденції, відповідної реалізації цього навчального вузу з метою використання його за призначенням, а саме надання освітніх послуг інвалідам.

Отже, необхідно створити умови, які б дозволили здобувати професію для осіб з обмеженими можливостями. Насамперед, необхідно розробити:

- аналіз щодо медичних показань й протипоказань до навчання у професійно-технічних навчальних закладах;
- забезпечити пріоритетне фінансування наукових досліджень і науково-методичних розробок, спрямованих на припинення депопуляційних процесів в Україні та попередження інвалідності; пошуки нових підходів і технологій у вирішенні проблеми комплексної соціальної реабілітації осіб з особливими потребами, їх освіти та фахової підготовки;
- скоординувати з місцевими органами виконавчої влади діяльність щодо працевлаштування інвалідів, забезпечити диференційоване бронювання робочих місць для інвалідів-випускників навчальних закладів;
- забезпечити випуск спеціальної наукової, методичної, інформаційної літератури з правових, соціально-економічних питань, професійної орієнтації, переорієнтації, психологічної підтримки, аудіовізуальних засобів навчання, навчальних посібників для професійної реабілітації інвалідів;
- забезпечити придбання ПЕОМ, професіографічних матеріалів, нормативно-правових документів, літератури з психологічних питань для кабінетів з професійної орієнтації й психологічної підтримки інвалідів у професійно-технічних навчальних закладах;
- забезпечити усунення природних, комунікаційних і архітектурних перешкод, що заважають вільному пересуванню осіб з обмеженими фізичними можливостями у приміщеннях, де здійснюється навчання відповідно до Закону України "Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні";
- розробити перелік інтегрованих професій для підготовки інвалідів у професійно-технічних навчальних закладах з професій, що користуються попитом на ринку праці.

ПРОКУРОРСЬКИЙ НАГЛЯД, ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА НА БЕЗПЕЧНІ УМОВИ ДЛЯ ЖИТТЯ І ЗДОРОВ'Я

Арсірій Максим Володимирович, прокурор відділу захисту інтересів громадян і держави у сфері земельних відносин прокуратури Кіровоградської області
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, заступник директора Інституту підвищення кваліфікації кадрів Національної академії прокуратури України *Присяжнюк І.І.*

Відповідно до ст. 50 Конституції України кожен має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди.

Кожному гарантується право вільного доступу до інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту, а також право на її поширення.

Крім того, Закон України «Про основи національної безпеки України» від 19 червня 2003 року № 964-IV у статті 8 закріплює, що одним з основних напрямів державної політики з питань національної безпеки України в економічній сфері є захист внутрішнього ринку від недоброякісного імпорту – поставок продукції, яка може завдавати шкоди національним виробникам, здоров'ю людей та навколишньому природному середовищу.

Необхідно зауважити, що важливо місце серед органів державної влад, діяльність яких спрямована на захист прав і свобод людини і громадянина у тій чи іншій галузі суспільних відносин, займає прокуратура України.

Разом з тим, наділення прокуратури функцією нагляду за додержанням і застосуванням викликає жваві дискусії серед науковців та практиків на національному та міжнародному рівнях.

Так, В.П. Півненко зауважує, що прокурорський нагляд в Україні – це встановлений Основним Законом України специфічний і самостійний вид державної правоохоронної діяльності, який від імені держави здійснюється Генеральним прокурором України та підпорядкованими йому прокурорами шляхом гласного (відкритого) спостереження (нагляду) з метою забезпечення однакового розуміння, додержання та правильного застосування Конституції і Законів України на всій території країни, тобто направлений на верховенство права, захист і відновлення порушених прав і законних інтересів людини, суспільства, держави [1, с.18-19]

На думку, Т.О. Дунаса прокурорський нагляд – це обмежена жорсткими правовими рамками діяльність прокурора щодо виявлення порушень закону та умов, що їм сприяють, з метою їх усунення (запобігання), поновлення порушених прав громадян, притягнення порушників до відповідальності [2, с.103].

М.В. Косюта справедливо зауважує, що основна перевага прокурорського нагляду полягає в його ініціативності, оскільки органи прокуратури, на відміну від судів, не пов'язані з конкретними зверненнями про захист порушеного права, а можуть з врахуванням стану законності з залученням сил і засобів всієї централізованої прокурорської системи оперативно вживати заходів щодо виявлення і усунення правопорушень [3, с. 146].

Також важливо звернути увагу на те, що прокурорський нагляд за додержанням законів щодо забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя населення також має свою специфіку, яка полягає, перш за все, у особливій системі нормативно-правових актів, що регулюють відносини у сфері санітарно-епідемічного благополуччя (наприклад, Закони України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» від 24 лютого 1994 року № 4004-XII, «Про відходи» від 5 березня 1998 року № 187/98-ВР, «Про захист населення від інфекційних хвороб» від 6 квітня 2000 року № 1645-III тощо; Постанови Кабінету Міністрів України: «Про затвердження правил побутового обслуговування населення» від 16 травня 1994 року № 313, «Про Порядок обслуговування громадян залізничним транспортом» від 19 березня 1997 року № 252 тощо; інші підзаконні акти (накази, інструкції, розпорядження тощо)).

По-друге, особливість прокурорського нагляду у досліджуваній сфері обумовлюється об'єктами, за додержанням і застосуванням законів якими, здійснює нагляд Генеральний прокурор України та підпорядковані йому прокурори. Зокрема, мова йде про Державну санітарно-епідеміологічну службу Міністерства охорони здоров'я України, а також інші державні органи, які наділені контрольними повноваженнями у досліджуваній сфері.

Резюмуючи сказане, під прокурорським наглядом за додержанням законів щодо забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя населення пропонуємо розуміти закріплену на законодавчому рівні діяльність органів прокуратури України, яка реалізується шляхом виконання своїх повноважень Генеральним прокурором України та підпорядкованими йому прокурорами з метою забезпечення законності і правопорядку у сфері санітарно-епідемічного благополуччя населення.

Список використаних джерел:

1.Півненко В.П. Прокурорський нагляд в Україні: [навч. посіб.] / Півненко В.П. – Х.: Харків юридичний, 2008. – 304 с.

2.Дунас Т.О. Прокурор у цивільному процесі України: сутність, завдання, повноваження: [навч. та наук.-практ. посіб.] / Т.О. Дунас, М.В. Руденко. – Х.: Харків юридичний, 2006. – 173 с.
3.Косюта М.В. Прокурорська система України в умовах демократичного суспільства: моногр. – Одеса: Юридична література, 2002. – 376 с.

ПИТАННЯ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ

Гаврилюк Людмила Володимирівна, старший науковий співробітник ДНДІ МВС України

Політико-правові реалії в державі говорять про те, що в Україні назріла необхідність нових підходів до визначення місця і ролі системи правоохоронних органів, переосмислення принципів її організації та діяльності.

Варто зазначити, що на сьогодні в Україні не існує вичерпного переліку та законодавчо закріпленого поняття системи правоохоронних органів. У чинній Конституції України це поняття вживається лише раз - у ч.3 ст. 17. У ст. 2 Закону України «Про державний захист працівників суду та правоохоронних органів» перелік правоохоронних органів України визначений не достатньо чітко.

Громадяни в Україні, як і у всьому світі, під правоохоронними органами розуміють саме ті, які повинні здійснювати повсякденний захист їх прав, свобод та інтересів від злочинних посягань і з працівниками яких їм найчастіше доводиться стикатися у повсякденному житті.

З огляду на викладене, процес реформування системи правоохоронних органів України слід розпочинати з визначень поняття правоохоронної діяльності, переліку та системи правоохоронних органів.

Значна увага проблемі перебудови системи правоохоронних органів України приділяється керівництвом держави. Прикладом цього є Укази Президента України від 9 грудня 2010 року №1085/2010 «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади»; від 24 грудня 2010 року №1999/2010 «Деякі питання організації роботи міністерств, інших центральних органів виконавчої влади»; від 12 січня 2011 року №24/2011 «Про план заходів із виконання обов'язків та зобов'язань України, що випливають з її членства в Раді Європи»; від 6 квітня 2012 року №252/2012 «Про Комітет з питання реформування правоохоронних органів», яким затверджено Положення про Комітет з питань реформування правоохоронних органів. Серед основних і пріоритетних завдань вказаного Комітету у відповідності до Положення є підготовка, з урахуванням загальновизнаних міжнародних норм і стандартів, пропозицій щодо вдосконалення та оптимізації системи правоохоронних органів України, структури і чисельності, організації діяльності таких органів, усунення дублювання повноважень, чіткого визначення та розмежування їх компетенції.

Вищезгадані нормативно-правові акти мають стати відповідною базою для ефективного проведення реформування системи правоохоронних органів України.

Відповідно, на сьогоднішній день в Україні відбувається розробка та формування нової Концепції реформування правоохоронних органів, відповідно до якої мають бути оновлені їх завдання та функції, структура та повноваження. Причому, кожна із функцій, які мають бути визначені у процесі реформування для правоохоронних органів держави, має конкретизуватися у функціях їх окремих структурних підсистем.

Варто зауважити, що механізм реформування правоохоронних органів – це складний процес зі своїми нормативно-правовими закономірностями та

послідовними етапами. Специфічна сфера діяльності цих органів вимагає обережного ставлення до регулювання правового поля їх діяльності. Усяка поспішність у цьому процесі може призвести до виникнення ризику не контрольованості оперативної обстановки в державі, зниження ефективності протидії злочинності, втрати кваліфікованих кадрів тощо.

Тому, однією із головних передумов успішного реформування системи правоохоронних органів має стати створення необхідної законодавчої та нормативно-правової бази. При цьому, мають бути враховані положення Конституції України та чинного законодавства, а також вітчизняний та позитивний міжнародний досвід.

Концепція реформування правоохоронних органів має бути направлена на:

визначення та оптимізацію структури правоохоронних органів, їх чисельності, фінансового, матеріально-технічного, організаційно-правового та кадрового забезпечення;

розмежування завдань та функцій структурних одиниць системи правоохоронних органів, усунення дублювання їх повноважень.

Основними результатами реалізації Концепції реформування правоохоронних органів повинні стати:

підвищення ефективності діяльності системи правоохоронних органів України по забезпеченню виконання поставлених завдань;

забезпечення законності в діяльності працівників правоохоронних органів України;

підвищення рівня довіри населення до правоохоронних органів;

створення найбільш оптимальної моделі системи правоохоронних органів, яка здатна забезпечити охорону прав, свобод і законних інтересів особи та держави;

вдосконалення нормативно-правової бази діяльності правоохоронних органів, яка б відповідала міжнародним і, перш за все, європейським нормам, забезпечувала виконання в повному обсязі всіх функцій, покладених на систему правоохоронних органів України;

визначення місця та ролі правоохоронних органів у правовому механізмі держави;

забезпечення сталого функціонування правоохоронних органів.

ЩОДО АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКСПОРТНОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Дабіжук Віктор Іванович, здобувач кафедри адміністративного права Одеського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор, вчений секретар НАВС *Користін О.Є.*

Під час реалізації забезпечення експортної безпеки суб'єктів господарської діяльності постає чимало проблем.

Перешкодами в забезпеченні експортної безпеки суб'єктів господарської діяльності є залежність експортних операцій від системи управління зовнішньоекономічними зв'язками, надмірно високі митні тарифи, посилений валютний контроль із боку держави та ряд нетарифних бар'єрів, надмірне державне регулювання стандартизацій безпеки та якості, слабка бюджетна ефективність, яка характеризує реалізацію експорту на зовнішньому ринку та низька ефективність і недосконаліть методів експортування експорту товарів.

Крім того, не існує й цілісної державної концепції з питань забезпечення експортної безпеки суб'єктів господарської діяльності, здатної забезпечити повне використання наявного потенціалу, протидіяти загрозам, підтримувати стан економічної безпеки, а також експортної

безпеки підприємництва в Україні. Не достатньо розроблено методи й моделі управління експортною безпекою процесів розвитку суб'єктів господарської діяльності. Вимагає вдосконалення комплекс заходів, спрямованих на підвищення рівня експортної безпеки різних видів ресурсів суб'єктів господарської діяльності.

Як слушно зауважує професор О.Є. Користін, на сьогодні відсутні методичні підходи до оцінювання реалізації державної політики у сфері економічної безпеки, національної економіки. Зазначені факти, а також перехід до нових ринкових форм господарської діяльності, державне регулювання забезпечення економічної безпеки в умовах недосконалої правової бази, відсутність науково обґрунтованої концепції реформ негативно впливають на розроблення державно-правової стратегії забезпечення економічної безпеки України.

Безумовно, що належний рівень експортної безпеки має досягатись за допомогою здійснення єдиної державно-правової політики, зміцненою системою скоординованих заходів, адекватних зовнішнім і внутрішнім загрозам. Без такої політики неможливо домогтися виходу з кризи, стабілізувати економічну ситуацію в Україні, створити ефективні механізми соціального захисту населення.

Подальший розвиток України та входження її як рівноправного члена на зовнішньоекономічний міжнародний ринок, безумовно, передбачає необхідність забезпечення її суверенітету та незалежності, адже саме їх наявність характеризує державу як самодостатнього та самостійного суб'єкта експортних відносин.

На жаль, сучасна система адміністративно-правового регулювання відносин у сфері забезпечення експортної безпеки суб'єктів господарської діяльності не містить конкретних механізмів забезпечення експортної безпеки, зокрема в жодній стратегії або програмі соціально-економічного розвитку не йдеться про забезпечення експортної безпеки суб'єктів господарської діяльності, а надто жодних спроб внести зміни до зазначеного документа з урахуванням сучасної експортної ситуації зроблено не було. Також варто зазначити, що в недостатній мірі регулюється державою експортна безпека суб'єкта господарської діяльності, у необхідному обсязі відсутні відповідні законодавчі акти, що, звісно, негативно впливає на рівень їх експортної безпеки.

Наведене вказує, що система адміністративно-правового забезпечення експортної безпеки суб'єктів господарської діяльності України потребує вдосконалення через прийняття Закону «Про експортну безпеку України», з урахування сучасних вимог і запровадження практики схвалення парламентом Стратегії національної експортної безпеки України, норми якої б стали стратегічним орієнтиром та заклали основи експортної безпеки суб'єктів господарської діяльності України на 15-20 років або більш тривалий період. Зазначена Стратегія повинна базуватися на багатоваріантності прогнозів розвитку експортного потенціалу України та коригуватися залежно від розвитку подій.

Крім того, на нашу думку, доцільним є розроблення Державної програми першочергових і дострокових заходів щодо забезпечення експортної безпеки України, контроль за виконанням якої необхідно покласти на управління економічної безпеки Ради національної безпеки і оборони України та Міністерство економічного розвитку та торгівлі в Україні.

Як свідчать результати нашого аналізу, із метою правового врегулювання правовідносин, пов'язаних із діяльністю НСЗЕБСГ та СЗЕБСГ, необхідно розробити (чи доопрацювати раніше підготовлені законопроекти) та прийняти: Закон України «Про внесення змін і доповнень до Закону України «Про основи національної безпеки», в якому чіткіше визначити можливість функціонування та роль недержавних

суб'єктів сектора безпеки в системі забезпечення національної безпеки України; спеціальні закони «Про детективну діяльність», «Про зброю», «Про комерційну таємницю», «Про протиправне поглинання та захоплення підприємств» і «Про службу безпеки суб'єктів господарської діяльності та інших юридичних осіб»; опрацювати питання щодо систематизації та кодифікації законодавства у сфері національної безпеки та діяльності державних і недержавних суб'єктів сектора безпеки України.

Реалізація зазначеного сприятиме формуванню належної правової бази для повноцінного функціонування системи захисту суб'єктів господарської діяльності від реальних і потенційних загроз у сучасних умовах глобалізації та світової економічної інтеграції.

ЩОДО ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ХОЛДИНГОВИХ КОМПАНІЙ В УКРАЇНІ

Желеф Георгій Борисович, здобувач кафедри економічної безпеки НАВС
Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор, вчений секретар НАВС *Користін О.Є.*

Постійна модернізація системи публічного адміністрування (в тому числі і у сфері діяльності холдингових структур) безумовно вважається явищем прогресивним, однак станом на сьогоднішній день за своєю соціально-психологічною сутністю вона кардинально не змінилась. Так само, як і в минулі часи, системі публічного адміністрування притаманна сувора управлінська поведінка, незважаючи навіть на досить демократичне законодавство та спроби децентралізації влади. Для адміністративного примусу характерним знову залишається схильність до маніпулювання через такі інструменти як постанови, положення, накази, інструкції.

Актуальність точного формулювання публічного адміністрування холдингових компаній та закріплення юридичних норм зумовлена наступними чинниками. По-перше, внаслідок подальшого використання відповідної термінології в чинному законодавстві України та наукових джерелах без з'ясування її змісту втрачається така її характеристика, як визначеність. По-друге, незважаючи на спеціальний закон про холдингові компанії, залишається неврегульованим ряд питань, в тому числі сама категорія адміністрування їх діяльності. Відсутність єдиного, усталеного підходу до дефініції досліджуваного поняття в подальшому призведе до обмеженого та деформованого його бачення в підзаконних нормативних актах.

Невизначеність понять, а також неврегульованість адміністративних процедур у цілому та у сфері діяльності холдингових структур зокрема, стримує унормування прозорості та відкритості в діяльності інституцій публічного адміністрування.

Термін «публічне адміністрування» досить часто зустрічається у нормативно-правових актах України та працях науковців, але, на жаль, у сучасній науці не сформовано єдиного підходу щодо визначення даного поняття, на відміну від категорій «державного сектора управління», «системи державного управління». Зазначена обставина актуалізує необхідність поглиблення наукових досліджень поняття публічного адміністрування для кращого його розуміння. Останнім часом широкого розповсюдження набули холдингові компанії, що вимагає фундаментального вивчення цієї проблематики в зазначеній сфері.

Публічне адміністрування (public administration) протягом XX ст. розвивалось як невід'ємна частина політичної науки (political science) у

відриві від предметного поля і підходів, розроблених у менеджменті (generic management). Причиною його реформування в Європі періоду 80-90 рр. XX ст. стала необхідність посилення ефективності держави, яка стрімко почала втрачати свою економічну і політичну міць. Поширеним у суспільстві стало негативне ставлення до традиційної бюрократичної моделі публічного адміністрування.

Процес ослаблення державного суверенітету посилився на початку нинішнього століття. Світ увійшов у глобалізацію, яка передбачала інтернаціоналізацію не лише економіки, але й політичної і публічної сфер, а також стрімкий розвиток нових інформаційних та комунікаційних технологій, які формують глобальні мережі виробництва, споживання і фінансів. Значного розвитку і поширення набули інтегровані структури, яскравим прикладом яких і стала поява холдингових компаній.

Перехід суспільства від індустріального до інформаційного визначили глибокі перетворення в державній владі, які торкнулись сфери державних функцій, інституційного устрою, соціальної бази, суверенітету, автономії та політичної легітимності. Сучасні держави в умовах глобалізації зіткнулись з проблемами вибору та визначення оптимальної форми існування державної моделі з новими підходами до модернізації публічного адміністрування.

Зростаюче значення публічного адміністрування було покликане гарантувати соціальне благополуччя і підвищити ефективність державного управління. Поступово вичерпність традиційних форм публічних дій у сфері підприємництва, заснованих на суворому адмініструванні, ієрархії, централізації, обмеженні дотаційних ресурсів призвела до виникнення більш адаптованих моделей державної поведінки. Політичним завданням країни стало гарантування відповідальності системи перед конкретними вимогами суспільства (в нашому випадку – перед конкретними вимогами підприємців).

Якраз в цей період почала запроваджуватися принципово нова модель державного управління, яка мала декілька однакових за суттю варіантів: «публічний менеджмент», «ринкове державне управління», «пост-бюрократична парадигма», «підприємницький уряд».

В таких складних для держави умовах у вітчизняній та зарубіжній управлінській практиці проблема відносин бізнесу, влади і суспільства стала однією з найбільш актуальних тем. З розвитком суспільства стало очевидно, що сфери та інтереси бізнесу і політики, політики і суспільства, ринку і суспільства стали все більше відокремлюватись один від одного. Аналогічна тенденція до розділу і методологічної відокремленості проявлялась в економічних, політичних і соціально-гуманітарних науках. Це знайшло відображення і в підходах до публічного адміністрування.

Невідповідність наявної моделі публічного адміністрування холдингових компаній реаліям сьогодення є джерелом різних суперечностей та напружень, що зумовлює виникнення конфліктів інтересів. Це, в свою чергу, веде до зниження якості послуг, що надаються підприємцям державними структурами, непрозорості політики та втрати державного контролю за процесами функціонування холдингів в Україні.

Відмінність публічного адміністрування від керівництва приватною компанією полягає в універсальному характері такої діяльності, обумовленої владними повноваженнями і функціями, потребами в регулюванні практично всіх видів суспільних ресурсів і сфер публічного життя.

ПРАВО НА ЛІЦЕНЗУВАННЯ У СФЕРІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ БЕЗДОМНИХ ОСІБ ТА БЕЗПРИТУЛЬНИХ ДІТЕЙ

Кожура Людмила Олександрівна, ад'юнкт кафедри адміністративного права і процесу НАВС

Ліцензування у сфері адміністративно-правового захисту бездомних осіб та безпритульних дітей не закріплено законодавчо та не практикується публічними органами управління.

Вважаємо за необхідне узаконити процедуру ліцензування громадських організацій, які надають соціальний (адміністративно-правовий захист) бездомним особам та безпритульним дітям. Адже процес поступового перебирання громадськими організаціями частини соціальних функцій, які монополізовані публічними органами управління, є об'єктивним.

Врахувавши, що державних матеріальних ресурсів для захисту бездомних осіб та безпритульних дітей недостатньо, потенціал громадських організацій потребує особливого стимулювання та підтримки. Тому публічні органи управління повинні створити законодавче поле, за якого громадська організація, отримавши ліцензію, зможе у повному обсязі забезпечити захист, в тому числі адміністративний, особам, про яких йдеться. Адже сьогодні досить гостро постають питання, по-перше, ефективності виконання державою соціальних завдань, по-друге, мінімізації витрат з одночасним збереженням належного рівня виконання соціальних зобов'язань держави перед бездомними особами та безпритульними дітьми [1].

Видаючи громадським організаціям ліцензії на надання соціальних послуг та здійснюючи тим самим їх фінансову підтримку, публічні органи управління переорієнтуються на їх залучення до реалізації завдань державної (місцевої) політики із делегуванням відповідних ресурсів. Такий підхід закладає Постанова Кабінету Міністрів України від 12 жовтня 2011 р. № 1049 «Про затвердження Порядку проведення конкурсу з визначення програм (проектів, заходів), розроблених громадськими організаціями та творчими спілками, для виконання (реалізації) яких надається фінансова підтримка». Відповідно до Порядку, критерієм отримання підтримки є здатність громадських організацій ефективно вирішувати соціальні проблеми.

Найбільш типовими функціями, які зможе виконувати громадська організація у системі надання адміністративно-правового захисту бездомним особам та безпритульним дітям після отримання ліцензії, є:

безпосереднє адресне надання соціальних послуг бездомним особам та безпритульним дітям;

вивчення потреб осіб, які опинилися на вулиці;

збір та акумулювання інформації про попит на послуги та зміни соціальної ситуації з бездомністю та безпритульністю у тому чи іншому регіоні;

формування місцевих соціальних програм та планування розвитку системи соціальних послуг для бездомних осіб та безпритульних дітей на місцевому рівні;

надання якісних соціальних послуг бездомним та безпритульним та гарантування ефективних місцевих соціальних програм.

Ліцензування громадських організацій, які захищають інтереси бездомних осіб та безпритульних дітей дозволить:

розвантажити публічні органи управління, які займаються адміністративно-правовим захистом бездомних осіб та безпритульних дітей, і не завжди робить це ефективно в силу різноманітних обставин

(недостатність фінансування, проблеми із кадровим забезпеченням, невикористання світового досвіду у вирішенні цих проблем тощо);

-оцінити рівень задоволення населення якістю та асортиментом соціальних послуг, які надаються, оскільки державні установи, які надають соціальний (адміністративно-правовий) захист, вирішуючи фінансові, господарські та адміністративні проблеми, нехтують якістю соціальних послуг;

-охопити захистом максимально можливу кількість бездомних осіб та безпритульних дітей (адже сьогодні такий захист від держави отримують, в основному особи, що перебувають у відповідних державних стаціонарних закладах, а ті, хто живе на вулицях, часто випадають з поля зору компетентних органів управління);

децентралізувати та демонополізувати ринок соціальних послуг в регіональному розрізі;

-підвищити рівень участі населення у розв'язанні проблем бездомних осіб та безпритульних дітей;

-напрацювати інноваційні методи вирішення застарілих проблем;

-підвищити ефективність використання та контроль за бюджетними коштами;

-розвивати ринок соціальних послуг з реальною конкуренцією, що підвищить їх якість та доступність;

-зміцнювати сектор громадських організацій, що, в свою чергу, буде сприяти розвитку середнього класу та громадянського суспільства в Україні.

Список використаних джерел:

1.Взаємодія держави та інституцій громадянського суспільства: Роз'яснення Міністерства юстиції України від 3 лютого 2011 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http//zakon1.rada.gov.ua

ПРАВО ФІЗИЧНИХ ТА ЮРИДИЧНИХ ОСІБ НА ОТРИМАННЯ ДОЗВОЛІВ ЯК ВИДУ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ, ЩО НАДАЮТЬСЯ ДЕРЖАВНОЮ ПРИКОРДОННОЮ СЛУЖБОЮ УКРАЇНИ

Костін Олег Юрійович, здобувач кафедри адміністративного права і процесу НАВС

Дозволи важливий елемент адміністративно-правового регулювання, які забезпечують соціальну свободу та активність людини. Вони набувають юридичного характеру з моменту їх закріплення в уповноважуючих нормах у вигляді суб'єктивних прав та реалізуються у формі використання, що визначає добровільний характер, їх залежність від бажання суб'єкта, якому належить суб'єктивне право. Дозвіл полягає в наданні особі суб'єктивного юридичного права самостійно приймати рішення щодо реалізації передбачених правовими нормами варіантів власної поведінки.

Дозвіл, як правило, дається уповноваженим виконавчим органом державної влади, у порядку, встановленому правовими актами. Нормативно-правовими актами визначено, що Державна прикордонна служба України в особі Адміністрації Державної прикордонної служби України та її органів повинна задовольняти суб'єктивні права як фізичних, так і юридичних осіб у межах визначених законом повноважень та компетенції. Мається на увазі, що фізичні та юридичні особи мають право звернутися до вищеназваних органів з метою отримання дозволу, надання якого входить або до виключної компетенції Державної прикордонної служби України або дана служба є одним з основних суб'єктів, який має право надавати бажану адміністративну послугу.

Разом з тим, дозволи являються складовим елементом дозвільної системи, яка у спеціальній літературі розглядається як організаційно-правова діяльність, що здійснюється державою з метою забезпечення своїх економічних і соціально-політичних інтересів, для створення необхідних умов нормальної діяльності державних і громадських організацій, дотримання законності, охорони власності і забезпечення громадської безпеки.

На нашу думку, під дозволом, що надається Державною прикордонною службою України слід розуміти правову форму публічного адміністрування, яка видається у результаті врегульованої нормативно-правовими актами діяльності уповноваженого суб'єкта, котра виникає на підставі реалізації суб'єктивного права фізичної чи юридичної особи з метою отримання документу дозвільного характеру завдяки якому реалізується приватний інтерес.

Державна прикордонна служба України через відповідні органи також здійснює дозвільну діяльність, яка проявляється у видачі дозволів на: здійснення польотів усіх типів повітряних суден та інших видів діяльності у межах зони з особливим режимом використання повітряного простору, крім її частини, що межує із забороненою зоною; геологічні, дорожні та інші дослідження, гідротехнічні, землевпорядні, меліоративні та інші роботи, пов'язані із зміною водного режиму прикордонних річок, озер та інших водойм, відео-, кіно- та фотознімання місцевості, туристичні подорожі і стрибки з усіх видів парашутів у межах прикордонної смуги; розміщення в зоні митного контролю в межах пункту пропуску через державний кордон споруд та об'єктів інфраструктури, що належать іншим органам державної влади, які здійснюють контроль під час переміщення товарів через митний кордон України; відкриття магазинів безмитної торгівлі, розташованих у відкритих для міжнародного сполучення пунктах пропуску на митному кордоні України, в інших зонах митного контролю; щодо вильоту і посадки повітряних суден з аеропортів (аеродромів), у яких відсутні пункти пропуску через державний кордон України.

ПРОЦЕСУАЛЬНІ НОРМИ В АДМІНІСТРАТИВНО-ЗАБЕЗПЕЧУВАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ

Куценко Станіслав Ігорович, аспірант Інституту держави і права ім. В.М.Корецького
Науковий керівник: кандидат юридичних наук *Нагребельний В.П.*

Інтеграція українського законодавства до європейської правової системи вимагає приведення процесуальних норм до зрозумілих стандартів, доступних громадянам України. Передбачені процесуальним законодавством норми права регулюють процесуальні дії всіх учасників процесу незалежно від їх правового становища. Основна функція процесуальних норм полягає в тому, щоб створити атмосферу найбільшого сприяння безпосередньо зацікавленим учасникам, перш за все – пересічним українцям. Щодо учасників – організаторів процесу, тобто суб'єктів, що виконують свої службові функції, призначення норм процесуального права полягає в забезпеченні оптимальності дій та ефективності отримання юридичних результатів.

В цьому контексті нам, у першу чергу, потрібно розглянути, що під собою розуміє поняття «провадження».

На думку колективу авторів Кузьменко О. В. та Гуржій Т. О., провадження – це вид процесу, а процес в свою чергу є сукупністю проваджень. При цьому: якщо процес – це поняття широке, яке охоплює юридично значущу діяльність публічної адміністрації, то провадження – це

вже діяльність, пов'язана з вирішенням певної, порівняно вузької групи однорідних справ [1, с. 129].

Авер`янов В. Б., розглядаючи зазначене питання, прийшов до висновку, що доцільним виглядає варіант з виокремленням у структурі адміністративно-процесуального права двох відносно самостійних інститутів права: інституту так званого «позитивного» адміністративного процесу – адміністративні правозабезпечувальні і правозахисні провадження, які охоплюють процедури розгляду заяв і скарг приватних осіб, в тому числі надання їм різноманітних адміністративних послуг [2, с. 283-285].

Беручи до уваги вищезазначену позицію автора, можна сказати, що адміністративне правозабезпечувальне, або ж адміністративно-забезпечувальне провадження виступає інститутом так званого «позитивного» адміністративного процесу. Дане провадження покликане забезпечувати можливості участі громадян України в управлінні державними та громадськими справами, впливати на роботу органів виконавчої влади і місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, для відстоювання своїх прав і законних інтересів. Одним із засобів реалізації зазначених можливостей є конституційне право громадян подавати до органів публічної адміністрації індивідуальні та колективні звернення [3, ст. 40]. Сюди також потрібно віднести конституційне право громадян збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, про проведення яких завчасно сповіщаються органи виконавчої влади чи органи місцевого самоврядування [3, ч. 1 ст.39].

В даному випадку, вищевказані конституційні права виступають нормами матеріального права, і для того аби вони були реалізовані на практиці у певній правовій формі, потрібно, щоб у дію вступили норми процесуального права. Саме завдяки даним нормам (хоча вони і є другорядними по відношенню до матеріальних) громадяни мають можливість законним шляхом на практиці реалізовувати надані їм конституційні та законні права, дотримуючись при цьому обов'язків (в ідеалі).

Повертаючись до конституційного права громадян на звернення, потрібно відмітити, що відповідно до абзацу першого ст. 3 ЗУ «Про звернення громадян» під зверненням громадян слід розуміти викладенні в письмовій або усній формі пропозиції (зауваження), заяви (клопотання) і скарги [4, ст. 3].

Відповідні звернення стосуються найрізноманітніших аспектів суспільного життя, але всі вони мають спільну мету – привернути увагу публічної адміністрації до вирішення конкретної соціальної або приватної проблеми, пов'язаної з реалізацією громадянських прав та інтересів.

Діяльність органів публічної адміністрації з реалізації встановленого порядку розгляду адресованих їм звернень громадян становить зміст відповідного адміністративного провадження, яке покликане забезпечити здійснення такої реалізації. Адміністративно-забезпечувальне провадження у сфері розгляду звернень громадян і повідомлення громадян про проведення мирних зборів, що здійснюється завдяки діяльності зазначених вище органів, реалізується через приведення в дію норм процесуального права.

Так, відповідно до ст. 14 ЗУ «Про звернення громадян» органи державної влади і місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації незалежно від форм власності, об'єднання громадян, посадові особи зобов'язані розглянути пропозиції (зауваження) та повідомити громадянина про результати розгляду.

Пропозиції (зауваження) Героїв Радянського Союзу, Героїв Соціалістичної Праці, інвалідів Великої Вітчизняної війни розглядаються

першими керівниками державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій особисто [4, ст. 14]. Дана норма вказаного закону виступає процесуальною нормою по відношенню до конституційно закріпленого права громадян на звернення, тому що дана норма зобов'язує відповідного суб'єкта (суб'єктів) реагувати на відповідні звернення і давати на них обгрунтовану відповідь у зазначенні терміни.

Здебільшого, розгляд відповідних заяв та скарг відбувається за загальними правилами провадження. Потрібно наголосити, що ефективна реалізація права громадянина на звернення неможлива без чіткої нормативної регламентації процесуального порядку розгляду скарг, заяв і пропозицій. Тому, на сьогодні, загальні питання провадження з розгляду звернень громадян регулюються Кодексом адміністративного судочинства України, ЗУ «Про звернення громадян». Свою подальшу конкретизацію вони знаходять у підзаконних нормативних актах Президента України, Кабінету Міністрів України, центральних органів виконавчої влади.

Дещо складніша ситуація із адміністративно-забезпечувальними провадженнями у сфері реалізації громадянами свого конституційного права на мирні зібрання. Хоча й порядок сповіщення про проведення відповідного мирного зібрання здійснюється за загальними правилами, проте більш складнішим є процес розгляду даного повідомлення уповноваженими на це суб'єктами. Це пояснюється тим фактом, що на сьогоднішній день в нашій країні відсутній нормативно-правовий акт по врегулюванню даної сфери відносин. Тобто, відсутність відповідних процесуальних норм ускладнюють, або ж взагалі унеможливлюють реалізацію конституційного права.

Звідси, ми бачимо, що питання про роль процесуальних норм в адміністративно-забезпечувальних провадженнях є дуже важливим і доволі непростим. Оскільки, процесуальна норма однієї галузі права дуже часто забезпечує реалізацію декількох норм матеріального права із різних галузей, вона не у всіх випадках має змогу повно та всебічно здійснити забезпечення тієї чи іншої матеріальної норми.

Список використаних джерел:

1. Кузьменко О. В., Гуржій Т. О. Адміністративно-процесуальне право України: Підручник / за ред.. О. В. Кузьменко. _ К.: Атіка, 2007.

2. Авер'янов В.Б. Забезпечення прав людини у сфері виконавчої влади / В.Б. Авер'янов // Міжнародна поліцейська енциклопедія: У 10 т. / Відп. Ред. Ю.І. Римаренко, Я.Ю. Кондратьєв, В.Я. Тацій, Ю.С. Шемшученко. – К.: Концерн «Видавничій Дім «Ін Юре», 2005. – Т.ІІ. Права людини у контексті поліцейської діяльності.

3. Конституція України прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141)

4. Про звернення громадян: Закон України від 02.10.1996 № 393/96-ВР

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРАВ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИМИ ТЕЛЕРАДІООРГАНІЗАЦІЯМИ

Марчук Макар Петрович, ад'юнкт кафедри адміністративного права і процесу НАВС

Сектор державного телебачення і радіомовлення (чи прямо чи у формі різних публічно-правових структур) існував та продовжує існувати у більшості правових, економічно і технічно розвинутих країнах світу (в тому числі в Англії, Франції, ФРН, Італії, в усіх країнах СНД тощо) [1, с. 172].

Цей фактор обумовлений ще й тим, що в демократичному суспільстві вважається цілком природним прагнення влади (і загалом, і окремих її гілок, спеціально створених структур) законним шляхом впливати на ЗМІ (особливо, аудіовізуальні) з метою використання їх можливостей для

вирішення тих завдань, які вона перед собою ставить та щоб належним чином продемонструвати реалізацію своїх зобов'язань перед суспільством [2, с. 29].

Однак, попри значну поширеність державного мовлення, на сьогоднішній день в правовій доктрині ще не вироблена єдина точка зору щодо того, яким воно має бути та яким чином відповідні телерадіоорганізації мають забезпечувати потреби громадян.

Деякі науковці притримуються думки, що воно має бути жорстко контрольоване державними органами та стояти на сторожі тільки інтересів влади, а не всього суспільства. Його фінансування має повністю здійснюватись на основі державного бюджету.

Класичним приклад такої контрольованої організації було телерадіомовлення Радянського Союзу. Але, попри існуючий фактор тотального контролю над організаціями телерадіомовлення, в ньому можна виділити й окремі позитивні риси. Серед них звертає на себе увагу те, що радянське телебачення і радіомовлення, за його безсумнівним авторитарним принципом функціонування в умовах партійної цензури, значною мірою несло відповідальність перед аудиторією за зміст інформації і за якість медіа продукту, що дозволяє характеризувати його як соціально відповідальне.

На думку сучасних дослідників, до якої ми також схиляємось, державні телеканали та радіохвилі повинні використовувати лише позитивні риси авторитарної моделі контролю за телерадіомовленням. А саме: відповідні телеканали мають примножувати та зберігати ті надбання, які неможливо зберегти на комерційному мовленні – кращі зразки вітчизняного театру, музики, кінематографу. «Роль державного телебачення має полягати в тому, щоб захищати національні традиції, історію і культуру ... Державний канал повинен бути більш респектабельним. Не повинно бути показу навіть фрагментів еротичного характеру, мінімізовано або повністю виключено демонстрацію проявів жорстокості і насильства у суспільстві та сім'ї». Це саме стосується й державного радіомовлення на якому повинна демонструватись висока культура ведучих та транслюватись лише кращі твори вітчизняних виконавців з як найменшим вливанням іноземного продукту.

Це в свою чергу означає, що держава повинна ставити для себе за головну мету в процесі такого впливу на сферу телебачення і радіомовлення забезпечити практичну реалізацію інформаційних прав і свобод людини та їх гарантій, передбачених спеціальними нормами. Адже, державні телерадіоорганізації в процесі своєї діяльності покликані вирішувати важливі завдання, основні з яких викладені у ст. 13 Закону України «Про телебачення і радіомовлення».

На нашу думку пріоритетним з цих завдань має бути виконання положення щодо створення програм для дітей та юнацтва, культурних і навчальних програм, оскільки воно спрямоване на виховання суспільно свідомої молоді, яка в подальшому сприятиме розвитку української держави та розквіту добробуту населення.

Крім того важливим є сприяння зміцненню міжнародних зв'язків України, зростанню її авторитету у світі.

Для забезпечення реалізації цього положення, необхідним є гарантування трансляції вітчизняних програм за кордоном, що може належним чином реалізовуватись тільки шляхом укладення угод між Україною та державами, на територію яких має здійснюватись трансляція українського медіа продукту, або ж приєднання до міжнародних договорів, які забезпечують свободу поширення інформації на території держав-членів. Про необхідність прийняття окремих актів спрямованих на зміцнення міжнародного співробітництва має повідомляти Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення, адже саме на неї

покладено повноваження сприяти включенню телерадіоорганізацій України до світового інформаційного простору і здійсненню їх діяльності відповідно до міжнародних стандартів. Реалізація такого положення дозволить здійснити часткову реалізацію прав громадян України на інформацію навіть при їхньому тимчасовому перебуванні за межами держави.

Стосовно повноти і об'єктивності інформації про життя народу в державних електронних засобах масової інформації, то ми притримуємось думки, що їх рівень ніколи не буде повністю задовольняти інтереси ні глядачів, ні держави по тій простій причині, що вимоги громадян завжди будуть випереджати можливості діючих телекомпаній [2, с. 30], а публічні органи в свою чергу, не зацікавлені у збільшенні витрат з державного бюджету на функціонування та розвиток мовлення спрямованого на задоволення потреб всього населення України.

Ми також підтримуємо позицію, що необхідно впорядкувати відносини державних суб'єктів телерадіомовлення з аудиторією шляхом введення в Закон України «Про телебачення і радіомовлення» завдання про забезпечення прав телеглядачів і радіослухачів, якого в даний час в ньому немає. Вважаємо, що слід законодавчо закріпити в ч. 4 ст. 13 цього закону, що до основних завдань державних телерадіоорганізацій належить забезпечення прав телеглядачів і радіослухачів державних теле- та радіоканалів на чесну і неупереджену інформацію, на отримання різнобічних відомостей про події, що зачіпають їхні інтереси.

Таким чином, закон зможе захистити глядача і слухача від будь-яких форм тиску, використання психологічних та інших прихованих форм впливу.

Зазначимо, що перелік завдань визначений Законом України «Про телебачення і радіомовлення» не можна вважати вичерпним, адже коло повноважень таких організацій в більшій мірі залежать від того, яке місце вони займають в системі державного телерадіомовлення. В зв'язку з трансформацією такої системи постійно розширюється і коло здійснюваних завдань.

Та навіть для реалізації вже закріплених у законодавстві завдань щодо забезпечення прав і свобод населення України в телерадіоінформаційній сфері необхідним є розроблення надійного механізму відповідальності за порушення діючих норм.

Існуючі в законодавстві норми присвячені відповідальності за порушення законодавства України в сфері телебачення і радіомовлення на жаль є не конкретизованими та відсилочними, що ніяк не спрощує процедуру їх застосування.

З метою створення ефективного механізму, на нашу думку, повинні бути встановлені більш суворі обтяження для державних телерадіокомпаній за не належне виконання своїх першочергових завдань. Для цього в ст. 71 Закону України «Про телебачення і радіомовлення» пропонуємо закріпити, що «при встановленні міри відповідальності та санкції за порушення законодавства про телебачення і радіомовлення суд має враховувати, що керівники державних телерадіоорганізацій повинні нести підвищену відповідальність порівняно з іншими суб'єктами».

Запровадження зазначених змін у законодавство, а також переосмислення ролі державних телерадіоорганізацій в напрямку як найбільш повного сприяння забезпеченню прав і свобод населення України сприятиме побудові такого суспільства, в якому основною складовою буде добробут його членів.

Список використаних джерел:

1.Мащенко І. Г. Телебачення України в 2 т. / І. Г. Мащенко. – К. : Тетра, 1998. – Т. 2: Телебачення de jure. – 200. – 528 с.

2.Українське телебачення: роки, події, звершення / Карабанов М. М., Бойко В. Я., Курус І. Ф. [та ін.]. – К. : ДП «Дирекція ФВД», 2008. – 400 с.

ПРАВОВІ ПРИНЦИПИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ПРО ВИЗНАННЯ ІНОЗЕМНОГО ГРОМАДЯНИНА БІЖЕНЦЕМ, АБО ОСОБОЮ, ЩО ПОТРЕБУЄ ДОДАТКОВОГО ТА ТИМЧАСОВОГО ЗАХИСТУ

Поєдинок Ярослава Анатоліївна, здобувач кафедри адміністративного права і процесу НАВС

Будь-яка правова діяльність має ґрунтуватися на принципах. Розглядаючи поняття «принцип» з різних позицій, дослідники наукових сфер тим самим роз'яснюють його поняття, де засобом уточнення виступає формулювання видів та взаємозв'язків. До ознак поняття «принцип» відносяться етимологічні, гносеологічні, методологічні та ціннісні ознаки.

Слово «принцип» є похідним від латинського «prіncipium» – і розуміється як «основа», «першооснова».Використання етимологічних ознак в науковому пізнанні є застосування принципів як підстав створення систем наукового пізнання: теорій, учень, концепцій, наук. Гносеологічний аспект змісту поняття «принцип» означає те, що воно виникло історично задля розуміння підстав створення систем наукового знання. Методологічний аспект змісту поняття «принцип» обумовлюється тим, що це поняття відбиває роль принципів як моделей розвитку наукового пізнання. Ціннісний – полягає в розумінні їх як ідеалів наукового пізнання, відображають мету пізнання і концентрують спрямування розвитку систем наукового пізнання.

В юридичній літературі існує чимало підходів щодо розуміння принципів права як певних орієнтирів у формуванні права. Одні тлумачать принципи права як основні ідеї, що відображають сутність типу права; другі вважають, що принципи – це об'єктивна категорія, яка зумовлює необхідність закріплення певного способу поведінки; треті вказують на те, що принципи є сферою науки, правової політики й правосвідомості; четверті пов'язують принципи тільки з нормативним змістом права; п'яті визначають принципи права як своєрідну систему координат, в рамках якої розвивається право, і одночасно вектор, який визначає напрямок його розвитку.

До ознак, що характеризують принципи права, відносять: регулятивність, спосіб матеріалізації правових принципів у праві, об'єктивну обумовленість.

Слід відзначити, що сьогодні немає єдності в підході щодо розуміння поняття принципів права. А.М. Колодій з цього приводу висловив таку думку: «наукова проблематика принципів права надзвичайно широка, її треба розглядати як із зовнішньої сторони, тобто досліджувати взаємозв'язок принципів права і економічних, політичних, та ідеологічних процесів, що мають місце у суспільстві, так і з внутрішньої, тобто з'ясовувати роль і місце принципів права у правовій системі». Ці роздуми безумовно заслуговують на увагу, тому що можуть стати підставою для визначення принципів провадження про визнання іноземного громадянина біженцем та особою, яка потребує додаткового або тимчасового захисту.

Продовжуючи розмову щодо принципів права як явища соціального характеру, варто звернути увагу на той факт, що саме «в принципах права відображено відношення людей до права, як до соціальній цінності. В них, як у фокусі, сконцентровано відображається зацікавленість людей наділити своє право такими якостями, котрі задовольняли б їх потреби». На нашу думку, сказане можна віднести і стосовно провадження про визнання

іноземного громадянина біженцем та особою, яка потребує додаткового або тимчасового захисту.

Слід погодитись з тим, що кожне провадження, як і будь-яка процедура в різних сферах діяльності, має відповідати ідеалам (принципам) поваги до особи, рівності, справедливості, гуманізму, законності тощо. Тому визначення принципів права (в тому числі й процесуального права) вважається можливим через поняття ідеї.

Так, В.М. Горшеньов трактує принцип законності як «керівну ідею..., що виконує роль соціально-юридичного орієнтиру»; принципи процесуальної діяльності «виступають як основоположні або керівні ідеї», «слугують своєрідними орієнтирами, дотримання яких забезпечує нормальне і єдине здійснення традиційних і нетрадиційних юридичних процесів».

Зважаючи на те, що принципи розробляються наукою, варто відзначити, що визначального значення й юридичної сили останні все ж таки набувають після їх закріплення в законодавстві, а також під час правозастосовчої діяльності.

Невипадково деякі автори розрізняють принципи права з урахуванням відображення їх більшості в законодавстві. Так, була висловлена думка про те, що «принципи можна розрізняти за ступенем нормативності».

«В процесі законодавчої діяльності більшість принципів знаходять своє закріплення в конституційних та інших законах існують (закріплені в Конституції) принципи-норми і принципи-законоположення нормативність полягає в точному та ясному визначенні в букві закону прав, обов'язків, відповідальності суб'єктів правовідносин, яким адресована норма». Саме принципи-норми мають найвищий ступінь нормативності. «Принципи-законоположення» не характеризуються чіткою нормативністю і реалізуються, як правило, в сукупності з іншими правовими актами».

Отже, з урахуванням різних підходів у процесуальній науці щодо розкриття суті і значення принципів, можна запропонувати власне визначення принципів провадження про визнання іноземного громадянина біженцем та особою, яка потребує додаткового або тимчасового захисту це найважливіші правові положення, що визначають природу, демократичні засади й систему адміністративно-процесуальної діяльності щодо встановлення та видачі документа, що підтверджує статус біженця або особи, яка потребують додаткового або тимчасового захисту, виступають підґрунтям для практичного їх застосування та допомагають в регулюванні суспільних відносин в даній сфері.

ПРАВО СУБ'ЄКТІВ НА ОТРИМАННЯ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДОПОМОГИ

Сидоренко Костянтин Олександрович, здобувач кафедри адміністративного права і процесу НАВС

Розглядати категорію отримувачів волонтерської допомоги, на нашу думку, необхідно перш за все виходити з того, що це можуть бути як суб'єкти, тобто фізичні, юридичні особи та органи публічної адміністрації, так і об'єкти, які не вступають прямо в правовідносини з волонтерами та волонтерською організацією, наприклад, об'єкти навколишнього природного середовища, пам'ятки історії та культури тощо, однак по відношенню до них проводиться волонтерська діяльність та надаються волонтерські послуги. В даному випадку не можна говорити про укладання договору про надання волонтерської допомоги. Тут реалізується право волонтерської організації за власної ініціативи здійснення волонтерської діяльності без укладання договору про надання волонтерської допомоги,

якщо така діяльність здійснюється за напрямами, що не передбачають надання допомоги конкретним особам.

Реалізація закріплених напрямків волонтерської діяльності, ми вважаємо, передбачає принаймні дві категорії отримувачів волонтерської допомоги – це фізичні особи та об'єкти навколишнього природного середовища, а також пам'ятки історії та культури. В той же час ст. 8 Закону України «Про волонтерську діяльність» передбачено, що органи державної влади та органи місцевого самоврядування, організації, установи (заклади) незалежно від форм власності є отримувачами волонтерської допомоги в разі укладання з волонтерськими організаціями договору про надання волонтерської допомоги фізичним особам або про надання волонтерської допомоги за напрямами волонтерської діяльності, що не передбачають надання допомоги конкретним особам.

Втім, на нашу думку, наведені категорії отримувачів волонтерської допомоги, які визначені законодавчо можуть бути доповнені ще однією категорією тваринами як отримувачами волонтерської допомоги. Слід сказати, що в спеціальному нормативно-правовому акті зовсім не міститься положень, що стосувалися б травин та об'єктів тваринного світу як однієї з категорій отримувачів волонтерської допомоги, хоча, на сьогоднішній день, діяльність волонтерів з приводу їхнього захисту, догляду, піклування є досить поширеним явищем.

Таким чином, вважаємо, що отримувачами волонтерської допомоги є фізичні особи, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують волонтерської допомоги, суб'єкти публічної адміністрації, організації, установи (заклади), що уклали з волонтерською організацією договір про надання волонтерської допомоги фізичним особам або про надання волонтерської допомоги за напрямами волонтерської діяльності, а також тварини, об'єкти навколишнього природного середовища, пам'ятки історії та культури, на користь яких провадиться волонтерська діяльність.

Отже, на нашу думку, отримувачами волонтерської допомоги є:

1.Фізичні особи, незалежно від стану їхнього здоров'я, фізичних можливостей, віку, соціального статусу;

2.Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, організації, установи (заклади) незалежно від форм власності;

3.Об'єкти тваринного світу;

4.Об'єкти навколишнього природного середовища, пам'ятки історії та культури.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ СФЕРИ В УКРАЇНІ

Стрельцова Наталія Михайлівна, здобувач кафедри економічної безпеки ННІПККМ НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Матвійчук В.В.*

У Конституції України в статті 32 проголошується, що "не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини. Кожний громадянин має право знайомитися в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, установах і організаціях з відомостями про себе, які не є державною або іншою захищеною законом таємницею. Кожному гарантується судовий захист права спростовувати недостовірну інформацію про себе і членів своєї сім'ї та права вимагати вилучення будь-якої інформації, а також право на відшкодування матеріальної і моральної шкоди, завданої збиранням, зберіганням, використанням та поширенням такої недостовірної інформації". Інша стаття Конституції 34 наголошує на тому, що "кожному

гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань. Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб на свій вибір. Здійснення цих прав може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя".

Слід зазначити, що в Україні створено достатню законодавчу базу для здійснення державної інформаційної політики. Проблема полягає в іншому: 1) в адаптації законодавства України в інформаційній сфері до нових умов суспільного розвитку, передусім пов'язаних з побудовою інформаційного суспільства; 2) в недостатньо ефективних механізмах впровадження і реалізації цих законів. Пропонуємо розглянути основні Закони України щодо регулювання інформаційної сфери.

Закон України "Про інформацію" закріплює право громадян України на інформацію, закладає правові основи інформаційної діяльності.

Закон встановлює загальні правові основи одержання, використання, поширення та зберігання інформації, закріплює право особи на інформацію в усіх сферах суспільного і державного життя України, а також систему інформації, її джерела, визначає статус учасників інформаційних відносин, регулює доступ до інформації та забезпечує її охорону, захищає особу та суспільство від неправдивої інформації. Дія цього Закону поширюється на інформаційні відносини, які виникають у всіх сферах життя і діяльності суспільства і держави при одержанні, використанні, поширенні та зберіганні інформації. Законодавство України про інформацію складають Конституція України, зазначений Закон, законодавчі акти про окремі галузі, види, форми і засоби інформації, міжнародні договори та угоди, ратифіковані Україною, та принципи і норми міжнародного права.

Під інформацією цей Закон передбачає документовані або публічно оголошені відомості про події та явища, що відбуваються у суспільстві, державі та навколишньому природному середовищі.

Під інформаційною діяльністю розглядається сукупність дій, спрямованих на задоволення інформаційних потреб громадян, юридичних осіб і держави. З метою задоволення цих потреб органи державної влади та органи місцевого і регіонального самоврядування створюють інформаційні служби, системи, мережі, бази і банки даних. Порядок їх створення, структура, права та обов'язки визначаються Кабінетом Міністрів України або іншими органами державної влади, а також органами місцевого і регіонального самоврядування. Основними напрямами інформаційної діяльності є: політичний, економічний, соціальний, духовний, екологічний, науково-технічний, міжнародний тощо. Держава зобов'язана постійно дбати про своєчасне створення, належне функціонування і розвиток інформаційних систем, мереж, банків і баз даних у всіх напрямах інформаційної діяльності. Держава гарантує свободу інформаційної діяльності в цих напрямах всім громадянам та юридичним особам в межах їх прав і свобод, функцій і повноважень.

Закон України "Про державну таємницю" регулює суспільні відносини, пов'язані з віднесенням інформації до державної таємниці, засекречуванням, розсекречуванням її матеріальних носіїв та охороною державної таємниці з метою захисту національної безпеки України.

Під державною таємницею розглядається вид таємної інформації, що містить відомості у сфері оборони, економіки, науки і техніки, зовнішніх відносин, державної безпеки та охорони правопорядку, розголошення яких може завдати шкоди національній безпеці України та які визнані у порядку, встановленому цим Законом, державною таємницею і підлягають охороні

державою. Відносини у сфері охорони державної таємниці регулюються Конституцією України, Законом України "Про інформацію", цим Законом, міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України та відповідними нормативно-правовими актами. Державну політику щодо державної таємниці як складову засад внутрішньої та зовнішньої політики визначає Верховна Рада України. Спеціально уповноваженим органом державної влади у сфері забезпечення охорони державної таємниці є Служба безпеки України.

Конкретні відомості можуть бути віднесені до державної таємниці лише за умови, що вони підпадають під категорії, зазначені в частині першій цієї статті, і їх розголошення завдаватиме шкоди життєво важливим інтересам України. Забороняється віднесення до державної таємниці будь-яких відомостей, якщо цим будуть порушуватися зміст і обсяг конституційних прав та свобод людини і громадянина, завдаватиметься шкода здоров'ю і безпеці населення.

Основні організаційно-правові заходи з охорони державної таємниці. З метою охорони державної таємниці встановлюються: єдині вимоги щодо виготовлення, користування, збереження, передачі, транспортування і обліку носіїв інформації, що становить державну таємницю; ліцензування підприємств, установ і організацій, які здійснюють діяльність, пов'язану з державними таємницями; особливий режим діяльності (режим секретності) вищезазначених підприємств, установ і організацій; спеціальний порядок доступу громадян до державної таємниці; обмеження щодо обнародування, передачі іншій державі або розповсюдження іншим шляхом інформації, що становить державну таємницю; обмеження щодо перебування і діяльності в Україні іноземних громадян та іноземних юридичних осіб, а також розташування і переміщення об'єктів і технічних засобів, що їм належать; спеціальний порядок здійснення судових, наглядових, контрольно-ревізійних та інших функцій органів державної влади стосовно підприємств, установ і організацій, діяльність яких пов'язана з державними таємницями; відповідальність за порушення законодавства про державну таємницю.

Як зазначається в "Концепції реформування законодавства України у сфері суспільних інформаційних відносин", систематизацію інформаційного законодавства передбачається здійснити в три етапи:

1. Інкорпорація законодавства – визначення ієрархічної системи та структури інформаційного законодавства на рівні правової доктрини.

2. Виокремлення в системі законодавства галузі та закріплення її легально у Зводі законів України як розділу – "Інформаційне законодавство".

3. Кодифікація – розробка і прийняття Верховною Радою України такого нормативного акта, як Кодекс України про інформацію. У цьому Кодексі мають бути зведені і систематизовано узгоджені між собою та законодавством України її зобов'язаннями щодо інтеграції у світове співтовариство, в тому числі відповідно до Програми інтеграції України до Європейського Союзу.

Систематизація інформаційного законодавства має проводитися методом агрегації: удосконалення окремих правових норм чи створення нових міжгалузевих правових інститутів повинно не порушувати цілісність та призначення інформаційного законодавства, а удосконалювати його дієвість в цілому, створювати нову системну якість, яка не притаманна окремим його складовим.

Метою систематизації інформаційного законодавства України є створення чіткої структури правового регулювання суспільних відносин між їх суб'єктами щодо інформації, забезпечення співвідношення потреб та інтересів людини, соціальних спільнот та держави.

Входження України до європейського співтовариства, а отже, до інформаційного суспільства, викликає потребу формування на науковому рівні теоретичних засад концепції правового регулювання інформаційних відносин. Сьогодні можна констатувати: сукупність нормативно-правових актів у цій сфері в Україні досягла за кількістю такої критичної маси, що зумовлює можливість і необхідність виокремлення їх в окрему правову інституцію.

На нашу думку, правотворча діяльність має ґрунтуватися на таких принципах наукового забезпечення: системний та комплексний підходи до вирішення проблем правотворчості; ґрунтовне фундаментальне та прикладне теоретичне обґрунтування новацій (понять, категорій тощо); залучення широкого кола вітчизняних фахівців до розробки проектів законодавчих та підзаконних актів. Такі спеціалісти повинні володіти комплексними знаннями: в галузі права та інформатики, теорії та практики. Також вони повинні знати не тільки досвід зарубіжних країн, а й мати своє, оригінальне, новаторське бачення вирішення проблем, виходячи зі специфіки реалій нашої країни.

СУТНІСТЬ ПРИНЦИПУ ЗМАГАЛЬНОСТІ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

Мартян Олександр Володимирович, здобувач кафедри адміністративного права НАВС

Принцип змагальності в адміністративному судочинстві, як і в інших процесуальних галузях права, займає надзвичайно важливе місце, адже це той принцип, який дає можливість сторонам доводити суду свою позицію з метою прийняття обґрунтованого і законного рішення, що в свою чергу є основним завданням правосуддя.

Відповідно до статті 129 Конституції України змагальність сторін та свобода в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості відноситься до основних засад судочинства [1].

Принцип змагальності сторін у судовому процесі у своєму звичному уявленні полягає в тому, що правовий спір ведуть між собою дві сторони — позивач і відповідач, які фактично змагаються в доведенні правомірності своїх вимог та спростуванні позицій інших учасників справи.

Тобто, сутність даного принципу полягає в тому, що сторони повинні мати абсолютно рівні можливості в доведенні суду своєї позиції, наданні доказів на підтвердження своїх вимог та спростування доводів інших учасників процесу. А суд виступає незалежним та неупередженим арбітром, який покликаний вирішити спір за своїм внутрішнім переконанням на підставі наданих сторонами та наявних у справі доказів.

Змагальністю, як вважає М. Штефан, визначається весь процес відбору, подання, витребування, залучення тощо фактичного матеріалу, необхідного для вирішення судом справи [3].

Інші вчені вказують на те, що змагальність являє собою положення, в силу котрого на сторони покладається обов'язок доказувати обставини, на які вони посилаються на обґрунтування своїх вимог чи заперечень [4].

Змагальність це така форма процесу, в якій спір рівних сторін вирішується незалежним судом, а протиріччя, що існують між ними, виступають рушійною силою процесу [5].

Зміст принципу змагальності характеризується двома складовими. По-перше, змагальність означає таку побудову судового процесу, яка дозволяє всім особам – учасникам певної справи обстоювати свої або представлені ними права та законні інтереси, свою позицію у справі . По-друге, кожна із сторін повинна довести ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог та заперечень . Тобто змагальність –

це активна форма участі сторін у доказуванні правильності своєї правової позиції [6].

Сутність даного принципу полягає насамперед у тому, що він є гарантією реалізації громадянином свого права на судовий захист. Саме через посередництво принципу змагальності громадянин може доводити свої міркування суду і на рівних виступати з органом влади перед судом.

Стаття 11 Кодексу адміністративного судочинства України визначає, що розгляд і вирішення справ в адміністративних судах здійснюється на засадах змагальності сторін та свободи в наданні ними доказів і у доведенні перед судом їх переконливості, ст. 71 визначає, що «… суд може збирати докази з власної ініціативи»[2].

Особливістю адміністративного судочинства є саме визначена законодавством можливість суду витребувати докази з власної ініціативи, що є досить позитивним моментом, оскільки ставить фактично нерівні сторони (суб'єктів владних повноважень і громадянина) в рівне становище перед судом.

Така особливість визначає сутність і значення принципу змагальності в адміністративному судочинстві, оскільки в цій галузі він існує нібито з незначним порушенням у зв'язку з наданням суду повноважень здійснювати активну діяльність у збиранні необхідних доказів. Однак, слід враховувати що такі повноваження надаються судовому органу з метою правильного вирішення справи та є гарантією прийняття законного і обґрунтованого судового рішення. Це не означає що суд буде підтримувати ту сторону, яка не надала докази та звертається з клопотанням про їх витребування. Як правило більшість доказів у адміністративних справах знаходиться у суб'єктів владних повноважень, тому суд зобов'язаний забезпечити можливість їх дослідження в судовому засіданні у разі ненадання цих доказів з поважних причин тією стороною, яка на них посилається. Однак оцінка доказів судом повинна здійснюватися на підставі безпосереднього, всебічного, повного та об'єктивного дослідження.

В адміністративному судочинстві принцип змагальності сторін має свою специфіку реалізації, яка відрізняє цей принцип від його реалізації в інших галузях права.

Реалізації принципу змагальності на практиці стоїть на заваді недосконалість чинного процесуального законодавства, адже законодавчого визначення терміна «змагальність» не існує [3].

Вагомою перепоною у забезпеченні даного принципу є також менталітет судових органів, які досить часто не виконують тієї активної ролі, яка надана їм законодавством про адміністративне судочинство. У той же час не визначені підстави для витребування судом необхідних доказів з власної ініціативи.

У багатьох категоріях адміністративних справ суб'єктами владних повноважень, що є відповідачами, свідомо порушується принцип змагальності. Ігноруються не лише запити позивачів, а й вимоги суду щодо витребування доказів (особливо письмових доказів – документів), на які надаються відповіді про їх відсутність, пошкодження, відправлення до інших інстанцій, втрату або взагалі направляється інформація не по суті цих запитів. У той же час питання притягнення посадових осіб органів влади до відповідальності за невиконання вимог суду порушуються досить рідко.

Таким чином принцип змагальності в адміністративному судочинстві має певні особливість та специфіку, які полягають в наданні суду повноважень брати активну участь у формуванні доказової бази та забезпечувати сторонам можливість доведення своїх вимог або заперечень.

Список використаних джерел:

1. Конституція України / Відомості Верховної Ради України.–1996.– №30.– Ст.141.

2. Кодекс адміністративного судочинства України / Відомості Верховної Ради України.–2005.–№ 35-36.– 37.– Ст.446.
3. Лунін С. В. Поняття принципу змагальності у судовому процесі. – Право України. - № 3. – 2010. – с. 127.
4. Тимченко Г. П. Принцип змагальності в судочинстві України: історичний і теоретичний аспекти. Юридичні і політичні науки. – № 48. – 2010. – с. 316-321.
5. Маркуш М. А. Принцип змагальності в кримінальному процесі України: Монографія. – Харків: Видавець СПД ФО Вапнярчук Н. М., 2007. – с. 10-15.
6. Грибок І. О. Оскарження рішень органів виконавчої влади в адміністративному порядку: дис. канд. юрид. наук: 12.00.07 /НАН України Інститут держави і права ім. В. М. Корецького . – Київ, 2006. – с. 53-54.

РЕФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ В КОНТЕКСТІ АДМІНІСТРАТИВНОЇ РЕФОРМИ

Балан Ірина Петрівна, студент магістратури ННІПП НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри адміністративного права ННІПП НАВС *Сергєєв І.С.*

Державна служба є ключовим елементом державного управління, від ефективного функціонування якого залежить додержання конституційних прав і свобод громадян, послідовний і сталий розвиток країни.

Метою реформування державної служби є побудова сучасної правової держави європейського зразка. У такій моделі держави державна служба забезпечує: законність політичних рішень, що приймаються; цілісність держави як інституту, тобто внутрішню безпеку держави; стабільне і безперервне надання громадянам публічних послуг, гарантованих державою.

Основні проблеми державної служби:

1) у державному управлінні нема чіткого розмежування політичних та адміністративних функцій, що призводить до політизації державної служби, а також до їх незахищеності від певного політичного впливу;

2) не визначені межі сфери регулювання законодавства про державну службу, яка регулюється Кодексом законів про працю, що має наслідком нечіткість розподілу на публічне право та приватне право;

3) відсутністю чітких внутрішніх стандартів та процедур роботи, що обумовлює нераціональне використання фінансових і людських ресурсів;

4) недостатня інституційна спроможність державної служби, яка викликана:

- браком знань та вмінь з аналізу державної політики, стратегічного планування та управління змінами, що призводить до неспроможності державних інституцій аналізувати, оцінювати та удосконалювати власну діяльність, неготовності працювати на результат, недостатньої готовності до зовнішніх змін;

У 2004 р. була схвалена Концепція адаптації інституту державної служби в Україні до стандартів Європейського Союзу. Указом Президента України від 20 лютого 2006 р. № 140 було схвалено Концепцію розвитку законодавства про державну службу в Україні, яка заклала підвалини для реформування системи законодавства про державну службу. На виконання було розроблено Закон України «Про державну службу» (набирає чинності 01.01.2013 року), який ґрунтується на новому, європейському розумінні професійності державної служби, що полягає в об'єктивності, справедливості та неупередженості при підготовці політичних та прийнятті адміністративних рішень, незалежності професійної позиції державного службовця від впливу політичних чи приватних інтересів, відданості інтересам суспільства, лояльності до держави та її легітимного політичного керівництва.

Основними ідеями закону, новаціями порівняно з чинним, є такі положення:

- чітке окреслення сфери державної служби та встановлення точних критеріїв для віднесення посад до посад державної служби, що є надзвичайно важливим для підвищення авторитету державної служби і влади в цілому. Новий закон позбавить можливостей для неконтрольованого розширення меж державної служби шляхом довільного віднесення посад до категорій посад державних службовців;
- розмежування політичних посад (члени Кабінету Міністрів та заступники міністрів) і посад державної служби. Розмежування політичних та адміністративних посад є ключовою ознакою професійності державної служби. Законопроектом передбачається введення посад державних секретарів міністерств, що буде додатковим елеме¬нтом захисту від «політичних звільнень», оскільки повноваження призначати на посади та звільняти з посад державних службовців міністерства має належати державному секретарю.

АДМІНІСТРАТИВНІ ПРОЦЕДУРИ ТА ПРОБЛЕМИ ЇХ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Лиходід Ігор Юрійович, студент магістратури ННІПП НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри адміністративного права ННІПП НАВС *Галай В.О.*

В останній час досить гостро постає питання регулювання процесуальної (процедурної) діяльності органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування та є однією з найболючіших проблем в правовому полі України. Зокрема, більшість відносин є або неврегульованими взагалі, або врегульованими підзаконними нормативними актами, або врегульованими в деяких законах, але фрагментарно і суперечливо. Саме тому, одним із засобів прискорення адміністративної реформи в Україні має стати нормативний акт, який регулюватиме процесуальні відносини органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування з одного боку та з громадянами і приватними юридичними особами з іншого.

Загалом, під адміністративною процедурою необхідно розуміти встановлений законодавством порядок розгляду і розв'язання органами публічної адміністрації індивідуальних адміністративних справ. Оскільки ця діяльність виконується органами публічної адміністрації з використанням владних повноважень та з урахуванням публічних інтересів, то первинною ознакою адміністративної процедури є публічність. Іншими ознаками адміністративної процедури є її зовнішній та індивідуальний характер, оскільки прийняте у справі рішення стосується конкретних фізичних або юридичних осіб, що перебувають у стосунках з органами публічної адміністрації [1, с.125].

Щодо процедурних відносин, які є найбілш поширеними, то їх слід розподілити на наступні види: за заявами фізичних та юридичних осіб, в тому числі з надання управлінських послуг; за ініціативою органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, в тому числі в порядку здійснення їх контрольних повноважень; щодо притягнення органами виконавчої влади та місцевого самоврядування фізичних та юридичних осіб до адміністративної відповідальності; за скаргами фізичних та юридичних осіб.

Законодавче регулювання таких відносин є необхідним для того, щоб захистити права і інтереси приватних суб'єктів, а також, щоб врегулювати діяльність органів влади, чого вимагає Конституція України, відповідно до

якої "органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України" (ч.2 ст.19)[2].

Закон про адміністративну процедуру може бути прийнято у формі єдиного кодифікованого акта або ж у формі декількох законодавчих актів, які врегульовують окремі інститути адміністративно-процедурної діяльності. Одразу необхідно зазначити, що іноземний досвід кодифікації законодавства про адміністративну процедуру є достатньо обмеженим, адже відповідні кодифіковані акти в західних демократичних країнах почали з'являтися лише в останні десятиріччя, а то й роки. Наприклад, в Німеччині закон про адміністративну процедуру було прийнято в 1976 році, в Данії аналогічний закон введено в дію протягом 1986-1987 років, в Італії адміністративну процедуру кодифіковано законом від 1990 року, а в Нідерландах відповідний закон набув чинності в 1994 році.

До речі, перший закон про адміністративну процедуру в країнах Західної Європи було прийнято в Іспанії в 1958 році, в той же час в колишніх соціалістичних Угорщині та Польщі теж були прийняті аналогічні кодекси (відповідно в 1957 та 1960 роках). Згодом і в Іспанії, і в нових європейських демократичних країнах законодавство про адміністративну процедуру було оновлено відповідно до сучасних вимог захисту прав людини та демократичних засад управління. Але не всі країни здійснили кодифікацію. Зокрема, у Франції, яка по праву вважається "батьківщиною" класичного адміністративного права, законодавство про адміністративну процедуру залишається не кодифікованим [1, с. 126].

Україна правильно вирішила йти шляхом прийняття єдиного кодифікованого акта про адміністративну процедуру. При підготовці такого законопроекту необхідно знайти розумний компроміс між двома найважливішими цілями адміністративної процедури: забезпеченням дотримання прав приватних осіб та створенням умов для ефективної діяльності адміністрації.

Можна стверджувати, що прийняття парламентом такого законодавчого акта буде справжнім "проривом" у проведенні адміністративної реформи та визначним досягненням вітчизняної адміністративно-правової науки. Адже справедливо вважається, що реформа адміністративного права і адміністративних установ є необхідним другим кроком правової реформи після прийняття Конституції. На даний момент робочою групою Міністерства юстиції України підготовлено проект Адміністративно-процедурного кодексу України [3]. В преамбулі проекту визначено, що "цей Кодекс визначає процедури розгляду та вирішення індивідуальних адміністративних справ фізичних і юридичних осіб та оскарження індивідуальних адміністративних актів" [1, с.127].

Отже, як висновок ми можемо сказати, що розгляд зазначеного вище питання показує наскільки складним є процес кодифікації законодавства, який стосується здійснення адміністративних процедур в Україні. Та якщо інші країни пройшли цей шлях за декілька десятків років, то наші законодавчі органи повинні зробити цю роботу в набагато коротші строки, керуючись, у першу чергу іноземним досвідом та особливостями вітчизняного законодавства.

Список використаних джерел:

1. Авер'янов В.Б. До питання про поняття так званих "управлінських послуг" / В.Б. Авер'янов // Право України. - 2002. - № 6. - С. 125-127.

2. Конституція України від 28.06.1996р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. –№ 30. – ст.141.

3. Проект Адміністративно-процедурного кодексу України від 18.07.2008 № 2789 // http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JF25H0

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ПРОФСПІЛОК В УКРАЇНІ

Чечіль Аліна Григорівна, студент магістратури ННІПП НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін ННІПП НАВС *Марченко В.Б.*

Положення профспілок як суб'єктів трудового права, в порівнянні з положенням працівників та роботодавців, має свої специфічні особливості, оскільки їх права і обов'язки витікають не із трудових правовідносин, а із права громадян на об'єднання.

За визначенням І.Я. Кисельова, право на об'єднання у профспілки є одним з найважливіших у цивілізованому суспільстві, а його реалізація є показником існування демократії в державі [4, с. 59].

Розкриваючи поняття "професійні спілки", відомий дослідник профспілкової діяльності В. І. Прокопенко зазначає, що професійні спілки є добровільними громадськими організаціями, які об'єднують громадян, пов'язаних спільними інтересами за родом їх професійної діяльності, з метою представництва, здійснення та захисту їх трудових, соціально-економічних й інших прав та інтересів [6, с. 106].

Отже, можна визначити, що професійні спілки є громадськими організаціями, що об'єднують громадян, пов'язаних спільними інтересами за родом їхньої професійної діяльності; вони створюються без попереднього дозволу на основі вільного вибору їхніх членів. Основним завданням профспілок є захист трудових і соціально-економічних прав та інтересів своїх членів.

Правове регулювання участі професійних спілок у трудових правовідносинах поряд з іншими правовими актами здійснює Кодекс законів про працю України. У зв'язку з тим, що на сучасному етапі виникла необхідність прийняття нового кодифікованого акту, норми якого б здійснювали регулювання трудових відносин, щоб з'ясувати перспективи розвитку законодавства стосовно участі профспілок у вказаних правовідносинах варто звернутися до проекту Трудового кодексу України.

Зокрема, увагу науковців привертає ст. 19 проекту Трудового кодексу України, яка має назву "Сторони та суб'єкти трудових правовідносин", така назва дає підстави вважати, що, крім суб'єктів, у трудових відносинах беруть участь і сторони. Сторонами правовідносин визнаються роботодавець та працівник, але з огляду на п. 2 ст. 19 проекту Трудового кодексу України їх не можна вважати суб'єктами трудових правовідносин [5, с.11]. Але серед суб'єктів трудових правовідносин відповідно до проекту зазначені професійні спілки, їх об'єднання, а у колективних трудових відносинах за відсутності профспілкової організації - вільно обрані працівниками представники (представник). Тобто на думку багатьох авторів проекту необхідно на законодавчому рівні закріпити статус профспілок як суб'єктів трудових правовідносин.

Не можна не звернути увагу на те, що в проекті суб'єктом колективних трудових правовідносин на локальному рівні визнається первинна профспілкова організація, яка представляє інтереси працівників, за відсутності такої - вільно обрані працівниками представники (представник), а ЗУ "Про колективні договори та угоди" поряд з первинною профспілковою організацією визнає право на участь в колективних трудових правовідносинах і за іншими уповноваженими на представництво трудовим колективом органами. Тобто проект обмежив форми організації працівників для участі в колективних трудових правовідносинах.

На відміну від Кодексу законів про працю України проект Трудового кодексу України не містить окремої глави, яка б детально регламентувала участь профспілок у трудових правовідносинах, закріплювала гарантії їх

діяльності. Отже, із набранням чинності Трудового кодексу України зберігатиметься чинність ЗУ "Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності" від 15 вересня 1999 року, а тому необхідно включити до проекту норму про те, що діяльність профспілок, їх об'єднань із представництва і захисту інтересів працівників регулюється відповідним законом [7, с.31].

Як бачимо, проект змінює існуючі та вміщує нові положення, які регламентують участь профспілок у трудових правовідносини.

Проект передбачає право роботодавця приймати нормативні акти у сфері праці шляхом видання наказів, розпоряджень, рішень. У випадках, передбачених законом, колективними угодами та договорами, такі акти приймаються роботодавцем з урахуванням пропозицій чи за погодженням з виборним органом первинної профспілкової організації (профспілковим представником).

Таким чином, проект Трудового кодексу України не містить в своєму складі певної структурної частини, що здійснює регулювання діяльності профспілок у трудових правовідносинах, водночас, має окремі норми, які передбачають для прийняття роботодавцем рішень з тих чи інших питань необхідність погодження їх профспілкою. Більшість профспілок негативно оцінюють виключення з кодифікованого акту глави, яка окремо визначає повноваження та гарантії діяльності професійних спілок, та вважають, що це призведе до порушень прав профспілок роботодавцями.

Список використаних джерел:

1.Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності: Закон України від 15 вересня 1999 року // Відомості Верховної Ради України. - 1999. - №45. - 397с.

2.Офіційний сайт Федерації профспілок України // http://www.fpsu.org.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=293&Itemid=6&lang=uk

3.Кодекс законів про працю України: затв. Законом України від 10 грудня 1971 р.: за станом на 25 червня 2010 р. [Електронний ресурс] // Офіційний сайт ВРУ. - Режим доступу: http: zakon. rada.gov.ua

4.Киселев И.Я. Сравнительное и международное трудовое право. – М.: Дело, 1999 – 728 с.

5.Пилипенко П.Д. Кодифікація вітчизняного трудового законодавство: проблеми та перспективи // Право України. – 2009. - №3. – с. 7-13

6.Прокопенко В.І. Правове становище професійних спілок: сьогодення і перспективи // Право України. – 1999. – № 6. – С. 106 –109

7.Чанишева Г.О.Колективні трудові відносини за проектом Трудового кодексу України // Право України. – 2009. - №3. – с.28-34

ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ У СІМ'Ї

Заїзжена Юлія Володимирівна, студент ННІПП НАВС
Науковий керівник: викладач кафедри адміністративного ННІПП НАВС *Булик І.Л.*

Проблема сімейного насильства надзвичайно важлива передусім тому, що сім'я є основою суспільства і повинна перебувати під особливим захистом держави. Насильство й жорстокість у сім'ї не лише руйнують гармонію і злагоду в ній, а й виступають однією з передумов злочинності в суспільстві загалом.

За сучасних умов в Україні, як і в багатьох інших країнах світу, простежуються тенденції до поширення насильницьких дій у сім'ї, на міжособистісному рівні, у стосунках батьків і дітей, чоловіка і жінки.

Необхідність розгляду такого питання полягає у тому, що за даними НАН України, 68% українок страждають від насильства в сім'ї, 20% з них зазнають тиранії постійно, і лише 2% жертв звертаються до суду. Багато з тих, хто страждає від насильства, не заявляють про пережите приниження через страх помсти, брак коштів для самостійного існування, емоційну

залежність, турботу про дітей, побоювання, що до їхніх слів поставляться скептично або з недовірою. [1]

Треба зауважити, що Закон України «Про попередження насильства в сім'ї» зорієнтований саме на попередження цього негативного явища на його початковій стадії, поки конфлікт між сторонами не призвів до непоправних наслідків. У разі, коли насильство в сім'ї мало місце, члени сім'ї, винні в його скоєнні, притягуються до кримінальної, адміністративної або цивільно-правової відповідальності згідно з чинним законодавством. [2]

З часу введення в дію Закону України "Про попередження насильства в сім'ї" правоохоронними органами набуто певний досвід його застосування на практиці.

В Україні міліція є основним органом у реагуванні на факти вчинення насильства в сім'ї. При реалізації вище зазначеного закону виникає багато практичних складнощів, а заходи впливу на порушника виявляються малоефективними.

Основними проблемами реформування захисту прав людини в сім'ї є:

– "тяганина" з оформленням документів для подання в суд;

– обмеженість особливих повноважень щодо осіб, які вчинили насильство в сім'ї ("важко увійти у квартиру, де вчинюється насильство");

– небажання жертви заявляти про насильство в сім'ї;

– байдуже ставлення оточуючих до насильства в сім'ї;

– низький рівень правової культури населення не лише стосовно Закону України "Про попередження насильства в сім'ї", а й у цілому стосовно своїх прав;

– негативне ставлення населення до працівників міліції та небажання співпрацювати з ними;

– небажання та бездіяльність самої жертви, що веде до безкарності насильника (боязнь погроз насильника, незнання жертви насильства своїх прав);

– важко довести факт насильства в сім'ї;

– завантаженість дільничних інспекторів;

– незабезпеченість транспортом, села нетелефонізовані, що ускладнює зв'язок з районним відділом міліції, звідки може бути надана допомога.

Для розв'язання проблеми насильства необхідні комплексні заходи й більш тісна взаємодія між правоохоронними органами, медичними закладами, судовою системою, багатьма іншими державними й неурядовими організаціями, що працюють у цій сфері. [3]

Найбільш важливими напрямами реформування діяльності щодо протидії насильству в сім'ї є:

1.Необхідність прийняття або посилиння в межах внутрішнього законодавства кримінальних, громадських, трудових і адміністративних санкцій для покарання за правопорушення.

2.Відпрацювання механізму вилучення кривдника з сім'ї, продовжити час затримання кривдника.

3.Надання спеціальних у повноважень соціальним працівникам, коли є необхідність втручання в кризову сімейну ситуацію.

4.Вжити необхідних заходів для підвищення правової освіти населення стосовно захисту прав.

5.Розширення системи медичних психіатричних і консультативних центрів, доступних для потерпілих, створення системи центрів допомоги для координації дій щодо збору інформації та надання послуг потерпілим, забезпечення медичного і правового захисту в сільській місцевості.

6.Розробити Державну програму щодо попередження насильства в сім'ї з відповідним ресурсним забезпеченням (оскільки існуюча мережа закладів працює переважно з наслідками насильства).

Велику увагу необхідно приділити і документу підготовленому Секретаріатом Ради Європи, а саме «План дій Ради Європи для України на

2011-2014 роки» від 23 червня 2011 року. У якому також розглядається питання насильства у сімї. [4]

Таким чином, необхідно якомога швидше здійснювати необхідні заходи як для припинення насильства у сім'ї, так і для його попередження. Адже сім'я є первинним та основним осередком суспільства.

Список використаної літератури:

1. Національна компанія «Стоп насильству», Київ 2011 р. [Електронний ресурс] / авторський колектив: В. С. Коляда. – режим доступу:
http://sms.gov.ua/assets/files/library/semya/2011/broshura-stop-nasilie-2011.pdf
2. Попередження насильства в сім'ї: Закон України від 15 листопада 2001. // Відомості Верховної ради України: кн. – 2002 – №10. – Ст.70
3. Ноур А. М. Насильство в сім'ї в Україні: стан проблеми, пошук шляхів розвязання // Український соціум. - 2004. - № 3 (5). - С.70-76
4. План дій Ради Європи для України на 2011-2014 рр. від 23 червня 2011 року, С. 10 [Електронний ресурс] – режим доступу: http://coe.kiev.ua/uk/DPAInf(2011)17E%20Action%20Plan%20Ukraine.pdf

СФЕРА ОХОРОНИ ЗДОРОВЯ ЯК АКТУАЛЬНА ПРОБЛЕМА ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

Крук Олена Василівна, студент ННІПП НАВС
Науковий керівник: викладач кафедри адміністративного права ННІПП НАВС *Булик. І.Л.*

Кожна людина має природне невід'ємне і непорушне право на охорону здоров'я. Суспільство і держава відповідальні перед сучасним і майбутніми поколіннями за рівень здоров'я і збереження генофонду народу України, забезпечують пріоритетність охорони здоров'я в діяльності держави, поліпшення умов праці, навчання, побуту і відпочинку населення, розв'язання екологічних проблем, вдосконалення медичної допомоги і запровадження здорового способу життя.

Основи законодавства України про охорону здоров'я визначають правові, організаційні, економічні та соціальні засади охорони здоров'я в Україні, регулюють суспільні відносини у цій сфері з метою забезпечення гармонійного розвитку фізичних і духовних сил, високої працездатності і довголітнього активного життя громадян, усунення факторів, що шкідливо впливають на їх здоров'я, попередження і зниження захворюваності, інвалідності а смертності, поліпшення спадковості.

Треба зауважити що, охорона здоров'я в Україні продовжує передувати в глибокій системній кризі.

Реформування медичної галузі включає в себе 3 напрями:

- Перший напрям передбачає рекруктирізацію лікувальних засобів із урахуванням потреб кожного регіону, тобто об єднання медичних закладів, перепрофілювання, скасування системи районних лікарень. Реформа передбачає зменшення числа медичних установ.
- Другий напрям реформи зміни у фінансуванні медичної галузі. Збільшення спрямування коштів на медицину поки що не передбачено, але планується їх перерозподіл. Також ставлять на меті переглянути зарплати лікарям.
- Третій напрям контроль якості медичної діяльності. Чіткі критерії повинні бути прописані у відповідних змінах до закону про основи охорони здоров я

Задля успішності та підтримки пропонованих змін у системі охорони здоров'я в Україні нагальним є внесення до програми медичної реформи Президента та Уряду положень про прийняття Закону України «Про лікарське самоврядування», яким делегуватимуться професіоналам системи охорони здоров'я управлінські функції та повноваження, а також залучення

широкого кола професійних громадських організацій до самого процесу реформ.

Політика держави у сфері охорони здоров'я базується на ряді принципів, що отримали своє закріплення в Основах законодавства України про охорону здоров'я:

1) визнання охорони здоров'я пріоритетним напрямом діяльності суспільства і держави, одним з головних факторів виживання та розвитку народу України;

2) дотримання прав і свобод людини і громадянина у галузі охорони здоров'я та забезпечення пов'язаних з ними державних гарантій;

3) загальнодоступність медичної допомоги та інших послуг у галузі охорони здоров'я;

4) відповідність завданням і рівню соціально-економічного та культурного розвитку суспільства, наукова обгрунтованість, матеріально - технічна і фінансова забезпеченість; орієнтація на сучасні стандарти здоров'я і медичну допомогу, поєднання вітчизняних традицій та досягнень зі світовим досвідом у галузі охорони здоров'я;

5) визначення категорій осіб щодо безкоштовного надання

Загалом для ефективної реалізації медичних реформи в Україні передусім необхідна досконала юридична база. Ми вважаємо,що Верховна Рада повинна прийняти пакет законів, куди увійдуть Закон ; про загальнообов язкове державне медичне соціальне страхування;, ; Про права пацієнтів; ;Про права медичних працівників; ;Про фінансування охорони здоров я; та інші законодавчі акти, без яких побудувати якісну та доступну медицину просто не можливо.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ ОХОРОНИ СІМ'Ї ТА ДІТЕЙ

Рудоквас Наталія Валеріївна, студент ННІПП НАВС
Науковий керівник: викладач кафедри адміністративно-правових дисциплін ННІПП НАВС *Булик І.Л.*

На сьогоднішній день, як і в будь-який інший час, сім'я є найважливішим елементом нашого суспільства. Сім'я покликана відігравати виняткову роль в житті суспільства, його стабілізації, подоланні соціальної напруженості. За своєю природою і призначенням вона є союзником суспільства у вирішенні корінних проблем: подоланні депопуляції, затвердженню моральних устроїв у суспільстві, соціалізації дітей, розвитку культури та економіки, сімейного підприємництва, тощо.

Сьогодні найбільш гостро стоять проблеми молодої сім'ї, це такі, як:

- зниження цінності молодої сім'ї і сімейного способу життя;
- зниження рівня народжуваності, що сприяє демографічній кризі в країні;
- недостатність правової та соціальної захищеності молодих сімей;
- проблема працевлаштування, яка веде до того, що сім'ї перебувають у більш складному матеріальному положенні і потребують державної та батьківської підтримки;

Безумовно, і фінансове становище сім'ї, і впевненість в майбутньому дітей, і стан здоров'я - все це впливає на рівень народжуваності.

Але однією з головних і гострих проблем молодих сімей є відсутність власного житла. Для молодої сімейної пари благоустроєне житло-не тільки характеристика якості життя, а й фактор соціалізації, умова розвитку її духовних і фізичних сил.

У нинішній економічній ситуації більшість молодих сімей практично позбавлені перспективи на поліпшення житлових умов за рахунок

підприємств. Молода сім'я формує нове покоління, і яким воно буде, залежить від соціального благополуччя.

Гендерні проблеми Української сім'ї:

– знижується шлюбний вік; ті хто бере шлюб, менш підготовлені до сімейного життя в моральному та матеріальному планах;

– скорочується дітонароджуваність;

– зростає нетривалість шлюбу і нестабільність соціального інституту сім'ї;

– спостерігається укладання шлюбу за шлюбним договором. Можна припустити, що це явище буде набувати поширення у зв'язку зі зростанням соціальної диференціації суспільства;

- ослаблення відповідальності чоловіка за дружину й дітей внаслідок того, що шлюб перестав бути довічним соціальним інститутом;

- високий рівень розлучень та конфліктності в сучасних родинах;

- подвійне, а на селі потрійне завантаження жінок;

- невиконання домашніх обов'язків та обов'язків із виховання дітей з боку чоловіка.

Як наслідок – старіння населення, недостатня народжуваність, погіршення репродуктивного здоров'я, „фемінізація бідності", домашнє насильство, правова незахищеність членів сім'ї.

Шляхи вирішення гендерних проблем:

- Підтримка рівноправної участі жінок поряд з чоловіками у прийнятті рішень для забезпечення стабільного розвитку суспільства;

- Підтримка жінок та дівчат у реалізації своїх людських прав;

- Зменшення гендерної нерівності у доступі до ресурсів та результатів розвитку, а також у здійсненні контролю над ними.

- Створення мережі установ соціального захисту та зміцнення державної системи соціальної підтримки, які даватимуть змогу жінкам протистояти несприятливій економічній ситуації та зберігати необхідний для прожиття рівень доходів.

- Створення комплексної програми подолання жіночого безробіття на підставі початкового проведення об'єктивного та кваліфікованого гендерного аналізу. Розробка плану заходів щодо ліквідації довгострокового безробіття серед жінок.

- Залучення коштів міжнародних фінансових установ не тільки на структурну перебудову економіки, але й на фінансування проектів, що містять в собі потенціал для соціального розвитку жінок.

- Впровадження обов'язкової гендерної експертизи проектів, програм і законодавства щодо структурної перебудови економіки, податкової системи, інвестування, зайнятості, ринків з врахуванням їх впливу на жінок

Гендерна рівність передбачає однаковий статус для чоловіків та жінок, а саме: чоловіки та жінки мають однакові умови для реалізації своїх людських прав та однаковий потенціал для здійснення свого внеску у національний, політичний, економічний, соціальний, культурний розвиток, а також рівні права на користування результатами цього розвитку. Таким чином, гендерна рівність означає рівну оцінку суспільством схожого та відмінного між чоловіками та жінками, а також змінність ролей, які вони відіграють, визнання рівності їх повноважень.

Гендерна соціальна нерівність не завжди усвідомлюється індивідом, але як усякий вид нерівності, а значить, - і порушення принципу соціальної справедливості, його присутність у будь-яких сферах життя впливає негативно на індивідуальне соціальне самопочуття, на загальну задоволеність життям.

ПРОКУРОРСЬКИЙ НАГЛЯД І ДЕРЖАВНИЙ КОНТРОЛЬ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПРАВІ

Скрипнюк Анна Василівна, здобувач кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»

Відповідно до ст. 121 Конституції України, прокурорський нагляд за додержанням і застосуванням законів має свої завдання, предмет відання та компетенцію. Сьогодні нагляд за додержанням законів не розглядається як функція прокуратури через свій характер і потребує трансформування в конституційну функцію представництва інтересів у суді [1, с. 57-59].

Основним завданням прокуратури є забезпечення неухильного виконання законів, тому діяльність органів, що підлягають нагляду, прокуратура повинна оцінювати тільки з точки зору законності. Водночас, органи державного контролю мають інші завдання: перевіряти фактичне виконання нормативних актів, оцінка кількості та якості результатів діяльності, доцільність вибору засобів і способів управління. Крім того, на відміну від прокуратури, органи державного контролю входять у загальну систему органів публічного управління.

Для розмежування прокурорського нагляду та державного контролю потрібно враховувати такі критерії, як основне завдання, для вирішення якого створений орган; характер повноважень органів контролю та нагляду; місце, яке посідає кожен з органів у системі держави.

Характерна відмінність прокурорського нагляду від контролю за законністю, що здійснюється органами влади та управління, полягає в тому, що, по-перше, прокурор не підпорядковується відомству, в межах якого здійснюється нагляд, не залежить від міністерств або відомств, у підпорядкування яких перебувають установи, підприємства чи організації, за законністю діяльності яких здійснюється нагляд; по-друге, прокурорський нагляд має всебічний, загальний, всеохоплюючий характер, може здійснюватись щодо будь-яких правовідносин або будь-яких міністерств, відомств, організацій, тобто має ознаки універсального загальнодержавного нагляду; по-третє, прокуратура здійснює нагляд за контролюючими органами та організаціями [2, с. 83].

У складі прокурорського нагляду необхідно виділити такі елементи, як об'єкт, предмет, суб'єкт і повноваження.

Об'єктом прокурорського нагляду є діяльність державних і недержавних органів, що стосується виконання законів і нормативних актів та регламентується прокурорським правом. На нашу думку, об'єктом прокурорського нагляду також слід називати підприємства, установи та організації, в яких проводиться прокурорська перевірка виконання законів [3, с. 133].

Суб'єкт прокурорського нагляду – це учасник прокурорсько-наглядової діяльності, а саме прокурор, що проводить перевірку виконання законів фізичної або юридичною особою (об'єктом нагляду). У прокурорсько-наглядових відносинах можуть брати участь одночасно декілька об'єктів і суб'єктів нагляду. Наприклад, виконання законів може перевірятися на декількох об'єктах декількома прокурорами. Таким чином, об'єктом прокурорського нагляду як функції прокуратури вважаємо сукупність фізичних і юридичних осіб, органів влади та господарських органів, які мають компетенцію прокуратури.

Предмет прокурорського нагляду – це виконання Конституції та законів України, дотримання прав і свобод людини і громадянина, законності правових актів, які приймаються органами і посадовими особами, на котрі розповсюджується наглядова компетенція прокурорів. Предмет можна також визначити як сферу суспільних відносин, на

регулювання яких спрямована діяльність прокурорів: дотримання прав і свобод людини та громадянина, нагляд за виконання законів органами, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, дізнання і досудове слідства, дотримання законів адміністраціями установ виконання покарань і призначених судом заходів примусового характеру, адміністраціями місць тримання затриманих і заарештованих під варту осіб.

Також важливим елементом прокурорсько-наглядової діяльності є повноваження прокурора, яка полягає у визначені законами та нормативно-правовими актами Генерального прокурора сукупність прав і обов'язків прокурора щодо виконання покладених на прокуратуру завдань і функцій.

Список використаних джерел

1. Руденко М. В. Проблеми розвитку прокуратури України / М. В. Руденко // Право України. – 2003. – № 2. – С. 57-59.

2. Чебан В. До нової концепції прокурорського нагляду / В. Чебан // Вісник прокуратури. – 2000. – № 2. – С. 81-84.

3. Клочков В. Розмежування об'єкта і предмета прокурорського нагляду за дотриманням прав і свобод людини та громадянина / В. Клочков // Вісник прокуратура. – 2003. – № 11. – С. 132-134.

РЕФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ В УМОВАХ АДАПТАЦІЇ ДО ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Михальчук Дарія Сергіївна, студент ННІПП НАВС
Науковий керівник: викладач кафедри цивільно-правових дисциплін ННІПП НАВС *Лінік Є.П.*

Сьогодні перед Україною стоять виклики, пов'язані із загальною світовою тенденцією до глобалізації. Насамперед вони зумовлені процесами її європейської та євроатлантичної інтеграції. Ключову роль у цих процесах відіграє її головний інструмент – вітчизняна державна служба, функціонування якої зумовлює якість державного управління.

Серед проблем, пов'язаних із розвитком держави у період збільшення ризиків та кризових явищ суспільного розвитку, проблема підвищення ефективності державної служби набуває особливої актуальності. Оскільки ефективна державна служба становить один з найважливіших чинників успішної реалізації політичних, економічних, соціальних та антикризових програм в Україні. Її діяльність має бути орієнтована на демократичні цінності, до яких, зокрема, належать захист прав і свобод людини і громадянина, створення умов для економічної та політичної свободи, а також добробуту всіх громадян, забезпечення розвитку відкритого громадянського суспільства, аналіз і подолання кризових явищ у суспільстві [1].

Реформування державної служби України викликане наразі сучасними завданнями та функціями державної служби. Зміни в законодавстві про державну службу зумовлені постановкою нових державних завдань, реформою державного управління, створенням нових конституційно-правових засад, реформуванням політичної та економічної систем. Розвиток державної служби в Україні останнім часом був пов'язаний передусім з новим державним будівництвом, із реальним встановленням принципу багатопартійності, розподілом державної влади, нарешті, – зі змінами конституційно-правових засад. Реформування державної служби постійно супроводжувало державно-правове будівництво в різних країнах. В Україні такі процеси розпочалися в 1992 році. Державна служба була фактично обмежена лише системою виконавчої влади. Оскільки державну службу не можна відокремити від інших видів діяльності та соціально-правових інститутів, то після прийняття Закону України «Про державну службу» довелося уточнювати межі державної служби, типологію посад державних службовців та інші основні поняття [2].

У сьогоднішніх умовах державна служба має будуватись на наукових основах, враховуючи цілий ряд суб'єктивних та об'єктивних факторів. Вона повинна бути ефективною, правовою, чітко організованою, міцно поєднувати державу і громадянське суспільство. В Україні сьогодні спостерігається зниження ролі, недооцінка можливостей адміністративно-управлінського персоналу, тоді як саме державні службовці є високоосвіченим прошарком суспільства [3, с. 115].

На сьогодні у системі державної служби є проблеми, які перешкоджають реальній адаптації до умов європейського співтовариства і які потребують вирішення. До них можна віднести такі: відсутність чіткого законодавчого розмежовування політичних та адміністративних функцій у системі державного управління, що призводить до не завжди обґрунтованої плинності кадрів державної служби в залежності від політичних змін; відсутні законодавчо закріплені критерії віднесення до посад державних службовців працівників, які реалізують відповідні державно-владні повноваження, а тому чітко не визначено коло осіб, на яких поширюється законодавство про державну службу; діяльність держслужбовців залишається недостатньо відкритою та прозорою, не створено умов для надійного контролю за такою діяльністю з боку суспільства, що надає додаткові можливості для зловживань, порушень, хабарів, безвідповідальності; низькою залишається якість управлінських послуг, які надаються державними службовцями, відсутні чітко регламентовані процедури та національні стандарти надання послуг; недосконалою є система проходження державної служби, тобто система відбору, призначення на посади, просування по службі [4, с. 25]. Внаслідок цих та інших факторів знижується ефективність державної служби, посилюється відчуження людини від держави, зростає неповага до державних органів.

Політичні зміни, що відбулися в Україні, чіткий курс на євроінтеграцію – відкрили нові можливості: провести системну реформу інституту державної служби України, адаптувавши її до норм та стандартів Європейського Союзу. «Головна мета адаптування – утворення такої державної служби, яка б працювала на основі професіоналізму, стабільності та політичної нейтральності, була прозорою, відкритою, зрозумілою для громадян. Саме це дасть змогу сформувати владу абсолютно нової якості, владу більш прозору, більш відповідальну, більш моральну, котра діє в інтересах народу, а не окремих олігархічних угруповань» [4, с. 22].

Адаптація інституту державної служби в Україні до стандартів Європейського Союзу має здійснюватись за такими пріоритетними напрямами: 1) вдосконалення правових засад функціонування державної служби; 2) реформування системи оплати праці державних службовців; 3) встановлення порядку надання державних послуг та вдосконалення нормативного регулювання вимог професійної етики державних службовців; 4) вдосконалення та підвищення ефективності управління державною службою; 5) професіоналізація державної служби.

Список використаних джерел:

1. Про стратегію реформування системи державної служби в Україні: Указ Президента України від 14.04.2008 р. №599/2000 [Електронний ресурс] Режим доступу: http://uazakon.com/document/spart45/inx45172.htm.

2. Про підвищення ефективності системи державної служби : Указ Президента України від 11.02.2000 р. №208/2000 [Електронний ресурс] Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=208%2F2000.

3. Желюк Т.Л. Державна служба: навч. посібн. / Желюк Т. Л. – К.: ВД Професіонал, 2005. - 576 с.

4. Якубовський О.П. Державна служба України: шляхи реформування та кадрового забезпечення / проф. О.П. Якубовський. – Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2005. - 28 с.

ПРО ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, ВЧИНЕНИХ ЗАСУДЖЕНИМИ У ВИПРАВНИХ КОЛОНІЯХ

Колб Олександр Григорович, доктор юридичних наук, професор, академік Української технологічної академії, директор ННІПП НАВС

Розслідування злочинів, які вчиняються в установах виконання покарань (далі УВП), є, як показує практика, одним з найбільш складних оперативно-службових завдань адміністрації зазначених державних органів. Це обумовлено особливостями як суб'єкта процесуальної діяльності, так і суб'єкта злочину, а також специфікою кримінально-виконавчої діяльності у цілому, основним змістом якої є виконання призначеного судом покарання, а не реалізація завдань кримінального судочинства. Поряд з цим, як встановлено під час даного дослідження, у ході розслідування злочинів, вчинених засудженими в УВП, слід враховувати наступні кримінально-виконавчі особливості:

1) вид рівня безпеки виправної колонії.

Відповідно до ч. 2 ст. 18 КВК України засуджені до позбавлення волі відбувають покарання у виправних колоніях: а) мінімального рівня безпеки з полегшеними умовами тримання; б) мінімального рівня безпеки із загальними умовами тримання; в) середнього рівня безпеки; г) максимального рівня безпеки.

Засуджені, які залишаються в слідчому ізоляторі (СІЗО) для господарського обслуговування у порядку ст. 89 КВК України, відповідно до вимог ч. 3 ст. 18 КВК відбувають покарання на мінімальному рівні безпеки із загальними умовами тримання і середньому рівні безпеки.

Згідно вимог ст. 19 Українки засуджені неповнолітні відбувають покарання у виховних колоніях [1, с. 24-32].

Відповідно до положень Правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань

(ПВР УВП) (зокрема, п. 2 Правил) кожен із перерахованих видів УВП має конструктивні особливості обладнання інженерно-технічними засобами охорони, а також відповідні структурні дільниці (ст. ст. 94-99 КВК), що також обумовлює особливості розслідування кримінальних справ по злочинах, вчинених засудженими під час відбування покарання у виді позбавлення волі;

2) особливості кримінально-виконавчих відносин, що виникають між адміністрацією УВП і засудженими, та імперативним (наказовим) методом правового регулювання цих правовідносин [2, с. 12];

3) особливості оперативно-розшукової діяльності (ОРД) у місцях позбавлення волі [3, с. 71-104];

4) складності проведення невідкладних слідчих дій до порушення кримінальної справи по фактах вчинених в УВП злочинів;

5)відсутність чіткої регламентації в нормативно-правових актах результатів діяльності співробітників оперативних підрозділів КВК, які, як свідчить практика, одні із перших зіштовхуються з першочерговим етапом розслідування кримінальних справ у виправних колоніях;

6) нерегламентованість на нормативно-правовому рівні фіксації результатів ОРД при подальшому розслідуванні кримінальної справи;

7) характер провадження невідкладних слідчих дій, а також слідчих дій у цілому, заходи охорони і нагляду, прийоми, методи, способи їх

проведення, які, без сумніву, зачіпають інтереси засуджених, особливо тих, що залучаються в процес розслідування злочинів, вчинених в УВП.

Саме тому, як видається, для досягнення мети цих дій досить важливо визначити критерії допустимості засобів, прийомів і методів, що застосовуються органами дізнання при розслідуванні злочинів. Перш за все, зазначена діяльність має відповідати вимогам кримінально-процесуального закону. У зв'язку з цим слід мати на увазі, що результати ОРД у силу її специфіки не завжди можуть мати процесуальне значення та офіційно використовуватись у кримінальному судочинстві. Як з цього приводу зауважив С.М. Стахівський: „Не зовсім правильною є позиція науковців, які вважають, що дані одержані в результаті оперативно-розшукової діяльності можуть бути визнані доказами у кримінальній справі, якщо вони зібрані, перевірені та оцінені у відповідності з вимогами кримінально-процесуального законодавства... Необхідно підкреслити, що в кримінальному процесі України збираються, перевіряються і оцінюються не результати оперативно-розшукової діяльності, а кримінально-процесуальні докази" [4, с. 14-15].

Список використаних джерел:

1.Кримінально-виконавчий кодекс України: наук, практ. коментар / А.Х. Степанюк, І.С. Яковець.; за заг. ред. А.Х. Степанюка. - Х.: Юрінком Інтер, 2005. - 560 с.

2.Кримінально-виконавче право України (загальна та особлива частини): навч. посІб. // [за заг. ред. О.М. Джужи.] - К.: Юрінком інтер, 2002. - 446 с.

3.Богатирьов І.Г. Діяльність оперативних підрозділів установ виконання покарань щодо виявлення осіб, схильних до вчинення злочину . / Богатирьов І. Г. // Наук. вісн. Дніпропетр. держ. ун-ту внутр. справ : зб. наук, праць. - Д., 2006. - № 4 (30). -С. 275-281.

4.Стахівський С.М. Кримінально-процесуальні засоби доказування: автореф: дис. на здобуття наук, ступеня, док-ра. юрид. наук : 12.00.09/ Стахівський С. М. - К. [б . в .] 2005. - 30 с.

ЗНАЧЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ ПЕНІТЕНЦІАРНИХ УСТАНОВ ІЗ РЕЛІГІЙНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ ДЛЯ ДОСЯГНЕННЯ МЕТИ КРИМІНАЛЬНОГО ПОКАРАННЯ

Супрун Микола Олексійович, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри прикладної педагогіки та роботи з персоналом НАВС
Пуйко Віталій Миколайович, старший викладач-методист науково-методичного центру ВНЗ НАВС

Дослідженню проблематики забезпечення ефективності виконання та відбування кримінального покарання та засобів досягнення його мети було присвячено великий обсяг наукових робіт. Серед сучасних українських учених питання змісту та форм взаємодії установ виконання покарань із релігійними організаціями вивчались О.В. Бецою, І.Г. Богатирьовим, В.М. Гречанюком, В.І. Кривушею, В.І. Ковальцем, О.В. Романенком, В.М. Синьовим, С.Я. Фаренюком та ін. Значний внесок у розвиток сучасної української науки зробив Г.О. Радов, який одним з перших обґрунтував в своїх дослідженнях нові підходи до проблем виконання покарань, особисто відстоював ідею широкого залучення релігійних організацій до участі у пенітенціарній діяльності та розробив основні теоретико-правові засади сучасної пенітенціарної науки в Україні.

На даний час українські Кримінальний та Кримінально-виконавчий кодекси визначають метою кримінального покарання кару, виправлення, досягнення запобігання вчиненню нових злочинів та ресоціалізацію засуджених. Проте, в основі досягненні цих складових мети кримінального покарання, на думку більшості учених та практиків, може бути лише «пробудження у засудженого «голосу совісті» як морального почуття, каяття засудженого за безчесне життя в минулому. За те горе, яке скоєні злочини спричинили і самому засудженому, і іншим людям» [1, с. 5].

За результатами досліджень, на даний час, став очевидним той факт, що саме віра може спрацьовувати як основний фактор розвитку соціально-прийнятної спрямованості особистості засудженого. Релігійна сфера є важливим чинником соціального буття сучасних установ виконання покарань, невід'ємним компонентом гуманізації пенітенціарного процесу, виправлення та ресоціалізації засуджених. Реалізація релігійних заходів серед засуджених набула системного характеру. У їх здійсненні беруть участь представники різних християнських конфесій. До особливо ефективних слід віднести такі форми релігійного впливу як відправи церковної служби священиками у спеціально створених для цього кімнатах, а також у збудованих руками засуджених церквах; проповіді священнослужителів; здійснення обрядів; читання релігійних текстів; проведення служителями культу безпосередніх бесід із засудженими. Зокрема, за висновками В.М. Гречанюка, О.В. Романенком, та за оцінками працівників кримінально-виконавчої системи, діяльність релігійних та благодійних організацій є ефективною та необхідною в процесі ресоціалізації засуджених [2, с. 190-191; 3, с.13].

Також, на нашу думку, виняткового значення в сучасному пенітенціарному процесі набуває духовне наставництво, що здійснюється священнослужителями. Відомо, що саме священики володіють достатнім, лише їм притаманним арсеналом засобів впливу на внутрішній світ людини, а саме – умінням активізувати чуттєву сферу, навертати до віри, пробуджувати моральні чесноти, апелювати до сумління, тлумачити біблейські тексти, пропагувати культ аскетизму, обов'язковість самообмеження, необхідність самовдосконалення через спокуту гріхів. Саме тому через духовне наставництво в пенітенціарному процесі можна досягнути: 1) підвищення ефективності виховної роботи в установах виконання покарань; 2) розширення кругозору особистості засудженого в оцінці явищ, подій, предметів навколишнього світу та людського буття, поглиблення сфери її світовідчуття та світобачення, пробудження та формування релігійних почуттів, вироблення внутрішніх переконань у прагненні стати кращим; 3) активізація у засудженого конкретних мотивів до спокути вини, до каяття за вчинений злочин; 4) формування критичної самооцінки власних діянь щодо своїх батьків, родичів, близьких, інших людей; 5) бачення себе соціально орієнтованою, морально розвиненою, психічно врівноваженою, духовно збагаченою людиною; 6) глибоке осмислення себе, своїх бажань, вчинків, способу дій у пошуках шляхів до власної соціальної реабілітації. Саме тому зараз обґрунтовується доцільність запровадження в установах виконання покарань на постійній основі інституту тюремних священників. Також розробляється «Положення про представників релігійних організацій в установах виконання покарань», яке має чітко закріпити організаційно-правові умови здійснення духовного наставництва в установах виконання покарань [3, с.15-16].

Отже, у підсумку можна зазначити: 1) релігійні заходи позитивно впливають на поведінку засуджених, особливо тих, хто навертається до християнської віри; 2) до найбільш ефективних форм релігійного впливу на засуджених слід віднести: здійснення духовного наставництва для засуджених, поширення релігійної освіченості в середовищі засуджених; відправи церковної служби; 3) покращенню та інтенсифікації релігійного впливу на засуджених сприятиме чітке нормативно-правове регулювання взаємодії релігійних організацій із пенітенціарними установами та запровадження в них релігійної освіти.

Список використаних джерел

1. Радов Г. Пенітенціарна ідея: Думки на тему. – К.: МП «Леся», 1997. – 288 с.
2. Богатирьов І.Г. Українська пенітенціарна наука: Монографія, – Х.: Харків юридичний, 2008. – 294 с.

3. Романенко О.В. Пенітенціарна функція демократичної правової держави та роль громадського суспільства в механізмі її реалізації. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук по спеціальності – кримінальне право та кримінологія, кримінально-виконавче право. – Національна академія внутрішніх справ України, Київ – 2004. 19 с.

ЗАКОНОДАВЧА КОНКРЕТИЗАЦІЯ ФОРМ УЧАСТІ В ОРГАНІЗОВАНІЙ ЗЛОЧИННІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ПРОБЛЕМА ЗАХИСТУ ПРАВ ТА ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ ЛЮДИНИ

Єфремов Сергій Олександрович, кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права та кримінології Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Однією із важливих умов захисту прав та законних інтересів людини у сфері протидії злочинності є послідовне дотримання принципу, згідно із яким злочинність діяння мусить визначатися лише законом - принципу, що небезпідставно відноситься до основних характеристик демократичного суспільства. Проте втілення даного принципу наражається у ряді випадків на труднощі в описові окремих проявів антигромадської поведінки і становить одну із складних проблем розвитку кримінального права.

Уже у процесі криміналізації діяння виникає непросте питання, які прояви суспільно небезпечної поведінки можуть бути віднесені до нього. Перед законодавцем постає проблема вибору: які подібні за змістом прояви злочинної поведінки охопити одним складом злочину, а які «розвести» по різних складах. Всі труднощі, зазначає з цього приводу В.М. Кудрявцев, зумовлюються різною ступіню глибини та визначеності кримінологічних (а звідси і кримінально – правових) відмінностей між близькими варіантами злочинної поведінки .

Непоодинокими є випадки, коли з якихось причин однією кримінально – правовою нормою у одній і тій же статті чи частині статті закріплюються діяння, досить різні по своїй соціальній суті. Наочним прикладом цьому може бути ч. 1 ст. 255 КК, що охоплює у собі цілу низку різних за соціальним та кримінологічним змістом і значенням діянь. Суттєво відрізняється також їх суспільна небезпека; наприклад, участь у злочинній організації – менш небезпечне діяння порівняно із керівництво нею. У принципі кожне із вказаних у ч. 1 ст. 255 КК діянь могло б становити основу самостійного складу злочину, що «територіально» (у межах окремої статті чи частини статті) мав би відокремлюватися від інших.

У зв'язку із вищевикладеним потрібно наголосити, що склад злочину як форма викладу нормативного матеріалу виконує різні функції. Насамперед, він є законодавчим відображенням певного виду злочинного діяння. Наступна його функція - забезпечення кримінально – правової оцінки фактично вчиненого суб'єктом діяння шляхом підведення цього діяння під законодавчо закріплені (формально визначені) у конкретному складі злочину ознаки. Іншою, не менш важливою, є його функція відмежування одного суспільно небезпечного діяння від іншого (інших). Нарешті, склад злочину, згідно ч. 1 ст. 2 КК України, виконує функцію юридичної складової підстави кримінальної відповідальності особи. Реалізація всіх названих функцій передбачає властивість складу злочину бути законодавчою моделлю якогось одного виду суспільно небезпечного діяння, але не певної їх множини.

У контексті досліджуваної проблеми окремого інтересу заслуговує питання про доцільність збереження у кримінальному законодавстві складів злочинів, у яких виділяються діяння, що умовно можуть позначатися як участь у злочинах, вчинюваних певним видом організованого злочинного угруповання. Такі діяння передбачаються у

статтях Особливої частини як форма злочину, альтернативна до створення угруповання, керівництва угрупованням, участі у ньому тощо (ст. ст. 257, 2583. 260 КК)

Склади злочинів із досліджуваними діяннями відносяться окремими авторами до так званих складених складів, що охоплюють ознаки, котрі характеризують одночасно два або більше самостійно караних злочинних діянь. Суттєвою їх вадою є відмова законодавця від змістовної характеристики діянь, котра, за загальним правилом, становить основу законодавчого описання злочину певного виду. Зокрема, при конструюванні складів злочину із діянням «участь у злочинах» за основу береться формальний момент - вчинення злочинів організованим злочинним угрупованням певного виду. Проте врахування даного моменту нічого не дає у плані конкретизації "участі у злочинах " як виду злочину або ж визначення хоча б приблизного кола діянь, що можуть позначатися цим терміном. У реальному ж житті будь-яке стійке злочинне об'єднання, незважаючи на спеціалізацію його злочинної діяльності, може скоювати різноманітні злочини.

Отже, "участь у злочинах" не має якогось конкретного вираження; навпаки, вона може відповідати різним злочинним проявам. При цьому йдеться про діяння, що можуть становити основу самостійних складів злочинів,, передбачених КК України. Тому й визначення "участі у злочинах" як самостійного злочинного діяння (різновиду злочину) є досить умовним.

Відповідно, склад із діянням «участь у злочинах» не має тієї конкретності, що необхідна для реалізації ним свого призначення, насамперед як законодавчої моделі суспільно небезпечного діяння певного виду, як законодавчої конструкції, що забезпечує можливість кваліфікації реально вчинюваних діянь та їх відмежування від інших подібних діянь.

Створення таких складів призводить до нівелювання на законодавчому рівні різниця у характерові та ступені суспільної небезпечності діянь, що підводяться під них. При цьому, відповідно, не виконується важливе для забезпечення принципу справедливості і у цілому для захисту прав та законних інтересів людини завдання диференціації кримінальної відповідальності за вчинення різних за своїм змістом та суспільною небезпечністю діянь.

ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ОСОБИ ВІД ПРОЯВІВ ПСИХІЧНОГО НАСИЛЬСТВА

Киренко Сергій Георгійович, кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права та криміналістики ННІППП НАВС

Всебічний захист прав і свобод людини неможливий без наявності належної кримінально-правової бази, яка забезпечує їх охорону від найбільш небезпечних посягань – злочинів. У цьому ракурсі проблема психічного насильства над особою є дуже важливою, оскільки негативний вплив на психіку людини не тільки спричиняє значну шкоду її нормальному психічному стану, створює загрозу настання різноманітних психічних розладів та захворювань (а в ряді випадків призводить і до так званих «психосоматичних хвороб», коли на ґрунті психічних аномалій страждає і фізичне здоров'я людини), а й здатний штовхнути людину на шлях порушення закону. Сумний досвід, зокрема, різноманітних тоталітарних сект минулого та сучасності (таких як «Народний храм», «Біле братство», «Церква сайєнтології» та ін.), для яких характерне широке використання з боку керівництва відверто кримінальних за змістом заходів психічного впливу щодо своїх послідовників, які викликають деформацію свідомості останніх та перетворення їх на слухняних виконавців своєї волі

(тобто всіляке порушення гарантованих як міжнародною спільнотою, так і окремими державами прав і свобод людини), яскраво підтверджує необхідність всебічного та ретельного вивчення такого небезпечного явища як психічне насильство, яке може мати різноманітні прояви. На жаль, доводиться констатувати, що чинне кримінальне законодавство України не приділяє належної уваги цьому важливому питанню. Аналізуючи КК України, можна побачити, що злочинний вплив на психіку людини головним чином пов'язується у ньому з різноманітними погрозами (ст.ст. 129, 152, 153, 186, 187, 189 та ін.), тобто мова так чи інакше йде про залякування, адресатами якого є безпосередньо потерпілий, а також (як, наприклад, у ст. 147 КК України) інші особи, яких таким чином змушують до певної поведінки. Проте, погрозою вчинення якогось діяння негативний вплив на психіку людини не вичерпується і тому необхідно, по-перше, дати визначення і аналіз поняття «психічне насильство», оскільки воно відсутнє у кримінальному законодавстві України, а, по-друге, розробити заходи кримінально-правової протидії цьому небезпечному явищу.

Психічне насильство можна визначити як вплив на психіку людини з метою завдання шкоди її життю чи здоров'ю або примусу до бажаної для винного поведінки. До речі, потрібно відмітити, що ч. 2 ст. 40 КК України («Фізичний або психічний примус»), застосовуючи термін «психічний примус» не розкриває його змісту, що навряд чи вірно, оскільки, по-перше, відсутність законодавчого визначення поняття створює великий простір для його тлумачення, а, по-друге, поняття «психічний примус», у свою чергу, є складовою частиною біль широкого поняття «психічне насильство», оскільки вплив на психіку особи може переслідувати й іншу мету. В цілому, можна побачити, що психічне насильство в одних випадках може виступати у якості одного зі способів вчинення злочину (ст.ст. 115, 121, 127, 152, 189, 190 КК України та ін.), а в інших (як у ст. 129 КК України) мати ознаки окремого складу злочину. Аналізуючи способи психічного насильства, потрібно відмітити, що їх можна поділити на дві групи. До першої групи відносяться способи, які спрямовані на свідоме сприйняття потерпілим відповідної небезпеки (тобто вони діють, в першу чергу, на свідомість людини), а саме – залякування потерпілого, які, в залежності від спрямованості відповідних дій, можуть мати вигляд: 1) погрози вчиненням певних діянь з метою змусити потерпілого або інших осіб діяти в інтересах винного (про такі випадки переважно і говорить КК України); 2) залякування потерпілого, яке спричинило йому фізичну або психічну шкоду (наприклад, у випадках тяжкого тілесного ушкодження чи вбивства). До другої групи відносяться способи психічного насильства, для яких характерне втручання не тільки у свідомість, а й у підсвідомість людини (і які, на жаль, як правило, знаходяться поза сферою посиленої уваги кримінального законодавства). Сюди відносяться методи психічного впливу (т. зв. «психічного маніпулювання» - прихованого управління особою), які застосовуються у даному випадку саме зі злочинними, «кримінальними» (а не з будь-якими іншими) цілями: гіпноз (стан специфічного сну або звуженої свідомості з повним відключенням критичного сприйняття та підвищеною чутливістю до зовнішнього навіювання); навіювання (передача інформації з впровадженням закладених в ній ідей без будь-якої критичної оцінки та логічної переробки того, що пропонується); нейролінгвістичне програмування, яке базується на використанні слів, образів, інтонації та ін. моментів з метою встановлення тісного контакту з іншою людиною на несвідомому рівні і спрямування її мислення та поведінки у потрібному напрямі; технотронні методики управління поведінкою, мисленням та почуттями людини (нижчепорогове аудіовізуальне збудження, електрошок, ультразвук, інфразвук, надвисокочастотне (НВЧ) чи торсіонне випромінювання); зомбіювання (форсована обробка підсвідомості людини, завдяки якій вона губить

спрямовуючий контакт зі своїм минулим і програмується на безумовне, притому неусвідомлене підкорення наказам свого «господаря»). В цілому, використання методів психічного маніпулювання переслідує цілі пригнічення волі людини, зниження критичності її мислення, приведення в залежність від маніпулятора (при цьому введення інформації у підсвідомість саме по собі містить реальну загрозу для людини, адже саме підсвідомість керує вегетативною нервовою системою, гормональною системою, харчуванням, сексуальною активністю та ін.). Таким чином, необхідні наступні заходи кримінально-правового характеру: встановлення кримінальної відповідальності за сам факт застосування до іншої особи методів психічного маніпулювання (кримінального гіпнозу, навіювання та ін.); у якості кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих ознак злочину повинні фігурувати примушування особи до вчинення суспільно небезпечного діяння, застосування методів психічного маніпулювання щодо неповнолітнього та спричинення відповідними діями тяжких наслідків (смерть або самогубство потерпілого, завдання тяжкої шкоди здоров'ю та ін.).

ПОПЕРЕДЖЕННЯ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ ЕКОНОМІКИ

Раєцька Людмила Василівна, кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права та криміналістики ННІПП НАВС

У сучасному світі економічні злочини становлять небезпеку існуванню держави та суспільства. Організована злочинність створює кримінальні структури, які охоплюють всі ланки державного управління, в тому числі й в економіці нашої країни. Тому злочинна діяльність у сфері економіки здатна завдавати нищівного удару по економічній стійкості держави, звести нанівець результати всіх зусиль, які спрямовуються суспільством та інститутами влади на забезпечення стабільного економічного розвитку держави.

Отже, на сьогодні злочини, які вчиняються в сфері економічних відносин, становлять реальну небезпеку життєдіяльності як для окремих громадян, так і для країни в цілому. Вважається, що у сучасній Україні розміри нелегальних економічних відносин досягнули 30% від розмірів легальної економіки. Саме вони займають найбільшу частку в структурі всієї зареєстрованої злочинності (майже 10% злочинів, що висвітлюються у статистиці як діяння у сфері економіки, та 40% посягань економічної спрямованості, що відбиваються в інших статистичних групах). Щорічно збитки лише від злочинів, щодо яких справи розслідувалися службою боротьби з економічною злочинністю, становлять понад 5 млрд грн. У структурі злочинів економічної спрямованості третину становлять посягання проти власності, до 20% – злочини у сфері господарської діяльності, і майже половину – злочинні дії з використанням службових повноважень, відповідно до статистики – зараз 40% злочинів цього виду є тяжкими [4].

Здебільшого злочини у сфері економіки характеризуються високою латентністю, пояснюється це тим, що злочинці заздалегідь приховують скоєне.

Основною характеристикою осіб економічних злочинців є їх компетентність, а саме такими особами в основному бувають працівники зі стажем, які добре орієнтуються в фінансових питаннях та з відповідним рівнем досвіду [1].

Економічна злочинність існує тоді, коли є прогалини та суперечності в законодавстві, які і формують корисливу, девіантну поведінку у суб'єктів державної влади та окремих громадян. Особлива увага приділяється проблемі приватизації в країні, яка відбулася в умовах нестабільності й

обумовила значну кількість посягань в економічній сфері. Вважається, що це й призвело до масового зубожіння населення, а їхній сукупний дохід на душу населення і зараз знаходиться за межею бідності, в той час як окремі верстви населення мають найвищий рівень доходів та отримують 1/3 від загальної суми усіх грошових доходів населення країни [2].

Досить швидко поширюється нове негативне явище під назвою комп'ютерна злочинність, яке виникло в результаті впровадження в економіку сучасних інформаційних і телекомунікаційних технологій посідає теж одне з провідних напрямків протиправних діянь, які, в свою чергу, виражаються в підробленні та шахрайському використанні платіжних карток, а також різного роду шахрайських операцій пов'язаних із застосуванням комп'ютерної техніки, через мережу Інтернет [3].

Економічні умови – коли в економіці виявляються суперечності, які формують корисливу протиправну мотивацію громадян. Також небезпечною є тенденція монополізації економіки країни, що знищує підприємницькі можливості громадян як джерело їх легального самозабезпечення. Щорічно статистика фіксує збільшення кількості порушень законодавства про захист економічної конкуренції.

Соціально-психологічні фактори – масове зубожіння населення та поява успішних власників, капітали яких співвідносяться з розмірами валового внутрішнього продукту країни. А існування таких диспропорцій у масовій свідомості ставить під сумнів можливість легального матеріального забезпечення і спонукало до вчинення протиправних дій.

Організаційно-управлінські – найбільш тісно пов'язані з діяльністю представників органів державної влади (посадовців). Дослідники відзначають, що зараз 90% комерційних структур мають корупційні зв'язки в різних органах влади та управління.[4]

З оглядом на вищевикладене, зробити висновок, що для того, щоб запобігання злочинності в економічній сфері відбувалося на належному рівні, потрібен цілий комплекс узгоджених заходів правового, економічного, політичного характеру. Реалії сьогодення не дають нам можливості говорити про повну захищеність від даного виду злочинів. До того ж, щоб запобігти та попередити злочини у сфері економіки потрібно вжити цілий комплекс загальносоціальних, а саме: подолання бідності та безробіття в суспільстві, зменшення податкового навантаження на суб'єктів підприємництва, протидія монополізації економіки, вдосконалення законодавства, що стимулює розвиток підприємництва, забезпечення вільного доступу громадян до зайняття підприємницькою діяльністю, сприятиме протидії монополізації економіки та вільному доступу ЗМІ до рішень органів державної влади, а також вихованню належної правосвідомості громадян, на належному рівні.

Крім того, в державі необхідно вжити ряд спеціально-кримінологічних заходів у сфері економіки щодо профілактики злочинів, заходів припинення злочинів у сфері економіки, які повинні здійснюватися в межах компетенції уповноважених суб'єктів.

Тому ми вважаємо, що шлях боротьби з економічною злочинністю має змінювати закономірності розвитку суспільства, що, в свою чергу, є досить складним завданням. Потрібно й надалі впливати громадянським суспільством на діючу владу та на виконавчі органи, з метою постійного контролювання та запобігання економічній злочинності.

Список використаних джерел:

1.Бойко А. Організована економічна злочинність у період переходу України до ринкової економіки / А. Бойко // Вісник Львів. ун-ту. Серія юридична. – 2008. – Вип. 46. – С.169 – 177.

2. Кузьменко Б. Корупція та економічна злочинність у сучасній Україні : вплив на національну безпеку держави / Б. Кузьменко // Право України - №7. – 1997. С.12 – 14.

3. Курс кримінології : Особлива частина : підручник : у 2 кн. / М.В. Корнієнко, Б. В. Романюк, І. М. Мельник та ін.; за аг. Ред.. О. М. Джужи. – К.: Юрінком Інтер, 2001.– С.72–73.
4. Кримінологія: Загальна та Особлива частини: підручник / І.М. Даньшин, В.В. Голіна, М. Ю. Валуйська та ін..; за аг. ред. В. В Голіни. – 2-ге вид. перероб і доп. – Х. : Право, 2009. – С. 126 – 131.

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ ПРИМУСОВИХ ЗАХОДІВ МЕДИЧНОГО ХАРАКТЕРУ

Жук Ілона Василівна, кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри кримінального права та криміналістики ННІПП НАВС

Відповідно до ч. 1 ст. 95 Кримінального Кодексу України продовження, зміна або припинення застосування примусових заходів медичного характеру здійснюється виключно судом за заявою представника психіатричного закладу, який надає особі психіатричну допомогу, до якої також додається обґрунтований висновок комісії лікарів-психіатрів.

Відзначимо, що закріплення за судом виключної прерогативи продовження, зміни та припинення примусового лікування є новелою національного кримінального законодавства, оскільки раніше подібної практики в Україні не дотримувалися, і за необхідності обмежувалися наявністю висновку лікарської комісії, при цьому рішення суду не вимагалося. Це, у свою чергу, було підґрунтям для вчинення різноманітних зловживань з боку лікарів-психіатрів та порушень прав хворих. Наприклад, породжувало випадки довготривалого застосування примусового лікування, строк якого перевищував п'ятнадцять і навіть двадцять років, що було явно невиправданим, не відповідало цілям лікування, призводило до розриву відносин з родичами, без сумніву ускладнювало адаптацію хворих після лікування.

Внесені до кримінального законодавства зміни, на нашу думку, неодмінно заслуговують схвальних відгуків, оскільки подібні нововведення підсилюють гарантії захисту прав і свобод людини, що страждає на психічний розлад, і надають можливість оскарження необґрунтованих рішень лікарів. Однак, деякі з цих нововведень потребують додаткового вивчення.

Так, зміна примусового заходу медичного характеру здійснюється судом у випадку такої зміни стану здоров'я особи (а отже, ступеню її суспільної небезпечності), за якої відпадає необхідність у застосуванні раніше призначеного заходу. У контексті сказаного слід наголосити, що зміна стану пацієнта необов'язково означає його поліпшення, адже під час застосування примусових заходів медичного характеру, незважаючи на проведене лікування, стан здоров'я хворого може значно ускладнитися. Також подібна зміна не завжди пов'язана саме з психічним здоров'ям людини – ступінь суспільної небезпечності може зменшитися через погіршення фізичного стану, приміром, через інсульт або прогресивний параліч, що спричиняє різке обмеження обсягу рухових актів.

Наразі, якщо ступінь суспільної небезпечності особи підвищується, то суд не має права змінювати відповідний примусовий медичний захід на більш суворий, оскільки, як говорить п. 19 Постанови Пленуму Верховного Суду України від 3 червня 2005 р. № 7"Про застосування судами примусових заходів медичного характеру та примусового лікування" (далі - Постанова), "зміна примусового заходу медичного характеру може полягати лише в його пом'якшенні у зв'язку з поліпшенням психічного стану здоров'я (наприклад, у переведенні її з психіатричного закладу з посиленим наглядом до закладу із звичайним наглядом)". З урахуванням

вищевикладеного це твердження видається дещо неточним та суперечливим. Погіршення психічного стану хворої особи, що призвело до підвищення ступеня її суспільної небезпеки, вимагає не лише більш інтенсивного застосування лікувально-реабілітаційних заходів, а й, у першу чергу, корекції режиму утримання, тобто, введення суворіших заходів безпеки. Приміром, раніше за таких обставин особу, яка перебувала на примусовому стаціонарному лікуванні, переводили до психіатричного закладу з посиленими умовами утримання, що відповідало потребам її наявного психосоматичного стану та рівню її суспільної небезпеки. Зазначене ж нововведення передбачає залишати хворого на примусовому лікуванні у тому ж психіатричному закладі (наприклад, з посиленим наглядом), де він і перебуває, навіть при значній зміні ступеня його суспільної небезпеки у бік збільшення. А отже, як вбачається, з метою нейтралізації підвищеного рівня суспільної небезпеки, медичний персонал зобов'язаний реагувати або шляхом створення необхідних умов для більш суворого утримання особи (тоді це фактично і є зміна примусового заходу медичного характеру. – І.Ж.), або шляхом застосування психофармакологічних засобів, що наділені потужною нейролептичною дією, направленою на зниження підвищеної збудливості та агресивності. Однак навряд чи такий захід сприятиме загальному оздоровленню пацієнта, скоріше навпаки, погіршенню його стану здоров'я. Більш того, перебування такої небезпечної особи серед загального контингенту лікарні справляє, на наш погляд, негативний вплив на пацієнтів, а отже, знижує ефективність їх лікувально-реабілітаційного процесу (окрім як максимальної ізоляції хворого, що знову ж таки, думається, не є оптимальним рішенням).

Викладене переконує нас у передчасності закріплення у зазначеній Постанові заборони зміни примусового заходу медичного характеру на більш суворий у зв'язку з погіршенням психічного стану здоров'я особи. А тому ми пропонуємо виключити це положення з Постанови як таке, що суперечить основним правилам та вимогам лікувально-реабілітаційного процесу хворих.

ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗАХОДІВ ПРОТИДІЇ ВИКОРИСТАННЮ КОШТІВ, ОТРИМАНИХ ВІД НЕЗАКОННОГО ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ

Зима Леонід Миколайович, кандидат економічних наук

Зловживання наркотиками та їх незаконний обіг мають для всіх держав світу згубні наслідки, адже торкаються вони усіх сторін суспільства, незалежно від рівня їх розвитку. Не є виключенням і Україна, для якої стало характерним зростання масштабів зловживання наркотичними засобами та психотропними речовинами (далі – наркотики), що пов'язано зі швидкими змінами соціально-економічних умов, а також збільшенням пропозицій і підвищенням попиту на них.

Сьогодні на обліку МВС України перебуває понад 150 тисяч наркозалежних осіб, а за даними громадських організацій їх налічується від 324 до 425 тисяч, що становить реальну загрозу здоров'ю і благополуччю людей нашої держави.

Крім погіршення впливу на здоров'я населення, немедичне вживання наркотиків є однією з причин погіршення криміногенної ситуації в країні та утворення хибного кола «наркотики» – «злочин» – «наркотики». Щороку наркозалежними особами та особами, які допускають періодичне вживання наркотиків, вчиняється значна кількість злочинів з метою отримання коштів для подальшого придбання наркотиків.

Проведене фахівцями дослідження щодо кількості коштів, які витрачають наркозалежні особи засвідчують, що у середньому кожна друга

така особа витрачає у місяць від 6 тис. гривень для прибання наркотиків, що дає відповідні уявлення про криміногенний потенціл цієї спільноти.

Також проведені власні розрахунки свідчать, що для придбання вилучених у 2011 році у наркоділків 11 тонн наркотиків у еквіваленті на роздрібні ціни знадобилось б майже 300 млн. грн., а враховуючи те, що вилучення наркотиків складає лише незначний відсотків від їх нелегального обігу, можна припустити про реальну тіньову суму обігу в Україні так званих «наркокоштів».

Наркобізнес має усі ознаки притаманні будь-якому бізнесу з його основними стадіями та процесами. Як любий товар, наркотики мають свій ланцюг реалізації: придбаються (вирощуються), перевозяться у місця їх поширеного збуту, де здійснюється їх розповсюдження. При цьому діють дієві закони ринку, такі як попит, пропозиція, вкладання коштів у найбільш прибуткові справи тощо. Так, якщо в Афганістані 1 г «чистого» героїну коштує менше одного долару США, в Узбекистані та Киргизстані від 2 до 5 доларів США, то в м. Києві тільки одна доза (0,25 г на сухий залишок) придбається споживачами вже за 25-35 доларів США. Таким чином на вкладену одну одиницю коштів отримується прибуток понад в 100 таких одиниць. Отримані кошти вкладаються як у розвиток наркоіндустрії, так і в забезпечення майнового благополуччя наркоділків шляхом їх легалізації.

Таким чином, стратегічним напрямом діяльності ОВС України у боротьбі з незаконним обігом наркотиків, поряд з іншими, необхідно вважати підрив його економічного підґрунтя, створення та реалізація комплексної системи правових, організаційних, оперативно-розшукових та інших заходів щодо виявлення та ліквідації каналів легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом.

ІСТОРИЧНИЙ МЕТОД В ДОСЛІДЖЕННІ ПРАВОЗАСТОСОВНИХ ПОМИЛОК

Абушов Теймур Аловсат огли, здобувач кафедри криміналістики та судової медицини НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права і криміналістики ННІПП НАВС *Семенов В.В.*

Відсутність чіткого й несуперечливого визначення поняття помилки й спеціальних норм про помилки спричиняє в правозастосовній діяльності серйозні труднощі при оцінки дій особи, що здійснює розслідування з погляду на повноту відповідності його дій положенням нормативних документів, що регулюють процес розслідування й реалізації криміналістичних (тактичних) рекомендацій в умовах здійснення помилки.

Помилка як наукова категорія початкове була предметом дослідження неюридичних наук, тому не випадково проблема помилки мала й має самостійне значення у філософії, математиці, медицині, психології, економіці, політології, кібернетиці.

Для з'ясування юридичної природи помилки важливе значення має вивчення історії цього питання, увага якому приділяли мислителі Стародавньої Греції й Рима, філософи Нового часу й сучасні вчені, що представляють різні галузі юридичних знань. Історичний аспект аналізу дозволяє простежити становлення помилки як соціального явища, сприяє з'ясуванню змін, що мали місце в її логічній структурі, уникнути окремих повторень.

Історія питання щодо помилок свідчить про те, що одним з перших до них звернувся давньогрецький мислитель Арістотель (384 – 322 рр. до н.е.). Він називав помилки "логічними пороками софістичних міркувань". Цьому питанню він присвятив свій трактат "Про софістичні спростування".

Грецька філолофсько-правова думка багато в чому сприяла розробці видатним римським правознавцем Сцеволой юридичної термінології й систематизації норм права, а в роботі Брута "Дігаскаліке" зустрічається використання термінів "омана" і "помилка" при опису висновку й здійснення угод. У римським приватному праві під помилкою розумілася "розбіжність між волею і її вираженням, викликане непоінформованістю суб'єкта про обставини справи". З наведеного визначення можна зробити висновок, що за основу помилки визнається незнання про обставини справи на основі омани. "Error – помилка, омана, невірна уявлення про юридично суттєву обставину, протиріччя між уявленням й реальністю, розбіжність волі і її виявлення".

Вивчення феномена помилок тривало й у Новий час, але в цей період дослідників більш цікавив його політичний аспект. Не випадково тоді з'являється розхожий афоризм – "помилка в політиці гірше злочину". Юридична формалізація питання обмежувалася констатацією того, що було досягнуто римським правом. Хоча на наявність судових помилок при здійсненні кримінального провадження в країнах Західної Європи вказує І.Я. Фойніцкий. Цілеспрямовано помилками, пов'язаними зі здійсненням правосуддя, учені стали цікавитися не настільки давно. Першим результатом прояву цього інтересу можна вважати спеціальне положення про помилку в Російському Укладенні про покарання карні і виправні 1845 року. Так у ч. 4 ст. 98, ст. 105 мова йде про помилки випадкові або внаслідок обману, незнання, і міру відповідальності при їх здійсненні.

Кримінальний кодекс 1903 року в четвертому відділенні "Про умови зобов'язання й злочинності діянь" глави першої "Про злочинні діяння й наказування взагалі" містив ст. 43 про помилку, у якій говорилося – "невідання обставини, якою обумовлюється злочинність діяння або яке посилює відповідальність, усуває зобов'язання в провину самого діяння або посилюючого відповідальність обставини. При необережних діяннях правило це не застосовується, якщо саме невідання було наслідком недбалості винного".

Кримінальне законодавство колишнього СРСР, чинне законодавство України й підзаконні нормативні акти не містять норм, у яких розглядається питання про помилки й відповідальності за їхнє здійснення.

Уперше системне вивчення помилок на пострадянському просторі(зокрема судових) було почато в 1960 році вченими-процесуалістами (В.Є. Чугуновим, Г.Ф. Горским, Л.Д. Кокоревим).

Українські вчені не залишили без уваги проблему помилок. Із часу утворення незалежної України були захищені кандидатські дисертації, у яких досліджувалися різні їхні аспекти. Це роботи В.М. Абрамової – "Експертні помилки: сутність, генезис, шляхи подолання" й Т.Ю. Копильченко – " Експертні помилки у почеркознавчому дослідженні та шляхи їх подолання", у яких проводилося дослідження помилок в експертній діяльності, А.Б. Марченко – "Слідчі помилки та шляхи їх подолання", М.М. Гультай – "Виявлення і виправлення слідчих та судових помилок у кримінальному процесі України", А.Д. Дзюрбеля – "Слідчі помилки: шляхи їх попередження, виявлення та усунення досліджували питання слідчих помилок". У рамках кримінального права, теорії держави й права проводили свої дослідження Т.М. Марітчак – "Помилка у кваліфікації злочинів", і Л.І. Калєніченко – "Правозастосовні помилки працівників міліції та способи їх усунення".

Однак, незважаючи на вже накоплену велику кількість наукового матеріалу по розглянутій проблемі, слід констатувати, що ще багато актуальних в науковому й практичному плані питань залишаються не повною мірою вивченими. Зокрема, назріла необхідність поглибленого вивчання сутності й видів слідчих помилок при проведенні розслідування по кримінальних справах, при проведенні окремих слідчих дій. Вимагають

подальшої розробки питання детермінації судових помилок у кримінальному судочинстві й пошуку найбільш ефективних засобів їх виявлення та усунення наслідків.

РОЛЬ СПОСТЕРЕЖНИХ КОМІСІЙ ЯК ЕЛЕМЕНТУ КОНТРОЛЮ ГРОМАДСЬКОСТІ ЗА ДОТРИМАННЯМ ПРАВ ЗАСУДЖЕНИХ

Богацька Анна Володимирівна, здобувач кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права НАВС
Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор, директор ННІПП НАВС *Колб О.Г.*

Участь громадськості у контролі за дотриманням законодавства щодо забезпечення прав засуджених в установах виконання покарань регламентовано нормами міжнародного та національного законодавства. Так, важливість громадського контролю передбачено у Мінімальних стандартних правилах поводження з ув'язненими, де зазначено, що Генеральний секретар має право на рівні із державою та урядовими організаціями просити також і в неурядових (громадських) організацій інформацію щодо моніторингу стану дотримання та виконання цих Правил [1]. Тобто, на міжнародному рівні громадські організації за своєю значимістю посідають рівнозначне місце, що і урядові організації, оскільки вони наділені широкими повноваженнями щодо контролю за дотриманням законодавства, а їхні рекомендації обов'язково заслуховуються державою та приймаються до відома.

Україна також робить кроки щодо забезпечення міжнародних норм в сфері впливу громадських організацій на дотримання прав засуджених, передбачених законодавством. Так, Кримінально-виконавчий кодекс законодавчо закріпив повноваження об'єднань громадян, релігійних та благодійних організацій, зазначивши в статті 25 їхні права щодо надання допомоги органам та установам виконання покарань у виправленні засуджених і проведенні соціально-виховної роботи [2]. А одним із способів забезпечення громадського контролю передбачив створення спостережних комісії, які контролюють дотримання прав засуджених під час виконання кримінальних покарань.

Положення про спостережні комісії визначає завдання, функції та повноваження спостережних комісій, що утворюються виконавчими комітетами міських (за винятком міст районного значення) рад, місцевими держадміністраціями. А основний зміст їх діяльності випливає із самої природи місцевого самоврядування, сформульований у ст. 2 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», як гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання в сільську громаду декількох сіл, селища, міста – самостійно або під відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції та Законів України [3, с.12]. Так, відповідно до Положення про спостережні комісії, їхніми основними завданнями є [4]: 1) організація та здійснення громадського контролю за дотриманням прав, основних свобод і законних інтересів засуджених осіб та осіб, звільнених від відбування покарання; сприяння органам і установам виконання покарань у виправленні і ресоціалізації засуджених осіб та створенні належних умов для їх тримання, залучення до цієї діяльності громадських організацій, органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій незалежно від форми власності та громадян; організація виховної роботи з особами, умовно-достроково звільненими від

відбування покарання, та громадського контролю за їх поведінкою протягом невідбутої частини покарання; надання допомоги у соціальній адаптації особам, звільненим від відбування покарання.

Таким чином, діяльність спостережних комісій реалізує основні принципи (ознаки) правової держави в частині: 1) народного контролю за діяльністю державної влади і державних органів у формах безпосередньої і представницької демократії, з метою недопущення зловживання владою і порушення принципу законності; 2) фактичного забезпечення юридично закріплених основних прав і свобод людини, громадянина; 3) правової захищеності усіх суб'єктів соціального забезпечення від свавільних рішень кого б то не було; 4) єдності прав і обов'язків держави і громадян; 5) взаємної відповідальності держави і особи; 6) народовладдя; 7) рівності і рівноправності всіх громадян перед законом і державною владою або державою; 8) поваги до суб'єктивних прав і свобод громадян, юридичних осіб, держави і суспільства; додержання законів; високий рівень правової, моральної і політичної культури; 9) моральності, мистецтва добра і справедливості та ін. [5, с.38-40].

Отже, діяльність спостережних комісій у місцях позбавлення волі є надзвичайно важливою як один із механізмів громадського моніторингу дотримання законодавства установами виконання покарань та забезпечення дотримання прав засуджених. Крім того, спостережні комісії можуть мінімізувати порушення законодавства персоналом установ виконання покарань щодо недотримань норм про працю і такого поводження з ув'язненими, що принижує їх честь та гідність.

Список використаних джерел:

1. Мінімальні стандартні правила поводження з в'язнями: прийняті 1-м Конгресом ООН з питань запобігання злочинності та поводження з правопорушниками в м. Женеві 30.08.1955р. // [інтернет ресурс]: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_212

2. Кримінально-виконавчий кодекс України від 11.07.2003 № 1129-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. - №3-4. – Ст. 21.

3. Положення про спостережні комісії: наук.-практ. коментар / [Калашник Н. Г., Колб О. Г., Наливайко В. С. та ін.] ; за заг. ред. Н. Г.Калашник, О. Г. Колба. – Луцьк : РВВ «Вежа», 2005. – 220 с.

4. Положення про спостережні комісії: затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 01.04.2004 р. № 429 // Офіційний вісник України. – 2004. - №13. – Ст. 102.

5. Правознавство : підручник / за відп. ред. О. В. Дзери. - 10-те вид., перероб. і допов. – К. : Юрінком Інтер, 2007. – 848 с.

ГРОМАДСЬКИЙ ВПЛИВ ЯК ЗАСІБ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНАМ В УСТАНОВАХ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ

Громов Олександр Борисович, здобувач кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права НАВС
Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор, директор ННІПП НАВС *Колб О.Г.*

Виходячи із сьогоднішніх демократичних змін, що мають місце у діяльності у ДКВС України, та прийняття на законодавчому і правозастосовчому рівнях курсу на гуманізацію виконання покарань [1, с. 6-14], важливе значення серед основних засобів виправлення і ресоціалізації засуджених у контексті з'ясування можливостей по запобіганню злочинам має громадський вплив. Зокрема, на сьогодні безпосередньо залучено до виправно-ресоціалізаційного процесу в УВП більше 20 громадських організацій [2] та 103 релігійних конфесій, громад, організацій та церкв (всього 2349 священослужителів) [3]. Проте, як вірно з цього приводу зробила висновок А.П. Мукшименко, слід зазначити, що ДПтС України на сьогодні відійшла від чіткого визначення заходів, які

здійснюються громадськістю у напрямку сприяння виправленню та ресоціалізації засуджених, замінивши їх загальними посиланнями та реалізовані спільно з громадськими організаціями проекти [4, с. 220], що не тільки вкрай негативно впливає на рівень ефективності застосування даного основного засобу виправлення та ре соціалізації, але й виступає однією з детермінант злочинності в місцях позбавлення волі [5, с. 174-202].

З іншого боку, говорячи про проблеми громадського впливу, слід погодитись з О.П. Букаловим, який стверджує, що за ставленням до цього засобу виправлення та ресоціалізації громадські організації можна умовно поділити на дві категорії. Перша – це ті неурядові організації, які не бажають, а часто й не здатні перейматися проблемами громадського впливу та, зокрема, громадського контролю. Вони з установами виконання покарань співпрацюють, виконують проекти, проводять тренінги для засуджених, допомагають, як можуть. Але цураються будь-якого натяку на контрольні функції. Причиною цього є переконання, що як тільки вони візьмуться «контролювати» дотримання прав людини в установах – для них двері цих установ зачиняться.

Друга категорія організацій бажає та часто і здатна контролювати установи. Але їх для реалізації цієї мети до установ не пускають. А до спостережних комісій вони не входять, отже, законних можливостей долучитись до здійснення громадського впливу та контролю не мають [6].

Для належного вирішення проблем, що стали предметом даного дослідження, необхідно здійснити наступні заходи:

1. Частину 1 ст. 102 КВК «Режим у колоніях та його основні вимоги» у кінці речення доповнити словосполученням «а також спрямований на запобігання вчиненню нових злочинів засудженими» та викласти її в наступній редакції:

«Режим у виправних і виховних колоніях - це встановлений законом та іншими нормативно-правовими актами порядок виконання і відбування покарання, який забезпечує ізоляцію засуджених; постійний нагляд за ними; виконання покладених на них обов'язків; реалізацію їхніх прав і законних інтересів; безпеку засуджених і персоналу; роздільне тримання різних категорій засуджених; різні умови тримання засуджених залежно від виду колонії; зміну умов тримання засуджених, а також спрямований на запобігання вчиненню нових злочинів засуджених».

Зазначена видозміна дозволить привести у відповідність одна одній зміст ст. 102 та ст. 1 КВК, а також ст. 50 КК України, що закріпили одне із завдань кримінально-виконавчої діяльності, а саме – по запобіганню вчиненню нових злочинів засудженими.

Список використаних джерел (посилань):

1.Бандурка О.М., Севостьянов В.П. На шляху до створення Державної пенітенціарної системи України // Науковий вісник Інституту кримінально-виконавчої служби. – К.: ДПтС України, 2012. – № 1 (1). – С. 6-14.

2.Громадські організації, які співпрацюють з установами пенітенціарної системи: Довідник. – 3-тє вид. – Донецьк: «Донецький Меморіал», 2011. – 40 с.

3.Загальна характеристика Державної кримінально-виконавчої служби України: станом на 1 травня 2012 року. – К.: Державна пенітенціарна служба України, 2012. – 106 с.

4.Засоби виправлення і ресоціалізації засуджених до позбавлення волі: Монографія / За заг. ред. д.ю.н., проф. А.Х. Степанюка. – Х.: Кроссроуд. 2011. – 323 с.

5.Колб О.Г. Установа виконання покарань як суб'єкт запобігання злочинам: Монографія. – Луцьк: Вежа, 2006. – 464 с.

6.Букалов О. Чи є у нас громадський контроль? (Нотатки до засідання Комітету Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.khpglindex.php?id=1181210863/ – Загол. З екрана.

ПРОТИДІЯ ФІНАНСУВАННЮ ТЕРОРИЗМУ У КРИМІНАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ США

Драний Валерій Вікторович, здобувач кафедри економічної безпеки НАВС
Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор, вчений секретар НАВС *Користін О.Є.*

Відповідно до Стратегії розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму на період до 2015 року, затвердженої Розпорядженням Кабінету Міністрів України № 190-р від 09.03.2011 необхідною умовою забезпечення ефективності протидії фінансуванню тероризму є розвиток та вдосконалення нормативно-правової бази у цій сфері з урахуванням міжнародного досвіду. Реалізація даного завдання неможлива без детального вивчення правових норм та інститутів законодавства зарубіжних країн.

Аналіз законодавства зарубіжних країни слід почати із законодавства тієї країни, яка сьогодні найчастіше піддається терористичним нападам – США. Нормативно-правова основа боротьби з тероризмом у США характеризується наявністю законодавчих актів двох рівнів: які діють на всій території США (загальнофедеральних) і які діють на території конкретного штату як самостійна система. При цьому правове регулювання протидії фінансуванню тероризму здійснюється виключно на федеральному рівні. Основними нормативними актами у даній сфері є: Акт про міжнародні надзвичайні економічні повноваження 1977 р.; Акт про боротьбу з тероризмом і ефективність смертної кари 1996 р.; Акт, який об'єднує і зміцнює Америку шляхом забезпечення відповідними засобами, необхідними для припинення і перешкоджання тероризму (далі – Акт патріота США).

Але не тільки зазначені акти встановлюють заходи запобігання фінансування тероризму. Цьому сприяє також встановлення кримінальної відповідальності за подібні діяння.

Питання кримінальної відповідальності за фінансування тероризму регламентуються положеннями Титулу 18 Зведення законів США, який фактично є загальфедеральним кримінальним кодексом. Доречним буде зазначити, що відповідальність встановлена не лише за фінансування тероризму а й за інші види матеріальної підтримки терористів.

Об'єктивна сторона діяння, відповідальність за яке передбачена у § 2339А Титулу 18 Зведення законів США, являє собою криміналізовані окремі способи організації та співвиконавства вчинення федеральних злочинів, пов'язаних з тероризмом, відповідальність за які передбачена різними нормами Зведення законів США. До того ж кримінально караними визнається не тільки надання матеріальної підтримки або ресурсів, але й приховування джерела їх походження чи місцезнаходження.

Об'єктивна сторона злочину, передбаченого § 2339В Титулу 18 Зведення законів США, полягає в наданні матеріальної підтримки або ресурсів іноземній організації, визнаної терористичною у порядку, встановленому Актом про боротьбу з тероризмом та ефективності смертної кари, і включеної до переліку іноземних терористичних організацій. Зміст § 2339А і § 2339В дещо перекликаються.

До видів матеріальної підтримки та ресурсів по відношенню до злочинів, передбачених § 2339А і § 2339В Титулу 18 Зведення законів США, американський законодавець відносить надання будь-якого майна або надання будь-яких послуг, включаючи гроші або грошово-кредитні інструменти, цінні папери та фінансові послуги, надання житла, професійних консультацій, в тому числі навчання, надання підроблених

документів, засобів комунікації та обслуговування, зброї, вибухових речовин, персоналу і транспортних засобів, за винятком лікарських препаратів і релігійних матеріалів.

В Зведенні законів США, крім перерахованих вище ще одна норма встановлює відповідальність за подібні діяння. У § 2339С «Незаконні дії щодо фінансування тероризму» Титулу 18 Зведення законів США встановлена відповідальність за вчинення дій, передбачених Конвенції про фізичний захист ядерного матеріалу. Саме ця норма встановлює відповідальність безпосередньо за фінансування тероризму. Об'єктивною стороною цього діяння є надання або збирання коштів для їх використання у заходах терористичного характеру, які окреслені у Міжнародній Конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму. Отже, у § 2339С передбачена відповідальність за діяння, предметом яких є лише грошові кошти. За використання для фінансування терористів активів в інших формах особа притягається до відповідальності за § 2339А або § 2339С відповідно.

Слід зазначити, що США є єдиною із європейських держав, яка у повному обсязі імплементувала у своє національне кримінальне законодавство положення цієї Конвенції, за тим лише виключенням, що кримінально караним у США є надання або збір коштів тільки для вчинення діянь, визнаних злочинами відповідно до Конвенції про фізичний захист ядерного матеріалу від 3 березня 1980 р.

Суттєвим змінам антитерористичне законодавство США було піддано у зв'язку з прийняттям 26 жовтня 2006 р. Акта патріота США, який в першу чергу був спрямований на посилення заходів боротьби з фінансуванням тероризму.

Отже, аналіз законодавства США, яке встановлює заходи боротьби з фінансуванням тероризму, дає підстави дійти висновку, що всі норми міжнародного законодавства із зазначеного питання повністю були імплементовані у національне законодавство. Це, мабуть єдина країна у світі, яка саме так підійшла до гармонізації національного законодавства із міжнародним з проблем боротьби з фінансуванням тероризму.

ОБМЕЖЕННЯ МАЙНОВИХ ПРАВ ОСОБИ ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ ПОКАРАННЯ У ВИДІ КОНФІСКАЦІЇ МАЙНА

Кличков Андрій Олексійович, здобувач кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права НАВС

Питання щодо припустимості обмеження майнових прав особи, шляхом застосування такого виду покарання як конфіскація майна, доволі часто є предметом дослідження науковців-правників, серед тих хто в різний час висловлювався стовно даного виду покарання, можна виділити таких українських вчених як: М.В. Палій, Є.С. Назимко, М.І. Бажанова, В.О. Гацелюка, В.В. Голіни, Н.О. Гуторової, О.М. Джужи, Е.О. Дідоренка, О.І. Коваленка, М.І. Коржанського, О.М. Литвака, В.О. Навроцького, А.В. Савченка, В.В. Сташиса, В.Т. Трубнікова, І.К. Туркевич, В.П. Філонова, М.І. Хавронюка, І.В. Шмарова, С.С. Яценка та інших.

Стаття 41 Конституції України гарантує кожному право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Право приватної власності набувається в порядку, визначеному законом. Громадяни для задоволення своїх потреб можуть користуватися об'єктами права державної та комунальної власності відповідно до закону. Ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності. Право приватної власності є непорушним. В цій же статті зазначено що конфіскація майна може бути застосована виключно за рішенням суду у випадках, обсязі та порядку, встановлених законом[1].

Згідно статті 59 Кримінального кодексу України покарання у виді конфіскації майна полягає в примусовому безоплатному вилученні у власність держави всього або частини майна, яке є власністю засудженого. Якщо конфіскується частина майна, суд повинен зазначити, яка саме частина майна конфіскується, або перелічити предмети, що конфіскується. Конфіскація майна встановлюється за тяжкі та особливо тяжкі корисливі злочини і може бути призначена лише у випадках, спеціально передбачених в Особливій частині цього кодексу [2].

І хоча наявність даного виду покарання в українському законодавстві не суперечить нормам міжнародного права, зокрема ратифікованій Україною 17 липня 1997 р. Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, положення якої "жодним чином не обмежують право держави вводити в дію такі закони, які на її думку, є необхідними для здійснення контролю за користуванням майном відповідно до загальних інтересів або для забезпечення оплати податків чи інших зборів або штрафів"[3, с.5], однак конфіскація майна в її теперішньому вигляді має багато противників. Зокрема Бажанов М.І. відзначав, що покарання у виді конфіскації майна безпідставно уражає право приватної власності і суттєво зачіпає майнові та й особисті права членів сім'ї засудженого, які безвинно страждають у такому випадку [4, с.175]. Більш радикальної думки щодо даного виду покарання притримується Н.О. Гуторова яка вважає, що конфіскація майна як вид покарання в суспільстві з ринковою економікою взагалі не має права на існування, а його наявність суперечить основним принципам кримінального права, що, з точки зору науковця, й обумовлює необхідність його виключення з Кримінального кодексу України [5, с. 361-362].

Ми вважаємо що такий вид покарання, як конфіскація майна, має бути збережений в Кримінальному кодексі України, однак він потребує суттєвого удосконалення із урахуванням світового досвіду, де в більшості розвинутих країн світу законодавчо запроваджено застосування конфіскації майна виключно щодо майна яке було знаряддям злочину або було набуто внаслідок злочинних дій.

Список використаних джерел:

28.06.1996 // Електронний ресурс доступуhttp://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80

2.Кримінальний кодекс України від 01.09.2001 // Електронний ресурс доступуhttp://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14

3.Європейська конвенція з прав людини та матеріали для звернення до Європейського суду з прав людини / Харківська правозахисна група – Х., 2001 – 80 с.

4.Бажанов М.И. Наказание в проекте УК Украины // Проблеми законності – Вип. 38: Респ. міжвідомчий наук. зб./ Харків.– Нац. юрид. акад. України. – 1999. –220 с.

5.Гуторова Н.О. Проблеми кримінально-правової охорони державних фінансів України: Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. – Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого. – Харків. 2002– 459 с.

ПРО ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА ЗАСУДЖЕНИХ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ НА ОСОБИСТУ БЕЗПЕКУ

Колб Іван Олександрович, здобувач кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права НАВС
Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України *Джужа О.М.*

Основні напрямки реалізації права засуджених на особисту безпеку встановлені у чинному кримінально-виконавчому законодавстві України та Законі України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у

кримінальному судочинстві». Разом з тим, як встановлено у ході даного дослідження, порядок забезпечення даного права засуджених, крім останньої форми (забезпечення особистої безпеки учасників кримінального судочинства), чіткого законодавчого закріплення ще не має. Це питання регулюється підзаконними нормативно-правовими актами, зокрема ПВР УВП [1]. Зазначена обставина не тільки не створює реальних механізмів, спрямованих на забезпечення особистої безпеки засуджених, але й, як вірно зауважують науковці, негативно впливає на стан реалізації принципу законності, що є пріоритетним в діяльності органів державної влади (у даному випадку – установ виконання покарань) та їх посадових осіб (ст. 19 Конституції України, ст. 5 КВК, ін.) [2, с. 16-17]. Більш того, як свідчить практика, ця обставина виступає однією з детермінант вчинення злочинів як засудженими, так і персоналом Державної кримінально-виконавчої служби (ДКВС) України.

Виходячи з вищевикладеного, варто було б вирішити це питання на законодавчому рівні, зокрема шляхом внесення у КВК тих положень, що регулюють порядок забезпечення права засуджених у ПВР УВП. Так, у п. 89 цих Правил зазначено, що у разі виникнення небезпеки життю і здоров'ю засудженого, до якого згідно із законом у зв'язку з його участю у кримінальному судочинстві прийнято рішення про застосування заходів безпеки, необхідності захисту його від розправи з боку інших засуджених або за заявою засудженого з проханням про забезпечення особистої безпеки, якщо він не допустив порушення режиму, а також ізоляції засудженого на час підготовки необхідних матеріалів на переведення його до іншої установи, за мотивованою постановою начальника установи дозволяється тримати його в окремій камері, приміщенні камерного типу, дисциплінарному ізоляторі та карцері на загальних підставах до закінчення перевірки, усунення небезпеки, остаточного розв'язання конфлікту або отримання наряду на переведення, але не більше 30 діб.

З огляду цього, логічно було б даною нормою доповнити КВК України.

Ще однією проблемою, що негативно впливає на стан забезпечення особистої безпеки засуджених, є те, що порядок переводу засуджених до іншої УВП регламентується не законодавчими актами (законами, постановами Верховної Ради, Указами Президента та постановами Кабінету Міністрів України), а відомчими нормативно-правовими актами, зокрема Інструкцією про порядок розподілу, направлення та переведення осіб, засуджених до позбавлення волі, яка затверджена відповідним наказом Державної пенітенціарної служби України [3].

Такий підхід, як показує практика, нерідко приводить до різноманітних зловживань з боку персоналу УВП та не дозволяє у повній мірі забезпечити безпечні умови відбування покарання засудженими. Як з цього приводу вірно зробили висновок ряд науковців, правова невизначеність підстав для переведення засуджених створює передумови для зловживань та порушень прав людини, а також у необхідних випадках максимально погіршує положення засуджених постійним переведенням їх з однієї колонії до іншої [4, с. 58]. Тому логічно було б зазначену Інструкцію затвердити постановою Кабінету Міністрів України.

Список використаних джерел (посилань):

1. Правила внутрішнього розпорядку установ виконання покарань: затв. наказом ДДУПВП від 25 грудня 2003 р. № 275 // http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1277-03.

2. Захаров В.П., О.Г. Колб, С.М. Мирончук, Л.І. Міліщук. Організація індивідуального запобігання злочинам у кримінально-виконавчій установі: Монографія. – 2-е вид., перероб. і доповн. – Луцьк: Вид-во П-ця В.П. Іванюка, 2007. – 442 с.

3. Інструкція про порядок розподілу, направлення та переведення для відбування покарання осіб, засуджених до позбавлення волі: затв. наказом ДДУВП від 16.12.2003 р. № 261// Кримінально-виконавче законодавство України. Кримінально-виконавчий кодекс

України. Нормативно-правові акти/ Упоряд.: В.С. Ковальський, Ю.М. Хахуда. – К.: Юрінком Інтер, 2005. – С. 340-356.
4. Проблеми забезпечення прав засуджених у кримінально-виконавчій системі України/ В.А. Бадира, А.П. Гель, І.С. Яковець та ін..; за заг. ред.. Є.Ю. Захарова. – Х.: Права людини, 2009. – 368 с.

ПРО ДЕЯКІ КІЛЬКІСНО-ЯКІСНІ ПОКАЗНИКИ ЗЛОЧИНІВ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ ПЕРСОНАЛОМ ВИПРАВНИХ КОЛОНІЙ В УКРАЇНІ

Лопоха Василь Васильович, здобувач кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права НАВС
Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор, директор ННІПП НАВС *Колб О.Г.*

Як показує практика виконання покарань, щорічно з боку персоналу виправних колоній реєструється значна кількість правопорушень і злочинів, пов'язаних з їх службовою діяльністю [1, с. 277]. Результати проведеного даного дослідження показують, що відхилення поведінки персоналу виправних колоній від нормативно визначених умов виконання службових обов'язків носять наступний характер:

1) проявляються у виді злочинів. При цьому, як зауважив А.П. Закалюк, ці злочини мають низку особливостей. У них більш широкою є сфера знаходження безпосередніх об'єктів посягання засуджених та відповідно – вчинення злочинів стосовно них. Більш різноманітними є способи і прийоми злочинних операцій з майном, документами, а також варіанти використання службового становища та повноважень осіб, які вчиняють ці злочини, тощо [2, с. 265];

2) виражаються через корупційні діяння, кількість яких в останні роки (2001-2009) зросла майже вдвічі, при тому, що у цілому серед інших правоохоронців кількість таких проявів за цей період залишилась на тому самому рівні. Зокрема, у 2001 р. у структурі осіб, притягнутих до адміністративної відповідальності, військовослужбовці Збройних сил та інших військових формувань, включаючи ДКВС України, склали 8,6% (2000 р. – 3,7%) [3, с. 24], а у 2008 р. – 8,4% (у 2007 р. – 10,9%) [4, с. 24];

3) реалізуються шляхом вчинення дисциплінарних проступків, кількість яких за останні роки, особливо у 2003-2008 р.р., теж суттєво збільшилась. Так, якщо у 2003 р. було покарано в дисциплінарному порядку 7593 працівників ДКВС України [5, с. 284], то у 2008 р. – більше 9 тис. осіб [6, с. 13].

Для визначення тенденцій розвитку злочинів, що вчиняються персоналом виправних колоній, а також з'ясування їх структури, динаміки та кілько-якісних показників, у ході даного дослідження був підданий аналізу стан цих злочинів у період з 2005 по 2010 р.р., а щодо корупційних діянь – з 2000 по 2010 р.р. Як встановлено, за вказаний проміжок часу персоналом виправних колоній ДКВС України було вчинено 140 злочинів та 564 корупційні діяння. По роках це виглядало наступним чином:

1) кількість злочинів: у 2005 р. – 14; у 2006р. – 14; 2007р. – 14; 2008р. – 18; 2009р. – 23; 2010р. – 57;

2) кількість корупційних діянь: у 2000 р. – 51; 2001 р. – 32; 2002 р. – 25; 2003 р. – 20; 2004 р. – 29; 2005 р. – 42; 2006 р. – 54; 2007 р. – 57; 2008 р. – 79; 2009 р. – 82; 2010 р. – 93.

Отже, розпочинаючи з 2008 р. намітилась чітка тенденція до щорічного збільшення кількості вчинених персоналом виправних колоній злочинів, а з 2005 р. – і корупційних діянь.

У структурі вчинених злочинів найбільшу питому вагу займають такі із них, як отримання хабара, зловживання службовим становищем та

злочини у сфері обігу наркотичних засобів і психотропних речовин та їх аналогів і прекурсорів. Особливе занепокоєння викликає і той факт, що непоодинокими щорічно є злочинні прояви персоналу виправних колоній щодо особи засудженого (розділ 2 Особливої частини КК України «Злочини проти особи»: умисні вбивства, у тому числі при обтяжуючих обставинах; нанесення умисних тілесних ушкоджень, включаючи ті, що привели до смерті потерпілого; катування; т.ін.).

По суб'єктах злочинів їх загальна характеристика мала наступний вигляд (типологія злочинів): 1) молодший начальницький склад – 59 чол.; 2) середній начальницький склад – 46 чол.; 3) старший начальницький склад – 25 чол.; 4) вільнонайманий склад – 5 чол.; 5) державні службовці – 0 чол. Всього (2005-2010 р.р.) – 135 чол.

Таким чином, слід констатувати, що у структурі злочинів пріоритетне місце займає молодший начальницький склад (45% від усіх представників персоналу, що вчинили злочини у виправних колоніях).

Підводячи підсумки по даному питанню роботи, слід констатувати, що сучасний стан, структура, динаміка та тенденції розвитку злочинів, що вчиняються персоналом виправних колоній, свідчать не тільки про стереотипність підходів у протидії даному виду злочинів, прорахунки в кримінально-виконавчій діяльності, т. ін., але й про необхідність посилення наукового супроводу цих явищ і процесів, та виступають додатковим аргументом залучення до боротьби із зазначиними суспільно небезпечними діяннями усіх можливостей, форм, сил і засобів запобігання злочинам, що й стало одним із елементів предмету даного дослідження.

Список використаних джерел (посилань):

1.Права людини в Україні – 2007: Доповідь правозахисних організацій / За ред. Є. Захарова, І. Рапп, В. Яворського. – Х.: Права людини, 2008. – 304 с.

2.Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3-х кн. – К.: Видавничий Дім „Ін Юре", 2007. – Кн. 2: Кримінологічна характеристика та запобігання вчиненню окремих видів злочинів. – 712 с.

3.Аналіз роботи судів загальної юрисдикції в 2001 р. за даними судової статистики // Вісник Верховного Суду України. – 2002. – № 4 (32). – С.15-25.

4.Судова практика розгляду кримінальних справ про службові злочини з ознаками корупційних діянь (статті 364, 365 та 368 Кримінального кодексу України), а також справ про адміністративну відповідальність за порушення вимог Закону України від 5 жовтня 1995 р. «Про боротьбу з корупцією» // Вісник Верховного Суду України. – 2009. - №7 (107). – С. 24-32.

5.Забезпечення прав і свобод людини в пенітенціарних закладах // Стан дотримання та захисту прав і свобод людини в Україні: Доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. – К.: Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, 2004. – С. 278-308.

6.Інформаційний бюлетень про діяльність підрозділів охорони, нагляду і безпеки кримінально-виконавчих установ у 2008 році. – К.: Державний департамент України з питань виконання покарань, 2009. - №1314 / Іл. – 12 бер. – 56 с. (для службового користування).

ЩОДО РОЛІ ТА МІСЦЯ РЕЖИМУ ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ У ЗАПОБІГАННІ ЗЛОЧИНАМ У ВИПРАВНИХ КОЛОНІЯХ

Остапович Інна Петрівна, здобувач кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права НАВС
Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор,директор ННІПП НАВС *Колб О.Г.*

У загальному вигляді засоби (прийоми, способи дії тощо) [1, с. 215] забезпечення виправлення та ресоціалізації засуджених визначені у ч. 3 ст. 6 КВК України, до яких законодавець відніс: 1) встановлений порядок виконання та відбування покарання (режим); 2) суспільно-корисну працю; 3) соціально-виховну роботу; 4) загальноосвітнє і професійно технічне навчання;5) громадський вплив. При цьому, як зазначено в ч. 4 цієї статті

КВК, дані засоби застосовуються до засудженого з урахуванням виду покарання, особистості засудженого, характеру, ступеня суспільної небезпеки і мотивів вчиненого злочину та поведінки засудженого під час відбування покарання. Зокрема, для осіб, які тримаються в УВП, законодавець встановив деякі особливості як режиму (ст. 102 КВК), так й інших основних засобів виправлення та ресоціалізації засуджених [2]. Саме зазначені відмінності, як показали результати даного дослідження, й використовується засудженими до позбавлення волі при вчиненні злочинів у ході відбування даного покарання. Враховуючи зазначене та з метою розробки науково обґрунтованих пропозицій, спрямованих на підвищення рівня ефективності кожного із визначених у законі засобів впливу на засудженого, досить важливо встановити потенціал і можливості окремо взятого основного засобу виправлення та ресоціалізації засуджених, у тому числі й у сфері протидії злочинності в УВП.

Першим у переліку цих засобів законодавець назвав встановлений порядок виконання та відбування покарання (режим). І, як встановлено у ході даного дослідження, зробив це не випадково.

По-перше, переважна більшість злочинів засудженими до позбавлення волі вчиняється саме через прорахунки, недоліки, недбалість тощо з питань організації режиму відбування (виконання) покарання в УВП. Зокрема, тільки у 2011 році серед умов, що сприяли вчиненню злочинів особами, засудженими до позбавлення волі, виділялись ті, що були пов'язані з режимом, а саме – проникнення на охоронаємі об'єкти наркотичних речовин, грошей, спиртних напитків, т.ін. [3].

По-друге, досі в науці не дивлячись на законодавче визначення поняття «режиму», що дано в ст. 102 КВК, продовжуються дискусії щодо його змісту розпочинаючи з часів, коли воно було вперше вжито, як встановив М.О. Стручков, у Тимчасовій інструкції НКЮРРФСР від 23 липня 1918 р. «Про позбавлення волі як заходу покарання і про порядок відбування такого» (в ст. 7 мова велась про режим підслідних) [4, с. 48], до сьогоднішніх теоретичних підходів з цього питання [5, с. 20-32].

По-третє, як у змісті поняття «основні засоби виправлення та ре соціалізації засуджених», так і у понятті «режим» відсутні елементи, що відображають їх соціально-правову природу з точки зору їх можливостей по запобіганню злочинам, що логічно витікає із змісту ст. 50 КК та ст. 1 КВК України, в яких визначено дане завдання.

Підводячи у цілому висновки по даному питанню дослідження, варто констатувати, що виправлення та ресоціалізація засуджених – це одне із найбільш складних та не розроблених в науці у контексті більш ефективного застосування їх у запобіганні злочинам визначених у законі основних засобів виправлення і ре соціалізації питань. Саме тому слід погодитись з Л.М. Давиденко, який пропонує основними показниками результатів кримінально-виконавчої діяльності та виправлення засуджених вважати стан правопорядку серед осіб, які тримаються в УВП, а також рівень рецидиву (повторності) [6, с. 13] серед них після звільнення їх від відбування покарання в порядку та на підставах, визначених у ст.ст. 152-154 КВК України.

Для належного вирішення проблем, що стали предметом даного дослідження, необхідно здійснити наступні заходи:

1. Доповнити ст. 6 КВК України «Виправлення і ресоціалізація засуджених та їх основні засоби» частиною 5 такого змісту:

«Основними критеріями ефективності застосування засобів виправлення та ресоціалізації є рівень рецидиву та стан правопорядку серед осіб, які відбувають покарання».

Необхідність даної видозміни доведена у цій роботі. Крім цього, тільки при такому підході на практиці буде відображена як кримінально-

виконавча, так і кримінологічна природа основних засобів виправлення та ресоціалізації засуджених.

2. Частину 1 ст. 102 КВК «Режим у колоніях та його основні вимоги» у кінці речення доповнити словосполученням «а також спрямований на запобігання вчиненню нових злочинів засудженими».

Зазначена видозміна дозволить привести у відповідність зміст ст. 102 та ст. 1 КВК, а також ст. 50 КК України, що закріпили одне із завдань кримінально-виконавчої діяльності, а саме – по запобіганню вчиненню нових злочинів засудженими.

Список використаних джерел (посилань):

1.Великий тлумачний словник української мови / Упоряд. Т.В. Ковальова. – Х.: Фоліо, 2005. – 767 с.

2.Дука О.А., Копотун І.М. Організація нагляду за засудженими у кримінально-виконавчих установах: посібник / За заг. ред.. д.ю.н., проф. О.М. Джужі. – К.: Державна пенітенціарна служба України, 2012. – 222 с.

3.Про діяльність підрозділів охорони, нагляду і безпеки кримінально-виконавчих установ у 2011 році: Інформаційний бюлетень. – К.: Державна пенітенціарна служба України, 2011. – Кн. 1 – 68 с.

4.Стручков Н.А. Курс исправительно-трудового права: Проблемы Особенной части [Текст] / Н.А. Стручков. – М.: Юрид. лит., 1985. – 320 с.

5.Засоби виправлення і ресоціалізації засуджених до позбавлення волі: Монографія / За заг. ред. д.ю.н., проф. А.Х. Степанюка. – Х.: Кроссроуд. 2011. – 323 с.

6.Противодействие преступности: Учебное пособие / Литвинов А.Н., Давыденко Л.М., Давыденко Л.М. и др. – К.: «Хай – Тек Пресс», 2011. – 200 с.

ПРО ДЕЯКІ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ПІДХОДИ ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ ФІЗИЧНОГО ВПЛИВУ, СПЕЦІАЛЬНИХ ЗАСОБІВ І ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ ДО ЗАСУДЖЕНИХ ПОЗБАВЛЕНИХ ВОЛІ

Охман Ольга Василівна, здобувач кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права НАВС
Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор директор ННІПП НАВС *Колб О.Г.*

Як встановлено у ході даного дослідження, досить актуальними у контексті з'ясування змісту детермінант запобігання злочинам, що вчиняються персоналом виправних колоній, є окремі положення Особливих принципів застосування сили та вогнепальної зброї посадовими особами по підтриманню правопорядку, у яких визначено, що робота посадових осіб по підтриманню правопорядку має велику соціальну вагу, і саме тому слід підтримувати на належному рівні і, при необхідності покращувати умови праці цих посадових осіб, враховуючи, що загроза життю та безпеці посадових осіб по підтриманню правопорядку має розглядатися як загроза стабільності суспільства у цілому, а також те, що посадові особи по підтриманню правопорядку відіграють виключну роль у захисті прав людини на життя, свободу і безпеку, як це гарантується у Загальній декларації прав людини та підтверджується в Міжнародному пакті про громадські і політичні права [1, с. 113-125].

Аналогічний підхід можна знайти в Декларації прав і обов'язків окремих осіб, груп і органів суспільства заохочувати та захищати загальноприйняті права людини і основні свободи, у ст. 2 якої зазначено, що будь-яка держава несе основну відповідальність та обов'язок захищати, заохочувати та здійснювати всі права людини і основні свободи, зокрема шляхом таких заходів, які можуть необхідними для створення всіх необхідних умов у соціальній, економічній та політичній, а також в інших сферах діяльності та інших гарантій, необхідних для забезпечення того, що всі особи під її юрисдикцією індивідуально та спільно з іншими могли користуватися цими правами і свободами на практиці [2].

У фабулі Віденської декларації про злочинність та правосуддя: відповіді на виклики у XXI столітті, яка була прийнята 4 грудня 2000 року ООН по рекомендації Екологічної та Соціальної Ради, акцентована увага усіх держав на тому, що належні програми запобігання злочинам та реабілітації мають вирішальне значення для ефективної стратегії боротьби зі злочинністю, а також, що такі програми мають враховувати соціально-економічні фактори, які можуть обумовлювати більшу схильність особи до злочину з точки зору, вчинених таких діянь та вірогідність вчинення нею зазначених діянь.

У такому ж контексті, з огляду змісту предмета даного дослідження, сформовані й інші міжнародно-правові акти з питань боротьби зі злочинністю, включаючи запобігання цим суспільно-небезпечним явищам, що було взято за методологічне підгрунтя як для аналізу існуючих проблем у вітчизняній правозастосувальній практиці, так і для вироблення науково обгрунтованих заходів, спрямованих на підвищення ефективності діяльності, що пов'язана із запобіганням злочинам і правопорушенням, які вчиняються щодо персоналу виправних колоній. До таких, зокрема, можна віднести Принципи ефективного розслідування і документації катувань та іншого жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження або покарання, що рекомендовані Резолюцією Генеральної Асамблеї 55/89 від 4 грудня 2000 року [3].

Список використаних джерел (посилань):

1.Кримінологічні та оперативно-розшукові засади запобігання злочинам і правопорушенням, що вчиняються персоналом виправних колоній: [монографія] // Коваленко В.В., Джужа О.М., Колб О.І та ін.4 за заг. ред. докт. юрид. наук., проф..в.В. Коваленка.– К.: Атіка – Н., 2011. – 368 с.

2.Права людини і професійні стандарти для працівників пенітенціарної системи в документах міжнародних організацій. – К.: сфера, 2002. – С. 13-17.

3.Степанюк А.Х., Яковець І.С. Втілення міжнародних стандартів у практичну діяльність кримінально-виконавчої системи України: Монографія. – Х.: Вид-во «Круссроуд», 2007. – 184 с.

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ БЕЗПОСЕРЕДНЬОГО ОБ'ЄКТУ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ

Посполітак Андрій Ігорович, здобувач кафедри економічної безпеки НАВС

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри економічної безпеки НАВС *Матвійчук В.В.*

За загальновизнаним правилом, безпосередній об'єкт злочину – це суспільні відносини, порушення яких становить соціальну сутність злочину, ті відносини, котрі переважно законодавець поставив під охорону, приймаючи кримінальний закон. Основний безпосередній об'єкт визначає суспільну небезпечність певного злочину, місце кримінально-правової норми в системі Особливої частини КК.

Так, Кириченко В.Ф. зазначав, що безпосереднім об'єктом конкретних службових злочинів будуть окремі види діяльності державного апарату, які завжди можуть бути встановлені при аналізі кожного з них, тобто безпосередній об'єкт не збігається з родовим об'єктом, але дати йому визначення неможливо. Бантишев О.Ф., розглядаючи питання безпосереднього об'єкта службових злочинів, визначав його як нормальну роботу підприємств, установ, організацій. Свєтлов О.Я. вказував, що поняття безпосереднього об'єкту службових злочинів повинно ґрунтуватися на тих конкретних суспільних відносинах, які (в рамках родового об'єкту) безпосередньо порушуються цими злочинами.

Основним безпосереднім об'єктом корупційних злочинів є правильна діяльність державного апарату, апарату органів місцевого самоврядування,

об'єднань громадян, окремої організації, установи, підприємства (незалежно від форми власності), зміст якої визначається законодавством України, а також авторитет органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ та організацій і охоронювані законом права й інтереси окремих громадян, юридичних осіб, інтереси суспільства та держави.

Мельник М.І. вважає, що при визначенні безпосереднього об’єкта корупційних злочинів, виходячи з розподілу управлінської праці взаємопов’язаних і взаємодіючих ланок апарату управління, кожна з яких має відносну самостійність і виконує чітко визначені функції, за основу слід брати функціональну ознаку. Тому він визначає основним безпосереднім об’єктом корупційних злочинів правильну (нормальну) діяльність державних органів, органів місцевого самоврядування, об’єднань громадян, окремих організацій, установ, підприємств (незалежно від форм власності), зміст якої визначається законодавством України. На думку, іншого дослідника, основним безпосереднім об’єктом аналізованих злочинів виступають суспільні відносини, що виникають у зв’язку з реалізацією службовою особою функцій представника влади чи місцевого самоврядування або організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій, які делегуються (покладаються) відповідним апаратом управління. Вказані формулювання знаходять практичне підтвердження – так, 22.08.2011р. до 5 років позбавлення волі засуджено за ч. 2 ст. 368 КК України старшого слідчого СВ Малиновського РВ Одеського МУ Г., яка вимагала та отримала 12 тис. доларів США хабара від гр. С. за перекваліфікацію статті в кримінальній справі та подальше звільнення його від кримінальної відповідальності.

Тому, на нашу думку, основним безпосереднім об'єктом корупційних злочинів ОВС є правильна та нормальна, у межах та відповідно до законодавчо-нормативних та локальних актів, діяльність органів внутрішніх справ, зміст якої визначається чинним законодавством України.

Розглядаючи питання безпосереднього об’єкта, варто зазначити, що ряд злочинів, в тому ж числі і досліджувані, мають не один безпосередній об’єкт, а декілька. Так, у теорії кримінального права широко відома класифікація безпосередніх об’єктів злочинів «за горизонталлю». Сутність цієї класифікації становить те, що на рівні безпосереднього об’єкта відокремлюються обов’язків (основний) та додатковий об’єкти. Необхідність в такій класифікації виникає тоді, коли один і той же злочин одночасно завдає шкоди декільком суспільним відносинам. Тацій В.Я. визначав, що основним безпосереднім об’єктом є ті суспільні відносини, які насамперед і головним чином прагнув поставити під охорону законодавець, приймаючи закон про кримінальну відповідальність.

Крім основного безпосереднього об’єкта виділяється додатковий. Додатковим безпосереднім об’єктом є тільки ті суспільні відносини, яким поряд із основним об’єктом завдається або виникає загроза заподіяння шкоди. В свою чергу додатковий безпосередній об’єкт може бути двох видів: обов’язковий і факультативний. При цьому, обов’язковий додатковий безпосередній об’єкт – це об’єкт якому, як і основному, завжди заподіюється шкода внаслідок вчинення злочину. Разом з тим, у науці кримінального права є положення, що обов’язковий додатковий безпосередній об’єкт злочину – це суспільні відносини, посягання на які не є суттю злочину, але вони порушуються або ставляться під загрозу порушення поряд з основним безпосереднім об’єктом. Додатковий факультативний безпосередній об’єкт – це такий об’єкт, який при скоєнні певного злочину може існувати поряд з основним, а може бути відсутнім. Тобто, це суспільні відносини, що їх злочин в деяких випадках порушує, а в інших не порушує. Грудзур О. М. вважає, що обов’язковим додатковим безпосереднім об’єктом виступають суспільні відносини у сфері законної

діяльності органів дізнання, досудового слідства та прокуратури, адже аналізовані злочини ОВС посягають на порядок виявлення злочинів та викриття осіб, які їх вчинили.

Отже, обов'язковим додатковим безпосереднім об'єктом корупційних злочинів в ОВС є здоров'я, честь і гідність особи, засади державного чи громадського управління, система господарювання, громадська безпека. Тому перевищення влади або службових повноважень, поєднане, наприклад, з умисним заподіянням тілесних ушкоджень (крім тяжких), повністю охоплюється ч. 2 ст. 365 КК України.

ЩОДО ДЕЯКИХ ЗАХОДІВ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННІЙ СУБКУЛЬТУРІ У ВИПРАВНИХ КОЛОНІЯХ: КРИМІНОЛОГІЧНИЙ ТА КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧИЙ АСПЕКТИ

Пришко Ігор Анатолійович, здобувач кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права НАВС
Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор, ректор НАВС *Коваленко В.В.*

Як показує вивчення різноманітних правових актів і наукових джерел, найбільш проблемним і неврегульованим питанням у сфері боротьби зі злочинністю в установах виконання покарань (УВП), у тому числі щодо протидії злочинній субкультурі, є питання, що пов'язані зі змістом та реалізацією кримінологічної політики України. Зокрема, досі в Україні монографічних досліджень з означеної проблематики є досить мала. Окремі аспекти щодо цього виду політики у галузі протидії злочинності викладені у працях А.П. Закалюка [1, с. 12-21], О.М. Джужи [2, с. 107-114] ін., та у Концепції розвитку кримінологічної науки в Україні на початку XXI ст. [3].

У правових актах зміст та вираження кримінологічної політики знаходить своє відображення, як правило, в Указах Президента України та постановах Кабінету Міністрів України, так як досі не затверджений Верховною Радою України проект Закону України "Про профілактику злочинів" [4] та відсутні спеціальні закони з цих питань.

Разом з тим, і у КК (ст. 50), і у КПК (ст.ст. 2, 110, 132, ін), і у КВК (ст. 1) законодавець чітко визначив одне із ключових завдань цього виду політики - запобігання вчиненню нових злочинів засудженими. Проте, яким чином, формами і методами його реалізувати чинне кримінально-виконавче законодавство відповіді не дає: ні у КВК, ні в інших нормативно-правових актах, що складають зміст терміну "законодавство" [5], немає відповідних правових норм з означеної діяльності. У даний час зміст та форми кримінологічної політики у сфері виконання кримінальних покарань в Україні реалізується через підзаконні нормативно-правові акти, у тому числі Державної пенітенціарної служби України (ДПтСУ), що у певній мірі суперечить ст. ст. 19 та 63 Конституції України, відповідно до вимог яких правообмеження для засуджених можна встановлювати лише на підставі закону та рішення суду. Основним відомчим актом Державної кримінально-виконавчої служби України ДКВСУ у цій галузі діяльності є Правила внутрішнього розпорядку установ виконання покарань (ПВР УВП), у п. 57 яких зазначено положення про те, що з метою підтримання належного правопорядку в установах виконання покарань, попередження злочинів та правопорушень серед засуджених здійснюється комплекс спеціальних профілактичних заходів щодо виявлення, постановки на облік та організацію нагляду за особами, схильними до правопорушень [6]. Більш детально ці аспекти зазначені в Інструкції ДДУПВП з питань охорони і нагляду за засудженими та в інших відомчих нормативно-правових актах, які носять конфіденційний характер і не можуть бути доведені до відома

засуджених, вводячи у той самий час ряд суттєвих обмежень прав і законних інтересів для осіб, які ставляться на профілактичний облік в УВП. Такий підхід, як вірно зробили висновки вчені, не відповідає вимогам ст. 57 Конституції України, у якій визначений обов'язок держави доводити до відома населення в установленому порядку ті нормативно-правові акти, що встановлюють права і обов'язки для громадян [7, с. 44-46]. Крім цього, вказана практика не в повній мірі відповідає вимогам принципу законності, що є пріоритетним у діяльності органів і УВП (ст. 5 КВК).

Таким чином, слід визнати, що у такій ситуації, реалізуючи політику у галузі виконання кримінальних покарань, суб'єкти їх виконання та відбування стають своєрідними "заручниками" мікологічної політики, а саме: з одного боку, у чинному законодавстві України (у виді мети і завдань діяльності мінально-виконавчої діяльності) знайшли своє відображення окремі елементи і принципи останньої, а з іншого боку, належних механізмів для досягнення її цілей правовими засобами і методами законодавцями не створено. Як результат, щорічно в ДКВСУ реєструється до 400 злочини у місцях позбавлення волі [8, с. 166], а питома вага осіб, які були звільнені з УВП і до зняття або погашення судимості вчинили нові злочини, у структурі рецидивістів сягає 22 % [9, с. 36]. Зазначена статистика дозволяє дати відповідь і на наступне питання, а саме: як співвідноситься кримінально-виконавча і кримінологічна політики у галузі протидії злочинності в УВП. Для цього, як зробив висновок П.Л. Фріс, слід визнати, що обидва зазначені види політики є похідними від кримінально-правової політики, а тому їх зміст детермінується змістом і принципами формування останньої, тобто вони виступають одиничними явищами відносно загального [10, с. 17-18]. Проте, маючи свою відносну автономність (незалежність) від інших видів політики у сфері протидії злочинності, кримінологічна політика, у свою чергу, виступає загальним явищем у співвідношенні з кримінально-виконавчою політикою, що варто враховувати при визначенні змісту протидії кримінальній субкультури в УВП.

Список використаних джерел (посилань):

1Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: [у 3 кн.1 / Закалюк А. П. - К.: Вид. дім "Ін Юре", 2007. - Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. - 424 с.

2.Кримінологія : підручник [для студ. вищ. навч. закладів] / О. М. Джужа, Я. Ю. Кондратьєв, О. Г. Кулик, П. П. Михайленко та ін. ; за заг. ред. О. М. Джужи. - К. : Юрінком Інтер, 2002. -416 с.

3.Комплексна програма профілактики правопорушень на 2007 - 2009 роки: Затв. постановою Кабінету Міністрів України від 20 грудня 2006 р. // Офіційний вісник України. - 2006. - № 51. -С. 3418.

4.Проект Закона України «О профилактике преступлений» // Именем закона. – 1991. – 4 апр. – № 13. – С. 2-4.

5.Рішення Конституційного суду України № 12 – рп/98 від 09.07.1998 р. «У справі за конституційним зверненням Київської міської ради професійних спілок щодо офіційного тлумачення частини третьої статті 21 Кодексу законів про працю України (справа про офіційне тлумачення терміна «законодавство») // Офіц. Вісн. України. – 1998. – № 32. – Ст. 1209.

6.Наказ Державного департаменту України з питань виконання покарань від 25 грудня 2003 р. № 275 «Про затвердження Правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань» // Офіц. вісн. України. - 2003. № 52. - Ст. 2898.

7.Бандира В.А., Денисов С.Ф., Денисова Т.А. та ін. Кримінально-виконавче право: Навчальний посібник / За ред. Т. А. Денисової. - К. : Істина, 2008. - 400 с.

8.Колб О.Г. Організація індивідуального запобігання злочинам у кримінально-виконавчій установі: монографія. / Колб О.Г. – Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту. ім. Лесі Українки, 2007. – 513 с.

9.Стан здійснення судочинства загальної юрисдикції в 2006 р. (за даними судової статистики) // Вісн. Верховного Суду України. - 2007. - № 6 (82). - С. 30 - 44.

10.Фріс П.Л. Кримінально-правова політика України: автореф. дис. док-ра. юрид. наук : 12. 00. 08 / Фріс П. Л. - К., 2006. - 36 с.

РОЛЬ СПОСТЕРЕЖНИХ КОМІСІЙ ЯК ЕЛЕМЕНТУ КОНТРОЛЮ ГРОМАДСЬКОСТІ ЗА ДОТРИМАННЯМ ПРАВ ЗАСУДЖЕНИХ

Богацька Анна Володимирівна,
здобувач кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права НАВС
Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор, директор ННІПП НАВС *Колб О. Г.*

Участь громадськості у контролі за дотриманням законодавства щодо забезпечення прав засуджених в установах виконання покарань регламентовано нормами міжнародного та національного законодавства. Так, важливість громадського контролю передбачено у Мінімальних стандартних правилах поводження з ув'язненими, де зазначено, що Генеральний секретар має право на рівні із державою та урядовими організаціями просити також і в неурядових (громадських) організацій інформацію щодо моніторингу стану дотримання та виконання цих Правил [1]. Тобто, на міжнародному рівні громадські організації за своєю значимістю посідають рівнозначне місце, що і урядові організації, оскільки вони наділені широкими повноваженнями щодо контролю за дотриманням законодавства, а їхні рекомендації обов'язково заслуховуються державою та приймаються до відома.

Україна також робить кроки щодо забезпечення міжнародних норм в сфері впливу громадських організацій на дотримання прав засуджених, передбачених законодавством. Так, Кримінально-виконавчий кодекс законодавчо закріпив повноваження об'єднань громадян, релігійних та благодійних організацій, зазначивши в статті 25 їхні права щодо надання допомоги органам та установам виконання покарань у виправленні засуджених і проведенні соціально-виховної роботи [2]. А одним із способів забезпечення громадського контролю передбачив створення спостережних комісії, які контролюють дотримання прав засуджених під час виконання кримінальних покарань.

Положення про спостережні комісії визначає завдання, функції та повноваження спостережних комісій, що утворюються виконавчими комітетами міських (за винятком міст районного значення) рад, місцевими держадміністраціями. А основний зміст їх діяльності випливає із самої природи місцевого самоврядування, сформульований у ст. 2 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», як гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання в сільську громаду декількох сіл, селища, міста – самостійно або під відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції та Законів України [3, с.12]. Так, відповідно до Положення про спостережні комісії, їхніми основними завданнями є [4]: 1) організація та здійснення громадського контролю за дотриманням прав, основних свобод і законних інтересів засуджених осіб та осіб, звільнених від відбування покарання; сприяння органам і установам виконання покарань у виправленні і ресоціалізації засуджених осіб та створенні належних умов для їх тримання, залучення до цієї діяльності громадських організацій, органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій незалежно від форми власності та громадян; організація виховної роботи з особами, умовно-достроково звільненими від відбування покарання, та громадського контролю за їх поведінкою протягом невідбутої частини покарання; надання допомоги у соціальній адаптації особам, звільненим від відбування покарання.

Таким чином, діяльність спостережних комісій реалізує основні принципи (ознаки) правової держави в частині: 1) народного контролю за

діяльністю державної влади і державних органів у формах безпосередньої і представницької демократії, з метою недопущення зловживання владою і порушення принципу законності; 2) фактичного забезпечення юридично закріплених основних прав і свобод людини, громадянина; 3) правової захищеності усіх суб'єктів соціального забезпечення від свавільних рішень кого б то не було; 4) єдності прав і обов'язків держави і громадян; 5) взаємної відповідальності держави і особи; 6) народовладдя; 7) рівності і рівноправності всіх громадян перед законом і державною владою або державою; 8) поваги до суб'єктивних прав і свобод громадян, юридичних осіб, держави і суспільства; додержання законів; високий рівень правової, моральної і політичної культури; 9) моральності, мистецтва добра і справедливості та ін. [5, с.38-40].

Отже, діяльність спостережних комісій у місцях позбавлення волі є надзвичайно важливою як один із механізмів громадського моніторингу дотримання законодавства установами виконання покарань та забезпечення дотримання прав засуджених. Крім того, спостережні комісії можуть мінімізувати порушення законодавства персоналом установ виконання покарань щодо недотримань норм про працю і такого поводження з ув'язненими, що принижує їх честь та гідність.

Список використаних джерел:

1. Мінімальні стандартні правила поводження з в'язнями: прийняті 1-м Конгресом ООН з питань запобігання злочинності та поводження з правопорушниками в м. Женеві 30.08.1955р. // [інтернет ресурс]: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_212

2. Кримінально-виконавчий кодекс України від 11.07.2003 № 1129-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. - №3-4. – Ст. 21.

3. Положення про спостережні комісії: наук.-практ. коментар / [Калашник Н. Г., Колб О. Г., Наливайко В. С. та ін.] ; за заг. ред. Н. Г.Калашник, О. Г. Колба. – Луцьк : РВВ «Вежа», 2005. – 220 с.

4. Положення про спостережні комісії: затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 01.04.2004 р. № 429 // Офіційний вісник України. – 2004. - №13. – Ст. 102.

5. Правознавство : підручник / за відп. ред. О. В. Дзери. - 10-те вид., перероб. і допов. – К. : Юрінком Інтер, 2007. – 848 с.

ЗҐВАЛТУВАННЯ ОСОБИ ЧОЛОВІЧОЇ СТАТІ

Симоненко Наталія Олександрівна, здобувач кафедри кримінального права і криміналістики ННІПП НАВС

Після прийняття Кримінального кодексу у 2001 році норми, присвячені відповідальності за статеві злочини, зазнали певних змін, а саме віднесення до кола потерпілих, нарівні з особами жіночої статі, осіб чоловічої статі.

Під час обговорення проекту КК України 2001 року ряд науковців, практиків відстоювали і досить переконливо обґрунтовували необхідність встановлення кримінальної відповідальності за згвалтування особи чоловічої статі за ст.152 КК України.

Б. Свиридов, відстоюючи свою позицію, відмічає факти сексуального насильства над чоловіками з боку жінок та слушно зазначає, що чоловіки в таких випадках залишаються не захищеними [21; с. 74]. До прийняття нового Кримінального кодексу 2001 року це було дійсно так. Як зазначає практика, коли траплялися такі випадки (згвалтування чоловіка жінкою, жінками), тоді злочин кваліфікувався як хуліганство або тілесні ушкодження різної тяжкості, хоча звичайно практика в таких випадках йшла вимушеним шляхом, за умови прогалини у кримінальному законі.

Але ж факти сексуальної агресії жінок по відношенню до чоловіків не можна заперечувати та ігнорувати, бо тоді, як істинно зазначив Б. Свиридов чоловіки незахищені, як же тоді бути з нормою Основного закону

«усі люди згідно з Конституцією України є вільні і рівні у своїй гідності та правах».

Тим більше, в періодичній літературі зафіксовані та описані випадки такого насильства. Жінки штучно збільшують форму статевого члену, а саме перев'язка вен біля кореня, фіксація до предмета подовженої форми, нав'язування статевого збудження або використання хімічних засобів, які сприяють виникненню ерекції.

Деякі вчені зазначають, що жінка може вчинити насильницький статевий акт по відношенню до чоловіка лише у групі, що жінка одна віч-на-віч з чоловіком не може такого зробити. Так, Є. Пономаренко пише з цього приводу: „Про згвалтування чоловіка можна вести мову лише як про груповий злочин з наступних причин: для вчинення насильницького статевого акту щодо чоловіка у нього має настати ерекція, тобто одна з жінок повинна його збудити; у однієї жінки не вистачить сили для застосування фізичного насильства стосовно потерпілого, а безпорадний стан останнього виключає настання ерекції" [22; с.94].

Як же тоді бути з таким хворобливим станом жіночого організму як німфоманія, при якому жінка не поступається у фізичній силі чоловікові. Німфоманія (грец. nymphe - наречена + манія) - патологічний статевий потяг у жінок, що виявляється нестримним прагненням до статевого зближення з різними партнерами. Про це відхилення писав ще Л.Г. Оршанський у 1927 році. Німфоманію професор характеризував як «сказ матки» та відмічав, що особи у такому хворобливому стані нервовопсихічного порядку здійснюють низку вчинків та злочинів, на які б вони були не здатні у здоровому стані [27;с.77-78].

О. Лохвицький зазначає, що сексуальне насильство над чоловіками з боку жінок це дуже рідкісне явище, тому відсутність у кримінальному законі норми, яка б встановлювала відповідальність за зазначені дії не має принципового значення, але з цим не можна погодитися, тому що поодинокість випадків, не дає підстави взагалі про них не згадувати у тексті кримінального закону. Нехай краще ця норма не використовується взагалі, а ніж у поодиноких випадках сексуальних нападів на чоловіків описуваного характеру – починає діяти, не ставлячи в тупик правозастосовчу практику.

Тим більше, для постраждалих від насильства ці випадки є дуже шкідливими і не тільки в аспекті шкоди здоров'ю. Сексологи зазначають, що переживання чоловіків – в деяких випадках навіть складніше проходять, ніж у жінок. Наприклад: гетеросексуальні чоловіки вважають, що втратили свою мужність, і це впливає на подальшу самооцінку та розвиває негативне ставлення до статевих відносин [24; с. 85]. Подібні акти сексуального насильства щодо чоловіків порушують їх статеву свободу або недоторканість (в залежності від віку), а значить кваліфікувати такі згвалтування необхідно як злочини проти статевої свободи, а не як хуліганство або як тілесні ушкодження, які посягають зовсім на інший об'єкт.

Тому деякі автори, визначаючи ще одну причину, чому жінка не може бути суб'єктом згвалтування, на мою думку, помилково вважають жінку пасивним партнером, зазначаючи: „при нормальному гетеросексуальному статевому акті статевий член чоловіка вводиться у піхву жінки, чоловік відіграє активну роль, а жінка є пасивним статевим партнером" [25; с.79]. На підтримку цієї думки відмітимо слова відомого сексолога І.І. Маврова, який, як приклад, зазначає: „поза на спині при статевому акті можлива як для жінки, так і для чоловіка; така позиція допускає активну статеву роль партнера, який займає положення зверху" [26, с.2].

Отже, можна дійти висновку, що жінка може вчинити насильницький статевий акт стосовно чоловіка, і що це буде рівнозначною дією вчинення

насильницького статевого акту чоловіком стосовно жінки. Тобто жінка може бути суб'єктом зґвалтування за ст.152 ККУ.

Список використаних джерел:

1. Свиридов Б. Кримінальна відповідаль¬ність за злочини проти статевої недоторканості особи / Б. Свиридов // Право України. – 1999. – № 5. – С. 74 – 75.
2. Пономаренко Є. Кримінально-правова оцінка злочину зґвалтування : деякі аспекти / Є. Пономаренко // Право України. – 2005. – № 5. – С. 92 – 94.
3. Жижиленко А.А., Оршанский Л.Г. Половые преступления / А.А. Жижиленко, Л.Г. – Ленинград-Москва : Издательство „Рабочий суд", 1927. – 112 с.
4. Криминальная сексология / [под общей ред. проф. И.А. Бабюка.] – Донецк – Киев : ПРО¬ФИ – Донетчина, 2003. – 224 с.
5. Деревянко И.М. Гомосексуализм / Дере¬вянко И.М. – М. : Знание, 1991. – 64с. – (Новое в жизни, науке, технике. Сер."Медицина"; № 9).
6. Мавров И.И. Половые болезни : Энцикл. справ / Мавров И.И. – М. : «АСТ-Пресс», 1994. – 480с.

ДО ПИТАННЯ ТЕОРІЇ СПІВУЧАСТІ

Харко Дмитро Михайлович, аспірант Волинського національного університету імені Лесі Українки

Одним із важливих завдань правової держави є удосконалення протидії злочинності. Особливу увагу слід звернути на забезпечення ефективної протидії злочинам, яким властивий підвищений ступінь суспільної небезпечності. До таких відносяться злочини, що вчинюються у співучасті. Підвищена суспільна небезпечність цих злочинів викликана, у першу чергу, складністю їх розслідування, а також можливістю застосування співучасниками більш ефективних способів підготовки, вчинення, приховування суспільно небезпечних діянь. Як правило, співучасть супроводжується заподіянням тяжкої чи особливо тяжкої шкоди охоронюваному кримінальним законом порядку суспільних відносинам або ж створює можливість заподіяння такої шкоди. Злочинці при цьому діють більш зухвало й рішуче, у них з'являється ілюзія безкарності, ілюзія уникнення відповідальності.

Не дивлячись на значну кількість наукових досліджень, присвячених проблематиці інституту співучасті, ряд питань залишаються відкритими. Одним із них є розбіжності у розумінні науковцями правової природи співучасті, що, в свою чергу, викликає труднощі із визначенням ролі виконавця (співвиконавця) у вчиненні злочину у співучасті. Опосередковано питання ролі виконавця злочину викликає дискусію щодо визначення підстав відповідальності співучасників злочину, яка сьогодні має значний інтерес науковців як в Україні, так і за її межами.

В теорії вітчизняного кримінального права існують дві основних точки зору на сутність співучасті. Однією з них є так звана концепція акцесорної природи співучасті (від лат. «accessorium» – несамостійний). Деякі науковці також називають її «класичною теорією співучасті». Основною тезою зазначеної концепції є визнання того факту, що виконавець при вчиненні злочину у співучасті є головною, центральною фігурою. Діяльність інших співучасників в такому випадку є факультативною, такою, що не має самостійного значення.

Альтернативною концепції акцесорної природи співучасті є концепція, за якою співучасть слід розглядати як самостійну форму злочинної діяльності. Як приклад, можна привести позицію В.А. Григор'єва. На його думку, «хоча злочинний намір всіх співучасників втілюється виконавцем, всі вони повинні нести самостійну відповідальність, тому що діяльність кожного співучасника має самостійне значення» [1, с. 48]. Така думка цілком узгоджується з позицією А.Ф. Зелінського, який вважав: «…кожен співучасник відповідає за вчинені ним діяння, що містять склад злочину. Їх

відповідальність не похідна, а самостійна. В цьому сенсі співучасть не є акцесорною» [2, с. 31]. З даною позицією варто погодитись. Свою актуальність вона не втратила і з прийняттям Кримінального кодексу України 2001 р., оскільки підставою кримінальної відповідальності, відповідно до ст. 2 КК України є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину, передбачений діючим Кодексом. В такому випадку дотримується принцип індивідуалізації покарання.

Дійсно, якщо кожен із співучасників є суб'єктом злочину, очевидно, що ознаки співучасті слід шукати в діях кожного із співучасників, а не в прив'язці дій організатора, пособника і підбурювача до дій виконавця. Вказане положення цілком вдало сформулював у своїй праці Г.В. Новицький, який зазначив: «Оскільки суб'єктом злочину визнаються як виконавці, так і всі інші співучасники (організатор, підбурювач та пособник), можна з упевненістю стверджувати, що ознаки співучасті необхідно встановлювати насамперед у діях кожного зі співучасників» [3, с. 19].

Обгрунтованість цього положення підтверджує й існування такого кримінально-правового інституту як ексцес виконавця. У відповідності до положень акцесорної теорії походження співучасті, де відповідальність співучасників визнається найчастіше похідною, «залежною» від відповідальності виконавця, така відповідальність, логічно, мала б поширюватись на співучасників за діяння, не охоплені попередніми намірами. При цьому ч. 5 ст. 29 КК України чітко визначає, що співучасники не підлягають кримінальній відповідальності за діяння, вчинене виконавцем, якщо воно не охоплювалось їхнім умислом. В суперечність із нормами діючого кримінального законодавства України вступають положення акцесорної теорії співучасті і у випадку добровільної відмови виконавця від вчинення злочину. За загальними положеннями акцесорної теорії, відповідальність співучасників настає за тією нормою кримінального закону, за якою відповідає виконавець злочину. Логічно було б припустити, що у випадку звільнення виконавця (співвиконавця) злочину від кримінальної відповідальності в зв'язку із добровільною відмовою від відповідальності мали б звільнятись і співучасники. Але кримінальне законодавство (ч.1 ст. 31 КК України) визначає, що інші співучасники нестимуть відповідальність за готування або замах на злочин, який охоплювався попередньою змовою. З цієї норми можна визначити ще одну суперечність положень акцесорної теорії, викладених О.К. Гамкрелідзе, а саме, що суспільна небезпечність діянь співучасника напряму залежать від характеру діянь виконавця [4, с. 17-18]. З таким твердженням важко погодитися, оскільки кримінальний закон не вважає діяння виконавця суспільно-небезпечними у випадку його добровільної відмови, але вважає такими діяння інших співучасників.

Слід зазначити, що деякі науковці намагаються об'єднати основні концепції природи співучасті, або, принаймні, відмовитись від їх протиставлення. Так В.У. Гузун зазначав: «В юридичній літературі існує дві точки зору на співучасть. Одні вважають співучасть індивідуальною злочинною діяльністю, інші – спільною сумісною діяльністю. Причому обидві точки зору одна одній в літературі протиставлені. Обидва ці погляди мають право на існування. Їх не потрібно протиставляти» [5, с. 8]. На наш погляд, така позиція є цілком слушною. Категорично відокремлювати діяння виконавця злочину від діянь інших співучасників є недоцільним, оскільки втрачається зв'язок, який опосередковано і визначає участь декількох осіб у вчиненні злочину як співучасть.

Підсумовуючи наведене вище, можна зазначити наступне. В сучасній науці кримінального права є пріоритетними дві концепції правової природи співучасті, а саме, акцесорна та співучасть як самостійна форма злочинної діяльності. Встановлено, що визначення ролі виконавця злочину є

критерієм, який розмежовує ці концепції. Положення, що базуються на визначенні співучасті як самостійної форми злочинної діяльності є більш логічним і обгрунтованим. При цьому категорично відокремлювати діяння виконавця злочину від діянь інших співучасників не можна, оскільки втрачається зв'язок, який опосередковано і визначає участь декількох осіб у вчиненні злочину як співучасть.

Список використаних джерел

1.Григорьев В.А. Соучастие в преступлении по уголовному праву Российской Федерации / В.А. Григорьев. – Уфа . 1995. – 76 с.

2.Зелинский А.Ф. Соучастие в преступлении / А.Ф. Зелинский. – Волгоград. 1971. . – 43 с.

3.Новицький Г.В. Поняття і форми співучасті у злочині за кримінальним правом України: [Наук.-практ. посіб.] / Г.В. Новицький – К.: Вища школа, 2001. – 95 с.

4.Гамкрелидзе О.К. Соисполнительство и посредственное исполнительство преступления по советскому уголовному праву. Тбилиси, 1973. – 124 с.

5.Гузун В.У. Формы соучастия в преступлении: Автореф. дис. канд. юрид. наук. 12.00.08. / В.У. Гузун. –М., 1975. – 22 с.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ЗДОРОВЯ НАСЕЛЕННЯ (В ЧАСТИНІ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ПОРЯДКУ ВИГОТОВЛЕННЯ ДОКЛІНІЧНОГО ВИВЧЕННЯ, КЛІНІЧНИХ ВИПРОБУВАНЬ І ДЕРЖАВНОЇ РЕЄСТРАЦІЇ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ)

Бабанли Каріна Миколаївна, адвокат

Беззаперечним є той факт, що держава зобов’язана належним чином упорядкувати суспільні відносини у сфері виготовлення, доклінічного вивчення, клінічних випробувань і державної реєстрації лікарських засобів, оскільки така сфера значною мірою впливає на здоров’я населення.

Порушення порядку у зазначеній сфері повинні викликати відповідну реакцію з боку держави, а найбільш істотні порушення, які наділені значним ступенем суспільної небезпечності, які заподіюють або можуть заподіяти шкоду здоров’ю населення, очевидно, мають бути віднесені до діянь, відповідальність за які встановлена у Кримінальному кодексі України.

Останнім часом законодавець значною мірою активізував процес криміналізації діянь, які полягають у фальсифікації лікарських засобів, а також у порушенні порядку доклінічного вивчення, клінічних випробувань і державної реєстрації лікарських засобів, що виявилось у доповненні КК України статтею 321-1 «Фальсифікація лікарських засобів або обіг фальсифікованих лікарських засобів» та статтею 321-2 «Порушення встановленого порядку доклінічного вивчення, клінічних випробувань і державної реєстрації лікарських засобів». Такі зміни потребують не лише сприйняття, але й глибокого наукового аналізу, оскільки криміналізація окремих діянь повинна узгоджуватись із загальними принципами побудови Загальної та Особливої частини Кримінального кодексу України як цілісного нормативно-правового акту, покликаного вирішувати надважливе завдання щодо правового забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довкілля, конституційного устрою України від злочинних посягань, забезпечення миру і безпеки людства, а також запобігання злочинам.

Варто відзначити, що криміналізація є об’єктом посиленої увагу сучасних науковців, які наполягають на тому, що такий процес не може відбуватись безсистемно та необгрунтовано. Як зазначає О.М. Костенко, кримінально-правовий позитивізм в законодавчій діяльності є ідеологічною основою для зловживань законодавцем криміналізацією та декриміналізацією, оскільки його воля і свідомість, не узгоджені з законами

соціальної природи, знаходяться у стані сваволі та ілюзій. І навпаки: кримінально-правовий натуралізм є ідеологічною основою для здійснення законодавцем криміналізації та декриміналізації, які відображає закони соціальної природи (закони природнього права) [1, 345].

Ми повністю підтримуємо те, що встановлення відповідальності за діяння, які, за своєю природою злочинними не є, не сприяє розвитку суспільства, зупиняє економічний, соціальний поступальний рух, більше того, може призвести до безпідставного покарання особи із використанням засобів кримінальною юстиції.

Поряд із криміналізацією діянь, особливої уваги заслуговують покарання, які встановлюються у санкціях криміналізованих діянь. У цьому контексті постає питання доцільності визначення покарання у виді позбавлення волі на строк від трьох до п'яти років з конфіскацією фальсифікованих лікарських засобів, сировини та обладнання для їх виготовлення за вчинення злочину, передбаченого частини першої ст. 321-1 КК України, а саме за виготовлення, придбання, перевезення, пересилання, зберігання з метою збуту або збут завідомо фальсифікованих лікарських засобів. Звертаємо увагу на те, що зазначена санкція містить безальтернативне покарання у виді позбавлення волі. Такий злочин є злочином із формальним складом, для настання відповідальності за вчинення якого злочинні наслідки обов'язковими не є.

Вважаємо, що побудова санкції ст. 321-1 КК України не відповідає суспільній небезпечності такого посягання. Для прикладу, за умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження встановлено покарання у виді виправних робіт на строк до двох років або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавлення волі на строк до трьох років. Таким чином, за злочин проти здоров'я особи, внаслідок якого спричиняється тривалий розлад здоров'я або значна стійка втрата працездатності менш як на одну третину передбачено три альтернативних різновиди покарання, найбільш суворе із яких (позбавлення волі на строк до трьох років) є найменш суворим покаранням за вчинення злочину, відповідальність за який встановлена у ст. 321-1 КК України.

На аналогічну проблему звертає увагу і Д. С. Азаров, який вказує, що КК України містить значну кількість норм про відповідальність за посягання, ознаки складів яких не повною мірою відповідають зазначеній характеристиці злочинів певного ступеня тяжкості. Як приклад, вчений наводить контрабанду, яка віднесена законодавцем до тяжких злочинів, хоча він не посягає на особливо важливі суспільні відносини та має формальний склад. Це посягання визнано законодавцем тяжчим, ніж згвалтування (ч. 1 ст. 152 КК), що належить до злочинів середньої тяжкості. Хуліганство (ч. 1 ст. 296 КК), яке часто супроводжується насильством та вчиняється з низь¬ких мотивів, визнано злочином невеликої тяжкості [2, 10].

У зв'язку з вищевикладеним, можна дійти висновку про те, що встановлення відповідальності за посягання у сфері виготовлення, доклінічного вивчення, клінічних випробувань і державної реєстрації лікарських засобів потребує досліджень як з позицій теорії криміналізації, так і з позицій забезпечення системності санкцій у Законі про кримінальну відповідальність.

Список використаних джерел:

1.Костенко О. М. Почему кража является преступлением? О мировоззренческих основах уголовного правоведения / О. М. Костенко // Кримінальний кодекс України 2001 р.: пробле-ми застосування і перспективи удосконалення: тези доповідей та повідомлень учасників Міжна-родного симпозіуму, 21–22 вересня 2012 року. – Львів: Львівський державний університет внутріш-ніх справ, 2012 – С. 344-347.

2.Азаров Д.С. Класифікація злочинів за ступенем тяжкості в контексті криміналізації суспільно небезпечних діянь / Д.С. Азаров // Кримінальний кодекс України 2001 р.: пробле-ми застосування і перспективи удосконалення: тези доповідей та

повідомлень учасників Міжна-родного симпозіуму, 21–22 вересня 2012 року. – Львів: Львівський державний університет внутріш-ніх справ, 2012 – С. 9-13.

СУД ПРИСЯЖНИХ: РЕАЛІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПРОВАДЖЕННЯ

Рослий Микола Леонідович, студент ННІПП НАВС

У світовій юридичній практиці співіснують дві основних моделі суду присяжних — європейська і англо-американська.

Європейська модель передбачає участь так званих шеффенів, народних засідателів (в основному у Франції та Німеччині), котрі досліджують всі матеріали справи і спільно з суддями вирішують питання права і факту. Англо-американська модель передбачає, що суд присяжних самостійно у відсутність судді виносить вердикт про винуватість або невинуватість підсудного, котрий обов'язковий для судді, і вирішує тільки питання факту.

Європейські експерти запропонували для України впровадження такого інституту як суд присяжних, який, як вони вважають, буде ефективним як у ряді європейських країн.

Суд присяжних- інститут судової системи, що складається з колегії присяжних засідателів, відібраних за методикою випадкової вибірки тільки для даної справи і вирішують питання факту, і одного професійного судді, вирішального питання права.

У статті 124 Конституції України сказано, що народ безпосередньо бере участь у здійсненні правосуддя через народних засідателів і присяжних. Закон України «Про судоустрій та статус суддів» передбачає положення, що **с**удову владу реалізовують професійні судді та, у визначених законом випадках, народні засідателі і присяжні шляхом здійснення правосуддя в рамках відповідних судових процедур. Народ бере участь у здійсненні правосуддя через народних засідателів і присяжних.»

Кримінально-процесуальний кодекс України (затверджений 2012 передбачає право осіб, які скоїли або підозрюваних в скоєнні злочину, за який передбачається довічне позбавлення волі вимагати розгляду його кримінальної справи у складі двох професійних суддів і трьох присяжних суду.

Ураховуючи різні правові позиції щодо впровадження суду присяжних в Україні, ми не поділяємо думку його прихильників, оскільки законодавець, запроваджуючи цей інститут, виходив з того, що такий суд — це загальнодемократичне надбання людства і нині є найкращою формою вчинення правосуддя. Та, повертаючись до минулого, то ми бачимо: цей інститут запроваджено тоді, коли в державах існувала монархічна форма правління, і конституція мала декларативний характер, а вся влада була сконцентрована в руках однієї особи. Суд присяжних та притаманні йому процедури покликані були зменшити тиск карального апарату влади /держави/ на здійснення правосуддя.

Конституція України передбачила таку форму судочинства, як суд присяжних, але, водночас, законодавець не зобов'язав створити цей інститут саме в цей період і не вказав точну дату його створення в майбутньому. На наш погляд, вводячи ці статті до Конституції України, законодавець передбачав створення суду присяжних у час, коли економічно-політичні відносини в державі стабілізуються, тобто, коли держава забезпечить першочергові права громадян на працю та на відповідну її оплату. На нинішньому етапі розвитку економіки нашої держави це право сповна не реалізується. Населення багатьох регіонів країни змушене в пошуках роботи виїжджати за межі держави. Статистика стверджує, що це

переважно люди виробничих професій, які в силу свого соціального статусу підлягають найменшому впливові з боку чиновників. Це означає, що до складу присяжних будуть запрошуватись люди, які працюють в органах державної влади, а це дасть змогу державі впливати на їхню думку.

Не варто сподіватися на швидкий розгляд подібних справ. Із-за неповного складу колегії суду, справа відкладатиметься. Причини можуть бути різні: хтось захворів, хтось не зміг відлучитися з робочого місця, повістка, що не вчасно прийшла, і так далі.

Немало важливий і психологічний аспект. Мало хто погодиться і знаходитиме всілякі відмовки від участі в кримінальному процесі у зв'язку з боязню бути звільненим з місця роботи хоча при законній і обгрунтованій відсутності на робочому місці, тягарю відповідальності та можливого тиску зі сторони учасників процесу. Книги по психології говорять про те, що суддя більше стурбований звільнити від кримінальної відповідальності злочинця, а присяжні засудити невинну людину. Також удар по об'єктивності судочинства можуть нанести різні обставини, такі як: участь в колегії осіб, що раніше постраждали від злочину, різні забобони і негативні стереотипи присяжних.

Проблемні аспекти запровадження суду присяжних у кримінальному законодавстві України:

Суд присяжних з 3 людей не є класичним «судом присяжних», рішення щодо факту самого злочину та наявності вини підсудного приймає не професійний суд, а лава присяжних, тобто обрані у той чи інший спосіб громадяни України у кількості шести або дванадцяти осіб. За таких умов рішення щодо його вини та скоєного злочину ухвалюють саме громадяни. Професійний же суд у випадку, якщо ухвалене рішення щодо наявності такої вини, здійснює кваліфікацію злочину і застосовує міру покарання.

Майже відсутні гарантії захисту присяжних від незаконного впливу на них. Хоча й в законі прописана заборона будь-якій з сторін навіть намагатись впливати на присяжних, але ці заборони незаконного впливу фактично в Україні не діють, особливо не діє захист від корупційного впливу.

Більша схильність серед Присяжних виносити рішення на підставі емоцій, а не закону. Про таку схильність говорять і в Російській Федерації, й в США, й в Царській Російській Імперії говорили.

Низькій рівень бажання громадян України приймати участь у справах владних органів, місцевого самоврядування. Тобто є загроза, що присяжних будуть вибирати дуже довго, оскільки жодної винагороди чи якоїсь вигоди від виконання функцій Присяжних не буде, а проблеми — можливо (бо можуть мститись обвинувачений чи його родичі тощо).

Для того, щоб інститут суду присяжних був ефективний необхідно законодавчо закріпити відбір присяжних, який би виключив наявності в колегії осіб схильних до обставин наведених вище та переглянути матеріальну складову судової системи України.

ПРО ЗМІСТ ДЕЯКИХ ПРИНЦИПІВ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Вензовська Вікторія Ігорівна,
Студентка 1-го курсу магістратури Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: директор навчально-наукового інституту права та психології, доктор юридичних наук, професор *Колб О.Г.*

У всіх сферах правового регулювання, включаючи й виконання кримінальних покарань, без сумніву, мають набути розвитку і конкретизації

фундаментальні конституційні принципи, на яких ґрунтуються взаємовідносини між правовою державою і особою.

У Кримінально-виконавчому кодексі України, зокрема, в ст. 5 законодавець чітко сформулював і закріпив принципи кримінально-виконавчого законодавства, до яких відносяться такі із них як: принципи невідворотності виконання і відбування покарань, законності, справедливості, гуманізму, демократизму, рівності засуджених перед законом, взаємної відповідальності держави і засудженого, диференціації та індивідуалізації виконання покарань, раціонального застосування примусових заходів і стимулювання право-слухняної поведінки, поєднання покарання з виправним впливом, участі громадськості в діяльності органів і установ виконання покарань [1, с. 6].

У той самий час, О. М. Джужа та В. М. Трубников систему принципів кримінально-виконавчого права поділили на три групи: загально-правові, міжгалузеві, галузеві. При цьому до загально-правових принципів відносяться: принцип законність, принцип демократизму, принцип гуманізму [2, с. 28].

Принцип законності — конституційний, закріплений у низці статей Конституції України (статті 6, 19, 24, 68 та ін.). У кримінально-виконавчому праві він проявляється в забезпеченні верховенства закону, який регулює виконання покарання та його пріоритети перед іншими нормативними актами, що регулюють суспільні відносини в цій сфері. Принцип законності реалізується в точному й суворому дотриманні кримінально-виконавчого законодавства установами й органами виконання покарань, посадовими особами, працівниками організацій, що взаємодіють з установами й органами виконання покарань, військовослужбовцями, які здійснюють охорону і конвоювання засуджених, громадськими організаціями, котрі беруть участь у виправленні засуджених, окремими громадянами при відвіданні місць відбування покарання і самими засудженими [3, с. 19].

Принцип демократизму відображає сутність багатьох інститутів і норм кримінально-виконавчого права. Насамперед, він реалізується у визнанні засудженого суб'єктом цієї галузі права [4, с. 152].

Принцип гуманізму реалізується у заходах виправного впливу: суспільно-корисній праці, інтенсивному психолого-педагогічному впливі, професійній підготовці і загальноосвітньому навчанні, поряд з жорсткими режимними вимогами, що забезпечують дисципліну і порядок у місцях позбавлення волі, але одночасно створюють умови для забезпечення прав засуджених аж до умовно-дострокового звільнення [5, с. 23].

До міжгалузевих принципів кримінально-виконавчого права відносяться: принцип соціальної справедливості, принцип невідворотності призначення і виконання покарання.

Принцип соціальної справедливості покликаний оберігати інтереси суспільства, захищати його від нових злочинних посягань, відновлювати порушене злочином почуття справедливості [6, с. 10-11].

Принцип невідворотності призначення і виконання покарання означає безумовність виконання покарання, призначеного судом, обов'язок засудженого терпіти кару.

До галузевих принципів кримінально-виконавчого права відносяться: принцип рівності засуджених перед законом, принцип підпорядкування правового регулювання завданню виправлення засуджених, принцип диференціації та індивідуалізації виконання покарання, принцип поєднання покарання із заходами виправного впливу, участь громадськості у виконанні покарання.

Принцип рівності засуджених перед законом. Його підґрунтям є конституційний принцип рівності всіх перед законом (ст. 24 Конституції

України), а також Загальна декларація прав і свобод людини (ст. 7), Мінімальні стандартні правила поводження з ув'язненими (ст. 6).

Принцип підпорядкування правового регулювання завданню виправлення засуджених. Він характеризує соціальну спрямованість кримінально-виконавчого права, його інститутів, норм і принципів. Для працівників установ і органів виконання покарань вимоги цього принципу полягають у тому, щоб вся організаційна і практична діяльність були підпорядковані переважно досягненню мети виправлення засуджених.

Принцип диференціації та індивідуалізації виконання покарання — похідний від такого принципу кримінального права, як диференціація та індивідуалізація відповідальності. У кримінально-виконавчому праві він виражається в диференціації та індивідуалізації виконання (відбування) покарання. Диференціація виконання покарання полягає в тому, що до різних категорій засуджених залежно від тяжкості вчинених ними злочинів, злочинної діяльності в минулому, форми вини, поведінки в процесі відбування покарання застосовується каральний вплив у різних обсягах.

Принцип індивідуалізації виконання покарання базується на обліку не групових, а індивідуальних особливостей особи засудженого, які враховуються при відбуванні ним покарання.

Принцип поєднання покарання із заходами виправного впливу передбачає, що виконання покарань має супроводжуватися застосуванням до засуджених різних заходів виховання. Правовою підставою застосування цих заходів є вирок суду, що набрав чинності.

Участь громадськості у виконанні покарання, виправленні засуджених.

Відповідно до діючого кримінально-виконавчого законодавства цей принцип реалізується шляхом контролю громадськості за діяльністю адміністрації установ виконання покарань, за вирішенням правових питань відбування засудженими покарання і закріплення результатів виправлення стосовно осіб, звільнених від покарання.

Слід зауважити, що принципи кримінально-виконавчого законодавства, закріплені у ст. 5 Кримінально-виконавчого кодексу України, є втіленням принципів кримінально-виконавчого права, які були сформульовані наукою кримінально-виконавчого права і які є виразом головного, основного в цій галузі права, а також відображають тенденцію його розвитку та шляхи вдосконалення.

ПРИЧИНИ І УМОВИ ВЧИНЕННЯ КОНКРЕТНОГО ЗЛОЧИНУ

Яворська Ольга Олегівна,
Студентка 1-го курсу магістратури Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: директор навчально-наукового інституту права та психології НАВС, доктор юридичних наук, професор *Колб О.Г.*

Категорія причинного зв’язку є однією з основних у кримінології, оскільки саме вивчення причинного комплексу дозволяє виявити умови та чинники, що сприяли вчиненню кожного конкретного злочину.

З’ясовували причини, що породжують злочинність, з позиції кримінологічної теорії такі науковці, як В.Н. Бурлаков, О.М. Джужа, А.П. Закалюк, О.Г Колб, В.Н.Кудрявцев, Н.Ф. Кузнєцова, І.А.Соболь, Г.И. Шнайдер, Н.Н. Ярмиш та багато інших.

У сучасній кримінології існує кілька методологічних підходів до встановлення причинного комплексу злочинності. Окремі вчені уявляють причинний комплекс різнорідним і тому вважають, що його потрібно поділити на ієрархічні рівні*:* причини злочинності взагалі; причини окремих категорій злочинів; причини окремого злочину. Дехто вважає, що природа злочинів однорідна і тому недоцільно поділяти фактори на такі, що

впливають на одиничну протиправну поведінку, і такі, що формують злочинність як множину актів протиправної поведінки. Оскільки причини досліджуваного процесу є одними й тими ж, розбіжності полягають в інтенсивності їх впливу та ступені залежності поведінки людей від цих факторів[1, с.64].

В.М. Кудрявцев пропонував досліджувати злочинність на загально-соціальному, груповому та індивідуальному рівнях. При розгляді злочинної поведінки він виділяв три рівні: на нижньому рівні - індивідуального вчинку – вивчати механізм окремого правопорушення, особистість правопорушника, причини його діяння; на більш високих рівнях - філософському і соціологічному - досліджувати стан, структуру і тенденції злочинності загалом, її причини, а також окремі види злочинів [2, с. 9-11].

Досі не існує єдиної думки вчених щодо визначення поняття причин і умов конкретного злочину. Це зумовлено насамперед приналежністю вчених до різних напрямів кримінології. До сьогодні залишається відкритим питання єдиної дефініції причин та умов злочинності взагалі, а тим більше і конкретного злочину. Загальним для представників усіх напрямів є визнання того, що індивідуальна злочинна поведінка детермінується характерними рисами особи й криміногенною ситуацією, яка в свою чергу є результатом взаємодії психологічних та моральних властивостей особи, сформованих внаслідок безлічі негативних умов, включаючи індивідуальні та зовнішні обставини.

Кожен окремий злочин вчиняється в результаті негативної взаємодії багатьох чинників, зокрема впливу навколишнього середовища, близького оточення особи, яка вчинила злочин та інших соціальних факторів, а також індивідуальних рис,передусім характеру, психологічних особливостей, рівня інтелектуального розвитку тощо. Багато вчених виділяють конкретну ситуацію вчинення злочину як рівень взаємодії особи із соціальною дійсністю. На рівні несприятливих умов морального формування особи утворюються психологічні передумови які в подальшому сприяють вчиненню злочину конкретною особою у відповідній ситуації.

Отже, вирішальну роль у визначенні конкретного злочину відіграє ряд факторів, починаючи від індивідуальних психологічних та моральних деформацій особи, закінчуючи конкретною(криміногенною) ситуацією яка склалась. Проте, досі залишається відкритою проблема єдиного рішення щодо визначення поняття причин вчинення окремого злочину серед вчених криміналістів, так, як не означено повне коло факторів, що цьому сприяють.

ПРАВО НА СПАДЩИНУ В СИСТЕМІ ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА

Заіка Юрій Олександрович, доктор юридичних наук, професор, начальник кафедри цивільного права і процесу НАВС

Зміни соціального економічного ладу суспільства зумовлюють, як правило, і зміни у співвідношенні між державною та приватною власністю. Правове регулювання відносин, які виникають у сфері економічної діяльності з приводу набуття матеріальних благ, здійснюється за допомогою кодифікованих актів різних галузях права.

В системі соціально-економічних прав громадян України важливе місце посідає право на власність. В ст. 41 Основного Закону України закріплено право кожного громадянина ”володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності”.

Елементом права розпорядження власністю є і право особи на розпорядження своєю власністю на випадок смерті.

Держава створює належні умови, щоб кожний громадянин мав можливість набувати та ефективно використувати належне йому майно, визначати його долю. Право заповідати майно є складовою частиною змісту цивільної правоздатності.

Кожен громадянин має можливість ще за життя виявити свою волю щодо майбутньої долі належного йому майна на випадок смерті. Чинне цивільне законодавство проголошує принцип свободи заповіту, який полягає у тому, що при складанні заповідального розпорядження заповідач має право заповісти своє майно не лише законним спадкоємцям, а і будь-яким особам.

Спадкодавець в заповіті може усунути від спадщини своїх родичів або взагалі позбавити спадщини осіб, яких законодавець відносить до категорії спадкоємців за законом (батьків, подружжя, дітей, братів, сестер, бабку, діда, дядька, тітку, членів сім’ї, утриманців та ін.).

Заповідальна свобода має і негативні риси. У спадкодавця можуть бути близькі родичі, для яких він був єдиним годувальником, і які за життя мали права вимагати від нього утримання. Після смерті спадкодавця такі особи можуть бути позбавлені засобів до існування.

Правове становище особи в будь-якому суспільстві визначається з врахуванням гармонічного співвідношення як особистих прав і інтересів громадянина, так інтересів держави, суспільства і окремих громадян.

Держава зацікавлена в тому, щоб громадянин максимально використовував надані йому права, оскільки будь-яке суб’єктивне право має соціальну цінність лише за умови його реального здійснення. Проте реалізація наданого права не повинна суттєво зачіпати інтереси інших членів суспільства.

Межі свободи заповіту чинне законодавство обмежує правами, так званих обов’язкових спадкоємців, тобто осіб, яким незалежно від волі заповідача та змісту заповіту надано право на спадщину в розмірі не менше ніж половини від частки, яка належала б їм за законом, якщо б заповіт не було складено. Цим правом користуються непрацездатні і неповнолітні діти заповідача, його непрацездатні батьки та непрацездатне подружжя. Тобто, в цьому випадку реалізація права спадкоємців за заповітом інколи не може не суперечити інтересам обов’язкових спадкоємців.

Для сучасного історичного періоду розвитку країни характерним стає істотний перерозподіл національного багатства, розмір окремих спадкових мас може обраховуватися цифрами, якими раніше оперували лише в державному бюджеті, відповідно, частка, яку пропонується надавати обов'язковим спадкоємцям, може становити значні кошти і це при тому, що заповідач намагався (можливо, не безпідставно) позбавити їх спадщини.

Так спадкоємець може вчинити дії, які не дають підстав усунути його від спадщини за законом як негідного, проте водночас такі суперечать нормам моралі, а в певних випадках і закону. Наприклад, спадкоємець дав брехливі свідчення в суді проти спадкодавця чи звинуватив того у вчиненні тяжкого злочину, не сповістив про те, що готується замах на життя спадкодавця тощо.

Обмеження волі заповідача в таких випадках є аморальним.

Спадкування, як соціальне явище, створює об'єктивні передумови для формування в суспільстві як середнього класу, так і інтелектуальної еліти. Спадкове право нерозривно пов'язане із правом власності, а інститути спадкового права логічно побудовані на засадах права власності. Кожна людина зацікавлена в тому, щоб все що вона змогла за життя набути, віднайти, створити і зберегти перейшло до її нащадків.

На нашу думку, якщо негідна поведінка спадкоємців спонукала заповідача мотивовано усунути їх від спадщини, розмір якої перевищує, певну, визначену суму, то інтереси обов'язкових спадкоємців можна захистити шляхом надання їм довічного аліментування за рахунок спадкового майна.

Така новела дозволить виконати посмертну волю спадкодавця, щодо розпорядження майна, яким він є власником, а і з іншого, захистить інтереси тих спадкоємців, яким спадкодавець у відповідності із чинним законодавством зобов'язаний був надавати допомогу і за життя.

Мета інституту обов'язкових спадкоємців – не збагачення останніх за рахунок спадкового майна, а соціальний захист непрацездатних осіб, яких спадкодавець зобов'язаний був утримувати, незалежно від свого бажання.

В спадковому законодавстві також повинна бути передбачена аналогічне за змістом положення, яке міститься в ст. 83 Сімейного кодексу України «Позбавлення права на утримання або обмеження його строком», яке б надавало суду право позбавити обов'язкового спадкоємця спадщини у випадку, коли його непрацездатність повязан із вчиненням умисного злочину, зловживанням алкоголними чи наркотичними речовинами та ін.

Держава гарантує не лише право приватної власності, а й право спадкування, тому і правове регулювання спадкових відносин має міжгалузевий характер. Право спадкоємців за заповітом на спадщину, як і волевиявлення спадкодавця, не повинно безпідставно обмежуватися.

Конституція – це Основний закон будь-якого суспільства, що має вищу юридичну силу і поширює свою дію на всю територію країни. Закони та інші акти цивільного законодавства не повинні суперечити конституційним нормам. Право успадкування визначене як конституційне право громадянина у конституціях Республіки Білорусь (ст. 44), Республіки Болгарія (ст. 17), Естонської Республіки (ст. 32), Республіки Македонія (ст. 30), Республіки Молдова (ст. 46), Республіки Угорщина (ст. 41), Республіки Узбекистан (ст. 36), Республіки Хорватія (ст. 48), Російської Федерації (ст. 35), Словацької Республіки (ст. 20), Чеської Республіки (ст. 11 Хартії основних прав та свобод).

Право на спадщину є одним із основних цивільних прав фізичної особи, у зв'язку з цим вноситься пропозиція щодо змін у Конституцію України та приведення її у відповідність до практики європейської спільноти. Право на спадщину необхідно закріпити в ч. 5 ст. 41 Конституції України: "Право на успадкування гарантується ".

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА ЛЮДИНИ НА ЖИТЛО ШЛЯХОМ СТВОРЕННЯ ТОВАРИСТВА ВЛАСНИКІВ ЖИТЛА

Маковій Віктор Петрович, кандидат юридичних наук, доцент, начальник кафедри цивільного права та процесу Одеського державного університету внутрішніх справ
Лоскутова Ірина Сергіївна, курсант факультету підготовки слідчих Одеського державного університету внутрішніх справ

Характеризуючи право фізичної особи на створення ОСББ як складову правосуб'єктності необхідно звернутись до сутності здійснення права на житло, яке досить опрацьоване у науці житлового права. Загалом право на житло як відповідне повноваження фізичної особи розглядається у праві в конституційно-правовій та цивільно-правовій площині. Перша ґрунтується на основних началах, викладених в нормативних документах міжнародного рівня. Так, ст. 25 Загальної декларації прав людини та ст. 11 Міжнародного пакту про економічні, соціальні, культурні права визначають право на житло у складі комплексного права на гідний життєвий рівень поряд з правом на харчування, медичний догляд тощо. На розвиток цих положень ст. 47 Конституції України серед основних прав та свобод людини і громадянина закріпила право на житло, складовими якого визначила три повноваження, що розкриті в частинах цієї статті: право на набуття речового чи зобов'язального права на житло внаслідок його побудови, укладення договору чи інших підстав, визначених законодавством; право на отримання соціального житла від держави або органів місцевого самоврядування; право на недоторканість житла. Крім того, право на житло вслід за концепцією, відображеною в наведених міжнародних нормативних документах, ст. 48 Конституції включається в якості складової до змісту права на достатній життєвий рівень для особи та її сім'ї.

У науці конституційного права сутність права на житло має тривалу й напрацьовану передісторію, що не є предметом даного дослідження. Однак, для мети встановлення сутності даного права у конституційно-правовому аспекті буде важливим комплексне дослідження змісту цієї правової категорії Герасимовим Р.А., що надало йому можливості дійти наступних висновків: сутністю житлового права є визнання за кожною людиною права володіти і користуватись таким соціальним благом як житло, а також набувати житло на тих чи інших підставах; у об'єктивному значенні право на житло – це правовий інститут, що включає конституційно-правові норми, які регулюють питання набуття й володіння житлом; у суб'єктивному сенсі право на житло – це суб'єктивне право особи на набуття житла і володіння ним, яке існує в межах загальних конституційних правовідносин [1, с. 27-29].

На думку Седугіна П.І. сутністю права на житло у цивільно-правовій площині є право особи на житлову площу, під яким розуміється комплекс повноважень наймача по користуванню й розпорядженню житловим приміщенням, наданим йому за договором чи іншій підставі. При цьому право на житлове приміщення у цивільно-правовому сенсі є складовою права на житло у конституційно-правовому значені [2, с. 32].

Галянтич М.К. у своєму дослідженні визначив право на житло у конституційно-правовому сенсі як право кожного громадянина на одержання житла і безстрокове користування ним. У галузевому розумінні право на житло як суб'єктивне право є установлена законом міра дозволеної поведінки уповноваженої особи щодо володіння, користування й розпорядження житловим приміщенням [3, с. 112].

Не менш слушною є усталена точка зору, згідно якої прийнято виділяти у праві на житло у цивільно-правовому сенсі дві складові: право

на конкретне житлове приміщення та право на поліпшення житлових умов. При цьому Мічуріним Є.О. право на конкретне житлове приміщення у цивільному праві визначалась як речова складова, а інша – як зобов'язально-правова [4, с. 10-11].

З викладеного можна зробити наступний висновок, що оскільки право на житло було закріплено у конституційних нормах й забезпечує природне існування людини в сукупності визначених особистих немайнових прав, визначених книгою 2 ЦК, а Конституція України, книга 3 та 5 Цивільного кодексу надає можливість говорити й про майнову ознаку цього права, то вочевидь треба погодитись з комплексною його сутністю, що підтримується й у теорії житлового права [5, с. 89-107].

Для цілей даного дослідження необхідна майнова суть права на житло, яку з огляду на викладене можна сформулювати у вигляді: майновим змістом права на житло є право особи на здійснення відповідних повноважень щодо приналежного їй житла на тій чи іншій правовій підставі (речово-правова складова), а також на поліпшення власних житлових умов (зобов'язально-правова складова). При тому, що одна й інша складова раніше реалізувалась переважно у публічно-правовій сфері (посередництвом залучення органів державної влади), а на теперішній час здійснення обох складових відбувається переважно у приватноправовій площині з певними елементами залучення владних інституцій.

Оскільки товариства власників житла створюються з метою реалізації повноважень власників щодо житлового фонду, в першу чергу щодо його утримання, то й здійснення права на житло фізичної особи в цій частині повинно розглядатись у площині реалізації речово-правової складової. Отже, дія фізичної особи щодо створення товариства власників житла повинна розглядатись й як складова дієздатності фізичної особи, яка здійснюючи речово-правову складову права на житло у формі визначених законом дій, створює для себе права та обов'язки, що відтворюються у відповідних положеннях статуту такої організації.

Список використаних джерел:

1. Герасимов Р.А. Сущность и нормативное содержание права на жилище. / Р.А. Герасимов – Тамбов: Узд-во Тамбовского государственного университета, 2005. – 32 с.

2. Седугин П.И. Жилищное право: Учебник для вузов / П.И. Седугин. – М.: Изд-во Норма, 2003. – 384 с.

3. Житлове законодавство України: стан та шляхи удосконалення: Монографія. / [За ред. М.К.Галянтича]. – К.: КВІЦ, 2006. – 564 с.

4. Мічурін Є.О. Цивільний договір як один із засобів реалізації права на житло :дис. …канд. юрид. наук:12.00.03. / / Є.О. Мічурін. ; Університет внутрішніх справ – Харків, 2000. – 185 с.

5. Галянтич М.К. Теоретико-правові засади реалізації житлових прав громадян в умовах ринкових перетворень: Монографія. / М.К. Галянтич. – К.: НДІ приватного права і підприємництва АПрН України, 2006. – 512 с.

ПРОБЛЕМИ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ПРАВА НА МЕДИЧНУ ДОПОМОГУ В УКРАЇНІ

Нецька Любов Степанівна, кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри представництва інтересів громадян і держави у суді та нагляду за додержанням законів Національної академії прокуратури України

Право на медичну допомогу і на рівні міжнародних конвенцій [1], і на рівні законодавства України – Конституції України [2], ЦК України [3], Основ законодавства України про охорону здоров'я [4] визнано таким, що відноситься до природних прав людини, а отже невід'ємно пов'язане з фізичною особою та має пряме відношення до її існування.

Зміст цього права та можливості його реалізації загалом теж регулюються чинним законодавством України, але його суперечність,

прогалини, невідповідність окремим положенням міжнародних угод у сфері прав людини створюють значні перешкоди для здійснення і захисту фізичною особою права на медичну допомогу.

З тими положеннями законодавства, з яких виникають колізії правозастосування, як правило, пов'язані і правопорушення. Порушення права на медичну допомогу не є винятком з цього правила. Грунт для колізій створили норми ч. 2 ст. 284 ЦК та ч. 1 ст. 285 ЦК, згідно яких неповнолітня особа має право самостійно обирати лікаря та методи лікування відповідно до його рекомендацій, але позбавлена права на достовірну і повну інформацію про стан свого здоров'я. Це породжує ситуацію невизначеності для лікаря і пацієнта, ризик неповноти вжиття неповнолітнім певних заходів для ефективного лікування. Ч.2 ст. 285 ЦК передбачає, що батьки і законні представники мають право знати інформацію про стан здоров'я дитини, що певним чином суперечить праву особи, яка досягла 14 років, самостійно отримувати медичну допомогу. Тому за необхідне вбачається узгодити норми ст. 284 і 285 ЦК України.

У науковій літературі висловлена думка про недостатні гарантії захисту права на медичну допомогу малолітніх та недієздатних осіб. Пропонується навіть ст. 284 ЦК доповнити пунктом про надання медичної допомоги малолітній особі, недієздатній або такій, яка обмежена в дієздатності внаслідок психічного розладу, що істотно впливає на здатність усвідомлювати значення своїх дій, за згодою законних представників, за виключенням випадків, спеціально передбачених законом [5; с. 5].

Додаткового правового регулювання потребує і право на інформацію про стан здоров'я та право на таємницю про стан здоров'я. Перше пов'язане з медичними документами, правовий режим яких законодавчо не визначений (перелік таких документів, порядок доступу, коло осіб, які їх використовують, гарантії достовірності записів, зберігання і вилучення тощо), чим створюються труднощі при наданні доказів у судах. Друге стосується винятків з правила, оскільки існує коло публічних осіб, виконання якими посадових чи службових обов'язків неможливе за наявності певних хвороб. Тому доцільно обмежити цих публічних осіб у праві на таємницю здоров'я. Цілком обґрунтований даний погляд О.В. Криловою [5; с.6].

Європейська практика виробила практичні підходи до захисту прав пацієнта. Вже у другій половині 1970-х років з'явилася низка міжнародно-правових стандартів, присвячених правам пацієнтів. Зокрема, Рекомендації Ради Європи щодо прав хворого і помираючого (1976), Хартія про права лікарняних пацієнтів (1979), Права пацієнта в Європі (ВООЗ, 1993). 15 листопада 2002 року громадськими активістами розроблена Європейська хартія прав пацієнтів, яка закріплює 14 прав пацієнта.

У Декларації про політику у сфері забезпечення прав пацієнта в Європі (1994) та Лісабонській декларації про права пацієнта (1981, зміни і доповнення 1995) містяться міжнародно-правові стандарти, яких неухильно потрібно дотримуватись державам при створенні законів, враховуючи національні особливості правової системи [6]. На жаль, жодним законом України права пацієнтів не врегульовані. Відповідно лікарі і не вважають, що порушують права пацієнтів. Слід зауважити, що не лише у лікарів є обов'язки, а й у пацієнтів. Думається, вітчизняному законодавцю логічно права та обов'язки пацієнтів визначити в Основах законодавства про охорону здоров'я. Це позитивно вплинуло б на захист їх прав.

Не затверджені в Україні донині і єдині стандарти лікування, які були б обов'язковими для лікарів, що призводить до лікарських помилок, „самотворчості", крайніх виявів некомпетентності медиків, враховуючи

сучасні проблеми підготовки медичних кадрів, особливо на платних засадах. Очевидною є відсутність належного контролю за діяльністю медичних працівників та їх компетенцією. Запровадження єдиних стандартів лікування частково забезпечило б гарантії надання відповідної медичної допомоги, адже відступ від стандарту став би підставою для притягнення до відповідальності медичного працівника.

В Україні серед лікарів склалася практика після встановлення діагнозу у державному чи комунальному медичному закладі направляти пацієнтів на лікування у приватні медичні заклади, де за сумісництвом працюють ті ж самі лікарі. Все пояснюється наявністю кращого обладнання у приватних закладах, відсутністю черг, наявністю всіх необхідних ліків і т.п. Мета медичних працівників очевидна – заробити кошти на хворих. Нерідко процедури у приватних медичних закладах проводяться аж надто швидко, без належної підготовки пацієнтів, чим наноситься шкода їх здоров'ю, або ж мають місце летальні випадки [7]. Тому необхідно подібні зловживання припинити, а державну і приватну медицину чітко відокремити.

У державних медичних закладах, як відомо, створюються спонсорські фонди, але їх створення зачасту примусове, оскільки без внесення відповідної плати лікарі відмовляються надавати допомогу хворим, мотивуючи відмову відсутністю необхідних препаратів і обладнання. Після сплати спонсорського внеску знаходяться і ліки, і можливості для лікування. Прокурорськими перевірками неодноразово виявлялися факти купівлі пацієнтами ліків, наданих закладам за державні кошти. Зокрема, хворі на СНІД оплачували ліки, придбані за бюджетні кошти відповідно до державної цільової програми.

З 2015 року Україна планує запровадити загальнообов'язкове медичне страхування, що в перспективі має сприяти якості медичних послуг і їх доступності. Якою буде модель загальнообов'язкового медичного страхування – питання не вирішене. Покищо лише на старті пілотні проекти медичного страхування жителів у кількох регіонах, зокрема у м. Києві. Позитивний досвід сусіда – Російської Федерації – переконує, що справа варта уваги і є єдиним варіантом у сучасних кризових умовах для покращення медичної допомоги.

З позицій захисту прав пацієнтів заслуговує уваги страхування відповідальності лікарів, що могло б бути реалізовано, зокрема, і шляхом створення спеціальних фондів медичними закладами. На жаль, таких прикладів в Україні ще немає.

Д.Ф. Кириченко окреслює проблему дійсності ліцензій на надання медичних послуг. Адже, якщо ліцензія призупинена, припинена або строк її дії скінчився пацієнт потрапляє у ситуацію ризику. Тому важливо, щоб доступною і вчасною була інформація про реєстр виданих ліцензій [8, с. 6].

Надання медичних послуг у ряді випадків опосередковується договором. Слід констатувати, що окремого правового регулювання договорів у сфері медичних послуг не існує. Застосовуються загальні положення ЦК України про договори та їх види. Але практика свідчить про те, що у договорах між медичним закладом (приватним лікарем) і пацієнтом порушується принцип рівності сторін, не конкретизуються умови про відповідальність медичного закладу, не передбачаються варіанти усунення (подолання) можливих негативних наслідків надання медичних послуг тощо. Вбачається за необхідне розробити і затвердити типові форми основних видів договорів у сфері медичних послуг, що сприяло б захисту прав пацієнтів.

І насамкінець про лікарську помилку. Її важко виявити і доказати, якщо по-перше, вчасно не вилучено медичну документацію, по-друге, якщо

експерти зробили висновок, притримуючись неписаних правил про кругову поруку лікарів. А тому експертиза стосовно надання медичної допомоги має здійснюватись незалежними експертами, які не відносяться до системи медичних закладів України, підпорядкованих Міністерству охорони здоров'я.

Список використаних джерел:

1.Міжнародна хартія прав людини [Текст] : зб. документів / Ін-т соц. і екон. пробл. зарубіж. країн, АН України, Укр. асоц. сприяння ООН ; відп. ред. А.М. Шлепаков; упоряд. А.Д. Плюшко. - К. : Наук. думка, 1991. - 52 с.

2.Конституція України від 28 червня 1996 року // ВВР України. - 1996.– № 30.– Ст. 141.

3.Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. // ВВР України. – 2003. - №№ 40-44. – Ст. 356.

4.Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон від 19 листопада 1992 року // ВВР України. – 1993. - № 4. – Ст. 19.

5.Крилова О.В. Цивільно-правове регулювання відносин по наданню медичної допомоги/ Автореф. дис… канд. юрид. наук за спец. 12.00.03. – Одеса, 2006. – 21 с.

6.Права человека и профессиональная ответственность врача в документах международных организаций. – К.: "Сфера", 1999.

7.Козак Ірина. Приватна клініка у державній палаті // Голос України. – 2012. - № 150. – 15 серпня. - С. 12.

8.Кириченко Д.Ф. Правовое регулирование защиты прав потребителей медицинских услуг/ Автореф. дис...канд. юрид. наук за спец. 12.00.03. – М., 2010. – 17 с.

УДОСКОНАЛЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ПРАЦІВНИКІВ ОВС УКРАЇНИ – МІФ ЧИ РЕАЛЬНІСТЬ?

Лов'як Олег Орестович, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, професор кафедри цивільного права і процесу НАВС

Нерозв'язання соціальних проблем стало першопричиною того, що за шість останніх років з ОВС звільнилося понад 83 тисячі працівників міліції, або майже 50 відсотків від чисельності, яка фінансується з державного бюджету. Фактично зруйновано професійне ядро, інститут наставництва, молодь не виявляє бажання працювати в органах внутрішніх справ. Тобто кадрову функцію практично розбалансовано . 20 липня 2011 року Кабінет Міністрів України прийняв Постанову №780, якою вніс зміни до Постанови Кабінету Міністрів України від 17 липня 1992 року № 393 щодо окремих категорій працівників органів внутрішніх справ, яким скасовано пільгове обчислення вислуги років, а окремим категоріям працівників введено пільгове обчислення. З 01 жовтня 2011 року відповідно до внесених змін, змінюються умови призначення пенсії за вислугу років. Законом України «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи» передбачено поступове (протягом десяти років) збільшення вислуги, необхідної для призначення пенсії за вислугу років військовослужбовцям та деяким іншим категоріям громадян, при цьому вислуга років буде обчислюватися календарно.

Застосування злощасної статті 22 Закону України «Про міліцію», яка регламентує положення щодо соціального захисту правоохоронців, залишається останньою краплею, яка взагалі нівелює можливість будь-якого захисту працівника міліції та його родини. Ці та інші законодавчі ініціативи не завжди сприяють позитивній реалізації інституту соціального захисту працівників ОВС та членів їх сімей.

За таких обставин логічними будуть питання: «що ж робити», «чи є шляхи вирішення цієї вкрай важливої проблеми»?

По-перше, необхідно відійти від стандартного стереотипу, що соціальний захист працівників ОВС - це лише покращення матеріальної

складової життя. Насамперед, соціальний захист - це правова категорія, яка охоплює сукупність правових норм, що регулюють суспільні відносини, спрямовані на запобігання ситуаціям соціального ризику в нормальному житті особи та спрямована на підтримання оптимальних умов життя.

По-друге, особистість працівника органів внутрішніх справ несе в собі риси, з одного боку, громадянина, а з іншого боку – посадової особи, представника органу державного управління, держави в цілому, що реалізує правоохоронну функцію держави і у зв'язку з чим потребує створення відповідних умов для своєї діяльності, забезпечення стану належної соціально-правової захищеності.

По-третє, складовими елементами механізму соціально-правового захисту є: юридичні норми, форми та засоби захисту, правові відносини, правова культура та свідомість. Ефективність дії механізму соціально-правового захисту працівників міліції залежить від досконалості правової бази, що регламентує порядок та умови проходження служби в органах внутрішніх справ України, процесу реалізації встановлених гарантій такого захисту.

По-четверте, для забезпечення реальної реалізації гарантій захисту вбачається необхідність створення нової, більш гнучкої та оперативної у своїй діяльності структури, яка здатна була б забезпечити більш ефективну реалізацію гарантій соціально-правового захисту працівників міліції, з її розширеними повноваженнями, відповідними функціями, з чітким розмежуванням обов'язків з іншими відомствами, який би здійснював управління у сфері соціально-правового захисту працівників міліції.

По-п'яте, щодо пільг та гарантій слід зазначити, що їх перелік в Україні не отримує практичної реалізації, оскільки нерідко мають місце факти призупинення дії таких актів. Слід погодитися із твердженням про уніфікацію та трансформацію пільг та соціальних гарантій правоохоронцям в адресні виплати. Успішний досвід інших країн, належний розвиток економіки в Україні сприятиме забезпеченню соціальних гарантій працівників органів внутрішніх справ України.

По-шосте, нажаль, згідно пункту 3 Розділу «Прикінцеві положення» Закону України від 22 грудня 2011 року «Про Державний бюджет України на 2012 рік» зазначено, що у 2012 році норми і положення статті 22 Закону України «Про міліцію», застосовуються у порядку та розмірах, встановлених Кабінетом Міністрів України виходячи з наявних фінансових ресурсів Державного бюджету України та бюджету Пенсійного фонду України на 2012 рік.

У 2012 році, як і в попередніх роках Кабінет Міністрів України за відсутності наявних фінансових ресурсів Державного бюджету України не виділяє коштів на фінансування статті 22 Закону України «Про міліцію», якою передбаченні певні права на одержання пільг, компенсацій працівникам міліції та членам їх сімей, звільнених зі служби за віком, хворобою або вислугою років.

На теперішній час є лише один вихід з вказаної ситуації. Згідно з п. 5 рішення Конституційного Суду України від 9 липня 2007 року № 6-рп/2007, «рішення… у цій справі має приюдиційне значення для судів загальної юрисдикції під час розгляду ними позовів у зв'язку з правовідносинами, які виникли внаслідок дії положень статей зазначених законів, що визнані неконституційними». Виходячи з таких позицій, одним із способів вирішення проблем соціального характеру працівників ОВС є застосування механізмів судового захисту своїх прав у судовому порядку. Позитивним є те, що така практика в Україні вже існує.

ФУНКЦІЯ ЗАХИСТУ ПРАЦІВНИКА ПРИ ПОКЛАДЕННІ НА НЬОГО МАТЕРІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ШКОДУ, ЗАПОДІЯНУ ПІДПРИЄМСТВУ, УСТАНОВІ, ОРГАНІЗАЦІЇ

Марченко Віктор Борисович, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін ННІПП НАВС

Відповідно до статті 43 Конституції України держава створює умови для повного здійснення громадянами права на працю, кожен має право на належні, безпечні і здорові умови праці, на заробітну плату, не нижчу від визначеної законом. [1] На забезпечення конституційно-трудових прав громадян, серед інших, спрямовані і засоби трудового права, зокрема, його функції, в числі яких однією з провідних є захисна.

У нині чинному Кодексі законів про працю України про винесену у заголовок захисну функцію говорить уже саме формулювання Глави 9 – «Гарантії при покладенні на працівників матеріальної відповідальності за шкоду, заподіяну підприємству, установі, організації». [2] Однак, у проекті Трудового кодексу України від 02.04.2012 зазначений аспект відсутній і відповідний параграф 2 Книги 8 проекту формулюється як «Матеріальна відповідальність працівників». [3] Думається, що значення такої видозміни не зводиться до суто формального, технічного факту і потребує змістовної оцінки.

На сьогодні, відповідно до загальних підстав і умов матеріальної відповідальності працівників (ст. 130 КЗпП) працівники несуть матеріальну відповідальність за шкоду, заподіяну підприємству, установі, організації внаслідок порушення покладених на них трудових обов'язків.

Зміст функції захисту працівника у даному контексті виражається тим, що при покладенні матеріальної відповідальності права і законні інтереси працівників гарантуються шляхом встановлення відповідальності тільки за пряму дійсну шкоду, лише в межах і порядку, передбачених законодавством, і за умови, коли така шкода заподіяна підприємству, установі, організації винними протиправними діями (бездіяльністю) працівника. Ця відповідальність, як правило, обмежується певною частиною заробітку працівника і не повинна перевищувати повного розміру заподіяної шкоди, за винятком випадків, передбачених законодавством.

На працівників не може бути покладена відповідальність за шкоду, яка відноситься до категорії нормального виробничо-господарського ризику, а також за неодержані підприємством, установою, організацією прибутки і за шкоду, заподіяну працівником, що перебував у стані крайньої необхідності.

У проекті Трудового кодексу України у цілому збережені загальні змістовні засади матеріальної відповідальності працівника. Однак є і помітні відмінності, для аналізу яких тут не місце, тому лише назвемо деякі з них. Зокрема, видозмінився об’єкт завдання матеріальної шкоди. За чинним законодавством таким об’єктом постає майно підприємства, установи, організації. Відповідно до статті 403 проекту Трудового кодексу матеріальна відповідальність полягає в обов’язку відшкодування прямої дійсної майнової шкоди, заподіяної працівником роботодавцеві внаслідок порушення трудових обов’язків. Тобто, тут об’єктом постає майно роботодавця. Також у проекті не згадується про таку форму вини працівника як недбалість. Тоді як за чинним КЗпП відповідно до статті 133 визначаються випадки обмеженої матеріальної відповідальності працівників за майнову шкоду саме внаслідок недбалості.

І особливо у даній публікації ми б хотіли звернути увагу на відсутність у проекті Трудового кодексу від 02.04.12 акценту на гарантуванні прав і законних інтересів працівників при покладенні на них матеріальної відповідальності як у заголовках, так і в змісті відповідних підрозділів проекту (Книга 8, параграф 2). Ця обставина очевидно контрастує з чинним

КЗпП і змушує, на наш погляд, звернутись до оцінки з точки зору захисної функції трудового права.

Як відзначається в літературі, захисна функція трудового права тісно пов'язана з його соціальною функцією, якою є охорона праці. [4, с.29] Але, якщо остання має більш загальний характер, то спеціально-юридична захисна функція трудового права спрямована на охорону трудових прав та інтересів одного з безпосередніх учасників трудових правовідносин. У цьому плані трудове право захищає інтереси працівника як сторони, певною мірою слабшої у трудових відносинах.

На нашу думку, кожен на перший погляд, незначний нюанс, акцент у бік затінення гарантій працівника, зокрема, при покладення на нього матеріальної відповідальності, у підсумку приводить до зниження захисної функції трудового права загалом. Думається, що пов'язана з цим видозміна у проекті Трудового кодексу України від 02.04.12 є неприпустимою. Виклад правил щодо покладення матеріальної відповідальності на працівника внаслідок порушення ним трудових обов'язків має бути поданий із збереженням акценту на гарантування прав і законних інтересів працівника. Зокрема, як варіант, заголовок параграфу 2 Книги восьмої проекту Трудового кодексу пропонується викласти у такій редакції: «Матеріальна відповідальність працівників. Гарантії при покладенні на працівників матеріальної відповідальності внаслідок порушення ними трудових обов'язків»

Список використаних джерел

1. Конституція України : від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

2. Кодекс законів про працю України // Відомості Верховної Ради УРСР від 17.12.1971. – 1971. – Додаток № 50.

3. Проект Трудового Кодексу України: від 2 квітня 2012р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?pf3511=30947

4. Трудове право України. Академічний курс : Підручник за ред. П. Д. Пилипенка – К.: Ін. Юре, 2010 – 536 с.

ПЕРЕХІД У СПАДЩИНУ ВИМОГ ПРО ВІДШКОДУВАННЯ МАЙНОВОЇ ШКОДИ У НЕДОГОВІРНИХ ЗОБОВ'ЯЗАННЯХ

Рябоконь Євген Олександрович,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Одним з основних недоліків книги шостої «Спадкове право» ЦК України на сьогодні залишається недостатня урегульованість питань об'єктів спадкового правонаступництва. Попри зовні достатню деталізованість, у тексті закону існує чимало прогалин, відсутнє правове регулювання особливостей спадкування певних об'єктів цивільного обороту у належному обсязі. Все це нерідко призводить до неоднозначного розуміння того, чи може певне право або обов'язок бути об'єктом спадкового наступництва.

Яскравим прикладом окреслених проблем є відсутність у спадковому законодавстві відповіді на питання з приводу можливості переходу у спадщину права спадкодавця на відшкодування майнової шкоди, завданої деліктом.

Опосередковане правове регулювання даних відносин міститься у ст. 1230 ЦК, зміст норм якої свідчить про включення до складу спадщини прав на відшкодування збитків, моральної шкоди та сплату неустойки.

Буквальне тлумачення ст. ст. 1230, 1231 ЦК дає підстави для висновку про те, що право на відшкодування майнової шкоди, завданої спадкодавцеві у деліктних зобов'язаннях, не включається до складу спадщини. Водночас таке тлумачення, яким утверджується нерівність у правовому статусі спадкоємців учасників договірних та недоговірних зобов'язань, навряд чи узгоджується із завданнями спадкового права, покликаного стимулювати спадкоємців до прийняття спадщини з метою забезпечення ефективного правонаступництва. Відтак, варто замислитись над можливістю визнання за спадкоємцями права на відшкодування майнової шкоди, завданої спадкодавцеві деліктом.

На наш погляд, аргументи на користь спадкоємців потерпілого у недоговірних зобов'язаннях є наступними.

По-перше, з принципу універсальності спадкового наступництва, закріпленого у ст. ст. 1216, 1218 ЦК України, випливає, що у спадщину за загальним правилом переходять усі права та обов'язки спадкодавця, за винятком тих, які були нерозривно пов'язані з його особою, внаслідок чого припинилися у зв'язку з його смертю. Пряме визнання законом відсутності нерозривного зв'язку з особою спадкодавця права на відшкодування збитків за договором має означати застосування аналогічних правил і щодо права на відшкодування шкоди у недоговірних зобов'язаннях.

По-друге, ст. 1219 ЦК, яка визначає перелік прав та обов'язків, які нерозривно пов'язані з особою спадкодавця і через це не входять до складу спадщини, у пункті третьому згадує «право на відшкодування шкоди, завданої каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я». Вилучення права на відшкодування шкоди з числа об'єктів спадкування в даному випадку є цілком виправданим, оскільки шкода була завдана порушенням особистого немайнового блага, яке є невіддільним від його носія і тому не може бути предметом переходу до інших суб'єктів. Однак сам факт того, що з усіх видів деліктних зобов'язань закон прямо забороняє лише спадкування права на відшкодування шкоди, завданої каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я, може бути підставою для твердження про відсутність нерозривного зв'язку з особою потерпілого, а відтак – і про потенційну можливість спадкування прав на відшкодування шкоди в інших недоговірних зобов'язаннях.

По-третє, не визнання права на спадкування вимог щодо відшкодування майнової шкоди, завданої деліктом, призводить до встановлення нічим не виправданих привілей для особи порушника, розхитує засади юридичної рівності учасників цивільних відносин та в підсумку порушує стійкість цивільного обороту. З цих позицій неможливо обгрунтувати причини, в силу яких зобов'язання заподіювача шкоди щодо її відшкодування існує лише до тих пір, поки потерпілий є в живих і автоматично припиняється внаслідок його смерті (крім згаданого випадку припинення права на відшкодування шкоди, завданої каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я).

Аналіз проблем спадкового правонаступництва вимог про відшкодування майнової шкоди у недоговірних зобов'язаннях переконує в тому, що чинне законодавство не здійснює регулювання даного питання у достатньому обсязі. При цьому існують підстави для формування як позитивного, так і негативного висновку щодо можливості спадкування цього права. Водночас ст. 1230 ЦК, як спеціальна норма, сконструйована законодавцем таким чином, що з числа усіх майнових прав на одержання відшкодування від порушника, спадкування відбувається тільки щодо збитків, завданих за договором, а також неустойки та моральної шкоди, якщо відповідні суми були присуджені спадкодавцю за його життя. За таких обставин не дивно, що абсолютна більшість судових рішень

приймається не на користь спадкоємців. Проте саме закон, а не судова практика має сформувати раз і назавжди усталену позицію з цього питання. Вважаємо, що не існує заперечень проти того, щоб наділити у найближчій перспективі спадкоємців правом на відшкодування майнової шкоди у недоговірних зобов'язаннях. Таке розв'язання поставленої проблеми лише сприятиме захисту прав спадкоємців, подальшому утвердженню засад справедливості та юридичної рівності у спадковому законодавстві.

Таким чином, для усунення будь-яких коливань та непорозумінь при тлумаченні спадкового законодавства необхідно внести зміни до назви та тексту ст. 1230, виклавши назву та частину першу у наступній редакції:

«Стаття 1230. Спадкування права на відшкодування майнової шкоди (збитків), моральної шкоди та сплату неустойки.

1. До спадкоємця переходить право на відшкодування майнової шкоди (збитків), завданих спадкодавцеві у договірних та недоговірних зобов'язаннях».

СПІВВІДНОШЕННЯ РЕЧОВИХ ТА ЗОБОВ'ЯЗАЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН У ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Голубєва Неллі Юріївна, кандидат юридичних наук, доцент, докторант кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія»

ЦК України розрізняє серед майнових прав речові права і зобов'язальні права. І якщо в кодексах, побудованих на інституційній системі (приклад - Французький цивільний кодекс), цей поділ проявляється не настільки очевидно, то в кодексах, де була використана пандектна модель (від Німецького цивільного кодексу і до сучасних вітчизняних кодексів), він має основоположне значення [1, с. 275].

За якою ознакою проводиться поділ майнових прав на речові і зобов'язальні права, і чи треба таке порівняння?

На останнє питання відповімо одразу позитивно, оскільки узагальнення опублікованої судової практики, як правило, показує, що при порушенні відносних прав (заподіяння шкоди майну, здоров'ю) вимоги були пред'явлені не до осіб, зобов'язаним своїми діями задовольняти інтереси управомоченого. Суди також не завжди правильно визначають коло осіб, зобов'язаних відшкодувати завдану шкоди [2, с. 31-32].

Речові та виключні цивільні правовідносини оформлюють належність матеріальних і нематеріальних благ і за своєю юридичною природою є абсолютними, оскільки в них конкретним уповноваженим особам протистоїть невизначене коло осіб (усі треті особи), які повинні утримуватися від неправомірних посягань на чуже майно і не перешкоджати уповноваженим особам здійснювати їх права (обов'язок пасивного типа).

Зобов'язання є відносними правовідно¬синами, оскільки характеризуються чітким суб'єктним складом. Тому зобов'язання юридично пов'язує лише конкретну зобов'язану особу. Якщо, наприклад, боржник у порушення свого обов'язку здійснив виконання неналежній особі, то сам уповноважений зазвичай не має права вимагати будь-чого від цієї третьої особи, оскільки зобов'язання не може створити обов'язку для тих, хто в ньому не брав участі. Але він зможе стягнути збитки із свого контрагента [3, с. 3].

У відносних цивільних правовідносинах управомочена особа володіє лише можливістю вимагати від зобов'язаної особи здійснення дій (утриматися від дій) на виконання обов'язку. Суб'єктивне цивільне право,

що їй належить, існує лише у рамках правовідносин і не включає в себе можливості вимагати певної поведінки від третіх осіб [4, с. 74].

Тому, відносний характер зобов'язального правовідношення підкреслює правило, що міститься у ст. 511 ЦК України: зобов'язання не створює обов'язку для третьої особи. У випадках, встановлених договором, зобов'язання може породжувати для третьої особи права щодо боржника та (або) кредитора.

В абсолютних правовідносинах сутність суб'єктивного права зводиться до права на власну поведінку; у відносних правовідносинах вона стає правом вимоги конкретної поведінки від зобов'язаних осіб. Тому предмет зобов'язань - це цілком визначені дії з передання майна, провадження робіт, надання послуг або утримання від конкретних дій (наприклад, не розголошувати ноу-хау тощо), а не загальний обов'язок не перешкоджати будь-кому у здійсненні його права, як в абсолютних правовідносинах [3, с. 3].

Зобов'язання відрізняється від речових правовідносин, перш за все тим, що в зобов'язанні відображається динаміка цивільних прав і обов'язків, а речові правовідносини фіксують статику майнових прав.

Особливістю зобов'язального правовідношення являється також і те, що воно може виникнути результаті як правомірних, так і неправомірних дій, а правовідношення власності в результаті правопорушень ніколи не виникають.

Якщо говорити не про право власності, а про речові права, то цієї тезі протирічить лише виникнення права володіння, що може виникнути і на підставі неправомірних дій, однак дискусія про право володіння як речове право чи володіння як фактичний стан не є предметом нашого дослідження, тому не будемо детально на ній зупинятися. Якщо вважати, що посідання не є речовим правом, то можна погодитися повністю із вищевказаною відмінністю між речовими та зобов'язальними правовідносинами.

На думку Ф.-К. Савін'ї речове право обмежується невеликою кількістю інститутів, в кожному з них превалюють свої принципи, не залишаючи багато простору загальним положенням, це ж властиве праву сімейному та спадковому: в цих інститутах виникнення права вільною волею приватних осіб обмежено вузькими межами. Окремі зобов'язання незрівнянно численніші і різноманітніші окремих інститутів речового права. Поряд з ними є ще вільне місце для виникнення нових зобов'язань, що відповідають потребам часу або свободи приватних осіб [5, с. 4].

Таким чином, зобов'язальні правовідносини відрізняються від речових правовідносин за колом зв'язаних ними осіб (у зобов'язанні це тільки кредитор і боржник), за об'єктом (ним служить у зобов'язанні не річ, а дія зобов'язаної особи), а також за конкретною формою, у якій виражаються права й відповідні обов'язки (перші виступають у вигляді вимоги, а другі - у вигляді боргу).

Також треба враховувати, що не завжди можливо у конкретних правовідносинах чітко провести межу між зобов'язальними та речовими ознаками відносин. Це дозволяє багатьом авторам говорити про наявність змішаних відносин.

Прикладом правовідносин змішаної групи при такому поділі може служити довірче управління. Як правило, відносини по управлінню майном між власником і управителем мають зобов'язальний характер. Але завдяки тому, що довірчий управитель отримує по відношенню до переданого майна правомочності власника, відповідне правовідношення придбаває риси абсолютного, що найбільше проявляється у випадку передачі майна у довірчу власність управителю.

ЦК України також частково вважає за можливе застосовувати до зобов'язальних відносин речово-правові засоби захисту. Наприклад, ч. 1 ст. 620 ЦК встановлює, що у разі невиконання боржником обов'язку щодо передачі кредиторові у власність або в користування речі, визначеної

індивідуальними ознаками, кредитор має право витребувати цю річ у боржника і вимагати її передачі згідно з умовами договору.

При цьому йдеться про примусове виконання обов'язку в натурі. Такий спосіб захисту дуже схожий із віндикаційним позовом, який є вимогою власника, що не володіє, до невласника, що володіє, про відбирання речі [6, с. 774].

Як і за ст. 620 ЦК України, у ст. 621, також речово-правовий елемент проявляється в даному випадку в тому, що тут реалізація захисної вимоги не припускає яких-небудь дій з боку боржника. Тобто йдеться про можливість використати речово-правові елементи в зобов'язальному правовідношенні.

Звичайно, коли ЦК України містить цілі глави, присвячені безпосередньо речовим правам та зобов'язальним правам, неможливо перевести проблему розмежування речових і зобов'язальних прав до суто теоретичного спору.

Список використаних джерел:

1.Брагинский М.И., Витрянский В.В. Договорное право. Книга первая: Общие положения. 2-е изд. – М.: Статут, 2005. – 842 с.

2.Нетишинская Л.Ф. Обязательство как относительное правоотношение // Российский судья. – 2005. – № 7. – С. 31-32.

3.Майданик Р. Місце зобов'язання в праві України // Підприємництво, господарство і право: Щомісячний науково-практичний господарсько-правовий журнал. – 2006. – № 4. – С. 3-6.

4.Ем В. С. Категория обязанности в советском гражданском праве. (Вопросы теории). Дис. … канд. юр. наук. – М., 1981. – 209 с.

5.Савиньи Ф. К. Обязательственное право / Пер. с нем. В. Фуксъ и Н. Мандро. – М.: Тип. А. В. Кудрявцевой, 1876. – 582 с.

6.Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар / За ред. Є.О. Харитонова, Н.Ю. Голубєвої. - Видання п'яте, перероблене та доповнене. – Х. ТОВ «Одіссей», 2009. – 1208 с.

ПРАВА СПОЖИВАЧІВ ЕНЕРГІЇ ЯК ПРАВА ЛЮДИНИ

Ващенко Юлія В'ячеславівна, доцент кафедри адміністративного права юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН 65/151 від 20 грудня 2010 р. [1] 2012 рік проголошено Міжнародним роком сталої енергії для всіх.

В сучасних умовах ефективна реалізація переважної більшості конституційних прав людини і громадянина залежить від забезпечення належного доступу до сучасних енергетичних послуг. Зокрема, доступ до енергії є невід'ємною умовою забезпечення права на життя і здоров'я (ст. 27 Конституції України [2]), права на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг, житло (ст. 48 Конституції України), права на безпечне для життя і здоров'я довкілля (ст. 50 Конституції України). Наявність безперебійного та ефективного енергозабезпечення є гарантією реалізації, зокрема, права на підприємницьку діяльність (ст. 42 Конституції України), права на працю (ст. 43 Конституції України). Без доступу до сучасних енергетичних послуг є неможливим ефективне здійснення права на освіту (ст. 53 Конституції України), свободи літературної, художньої, наукової і технічної діяльності (ст. 54 Конституції України), права на відпочинок (ст. 45 Конституції України). В сучасних умовах належна участь громадян у формуванні органів влади та органів самоврядування, в управлінні державними справами, а отже реалізація ними цілої низки політичних прав (зокрема, закріплених у ст. ст. 36, 37, 38, 40 Конституції України) також є неможливою за відсутності сталого енергозабезпечення.

Таким чином, право на доступ до енергії нерозривно пов'язане з усіма правами та основоположними свободами людини і громадянина: особистими (громадянськими), соціальними, економічними, культурними, політичними. У зв'язку з цим забезпечення та захист зазначеного права належить до найважливіших завдань сучасної держави.

Однак, на сьогодні в усьому світі існує проблема забезпечення сталого доступу до енергії. Серед причин цього може бути, зокрема, відсутність технічних можливостей забезпечення енергопостачання, наприклад, проблема віддалених регіонів. Однак, відсутність доступу до енергії може бути також результатом неможливості оплати енергетичних послуг, а саме коли людина (родина) не може оплачувати сучасні енергетичні послуги (зокрема, послуги опалення, електропостачання, газопостачання) за обгрунтованими цінами / тарифами. В останньому випадку мова йде про таке явище як енергетична бідність. Енергетичну бідність можна розглядати як окремо, так і як складову бідності в цілому. Вирішення зазначеної проблеми належить до першочергових завдань країн світу.

На необхідність забезпечення доступу до енергії незахищеним верствам населення звертається увага у ряді актів законодавства Європейського Союзу, зокрема, в Директиві 2009/72/ЕС Європейського Парламенту та Ради від 13 липня 2009 р. щодо спільних правил для внутрішнього ринку електроенергії, що замінює Директиву 2003/54/ЕС [3], а також у Директиві 2009/73/ЕС Європейського Парламенту та Ради від 13 липня 2009 р. щодо спільних правил для внутрішнього ринку природного газу, що замінює Директиву 2003/55/ЕС [4]. Відповідно до Закону України "Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу" [5], а також Протоколу про приєднання України до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства, ратифікованого Законом України №2787-VI від 15.12.2010 р. [6] Україна має привести законодавство у відповідність до вимог зазначених Директив, зокрема, і щодо забезпечення незахищеним верстам населення доступу до енергетичних послуг належного рівня за прийнятними цінами / тарифами.

Відповідно до Закону України "Про житлово-комунальні послуги" [7] до основних принципів державної політики у зазначеній сфері віднесено, зокрема, забезпечення рівних можливостей доступу до отримання мінімальних норм житлово-комунальних послуг для споживачів, а також забезпечення соціального захисту малозабезпечених громадян. Гарантії реалізації зазначеного принципу містяться у законах, які регулюють відносини в сфері соціального захисту окремих категорій громадян (зокрема, ветеранів війни, ветеранів праці, осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи та ін.). Однак, на сьогодні, в умовах дефіциту коштів державного та місцевих бюджетів, механізм соціального захисту в Україні в цілому та забезпечення доступу до енергетичних послуг малозабезпечених верств населення зокрема потребує реформування. Серед шляхів вирішення зазначеної проблеми є перегляд категорій громадян, які потребують державної підтримки, а також перехід від пільг до адресних субсидій.

Список використаних джерел:

1. Resolution of the United Nations General Assembly 65/151 from 20 December 2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N10/521/60/IMG/N1052160.pdf?OpenElement

2. Конституція України: чинне законодавство станом на 10 лютого 2011 р.: (Відповідає офіц. текстові) – К.: Алерта; ЦУЛ, 2011. – 96 с.

3. Directive 2009/72/EC of the European Parliament and of the Council of 13 July 2009 concerning common rules for the internal market in electricity and repealing Directive 2003/54/EC // OJ. – L 211. – 14.08.2009. – P.55–93.

4. Directive 2009/73/EC of the European Parliament and of the Council of 13 July 2009 concerning common rules of the internal market in natural gas and repealing Directive 2003/55/EC // OJ. – L 211. – 14.08.2009. – P. 94–136.
5. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України №1629-IVвід 18.03.2004 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – №29. – від 16.07.2004. – Ст. 367.
6. Про ратифікацію Протоколу про приєднання України до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства: Закон України №2787-VI від 15.12.2010 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – №24. – від 17.06.2011. – Ст. 170.
7. Про житлово-комунальні послуги: Закон України №1875/IV від 24.06.2004 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – №47. – Ст.514.

ПРАВОВІ ЗАСАДИ КОДИФІКАЦІЇ ЕКОЛОГІЧНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Євстігнєєв Андрій Сергійович, кандидат юридичних наук, доцент кафедри екологічного права юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Кризова екологічна ситуація в сучасній Україні потребує активного реагування з боку держави та інститутів громадянського суспільства, що передбачається на рівні Основних засад (стратегії) державної екологічної політики України на період до 2020 року, затвердженої Законом України від від 21 грудня 2010 року N 2818-VI.

Одним із напрямів такого реагування є удосконалення нормативно-правового регулювання екологічних суспільних відносин. Очевидно, що сучасне екологічне законодавство без його істотного оновлення не в змозі забезпечити повноцінну реалізацію сталого розвитку на теренах нашої держави, який водночас визнано розвиненими країнами світу основним принципом розвитку людства у 21 столітті. Зазначене обумовлене переважним орієнтуванням названого законодавства на реалізацію економічного інтересу у сфері екології, за якого недостатньо враховується або взагалі ігнорується екологічна складова, незважаючи на декларування пріоритетності останньої. Тому необхідність значного якісного оновлення відповідного нормативного масиву не викликає сумнівів.

Водночас, такому оновленню має передувати вирішення трьох важливих питань, що може стати важливої передумовою успішного завершення цього процесу, наслідком якого повинна стати чітка неколізійна система нормативних приписів, які ефективно забезпечуватимуть баланс екологічної та економічної складових сталого розвитку.

По-перше, слід чітко і однозначно визначитись із тим, в чому саме полягатиме систематизація екологічного законодавства на сучасному етапі. Вочевидь, що не йдеться про кодифікацію, наслідком якої обов'язково має бути значне зменшення кількості нормативних актів із включенням їх узгоджених між собою положень до єдиного акта або створення такого акта (адже він, хоч і недостатньо досконалий, вже існує у формі Закону України "про охорону навколишнього природного середовища"). Такий висновок обумовлений широким спектром екологічних відносин, який постійно розширюється і водночас потребує "індивідуального" підходу до регулювання кожної його складової, а також значною кількістю чинних нормативних документів, що їх регламентують, положення яких об'єктивно немає потреби звести в один закон (кодекс). Основним завданням кодифікаційного процесу слід визнати створення єдиної чіткої взаємоузгодженої системи адекватних сучасним умовам правових приписів з максимальним регулятивним навантаженням замість сучасних невиправдано бланкетних положень, при цьому основним спрямуванням такої оновленої системи має бути попередження можливих негативних

впливів господарської діяльності та зміненого внаслідок її здійснення довкілля на життя і здоров'я людини.

По-друге, до початку кодифікації не можна не визначити чіткі межі (перелік) відносин, норми щодо регулювання яких удосконалюватимуться. І тут представникам природоохоронного та антропоохоронного підходів у еколого-правовій науці слід нарешті, об'єднавши вказані підходи, створити оптимальну систему та структуру предмета екологічного права. При цьому варто враховувати незворотні процеси екологізації всіх сфер суспільного життя, за яких еколого-правове регулювання цілком виправдано може і повинно поширюватись на відносини, які ще нещодавно вважались "монопольним" об'єктом регулювання інших галузей права.

По-третє, важливою передумовою ефективної та результативної кодифікації має бути визначення єдиних принципів регулювання всього спектру екологічних відносин та надання таким принципам статусу обов'язкових визначальних положень, які неодмінно мають бути повністю дотримані у всіх випадках формулювання і застосування будь-якого положення екологічного законодавства. Такий підхід повинен змінити ситуацію, яка існує наразі, за якої, не зважаючи на закріплення чималої кількості норм-принципів на рівні актів екологічного законодавства, конкретні (спеціальні) положення цих же актів нерідко відверто суперечать змісту основних вихідних засад, нівелюючи їх системоутворюючий статус. Однак слід також врахувати важливість виваженого підходу до виділення переліку відповідних принципів, за якого такими б були названі дійсно основні вихідні засадничі положення та ідеї, які поширюються на всі без виключення екологічні правовідносини та сприяють забезпеченню їх ефективного регламентування на засадах сталого розвитку.

Вирішення трьох вищеокреслених питань із урахуванням їх взаємних впливів, на наше переконання, є об'єктивною передумовою ефективності кодифікації вітчизняного екологічного законодавства на сучасному етапі.

СТАБІЛЬНІСТЬ ЗАКОНОДАВСТВА ЯК ОДНА З УМОВ РОЗВИТКУ ІПОТЕЧНОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ

Чиж Юлія Володимирівна, кандидат юридичних наук, викладач кафедри громадської безпеки НАВС

Актуальним питанням, яке сьогодні все ще продовжує існувати в нашій державі є кредитування та його цінова недоступність для більшості населення. Сьогодні існує співвідношення попиту та пропозиції, однак залишається не вирішеність відсутності можливість такого використання.

У період депресії, коли відбувається масове вивільнення з виробничої сфери грошового капіталу та його нагромадження у формі позичкового капіталу, знижується прибуток. Для періодів пожвавлення характерним є те, що стрімко зростає попит на кредит при недостатніх обсягах позичкового капіталу, а тому процент підвищується, що ми спостерігаємо на даний час.

З огляду на проблеми, які постали в Україні в зв'язку з відсутністю стабільності не лише на ринку кредитування, а й застосування законодавства щодо кредитування, це спричиняє в окремих випадках порушення виконання цивільно-правових договорів, які вже було укладено. Так, у високорозвинених країнах є всі економічні, правові та інституційні передумови кредитування, що й забезпечило його значний розвиток, де з часом склалася чітка банківська система. Відповідно сьогодні в зарубіжних державах ми маємо змогу споглядати як на стабільність, так і на прозорість даної сфери.

Однією із суттєвих рис європейської системи кредитування, на думку С.І. Кручка, є використання довгострокових банківських зобов'язань, тобто закладних листів як інструментів рефінансування капіталовкладень у нерухомість [1]. Така система нині склалася і широко застосовується в багатьох країнах світу, зокрема в Федеративній Республіці Німеччини, Данії, Франції, Австрії, Швеції, Польщі, Чехії, Угорщині та Словаччині.

Іпотека (від грец. застава) - застава землі, нерухомого майна, при якій земля та (або) майно, що становить предмет застави, залишається у заставодавця або третьої особи.

Відповідно до статті 1 Закону України «Про іпотеку» іпотека - вид забезпечення виконання зобов'язання нерухомим майном, що залишається у володінні і користуванні іпотекодавця, згідно з яким іпотекодержатель має право в разі невиконання боржником забезпеченого іпотекою зобов'язання одержати задоволення своїх вимог за рахунок предмета іпотеки переважно перед іншими кредиторами цього боржника у порядку, встановленому цим Законом [2]. Кредит, отриманий під заставу нерухомого майна називається іпотечним кредитом.

Однією з передумов існування іпотечного кредитування є стабільність. Крім того відсутність даної передумови створює не зовсім сприятливі умови для якісного створення, запровадження механізму, розвитку та становлення як кінцевий результат, іпотеки в земельних відносинах. Одним з інструментарієм в цих відносинах є земельні банки. До речі, по сьогоднішній час є чинним Закон України «Про іпотеку», прийняття якого мало започаткувати та розвивати кредитні відносини у земельній сфері. Однак, по сьогодні даний законодавчий акт не має тієї законодавчої сили, якої від нього очікували. Що стосується земельних банків, які розпочали свою діяльність як державні установи, то їх створення має сприяти полегшенню кредитування саме аграрного сектору держави, заставою якого мають бути землі. Крім того, це має створити вподальшому всі умови для завершення як земельної реформи в Україні, так становлення прозорого ринку земель [4].

Якщо говорити про зарубіжний досвід з даного питання, то, наприклад, у Німеччині до кінця 60-х рр. XX ст. вже налічувалося 13 державних і 25 приватних земельних банків [5, с. 53]. У сучасній Німеччині іпотечні банки є кредитними інститутами приватного права, діяльність яких спрямована на надання позик під заставу земельних ділянок. Кредити під заставу земельних ділянок у Німеччині надає сільськогосподарський рентний банк, який є установою публічного права та знаходиться під наглядом федерального комісара. У ньому немає власників часток, держава також не виступає у такій якості. У Німеччині при наданні позик під заставу земельних ділянок діють ті самі принципи незалежно від того, йдеться про іпотеку чи поземельний борг [5, с. 136]. Законодавство Польщі та Угорщини, як і німецьке, зорієнтовано на створення спеціалізованих іпотечних банків. Так, в Угорщині існує державний земельний іпотечний банк, який фінансує лише довгострокові кредити, та ліцензований банк, що обслуговує іпотеку [6, с. 54]. У Чехії та Словаччині іпотечною діяльністю можуть займатися універсальні комерційні банки, які чітко відокремлюють всередині банку активи, пасиви та інші операції, пов'язані з іпотекою [1].

У США важливу роль відіграють небанківські іпотечні установи. Так, у 1998 році ринок застави сільськогосподарського майна в країні становив майже 80% усіх кредитів, виданих під заставу майна [7]. Натомість у Великій Британії при іпотечному кредитуванні оцінювач має шукати індивідуальні риси та їх внесок у відкриту ринкову вартість об'єкта застави, від якої і встановлюється позикова вартість.

Як висновок маємо зазначити, що саме стабільність створює сприятливий клімат для становлення та розвитку відносин у сфері

кредитування, зокрема іпотечного, у різних сферах суспільної діяльності. Іпотечне кредитування в Україні на сьогодні ще перебуває на стадії свого формування. При цьому іпотечний кредит у перспективі може стати надійним засобом залучення внутрішніх інвестицій. Саме тому за умов ефективно діючої системи іпотечного кредитування даний напрямок діяльності, міг би представляти інтерес для інвесторів.

Список використаних джерел

1.Кручок С.І. Іпотечне кредитування: європейська практика та перспективи розвитку в Україні. – К.: Урожай, 2003. – 208 с.

2.Закон України «Про іпотеку» - Відомості Верховної Ради України. – 2003. - № 38 - С. - 313.

3.Зеленкова Н. Ипотека //Деньги и кредит. – 1992. – № 11. – С. 53.

4.Постанова Кабінету Міністрів України від 2 липня 2012 р. № 609 «Про створення Державного земельного банку» [Електронний ресурс] / Кабінет Міністрів України. – Офіц. джерело: сайт ВР України – zakon.rada.gov.ua – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/609-2012-%D0%BF

5.Дем'яненко С.І. Досвід Німеччини у кредитуванні під заставу сільськогосподарської землі // Економіка АПК. – 2002. – № 10. – С. 134–138.

6.Паламарчук Л.В. Деякі аспекти організації іпотеки землі за кордоном // Землевпорядкування. – 2003. – № 1. – С. 54–57.

7.Землі сільськогосподарського призначення: права громадян України: наук.-навч. посіб. / за ред. докт. юрид. наук Н.І. Титової. – Львів: ПАІС, 2005. – 368 с.

8.Закон України «Про іпотечне кредитування, операції з консолідованим іпотечним боргом та іпотечні сертифікати». - Відомості Верховної Ради України. – 2004. - № 1. - С.1.

9.Юхно М.Т., Святокум І.О. Ринок іпотечних кредитів в Україні: перспективи розвитку / Юхно М.Т., Святокум І.О. // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – 2010. – № 2. – С. 249-255.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ПЛАТНИКІВ ПОДАТКІВ В УКРАЇНІ ЗАСОБАМИ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Іщенко Владислав Вікторович, викладач кафедри адміністративного, фінансового та господарського права Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут"

Відповідно до ч. 2 ст. 3 Конституції України права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, а утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Тому дуже важливе значення має забезпечення прав платників податків, оскільки в ч. 1 ст. 67 Конституції України закріплено обов'язок кожного сплачувати податки і збори в порядку і розмірах, встановлених законом.

Слід вказати, що відповідно до підп. 21.1.1, 21.1.4 п. 21.1 ст. 21 Податкового кодексу України (далі – ПК України) посадові особи контролюючих органів зобов'язані, зокрема: дотримуватися Конституції України та діяти виключно у відповідності з цим Кодексом та іншими законами України, іншими нормативними актами; не допускати порушень прав та охоронюваних законом інтересів громадян, підприємств, установ, організацій.

Ще в середині 90-х рр. XX ст. російським фахівцем С.Г. Пепеляєвим при класифікації податкових правопорушень було обґрунтовано виділення в окрему групу правопорушень проти прав та свобод платників податків [1, с.173; 2, с.106; 3, с.95; 4, с.208]. Деякі фахівці (наприклад, Л.Ю. Кроліс) заперечували необхідність встановлення спеціальних норм щодо відповідальності за правопорушення проти прав і свобод платників податків, водночас інші (зокрема, А.В. Передєрнін) – особливо наголошували на необхідності введення такої групи правопорушень.

Слідом за С.Г. Пепеляєвим ряд вітчизняних та зарубіжних фахівців при класифікації податкових правопорушень також виділяють в окрему групу п

правопорушення проти прав та свобод платників податків (іноді називаючи їх дещо по-іншому):

1)правопорушення проти прав та свобод платників податків (С.Г. Пепеляєв, О.А. Бурбело та Т.В. Малаєва, Е.С. Дмитренко, Г.А. Конишев, М.П. Кучерявенко, О.А. Лукашев, А.В. Роздайбіда, А.В. Передєрнін, А.М. Серцев);

2)порушення прав та свобод платників податків (Б.О. Борисов, Т.В. Телятицька);

3)порушення прав і законних інтересів платників податків (З.М. Будько);

4)правопорушення проти прав, законних інтересів та свобод платників податків (Ю.М. Старилов).

Враховуючи наведені вище положення ч. 2 ст. 3 Конституції України та підп. 21.1.1, 21.1.4 п. 21.1 ст. 21 ПК України, на нашу думку, слід визнати більш аргументованою та підтримати позицію С.Г. Пепеляєва та інших фахівців, які виділяють в окрему групу правопорушення проти прав та свобод платників податків.

У цьому зв'язку слід зауважити, що до кінця 2011 р. законодавство України про адміністративні правопорушення не містило адміністративних правопорушень проти прав та свобод платників податків, хоча ще з 90-х рр. XX ст. в Законі України "Про державну податкову службу в Україні" існували норми, що передбачали можливість застосування адміністративної відповідальності до посадових осіб органів державної податкової служби України та податкової міліції (ч. 2 ст. 13, ч. 1 ст. 25). Нині подібні за змістом норми містить ПК України, зокрема: за невиконання або неналежне виконання своїх обов'язків посадові особи контролюючих органів несуть відповідальність згідно із законом (п.21.1 ст.21); посадова чи службова особа податкової міліції, яка порушила вимоги закону або неналежно виконує свої обов'язки, несе відповідальність у встановленому законом порядку (п.354.4 ст.354).

Вперше в законодавстві про адміністративні правопорушення країн СНД адміністративну відповідальність посадових осіб органів державної податкової служби України та деяких інших контролюючих органів за порушення прав та свобод платників податків було введено з 19.12.2011 р. Законом України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення процедур припинення юридичних осіб та підприємницької діяльності фізичних осіб – підприємців за їх рішенням" від 19.05.2011 р. №3384-VI, яким до нової редакції ст. 1666 КУпАП "Порушення порядку припинення юридичної особи або підприємницької діяльності фізичної особи – підприємця" було введено два склади адміністративних правопорушень проти прав та свобод платників податків:

1)Безпідставне заперечення органів державної податкової служби, Пенсійного фонду України, фондів соціального страхування проти проведення державної реєстрації припинення юридичної особи або підприємницької діяльності фізичної особи – підприємця (ч. 9 ст. 1666 КУпАП);

2)Непроведення або несвоєчасне проведення органами податкової служби, фондів соціального страхування та Пенсійного фонду України перевірок, пов'язаних з припиненням юридичної особи або підприємницької діяльності фізичної особи – підприємця, та ненадання або несвоєчасне надання відповідних довідок про відсутність заборгованості із сплати податків, зборів або єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, страхових коштів до Пенсійного фонду України та фондів соціального страхування, контроль за справлянням яких здійснюють органи державної податкової служби, фонди соціального страхування та Пенсійний фонд України (ч. 10 ст. 1666 КУпАП).

Вчинення правопорушень, передбачених ч. 9 та 10 ст. 1666 КУпАП, тягнуть за собою накладення штрафу на посадових осіб державної податкової служби, фондів соціального страхування та Пенсійного фонду України від 200 до 250 НМДГ.

Право розглядати справи про адміністративні правопорушення, передбачені ч. 9 та 10 ст. 1666 КУпАП, та накладати адміністративні стягнення було надано суддям районних, районних у місті, міських чи міськрайонних судів (ст. 221 КУпАП).

Право складати протоколи про ті адміністративні правопорушення, передбачені ч. 9 та 10 ст. 1666 КУпАП, було надано уповноваженим на те посадовим особам спеціально уповноваженого органу з питань ліцензування, державної регуляторної політики, державної реєстрації та дозвільної системи у сфері господарської діяльності та його територіальних органів (п. 1 ч. 1 ст. 255 КУпАП).

Список використаних джерел:

1.Основы налогового права : Учеб.-метод. пособие / [Пепеляев С. Г., Жестков С. В., Тимофеев Е. В. и др.]; под ред. С. Г. Пепеляева. – М. : Инвест Фонд, 1995. – 496 с.

2.Грачева Е. Ю. Финансовое право России : Учебник / Е. Ю. Грачева, Н. А. Куфакова, С. Г. Пепеляев. – М. : ТЕИС, 1995. – 232 с.

3.Пепеляев С. Г. Предложения по проекту Налогового кодекса / С. Г. Пепеляев // Ответственность за нарушения налогового законодательства. Выпуск первый / Ин-т государства и права; [отв. ред. В. Ф. Захарова]. – М., 1996. – С. 87–101.

4.Пепеляев С. Г. Налоговый кодекс: взаимная ответственность / С. Г. Пепеляев // Ваш налоговый адвокат. Советы юристов : Сб. статей. Вып. 1. – М. : ФБК-ПРЕСС, 1997. – С. 203–217.

ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ДОГОВОРОМ НА ГОТЕЛЬНЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ

Коросташивець Юлія Григорівна, старший викладач кафедри цивільного права та правового забезпечення туризму Київського університету туризму, економіки і права

Відповідно до Закону «Про туризм», готель або інший суб’єкт, що надає послуги з розміщення, зобов’язаний до укладення договору надати необхідну і достовірну інформацію про послуги з готельного обслуговування, їх види і особливості, про порядок і терміни оплати послуг готелю та надати проживаючому на його прохання інші пов’язані із договором і відповідним готельним обслуговуванням відомості, а також іншу інформацію, передбачену законодавством про захист прав споживачів[2]. «Споживач має право на одержання необхідної доступної, достовірної та своєчасної інформації про товари (роботи, послуги), що забезпечує можливість їх свідомого і компетентного вибору» [3].

Цивільна відповідальність полягає у настанні передбачених цивільно-правовою нормою негативних майнових наслідків.

Цивільна відповідальність застосовується в таких випадках: порушення зобов’язань (ст.610 ЦК);одностороння відмова від зобов’язання (ст.615 ЦК);відшкодування збитків, завданих порушенням зобов’язання (ст.623 ЦК).

За умови невиконання повністю або частково договірних зобов'язань, пов'язаних з наданням готельних послуг, винна сторона має відшкодувати іншій стороні завдані цим збитки[5]. Варто зазначити, що винною стороною може виступати як виконавець так і замовник (споживач).

У готельному зобов'язанні можна виділити дії з надання номерів для тимчасового розміщення гостя, прибирання номера, доставка гостю кореспонденції, побудка гостя у визначений час та інше. Якщо виконавець здійснив всі послуги-операції , то вважається, що він виконав своє

зобов'язання. Якщо виконавець з певних причин виконав не всі послуги-операції, то фактичне виконання ним зобов'язання оцінюється в конкретній ситуації за таким критерієм: чи відповідає суті послуги фактично виконана діяльність чи ні, інакше кажучи, чи призвела подібна діяльність до того ефекту, на який вона була орієнтована[4, С. 92 – 93].

Обслуговування як засіб задоволення потреби у комфортному тимчасовому розміщенні складає сутність готельної послуги, а тимчасове користування готельним номером – це чинник, за допомогою якого здійснюється обслуговування. Тому, у разі ненадання гостю готельного номера у тимчасове користування, йде мова про визнання зобов'язання невиконаним. В той же час виконання лише зобов'язання з надання номера не можна вважати виконанням зобов'язання в цілому, оскільки за відсутності обслуговування відсутня й готельна послуга як така[4, С. 93].

Може виникнути ситуація неможливості виконати умови попередньо укладеного договору із замовником щодо надання готельних послуг, тоді готель зобов'язаний, на вимогу споживача, забезпечити розміщення споживача в іншому готелі, розташованому в даній місцевості, що надає послуги рівноцінні або вищої якості. Додаткові затрати, що виникли у зв'язку з цим, покриваються готелем[5].

Відповідно до законодавства про захист прав споживачів якщо під час надання послуг стане очевидним, що їх не буде виконано згідно з умовами договору, споживач має право призначити виконавцю відповідний термін для усунення недоліків, а в разі невиконання цієї вимоги у визначений термін – розірвати договір і вимагати відшкодувати збитків або доручити виправлення недоліків третій особі за рахунок виконавця. Гроші, сплачені споживачем за послуги, повертаються у день розірвання договору або в інший термін за домовленістю з ним, але не пізніше ніж протягом 7 днів від дня пред'явлення відповідної вимоги.

Готель відповідно до чинного законодавства України несе відповідальність за шкоду, заподіяну життю, здоров'ю або майну споживача, що виникла в зв'язку з недоліками при наданні послуг, відшкодовується як матеріальна, так і моральна шкода. Обчислення відбувається за загальними правилами, що передбачені ЦК України.

Готель відповідає за схоронність речей, внесених до готелю споживачем, який проживає в ньому. Річ вважається такою, що внесена до готелю, якщо вона передана працівникам готелю або знаходиться у відведеному для споживача приміщенні. Готель відповідає за втрату грошей, інших цінностей лише за умови, що вони були окремо передані готелю на зберігання. Уразі втрати чи пошкодження речі споживач зобов'язаний негайно повідомити про це адміністрацію готелю. Якщо до закінчення строку проживання споживач не пред'явив свої вимоги до готелю, вважається, що його речі не були втрачені чи пошкоджені. У разі виявлення забутих речей готель зобов'язаний негайно повідомити про це власника речей. Забуті речі зберігаються у готелі протягом шести місяців, після чого передаються у відповідні державні органи для реалізації або знищення, про що складається акт установленої форми.

Споживач, виявивши недоліки в наданій послуг або невідповідність послуги присвоєній категорії готелю, має право скористатися однією з можливостей, наданих йому п.5.4. Правил користування готелями й аналогічними засобами розміщення та надання послуг, а також ч. 3 ст.10 Закон України «Про захист прав споживачів»:зменшення ціни на готельні послуги;вимагати від виконавця безоплатного усунення недоліків у розумний строк.

Готель повинен ужити заходів щодо усунення недоліків наданої послуги протягом години з моменту пред'явлення споживачем відповідної вимоги.

Споживач має право розірвати договір про надання готельних послуг і відповідно до чинного законодавства вимагати повного відшкодування збитків, якщо готель у встановлений термін не усунув недоліки[5].

Список використаних джерел:

1.Цивільний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 22 серп. 2011 р.: (ОФІЦ. ТЕКСТ). – К.: ПАЛИВОДА А.В., 2011. – 380 с. – (Кодекси України.

2.Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про туризм» від 18.11.2003 р. // Урядовийкур'єр. – 2003. – № 244., www.rada.gov.ua

3.Закон України «Про захист прав споживачів» від 12.05.1991р. №1023 – XII, www.rada.gov.ua

4.Правовое регулирование деятельности по оказанию гостиничных услуг: монография / Д.А. Жмулина. – М.: ВолтерсКлувер, 2010. – с. 129.

5.Про затвердження Правил користування готелями й аналогічними засобами розміщення та надання готельних послуг: наказ Державної туристичної адміністрації України від 16 березня 2004р. за №19 // Офіційний Вісник України. – 2004. - №14. – ст. 995.

ФІЗИЧНА, ЮРИДИЧНА ТА ЕКОНОМІЧНА СКЛАДОВІ ЧАСТИНИ ПРИРОДИ ШТУЧНО СТВОРЕНИХ НЕРУХОМИХ РЕЧЕЙ

Спєсівцев Деніс Сергійович, головний спеціаліст Департаменту державної реєстрації речових прав на нерухоме майно Укрдержреєстру

Питання особливостей обороту нерухомого майна завжди привертало інтерес як науковців, так і юристів-практиків. Поясненням цієї обставини слугує природа нерухомих речей, які завжди займали важливе місце в цивільному обороті у зв'язку зі своєю обмеженістю як певного економічного блага (особливо, якщо це земельні ділянки, які взагалі є не відтворюваним природним ресурсом), високою вартістю та тривалістю створення (якщо це будівлі або споруди). Однак тривалість та глибина досліджень проблем обороту нерухомості до сих пір не привели наукове товариство до єдиного знаменника в питанні визначення природи цих речей. Проведене нами дослідження сприяло формуванню висновку, що по суті всі концепції теорії та течії щодо визначення нерухомості в більшості є вірними, однак розкривають лише певну частину її природи. Усі науковці кажуть про одну й ту саму річ просто з різних точок зору на її ознаки, однак повну картину природи штучно створеного нерухомого майна може створити лише комплексний підхід, який розглядає його з фізичної, юридичної та економічної точок зору.

Фізичний (фактичний) аспект. нерухомим майном у фактичному аспекті (фізичні властивості й фізичний зв'язок з землею) є майно, якому притаманні наступні ознаки: а) зв'язок із землею (можливість використання за призначенням, лише перебуваючи у зв'язку із землею (перебуваючи на землі); це майно не обов'язково має бути прикріплено до землі за допомогою фундаменту, достатнім є те, що воно певним чином усталене на ній і його використання можливе, лише перебуваючи на ній); б) переміщення є можливим але не раціональним (це майно може бути цілком переміщуваним у просторі й навіть без втрати його ціни (знецінення), але в такому переміщуванні не існує потреби; таке жодним чином не змінює функціональних особливостей даної речі, а тому до переміщення такої речі вдаються лише за виключних обставин); в) створюється для постійного чи тимчасового перебування в них людей (таке перебування може бути викликане різними потребами людини, як побутовими (проживання, нічліг, приготування їжі, прийом їжі, відпочинок тощо), так господарськими (здійснення в ньому підприємницької діяльності, тримання тварин, механізмів, певних засобів тощо); г) створюється з довговічних матеріалів або з полегшених конструкцій, але при цьому вище за 4 метри або більше за

площею, ніж 30 м2 (інакше це мала архітектурна форма), однак місцеві акти можуть певним чином корелювати наведені значення.

Юридичний аспект. Знайти відповідь на питання, що є нерухомим майном у юридичному сенсі можна шляхом визначення моменту, коли нерухоме майно стає обороноздатним саме як нерухоме, а тому й власне нерухомим майном у юридичному сенсі. Оборотоздатність нерухомого майна визначається двома обставинами: перша – це визначення речі як власне нерухомої і її індивідуалізація як об'єкта нерухомого майна, а друга – це визначення прав на цю річ. При цьому перша обставина містить у собі елементи фізичного і юридичного аспектів. Адже визначення речі нерухомою відбувається за посередництвом встановлення її фізичних властивостей (фізичний аспект), а також відображення цих властивостей у відповідних задокументованих чи електронних відомостях (конструкція, розмір, площа тощо). Визначення прав на нерухоме річ звершує процес її індивідуалізації і вводу в цивільний оборот. Лише після встановлення, яка саме річ входить в цивільний оборот і хто є особою, яка може визначати її юридичну долю, ця річ може стати повністю обороноздатної. Саме тому за наявності в Україні інституту державної реєстрації речових прав на нерухоме майно момент набуття нерухомою річчю оборотоздатності як нерухомості прирівнюється до проведення такої реєстрації. Наявність відомостей про нерухомість у відповідних державних реєстрах, зокрема в Реєстрі прав власності на нерухоме майно (а в подальшому – в Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно) і є підтвердженням оборотоздатності. А для проведення державної реєстрації нерухомого майна й прав на нього необхідною є сукупність наступних умов, які можна назвати ознаками, що визначають нерухомість як таку з юридичної точки зору: а) нерухоме майно перебуває на земельній ділянці в силу існування у її власника речового права на земельну ділянку; б) цільове призначення земельної ділянки передбачає спорудження такого виду нерухомого майна на ній; в) проведено обов'язкову первинну інвентаризацію нерухомості (за чинним законодавством об'єкти незавершеного будівництва не інвентаризуються); г) є належний дозвіл на будівництво (затверджений проект); д) відсутні істотні порушення будівельних норм і правил. Хоча на сьогоднішній день юридичний критерій не може повною мірою бути застосований на практиці, поясненням чому є та обставина, що відомості про досить велику кількість нерухомих речей, які були введені в експлуатацію до 2003 року і права на які були передані теперішнім власникам до зазначеного часу, на сьогоднішній день не знаходяться в Державному реєстрі прав власності і певний час не будуть знаходитися в Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно, однак ця обставина виправиться з часом.

Економічний критерій. Визначальним у цьому критерії є те, що нерухомість як певне економічне благо має мінову вартість, як властивість, яка дозволяє обмінювати її на інші товари в певних пропорціях один до одного за наявності позиції кожної зі сторін обміну про її справедливість. Економічний критерій присутній майже завжди, оскільки його існування пов'язується з особливостями функціонування ринку нерухомості.

Саме такий підхід дозволяє повною мірою без протиріч розкрити природу нерухомого майна й дати відповідь на питання: чи є нерухомістю самочинне будівництво або незавершене будівництвом нерухоме майно, який статус у безхазяйної нерухомості і який статус у об'єктів, відомості про які відсутні в єдиних та державних реєстрах. Це й обумовлює перспективність застосування запропонованого підходу в практиці

правореалізації, а також у подальших наукових дослідженнях обороту нерухомості.

Список використаних джерел:

1. Емелькина И. Значение „юридической и фактической связи строения с землей" при определении признаков недвижимости / И. Емелькина // Хозяйство и право. – 2004. – № 8. – С. 17 – 22.

2. Шевченко О. Некоторые особенности отношений с недвижимостью: понятие недвижимости и проблемы ее регистрации в Украине / О. Шевченко // Підприємництво, господарство та право. – 2002. – № 2. – С. 34 – 38.

3. Экономика недвижимости : Учебное пособие – Владим. гос. ун-т; Сост.: Д. В. Виноградов, Владимир, 2007. – 136 с.

ОСОБЛИВОСТІ СІМЕЙНИХ ПРАВОВІДНОСИН З ВИЗНАЧЕННЯ ПОХОДЖЕННЯ ДИТИНИ

Вонсович Христина Іванівна, здобувач кафедри цивільного права і процесу НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, професор кафедри цивільного права і процесу НАВС *Лов'як О.О.*

Життя кожної людини є особливим, багатоаспектним та неповторним. Протягом нього фізична особа стає учасником різних суспільних відносин, у тому числі правовідносин – цивільних, трудових, адміністративних, житлових тощо, деколи - й кримінальних. Однак важко уявити, щоб особа протягом життя не перебувала у сімейних відносинах того чи іншого виду. Найімовірніше це є неможливим.

Інтерес до проблем сім'ї, шлюбно-сімейних правовідносин, шлюбу не випадковий. Шлюб завжди був основою сім'ї, будучи первинним осередком суспільства, зазнаючи їхній вплив і, в свою чергу, впливаючи на суспільство. Саме тому з виникненням класового суспільства, з утворенням держави та права, з оформленням вимог класової моралі цей суспільний феномен – «шлюб і сім'я» - виявився в полі подвійного регулювання: правового та морального [1, с. 279].

Основною особливістю сімейного права взагалі є те, що воно центральним та головним об'єктом свого регулювання має інститут сім'ї, що зрештою вирізняє комплекс норм з ряду інших і дає підстави говорити про сімейне право як окрему галузь права. Комплекс норм, що регулює сімейні відносини має свою особливість порівняно з іншими нормами права. Полягає ця особливість, насамперед в тому, що вся система норм, пов'язаних з сім'єю, повинна гуртуватися навколо мети адекватного забезпечення існування та функціонування сім'ї як специфічного та унікального соціального явища, і відповідно діяти з іншими соціальними нормами, що стосуються сімейного життя.

Наскільки складним і комплексним інститутом є сім'я як така, настільки ж своєрідним є і її нормативне регулювання. Сім'я, як відомо, підпадає під регулювання практично всі існуючих соціальних норм: морально-етичних, релігійних, правових тощо. І тут варто відзначити, що, по-перше, на відміну від багатьох інших галузей права, правові норми у сфері сімейних відносин мають лише певне, досить обмежене поле впливу – правовому регулюванню підлягають ті сімейні відносини, які можуть бути урегульовані правом та вимагають такого регулювання. І, по-друге, аби бути ефективним та адекватним регулятором, право має діяти узгоджено з рештою соціальних регуляторів [2, с.35].

В теорії права склалося визначення правовідносин, як суспільних зв'язків, які виникають на підставі норма права, учасники яких мають суб'єктивні права і юридичні обов'язки, забезпечені державою (або – сторони яких пов'язані взаємні взаємними юридичними правами і

обов'язками, які охороняються державою). Правовідносини є головною ланкою механізму правового регулювання, способом реалізації права.

Сімейні правовідносини виникають в результаті впливу сімейно-правових норм на суспільні відносини, що ними регулюють дані суспільні відносини (нормативні передумови); наділення суб'єктів правоздатністю, що дозволяє їм бути носіями прав і обов'язків, передбачених в правових нормах (правосуб'єктні передумови); наявність відповідних юридичних фактів, з якими норми пов'язують виникнення даних правовідносин (юридично-фактичні передумови) [3, с.81].

Під сімейними правовідносинами розуміється конкретний правовий зв'язок, який базується на шлюбі, кровній спорідненості (родинності), усиновлені, інших формах влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування, що виникає між суб'єктами, які наділені суб'єктивними правами і обов'язками, передбаченими нормами сімейного права [4, с.111].

В юридичній літературі до розуміння сімейних правовідносин підходять по різному. Традиційним є широке розуміння поняття «сімейні правовідносини». Воно включає: а) правовідносини між членами сім'ї (внутрішні сімейні правовідносини); б) правовідносини, які визначаються сімейними, хоча виникають за межами сім'ї (зовнішні сімейні правовідносини) [5, с.47]. При цьому внутрішніми сімейними правовідносинами вважаються ті, що виникають між членами сім'ї, наприклад відносини між подружжям, батьками та дітьми, які проживають однією сім'єю, пов'язані спільним побутом та взаємними правами та обов'язками. Зовнішніми - правовідносини між особами, які складали сім'ю раніше, або взагалі не були членами однієї сім'ї, однак пов'язані такими правами та обов'язками, які за своєю суттю є сімейними. Це аліментні правовідносини колишнього подружжя, правовідносини між дитиною та одним із батьків, з яким дитина разом ніколи не проживала, правовідносини між онуками та бабою, дідом, які не проживають разом, тощо.

Нині широко вживаним є поняття «сімейні правовідносини» та «шлюбно-сімейні правовідносини». Існування обох дефініцій можна пояснити наявністю у правовому полі України до 1 січня 2004 р. двох кодексів: Кодексу про шлюб та сім'ю України від 20 червня 1969р. та нового Сімейного кодексу України від 10 січня 2002р., та підкресленням особливої ролі шлюбу як основної підстави виникнення шлюбно-сімейних правовідносин. Обидва терміни можуть застосовуватись, але якщо проаналізувати поняття «шлюбно-сімейні правовідносини», то на перший план виводиться шлюб як основна підстава виникнення сімейних правовідносин. Це означає, що реєстрація шлюбу є вирішальним фактом виникнення шлюбно-сімейних правовідносин, а таким чином відкидається на другий план інші підстави виникнення сімейних правовідносин (кровна спорідненість, усиновлення, інші форми влаштування дітей позбавлених батьківського піклування). Крім цього, сімейні правовідносини можуть виникати і без реєстрації шлюбу – народження дитини одинокою матір'ю тощо. Тому більш доцільним є застосування родового поняття «сімейні правовідносини», без вказівки на домінуючу роль шлюбу у їх визначені [5, с.371-372].

Відповідно до ч.3 ст.1 Сімейного кодексу України первинним та основним осередком суспільства є сім'я. це обумовлено роллю та завданнями, які покладаються на сім'ю. Вона виконує важливі і тільки їй притаманні функції в житті та задоволенні особистих інтересів суспільства. Значення сім'ї зводиться передусім до того, щоб в ній народжуються і виховуються діти. Їх виховання, фізичний та духовний розвиток є основним обов'язком сім'ї.

Сімейні правовідносини виникають, змінюються та припиняються внаслідок різноманітних конкретних життєвих обставин. Юридичним

фактом на основі якого виникають правовідносини між батьками і дітьми, є визначення походження дитини від батьків.

Народження дитини становить репродуктивну функцію сім'ї – одну із найголовніших її функцій. У сім'ї батьки і діти наділені певними правами та обов'язками. Права та обов'язки матері, батька і дитини ґрунтуються на походженні дитини від них, засвідченому державними органами реєстрації актів цивільного стану в установленому законом порядку. Це положення ст. 121 Сімейного кодексу України, звичайно ж, стосується як дітей, народжених у шлюбі, так і дітей, народжених особами, які не перебувають у зареєстрованому шлюбі (народжені поза шлюбом).

Як відмічається в літературі, важливим для визначення походження дитини є факт кровної спорідненості батьків і дітей і він є визначальним. Даний факт є основоположним на протязі довгого періоду часу. Але сучасна медицина дозволяє розділити кровну (генетичну) спорідненість і народження дитини, тому виникає необхідність визначення нових правовстановлюючих фактів походження дитини [7, с.129].

Більшість осіб, які створили шлюб, вступивши у сімейні правовідносини, не зустрічаються у процесі спільного життя із труднощами, які пов'язані з неспроможністю до дітонародження, в повному обсязі реалізовуючи своє особисте немайнове право, гарантоване Сімейним кодексом України - право на батьківство та материнство (ст. 49, 50 СК України). Проте, трапляються випадки, коли подружжя не в змозі природним шляхом народити дитину, у зв'язку з наявністю вродженої або набутої хвороби. Вихід у цій ситуації залежить від вольового рішення подружжя, і якщо вони прагнуть реалізувати своє право на батьківство (материнство), то законодавець їм дає таку нагоду - використавши так званий інститут допоміжних репродуктивних технологій

Слід зазначити, що проблематика і штучного запліднення, і імплантації зародка є предметом регулювання не лише Сімейного кодексу. Сама процедура визначається в законодавстві про охорону здоров'я, укладення відповідного договору між подружжям і сурогатною матір'ю регулюється нормами цивільного права, визначення походження дитини, регламентується вже сімейним законодавством. Отже, це правовідношення носить комплексний характер, й йому властиві елементи і сімейно-правових, і цивільно-правових, і адміністративно-правових відносин. Проте, звичайно домінуючими є сімейно-правові (особисті немайнові та пов'язані з ними майнові відносини, що ґрунтуються на шлюбі, кровній спорідненості, прийнятті в сім'ю дитини на виховання), оскільки сам факт імплантації зародка відбувається з метою появи нового суб'єкта сімейного права - дитини, яка одержує разом із життям батьків і сім'ю. Сурогатна матір в даній ситуації є похідним учасником, оскільки виступає своєрідним "донором", живим організмом, що виношує дитину, але не стає при цьому матір'ю дитини. Щодо цивільно-правових відносин, то слід сказати, що вони теж відступають на інший план, так як укладення договору між подружжям і сурогатною матір'ю спрямоване на виникнення сімейних відносин між подружжям і новонародженою дитиною, тобто вони мають значення лише в частині застосування договірних зобов'язань, які регулюються цивільним правом. Більше того, можна поставити питання про сімейно-правову природу цього правочину - Сімейний кодекс України розширив договірне регулювання сімейних відносин, збільшивши кількість диспозитивних норм (сімейний договір, шлюбний договір, договір про патронат), а тому стає можливим його віднесення до сімейно-правових договорів і врегулювання на рівні Сімейного кодексу, тим паче це не суперечитиме ст. 8 СК України (застосування до регулювання сімейних відносин Цивільного кодексу України).

Отже, сімейні правовідносини - це конкретний правовий зв'язок, який базується на шлюбі, кровній спорідненості (родинності), усиновлені, інших

формах влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування, що виникає між суб'єктами, які наділені суб'єктивними правами і обов'язками, передбаченими нормами сімейного права.

А правовідносини що виникають між особами що дали згоду на застосування допоміжних репродуктивних технологій є специфічним видом сімейних правовідносин.

Список використаних джерел:

1.Сафончик О.І. Деякі питання розвитку законодавства з питань виникнення та припинення шлюбно-сімейних правовідносин// Актуальні проблеми держави і права. — О., 2011. — Вип. 59. — С.277–284

2.Бурлай О. О. Особливості сімейних правовідносин як об'єкту регулювання міжнародного приватного права // Актуальні проблеми міжнародних відносин. — К., 2005. — Вип.58, ч.1. — С.35–36.

3.Семейное право: Учебник /Антокольская М.В. – М.: Юристель, 2003. – 333с.

4.Ватрас В. А. Про сутність сімейних правовідносин // Вісник. — Хмельницький, 2003. — N3–4 (7–8). — С.111–118

5.Сімейне право України: Підручник /Л.М. Баранова, В.І. Борисова, І.В. Жилінкова та ін.; За заг. ред. В.І. Борисовой та І.В. Жилінкової. – К.:Юрінком Інтер, 2004. – 264с.

6.Ватрас В. А. До питання про поняття сімейних правовідносин // Держава і право. — К., 2004. — Вип.23: Юридичні і політичні науки. — С.369–374.

7.Пестрикова А. А. Установление родительских прав при использовании суррогатного материнства // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми цивільного права та процесу». — Х., 2007. — С.129–131.

ПРАВОВА ДОПОМОГА В ДІЯЛЬНОСТІ НОТАРІАТУ

Гура Ірина Володимирівна, здобувач кафедри конституційного та міжнародного права НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент, заступник начальника кафедри конституційного та міжнародного права НАВС *Калиновський Б.В.*

Нотаріат як інститут забезпечення конституційного права на отримання правової допомоги передбаченого ст. 59 Конституції України [1] є інститутом превентивного, попереджувального правосуддя та, насамперед безпосередньо забезпечує захист прав і свобод людини і громадянина, що дає можливість суб'єктам права уникнути звернення до суду за захистом цих же прав.

У межах правової допомоги, як напряму юридичної діяльності, нотаріуси засвідчуючи угоди, сприяють формуванню і чіткому закріпленню взаємних прав і свобод суб'єктів правових відносин, упереджають можливі спори між учасниками цих відносин, роз'яснюючи особам, що звернулися до них за здійсненням нотаріальної дії їх права та обов'язки, а також наслідки здійснюваних ними дій. У цьому сенсі, діяльність нотаріату сприяє підвищенню юридичної освіченості суспільства, забезпечують примусове виконання зобов'язань без звернення до суду, яке є несудовим способом захисту інтересів кредитора і на сьогоднішній момент має значний потенціал до подальшого законодавчого вдосконалення, здійснює діяльність по забезпеченню доказів, необхідних у разі розляді справи в суді або в адміністративному органі.

Водночас слід зазначити, виконання нотаріусом функції надання правової допомоги, не обмежується повідомленням зацікавлених осіб інформації про чинне законодавство з конкретного питання, а включає обов'язкове проведення правової експертизи усіх умов угоди, з'ясування обставин справи, роз'яснення учасникам змісту, значення і правових наслідків угоди, перевірку відповідності смислу угоди дійсним намірам сторін і вимогам законодавства, приналежності прав на нерухомість, правоздатності юридичної особи, повноважень сторін та їх представників,

встановлення осіб, що звернулися за здійснення нотаріальної дії, перевірку дієздатності фізичних осіб, тощо.

Також слід зазначити, у діяльності нотаріуса юридична допомога має місце у зв'язку із здійсненням нотаріальних дій у вигляді: консультування осіб, що звернулися за здійсненням нотаріальної дії, про предмет нотаріальної дії і його наслідки з тим, щоб юридична непоінформованість не могла бути використана ним на шкоду. Роз'яснення їх прав та обов'язків, з'ясування відповідності бажання сторони на здійснення нотаріальної дії і обраного виду дії її істинному волевиявленню, і забезпечення тим самим відповідності волі і волевиявлення для виключення помилки особи [2].

Обов'язок надання консультацій в окремих випадках може навіть змусити нотаріуса переконати клієнтів в доцільності підписання тієї або іншої угоди. Невиконання обов'язку по наданню належної консультації, що заподіяло шкоду громадянам і організаціям – учасникам нотаріальної дії, може спричинити постановку питання про її відшкодування за рахунок нотаріуса; складання проектів нотаріальних актів або внесення пропозицій по зміні в представлених йому проектах.

Особливістю правової допомоги, як юридичної діяльності здійснюваної нотаріусом, є надання її усім учасникам нотаріальної дії. Згідно із законом і правилами нотаріальної етики, нотаріус зобов'язаний неупереджено консультувати усі сторони, тобто, надаючи правову допомогу одному учасникові, він не може не здійснити її іншому. Діючи на користь усіх учасників нотаріальної дії, а не тільки одного клієнта, нотаріус сприяє узгодженню їх інтересів, правових домагань, попереджаючи тим самим виникнення суперечок, що обумовлює правове сприяння реалізації інтересів кожного з них.

Список використаних джерел:

1.Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

2.Про нотаріат: Закон України від 2 вересня 1993 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 39. – Ст. 383.

ЗАКОННИЙ РЕЖИМ МАЙНА ПОДРУЖЖЯ (МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ)

Івахненко Інна Віталіївна, здобувач кафедри цивільного права і процесу НАВС

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, професор кафедри цивільного права і процесу НАВС *Лов'як О.О.*

Розглядаючи законодавство країн прецедентного та континентального права прийнято виділяти три види законних режимів майна подружжя. Режим спільного майна подружжя діє у Франції, Швейцарії, Іспанії, ряді країн Латинської Америки (є представниками континентальної системи права), восьми штатах США. Законодавство різних країн по різному підійшло до визначення складу «спільний». Так, згідно з французьким правом все майно, яке було нажите подружжям під час шлюбу, знаходиться у їх спільній сумісній власності. Сюди входить майно, яке було придбане за рахунок власного заробітку, а також доходів від роздільного майна (ФЦК ст.1401).

Такий режим спільності отримав назву «спільність придбань». Таким же чином дане питання було вирішене у ряді штатів США з тією лише різницею, що в одних штатах (Техас, Луїзіана, Айдахо) доходи від роздільної власності включаються у режим спільного майна, а в інших ні.

У Нідерландах взагалі з моменту укладання шлюбу все майно підлягає режиму «спільності», який поширюється на все наявне майно, а також майно, яке буде придбане подружжям у майбутньому.

Законодавство, не зважаючи на проведені реформи, в цілому зберігає привілейованість чоловіка у питанні управління подружнім майном. У Іспанії, Бразилії та Аргентині спільним майном управляє чоловік, згода дружини при цьому не вимагається. У Франції певні угоди укладаються чоловіком тільки зі згоди дружини (наприклад, відчуження нерухомого майна і т.д.). При цьому у складі «спільності» законом виділяється «резервна» частина майна, яка складається з майна, яке було придбане дружиною на доходи від своєї професійної діяльності. Цією частиною майна дружина управляє самостійно і має право вільно нею розпоряджатися.

Проте, якщо розглядати законодавство США, то у деяких штатах передбачається необхідність у отриманні згоди іншого з подружжя на здійснення певних угод (частіше за все це угоди пов'язані з нерухомістю), в інших штатах будь-яка угода стосовно «спільності» повинна здійснюватися подружжям спільно.

Режим роздільності майна подружжя діє в Англії і в більшості штатів США, Австралії, Новій Зеландії (прецедентна система права), Австрії, Японії, Німеччині (континентальна система права). Для цього режиму характерне повне відокремлення майна кожного з подружжя. Все дошлюбне майно подружжя, майно, яке було нажите під час шлюбу, проте отримане шляхом дарування або спадкування, а також всі доходи від нього вважаються роздільною власністю подружжя і управляються окремо кожним з подружжя. Для забезпечення поточних витрат подружжя використовує свої доходи або накопичення, об'єднуючи частину свого майна, яким користуються та управляють разом.

В результаті проведених реформ режим роздільного майна практично у всіх країнах був вагомо переглянутий. Так, у силу ст. 1363 Німецького Цивільного Кодексу майно чоловіка і майно дружини не стає спільним майном подружжя. Це правило діє і щодо майна, яке один з подружжя набуває після укладення шлюбу. У ст. 1360 встановлено, що подружжя зобов'язане у відповідності зі своїм майном і роботою утримувати сім'ю. Подружжя зобов'язані надавати кошти, необхідні для утримання сім'ї, заздалегідь, на відповідний термін. Однак на найбільш важливі об'єкти – житлові будинки, квартири та інше майно закон встановлює режим спільності. Останнім часом до Німецького Цивільного Кодексу були внесені зміни, згідно з якими при розірванні шлюбу кожний з подружжя отримує право на половину приросту майна, отриманого в період шлюбу. Законодавство Швеції, Норвегії, Данії, встановлюючи режим роздільності майна подружжя у шлюбі, теж визначає, що у разі розірвання шлюбу все майно подружжя об'єднується і ділиться між ними в рівних частках. На відміну від країн континентального права, у законодавстві Англії та США був встановлений режим «спільності» на деякі види майна, яке знаходиться у спільному користуванні обох з подружжя (перш за все це стосується будинку, в якому проживає подружжя),закріплені положення, згідно з якими суд може визнати право одного з подружжя на долю в майні, яке належить на праві власності іншому з подружжя.

Якщо розглядати детальніше регулювання майнових відносин подружжя законодавством США, треба зазначити, що як і інші шлюбно-сімейні відносини, законодавство США по різному регулює майнові відносини подружжя. Законодавство США регулює майнові відносини подружжя в залежності від правової підстави укладеного шлюбу. Так, якщо шлюб укладено за нормами загального права, все майно належить чоловікові. У шлюбах, укладених згідно із законом, діють законний і договірний режими майна.

Законний режим майна в США має два варіанти. У першому варіанті виділяється роздільне майно кожного з подружжя і майно, яке знаходиться у спільній власності. При цьому цікавим моментом є та обставина, що у

законі встановлюється такий порядок задоволення вимог кредиторів, де стягнення боргів, які виникли через зобов'язання, які забезпечують інтереси сім'ї, звертаються в першу чергу на спільне майно, а вже потім – на роздільне майно того з подружжя, який є зобов'язаним.

Другий варіант майна подружжя існує у штатах, закони яких сприйняли норми загального права. Виділяється режим спільності майна після укладання шлюбу. Все майно, яке було у подружжя на законних підставах та придбане ними під час шлюбу, включаючи спадкування та дарування, є спільною сумісною власністю, яка не спадкується, а переходить у повну власність до того з подружжя, який пережив іншого.

Режим «умовної спільності» встановлений у Німеччині, скандинавських країнах (континентальна система права), провінція Онтаріо та Квебек в Канаді (прецедентна система права). Інколи цей режим називають системою «відкладеної спільності». Цей режим в найменшій степені був підданий реформам. Більше того, ряд країн, які реформували своє сімейне законодавство, відмовились від режиму роздільності майна подружжя на користь режиму «умовної спільності».

Спершу режим «умовної спільності» був закріплений у законодавстві скандинавських країн і згодом сприйнятий Німеччиною. Але між ними є деякі відмінності.

У скандинавських країнах все майно подружжя під час шлюбу є їх роздільною власністю. Коли шлюб припиняється, то все майно, яке є в наявності, а також грошові кошти об'єднуються і діляться на рівні частини. Законодавством встановлені певні гарантії додержання інтересів подружжя при управлінні майном. Так, на здійснення великих угод одному з подружжя необхідно отримати згоду іншого з подружжя. Якщо один з подружжя зловживав своїм правом розпоряджатися приналежним йому майном, ігнорував майновий інтерес іншого з подружжя, то він зобов'язаний відшкодувати спричинену втрату. У Німеччині цей режим отримав назву «спільності приросту». Згідно з діючим законодавством все майно подружжя під час шлюбу є їх роздільною власністю. При розірванні шлюбу визначається приріст або вигода, яку отримав кожний з подружжя під час шлюбу. Якщо приріст вартості майна одного з подружжя перевищив приріст вартості майна іншого, то перший зобов'язаний виплатити іншому різницю. При цьому не береться до уваги той факт, що один з подружжя не працював або його заробіток був значно менший за заробіток іншого з подружжя.

ПРАВОВА ПРИРОДА ЖИТЛА: ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ

Коваль Олександр Володимирович, аспірант кафедри цивільного права і процесу НАВС
Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор кафедри цивільного права і процесу НАВС *Галянтич М.К.*

Актуальність цієї праці полягає в необхідності визначення поняття та особливостей «житла», оскільки слідом за наданням об'єктам нерухомості статусу «житла», виникають і особливості щодо припинення майнових прав на житло осіб, які там проживають.

На законодавчому рівні закріплено близько 10 об'єктів, що мають особливості житла, проте через різне місце застосування дане поняття набуває різного вираження (жиле приміщення, житловий фонд, житловий будинок, житлова кімната, житло, квартира), проте схожого змісту. Для уніфікації вищезгаданих об'єктів доцільним є застосування поняття «житла», яку в залежності від типу правовідносин і якісних властивостей об'єкта нерухомості буде мати інше вираження.

Не зважаючи на численні нормативно-правові акти, які безпосередньо чи опосередковано регулюють житлові відносини, на законодавчому рівні поняття «житло» не достатньо чітко сформульоване, наслідком чого стали численні спори щодо найбільш повного та коректного визначення поняття житла.

Є позиції, що підтримують концепцію найбільш детального визначення переліку об'єктів, які можуть бути житлом (Є.А. Мічурін [3, с. 7], В.Р. Скріпко [6, с. 32], інші науковці висловлюють позицію щодо закріплення ознак житла, і лише при наявності останніх, об'єкт слід вважати житлом (П.Ю. Тюрін [7, с. 71], М.В. Скаржинський [5, с. 76], П.І. Седугін [4, с. 63]).

Коментатори Цивільного кодексу України вважають, що з точки зору цивільного права не можуть вважатися житлом окремі виробничі приміщення, вагончики, підвали, гаражі, збірно-розбірні, пересувні, контейнерні та інші підсобні споруди, а також приміщення, призначені для тимчасового (готелі, лікарні) або недобровільного (в'язниця), перебування особи [1, с. 588-589].

Тобто, не можна вважати житлом приміщення, яке набуто особою за договором оренди, що є не зовсім коректно по відношенню до наймачів таких жилих приміщень. Предметом договору найму (оренди) жила може бути виключно житло (стаття 810 ЦК України). Цивільним кодексом навіть визначено, які помешкання можуть бути предметом договору оренди житла (стаття 812 ЦК України). В свою чергу приміщення, котрі не включені до житлового фонду і, від так не є житлом, здаються в оренду на підставі статей 759-786 Цивільного кодексу України (глава 58 Найм (оренда)).

Приміщення (житло), яке здається в оренду, вже апріорі має статус житла. В разі виникнення у орендодавця бажання розірвати договір оренди, орендодавець має на це право, проте за згодою орендаря. Якщо між сторонами існує спір щодо обопільності згоди на розірвання даного правочину, вирішення конфлікту здійснюється судом. Від так, маємо правовідносини щодо припинення майнових прав на орендоване житло, що регулюються в порядку передбаченому як для власника житла. В такому ж плані можна розглядати і відносини щодо проживання в готелі. Це в свою чергу приводить нас до висновку, якщо особа добросовісно виконує умови договору на підставі якого останній надається житло, не порушено умов щодо строку дії договору оренди житла, орендар, має весь комплекс прав на непорушність наданого в оренду житла та на судовий захист в разі протиправних дій з боку третіх осіб, тобто надане тимчасове приміщення набуває статусу «житла».

Цивільним кодексом України (статті 379-382 ЦК України) визначено ряд кваліфікуючих ознак, при збігові яких житлове приміщення отримує статус житла. Відповідно до статті 379 Цивільного кодексу України приміщення має бути придатним для проживання і відповідати ряду норм: будівельних, санітарно-гігієнічних, протипожежних, має бути офіційно зареєстроване.

На нашу думку, поняття «житло» повинно мати найбільш широке визначення. Різне матеріальне становище, виховання і релігійні переконання можуть стати підставою для існування у кожної особи своєї особистої позиції, що саме для неї є житлом. Цілком доречно виникає питання щодо того, чи можна вважати житлом місця для тимчасового проживання, такі об'єкти як самочинно збудовані будівлі, споруди як гараж чи сарай, які використовуються для постійного проживання? Чи можна вважати житлом абсолютно будь-яке місця, в якому може мешкати особа або ж лише те, що відповідає вимогам законодавства?

Відповідно до статті 376 Цивільного кодексу України, за власником може бути визнано право власності на самочинно збудоване житло, проте до моменту реєстрації, такі будинки також виконують функції житла, хоча і не є повноцінним об'єктом обороту ринкових відносин (оскільки це є

основною ціллю державної реєстрації об'єктів нерухомості). Отже, до моменту державної реєстрації, маючи формальний статус «житла», на об'єкт нерухомості мають поширюватися всі характеристики «житла» – в частині припинення майнових прав, по відношенню до його власників.

Мають місце непоодинокі факти проживання громадян у будинках, які за віком або з інших причин (аварій, землетрусів, зсувів, повеней) втратили придатність для постійного проживання (в будинках, що загрожують обвалом). Такі будівлі за своїм правовим статусом залишаються «житлом» і на них поширюються всі гарантії непорушності права на житло [2, с. 21].

За аналогією виникає необхідність у віднесенні до категорії житла самочинно збудованих будинків, навіть до моменту державної реєстрації, з наступними наслідками відповідного правового захисту даних соціальних благ.

На нашу думу, житлом слід вважати об'єкт нерухомості, що використовується для забезпечення житлових потреб протягом тривалого часу, окрім вичерпного переліку передбачених законодавством об'єктів, які не можуть набувати статусу житла (в'язниці, готелі, тощо).

Список використаних джерел:

1.Харитонов Е.О. Гражданский кодекс Украины. Комментарий / Под. ред. Е.О. Харитонова, О.М. Калитенко. — Х., 2004. — Т.1. — С. 588—589.

2.Лічман Л. Поняття «житло» і його цивільно-правове значення // Підприємництво, господарство і право. — Вип. 11. — К., 2004. — С. 19—22.

3.Мичурин Е. А. Договоры с жильем: анализ возникающих проблем и пути их разрешения. — Х., 2001. — С. 7.

4.Седугин П. И. Жилищное право / Седугин П.И. — М. : Норма., 2002. — С. 370

5.Скаржинський М.В. Поняття житла в цивільному праві України // Підприємництво, господарство і право. — Вип. 9. — К., 2004. — С. 75—77.

6.Скрипко В.Р. Конституционное право граждан Российской Федерации на жилье // Государство и право. — 2003. — № 12. — С. 32

7.Тюрин П. Ю. Конституционные права человека и гражданина на неприкосновенность жилища в Российской Федерации: Дис. … канд. юрид. наук: 12.00.02 / Тюрин П.Ю. — Саратов, 2002. — 236 с.

ПЕРВІСНІ ТА ПОХІДНІ СПОСОБИ ВИНИКНЕННЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА ЖИТЛО

Коваль Олена Володимирівна, ад'юнкт кафедри цивільного права і процесу НАВС

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри цивільного права і процесу НАВС, полковник міліції *Мироненко В.П.*

Одним із напрямків державної житлової політики є створення умов для реалізації громадянами права на житло. Можливість реалізації громадянами прав на житло забезпечує дія ст.47 Конституції України, де зазначено, що держава створює умови, за яких кожний громадянин матиме змогу побудувати житло, придбати його у власність або взяти в оренду. [3]. Разом з тим, чинне законодавство, яке регулює житлові правовідносини, не відповідає реаліям сьогодення, оскільки містить норми, розроблені ще за радянських часів, і тому не забезпечує повного захисту прав та охоронюваних законом інтересів громадян у житловій сфері. Це призводить до недотримання державою визначених Конституцією та задекларованих у нормативних актах положень стосовно забезпечення громадян житлом та гарантування його збереження.

Перш за все, виправленню даної ситуації можуть сприяти відповідні законодавчі зміни. Зокрема, аналізуючи норми діючого законодавства можна констатувати, що визначення поняття «житло» різниться в залежності від галузі права. У цивільному праві «житлом» визнається житловий будинок, квартира, інше приміщення, призначені та придатні для

постійного проживання в них (ст.379 ЦК України). [11]. Основними ознаками житла є придатність такого приміщення та призначеність для постійного проживання ньому. [5, с. 378]. Однак законодавчо не визначені критерії придатності та призначення, що дало підстави для багатьох наукових дискусій. Так одні науковці вважають, що «житлом» визнається такий об'єкт, який має своїм основним цільовим призначенням постійне проживання в ньому. [8, с. 76]. На думку інших, це приміщення, що функціонально призначене для проживання. [9, с. 32]. Ще інші вважають, що житлом є приміщення, яке має пряме для цього призначення [4, с. 106]. При цьому, деякі науковці відносять до «житла» і нежилі приміщення, котрі можуть входити до складу жилих кімнат, квартир, будинків. [7, с. 63].

Враховуючи протиріччя та подвійні тлумачення, - необхідним є усунення вимоги щодо придатності житла та тривалості проживання в ньому. Крім того, необхідне надання єдиного та змістовного визначення поняття «житло».

Якщо говорити про поняття «право на житло», то його визначення нормативно не закріплено. Однак існуючі наукові позиції дають можливість сформулювати таке поняття. Загалом це право фізичної особи мати нерухомість, що згідно чинного законодавства визнається житлом, відносно якого така особа може здійснювати окремо володіння, користування чи розпорядження, або здійснювати всі права одночасно.

Якщо розглядати таке поняття як «реалізація права на житло», то слід говорити про способи такої реалізації. Зокрема право на житло може бути реалізоване шляхом виникнення права власності на житло або шляхом виникнення права користування ним. Дещо по іншому розмежовують способи реалізації права на житло такі науковці як Є.Мічурін, С.Сліпченко та О.Соболев, окрім зазначених вище, вони пропонують виділити в окрему групу здійснення права на житло шляхом будівництва [2, с. 48].

Якщо аналізувати способи реалізації права на житло шляхом виникнення права власності на нього, то їх можна розмежувати на первісні та похідні. Критерії такого розмежування законодавчо не закріплені, що в свою чергу викликає існування різноманітних наукових точок зору. Одні вчені вважають, що в основу покладено критерій правонаступництва, інші таким критерієм визначають волю. [10, с. 436].

До первісних способів виникнення права власності на житло слід віднести ті способи, за яких набуття прав на житло відбувається вперше (індивідуальне будівництво житла та інвестування коштів у будівництво).

До похідних способів виникнення права власності на житло належать ті способи, за яких набуття прав на житло відбувається вже не вперше, тобто раніше воно вже перебувало у власності (державній, комунальній чи приватній), обов'язковою є наявність первісного власника та волевиявлення майбутнього набувача. Якщо розглядати критерій волевиявлення первісного власника, то виникнення права власності може не залежати від його волі (спадкування за законом, набувальна давність, приватизація, у зв'язку з вилученням земельної ділянки, придбання на прилюдних торгах арештованого житла), або існують ситуації, коли його воля є необхідною (спадкування за заповітом, укладання договорів купівлі-продажу, міни, довічного утримання і т.п.).

Незалежно від способів реалізації прав на житло важливим є момент виникнення права на це житло, як права власності, так і права користування ним, оскільки з цим моментом пов'язані права та обов'язки відповідно чи нового власника, чи нового наймача. Саме тому, цивілісти постійно наголошують на важливості та необхідності встановлення моменту виникнення права власності на житло. [5, с. 339].

Враховуючи обсяг прав та можливостей відносно житла, яке перебуває у власності, порівняно із житлом, яке передано у користування, можна констатувати, що право на житло може бути реалізовано повною мірою лише за умови виникнення права власності на таке житло.

Список використаних джерел:

1.Житловий кодекс Української РСР: зі змінами і доповненнями станом на 26.10.2010р. : відповідає офіційному текстові. — К. : Правова єдність, 2010. — 57 с.

2.Житлове право України Науково-практичний посібник / Мічурін Є.О., Сліпченко С.О., Соболев О.В. — Харків: Еспада, 2004. — 318 с.

3.Конституція України: прийнята на 5-й сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Верховна Рада України. — Офіц. вид. — К. : Парлам. вид-во, 2010. — 63 с.

4.Назаров В.В. Право особи на недоторканість житла та його обмеження у кримінальному провадженні // Юридична Україна. — 2009. — № 5. — С. 105-110.

5.Науково-практичний коментар Цивільного Кодексу України. Станом на 1 травня 2012 р. / За ред.. В.В. Богатиря — К. : Центр учбової літератури, 2012. — 1024 с.

6.Про Концепцію державної житлової політики: Постанова Верховної Ради України №254/95-ВР від 30.06.1995 р. // Відомості Верховної Ради України. —1995. — №27. — Ст. 200.

7.Седугин П.И. Жилищное право: учеб. для вузов / П.И. Седугин. — М. : ИНФРА-М : НОРМА, 2002. — 320 с.

8.Скаржинський М.В. Поняття житла в цивільному праві України // Підприємництво, господарство і право. — Вип. 9. — К., 2004. — С. 75-77.

9.Скрипко В.Р. Конституционное право граждан Российской Федерации на жилье // Государство и право. — 2003. — № 12. — С. 32.

10.Харитонов Є.О., Старцев О.В. Цивільне право України : Підручник. — Вид. 2, перероб. і доп. — К. : Істина, 2007. — 816 с.

11.Цивільний кодекс України: зі змінами і доповненнями станом на 15.02.2011р. : відповідає офіційному текстові. — К. : Правова єдність, 2011. — 308 с.

НОВІ КОЛІЗІЇ ОХОРОННОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Козир Дмитро Володимирович, ад'юнкт кафедри цивільного права і процесу НАВС

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор, начальник кафедри цивільного права і процесу НАВС *Заіка Ю.О.*

18 жовтня 2012 року набрав чинності Закон України «Про охоронну діяльність» (далі – Закон). Прийняття закону свідчить про те, що законодавець висловив певну довіру приватним охоронним структурам, розширивши їх повноваження та надавши їх діяльності більш цивілізованих форм.

У Законі предметом регулювання є господарська діяльність у сфері надання послуг з охорони власності і громадян. Водночас діяльність охоронних структур, які створюють підприємства та організації для задоволення власних потреб, цим Законом не регулюється.

Приватним суб'єктам охоронної діяльності надано право користування окремими спеціальними засобами: бронежилетами, гумовими кийками, наручниками, травматичною зброєю, а також право залучати до охорони службових собак. Користування вогнепальною зброєю залишається виключною прерогативою державних структур, які надають охоронні послуги: підрозділів органів внутрішніх справ, митниці, інкасації Національного банку України та ін.

Актуальними є і прямі приписи, щодо заборони охоронним структурам брати участь у виконанні судових рішень під час виконавчого провадження (п.10 ст.10 Закону); вдаватися до дій, спрямованих на силове протистояння між персоналом охорони різних суб'єктів господарювання (п.11 ст.10 Закону).

На сьогодні договір охорони вийшов з вузьковідомчих рамок і за своїм змістом все більше набуває характер цивілістичного договору [1, с.703].

Проте деякі положення нового Закону не враховують потреб практики і не погоджуються з окремими нормам чинного законодавства.

Договір про надання послуг з охорони повинен укладатися з дотриманням письмової форми. Проте при цьому, законодавець акцентує увагу, що предметом договору охорони буде лише те майно, яке на законних підставах належить власнику, і покладає на останнього обов'язок по наданню суб'єкту охоронної діяльності підтверджуючих це документів (ч.3 ст.8 Закону).

Із статті Закону випливає, що охороняти на підставі договорів з фізичними та юридичними особами суб'єкт охоронної діяльності має право лише приналежне їм майно.

Таке обмеження не є доцільним та суперечить чинному законодавству.

Прийнятий Закон « Про охоронну діяльність» є актом цивільного законодавства і тому згідно ст. 4 ЦК України повинен відповідати Конституції України та Цивільного кодексу.

Відповідно, до ст. 636 ЦК України допускається укладення договору на користь 3-ї особи [2, с.17].

У зв'язку з цим при укладенні договорів на охорону майна учасники охоронних правовідносин керувалися нормами ЦК України та укладали договори на охорону майна, як належного безпосередньо їм на праві власності, так і на охорону майна, яке належало іншим фізичним та юридичним особам.

В іншому випадку необхідно розривати договори на охорону багатьох складських приміщень і терміналів, камер сховищ транспортних організацій, депозитаріїв фінансово-кредитних установ, так як на цих об'єктах, переважно, розміщується майно, яке не належить особі, яка укладає договір на охорону об'єкта.

Також, п. 2 статті 8 Закону вказує на те, що « у договорах про надання послуг з охорони майна та фізичних осіб відповідно до положень ЦК України визначаються умови відшкодування суб'єктом охоронної діяльності шкоди, заподіяної через неналежне виконання ним своїх зобов'язань». Водночас у статті 15 Закону визначено, що персонал охорони несе відповідальність, у тому числі цивільно-правову лише за невиконання або неналежне виконання покладених на нього обов'язків.

З наведеного можна зробити висновок, що законодавець не покладає на суб'єкта та персонал охоронної діяльності відповідальності за шкоду, заподіяну без їхньої вини, наприклад внаслідок казусу.

Договір охорони є спеціальним видом зберігання і відповідно до ст. 955 ЦК на нього розповсюджуються загальні положення про зберігання.

Законодавець передбачає підвищену відповідальність професійного зберігача (яким є і приватний суб'єкт охоронної діяльності) за договором, оскільки його звільняє від відповідальності лише:

а) непереборна сила;

б) властивості речі, про які він не знав і не міг знати;

в) вина поклажодавця (як умисна, так і необережна).

Інші ж обставини внаслідок яких річ, що охоронялася, загинула чи була пошкоджена (а саме – казус, випадок), не звільняють професійного охоронця від відповідальності (ч.2 ст. 950 ЦК).

Крім цього у ЦК також передбачено спеціальний вид деліктного зобов'язання – зобов'язання щодо відшкодування шкоди, завданої внаслідок недоліків товарів, робіт (послуг) (§ 3 гл. 82).

І положення нового Закону стосовно відповідальності професійного зберігача (суб'єкта охоронної діяльності) не співпадає не лише з спеціальною нормою викладеною в ЦК, а іде в розріз і з загальною нормою передбаченою статтею 1209 ЦК України.

Частина 1 цієї статті визначає «виготовлювач товару, що є нерухомим майном, виконавець робіт (послуг) зобов'язаний відшкодувати шкоду, завдану фізичній або юридичній особі внаслідок конструктивних, технологічних, рецептурних та інших недоліків товарів, робіт (послуг), а також недостовірної або недостатньої інформації про них». Відшкодування шкоди не залежить від їхньої вини, а також від того, чи перебував потерпілий з ними у договірних відносинах.

Також, згадані вище суб'єкти звільняються від відшкодування шкоди у таких випадках:

а) якщо вони доведуть, що шкода виникла внаслідок непереборної сили;

б) або внаслідок порушення потерпілим правил користування або зберігання товару (результату робіт, послуг).

Тобто, за ситуації, коли наприклад: сигналізація не об'єкті не спрацювала через технічну заводську несправність, а надавач охоронних послуг (послугонадавач) має нести відповідальність за випадок, який трапився. Або суб'єкт охоронної діяльності поставив недостатню кількість постів охорони через що певна частина території залишилася поза увагою охорони в результаті чого була скоєна крадіжка з об'єкта. Чи є це « конструктивними» недоліками наданої послуги? Певно, що так.

Ці прогалини в законодавстві потребують усунення.

Список використаних джерел:

1. Див.: Ю.О. Заіка Договір охорони // Цивільне право України. Особлива частина : підручн. / За ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнєцової, Р.А. Майданика. – 3-тє вид., перероб. і допов. –К.: Юрінком Інтер, 2010.–1176 с.

2. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України : у 2 т. – 5-е вид. перероб. і допов. / за ред. О.В. Дзери (кер. авт. кол.), Н.С. Кузнєцової, В.В. Луця. – Т. 2. – К.: Юрінком Інтер, 2012. — 832 с.

ВІДМЕЖУВАННЯ ЗВОРОТНОЇ ВИМОГИ (РЕГРЕСУ) ВІД РЕСТИТУЦІЇ

Куріньовська Людмила Анатоліївна, здобувач кафедри цивільного права і процесу НАВС

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, професор кафедри цивільного права і процесу НАВС *Лов'як О.О.*

Аналізуючи такі категорії цивільного права, як регрес і реституція, може скластись враження, що вони мають між собою деяку схожість, але на практиці це зовсім не так. Тому, спробуємо з'ясувати, чи можна провести паралелі між ними або ці поняття різко різняться одне від одного.

На наш погляд, відповідь на це питання становить інтерес не тільки для науки, але і для правозастосовчої практики, оскільки, відповідаючи на питання про співвідношення цих категорій, ми також вирішуємо питання про те, які норми в тому чи іншому випадку підлягають застосуванню.

В чинному ЦК України поняття «реституції» відсутнє, але таке поняття вироблене юридичною практикою та наукою. Слово «реституція» походить від латинського «restituere». Дія реституції полягала в тому, що вона позбавляла юридичної сили факт, який став підставою існуючого становища, і відновлювала попередній стан цих правовідносин [1, с. 71]. В свою чергу в ч. 1 ст. 216 ЦК України передбачено, що недійсний правочин

не створює юридичних наслідків, крім тих, що пов'язані з його недійсністю [2, с. 215]. Отже, зі змісту ст. 216 ЦК України можемо зробити висновок, що в разі недійсності правочину, кожна сторона такого правочину, зобов'язана повернути отримане без правової підстави майно.

Детальний аналіз положень чинного ЦК України та наукової літератури, на нашу думку, дозволяє визначити дві групи наслідків недійсності правочину (ч. 1 ст. 216 ЦК України): двосторонню реституцію, тобто у разі недійсності правочину кожна зі сторін зобов'язана повернути одна одній у натурі все, що вона одержала на виконання цього правочину, а в разі неможливості такого повернення відшкодовується вартість одержаного, за цінами, які існують на момент відшкодування, а також відшкодування збитків та моральної шкоди (ч. 2 ст. 216 ЦК України).

В свою чергу під правом зворотної вимоги (регресу) слід розуміти самостійне цивільно-правове зобов'язання, що носить похідний характер, в силу якого кредитор (регредієнт) вправі вимагати від боржника (регресата) повернення грошової суми (передачі майна або виконання інших дій), сплаченої кредитором (регредієнтом) за боржника (регресата) або з вини боржника (регресата), або отриманої боржником (регресатом) від третьої особи за рахунок кредитора (регредієнта) на виконання первісного зобов'язання, основною метою якого є відновлення майнової сфери кредитора (регредієнта), протягом строку позовної давності, який розпочинається з моменту виконання основного зобов'язання.

Тому, спробуємо розібратися, чи тотожні категорії «регрес» і «реституція», чи це зовсім різні правові явища.

Як ми визначили вище реституція є правовим наслідком недійсності правочину. Відповідно, виникає вона в результаті порушення прав однією зі сторін правочину або у випадку, коли винні обидві сторони.

В свою чергу зворотну вимогу (регрес) слід розглядати паралельно з основним зобов'язанням. Таким чином, регресне зобов'язання виникає на основі правомірних дій учасників основного зобов'язання. Так, третя особа в основному зобов'язанні (регредієнт в регресному зобов'язанні) сплачує або кредитор в основному зобов'язанні (регресант в регресному зобов'язанні) отримує майно, на підставі положень закону чи договору. Тим самим в даному випадку не можна говорити про порушення прав. Таким чином, полягає, що регресат, отримуючи (регрес отриманого) або утримуючись від сплати (регрес сплаченого), не порушує права регредієнта до тих пір, поки він необгрунтовано не ухиляється від повернення отриманого (сплаченого) регредієнту. В цій ситуації регресат діє (або утримується від дій), спираючись на норму закону або відповідне положення договору.

Але, якщо ж застосувати до регресного зобов'язання реституцію то виникне наступна абсурдна ситуація. Під час регресу, для того щоб відновити становище, яке існувало до порушення права, необхідно провести наступні дії (наприклад, стосовно до вищенаведеної ситуації): регресат (один із солідарних кредиторів у основному зобов'язанні, відносно якого виконане зобов'язання) повертає все отримане від третьої особи (боржник у основному зобов'язанні), тим самим знову стає боржником і відносно регресанта і регредієнта. При регресі ж сплаченого регредієнт (третя особа в основному зобов'язанні) мала б вимагати назад від третьої особи (кредитора в основному зобов'язанні) передане майно, тим самим стаючи боржником перед останнім. Тому, на нашу думку, виникає досить нелогічна ситуація.

Крім того, як слушно зауважив К.С. Юдельсон: «... мета реституції - охорона майнових прав шляхом повернення в початковий правовий стан

самих учасників зобов'язання без втручання третього суб'єкта» [3, с. 204]. «... Повернення сторін у попередній стан відбувається внаслідок особливостей їх взаємовідносин, а не тому, що він пов'язаний з певними діями третьої особи» [3, с. 205]. В регресному зобов'язанні, як і в будь-якому іншому зобов'язанні, є дві сторони, але наявність третьої особи є обов'язково. І саме поведінка третьої особи в якійсь мірі визначає взаємовідносини між регредієнтом і регресатом.

Таким чином, враховуючи все вищевикладене, незважаючи на загальну подібність між реституцією та регресом, можемо стверджувати, що це дві абсолютно різні категорії, і в разі, де застосовується регрес, не можна застосовувати реституцію.

Список використаних джерел

1.Римское частное право: учебник / под ред. И.Б. Новицкого, И.С. Перетерского. - М.: Юриспруденция, 1999. - 512 с.

2.Цивільне право України: підручник / Є.О. Харитонов, Н.О. Саніахметова. - К.: Істина, 2003. - 776 с.

3.Юдельсон К.С. Основные проблемы права регресса в советском гражданском праве // Ученые труды. Ученые труды ВИЮН. - М.: Юрид. изд-во МЮ СССР, 1947, Вып. 9. - С. 178-238.

ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯДЕРНОГО СТРАХУВАННЯ

Матвєєнко Тетяна Євгенівна, здобувач кафедри цивільно-правових дисциплін ННІПП НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, професор, професор кафедри цивільно-правових дисциплін ННІПП НАВС *Гопанчук В.С.*

Особливості сучасного етапу європейської інтеграції України полягають у створенні необхідних передумов для набуття такого членства.

Актуальність представленого дослідження зумовлена тим, що не дивлячись на наявність в Україні великої кількості атомних електростанцій (Україна посідає восьме місце у світі та п'яте в Європі за величиною встановленої потужності атомної енергетики. Ядерна енергетика є базовою складовою енергозабезпечення країни, її частка в загальному обсязі електроенергії, що виробляється в країні, сягає 50%, і за цим показником Україна входить в групу лідерів), а незабаром може з'явитися ще сім нових атомних станцій, залишаються маловивченими міжнародне законодавство та міжнародний досвід в галузі страхування ядерних ризиків, можливість їх адаптації до сучасних українських умов, що значно гальмує як подальший розвиток національної системи ядерного страхування так і омріяне Україною членство у Європейському Співтоваристві.

Сьогодні Україна має імідж держави, яка не тільки намагається ліквідувати наслідки страшної техногенної катастрофи, а й з оптимізмом дивиться у майбутнє. Це знайшло відображення і в «Енергетичній стратегії України на період до 2030 року», яка затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27.07.2006 р. № 436-р «Про затвердження плану заходів на 2006-2010 роки щодо реалізації Енергетичної стратегії України на період до 2030 року». Ядерна безпека у цій сфері займає першу позицію, оскільки ядерні ризики та ядерні аварії мають транскордонний характер. Проте, як повідомляють ЗМІ, за дорученням енергетичного міністерства України фахівці київського інституту «Енергопроект» склали нову атомну карту країни. Але, згідно з енергетичною стратегією України, це зовсім не скасовує зведення до 2030 року нових атомних станцій. Так само, як стратегії розвитку атомної енергетики Сполучених Штатів

Америки, Російської Федерації, Фінляндії, Франції та інших країн, Енергетична стратегія України передбачає збільшення енергетичних потужностей за рахунок будівництва нових ядерних енергоблоків. Такий активний розвиток сфери використання ядерної енергії в Україні ставить перед державним регулюванням безпеки підвищені вимоги в усіх сферах захисту – персоналу, населення, пацієнтів, навколишнього природного середовища.

У зв'язку з цим важливе значення має вивчення і залучення міжнародного досвіду правового регулювання ядерного страхування.

Правові відносини з ядерного страхування, грунтуючись на загальних нормах страхового права, регулюються спеціальними нормами, які містяться в міжнародних ядерних конвенціях та національному ядерному законодавстві.

Основною метою міжнародного співробітництва в галузі ядерного страхування є запобігання ядерних аварій, локалізація їхніх наслідків, взаємна допомога в надзвичайній ситуації.

Перші кроки з міжнародно-правового регулювання питань страхування, відповідальності за ядерну шкоду зроблені 29 липня 1960 року, коли була прийнята Паризька конвенція про відповідальність перед третьою стороною у сфері ядерної енергії. Учасниками цієї регіональної конвенції є країни Західної Європи: Бельгія, Великобританія, Данія, Фінляндія, Франція, Німеччина, Греція, Італія, Норвегія, Нідерланди, Португалія, Швеція, Туреччина. Конвенція розроблялася з урахуванням необхідності забезпечення достатньої та справедливої компенсації потерпілим у результаті ядерного інциденту й усунення обмежень на подальший розвиток використання атомної енергії в мирних цілях.

31 грудня 1963 року зазначену конвенцію доповнила Брюссельська додаткова конвенція, яка забезпечувала потерпілим від ядерних інцидентів додаткову компенсацію з державних фондів країн учасниць Паризької конвенції.

21 травня цього ж року (1963) прийнята Віденська конвенція про цивільну відповідальність за ядерну шкоду (ратифікована Україною 12 липня 1996 року). Протокол про внесення змін до Віденської конвенції 1963 року, підписаний у Відні 12 вересня 1997 року. Спільний протокол про застосування Паризької та Віденської конвенцій прийнятий у вересні 1988 року у Відні на Міжнародній конференції. Цей протокол розширив застосування обох конвенцій, що забезпечує захист потерпілих, які мешкають на території країн-учасниць однієї з конвенцій.

25 травня 1965 року була прийнята Брюссельська конвенція про відповідальність операторів ядерних суден.

17 грудня 1971 року була прийнята Брюссельська конвенція про цивільну відповідальність у сфері морських перевезень ядерних матеріалів. Вищезазначені джерела міжнародного законодавства є найбільш відомим в сфері фінансового забезпечення відшкодування ядерної шкоди якими передбачена можливість застосування різних форм фінансового забезпечення відшкодування ядерної шкоди. Проте, як слушно зазначає Ю.М.Крупка, найбільш поширеною формою фінансового забезпечення є страхування, представлене у вигляді страхового полісу. На користь страхування виступає авторитет давніх, усталених традицій страхової справи, розвинутість юридичного й організаційного компонентів інфраструктури страхування [1, с. 169].

Таким чином, все вищезазначене дозволяє припустити, що державна політика, правові, організаційні та наукові заходи, що провадиться в Україні стосовно забезпечення ядерного страхування, ядерної безпеки та

підвищення її рівня, створюють необхідні передумови щодо членства у Євросоюзі.

Список використаних джерел:

Крупка Ю.М. Правове регулювання ядерного страхування (міжнародний аспект) / Ю.М. Крупка // Університетські наукові записки, — 2005. — № 1-2-(13-14) — С. 166-171.

РЕАЛІЗАЦІЯ СПАДКОВИХ ПРАВ: ДЕЯКІ ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ

Предчук Тетяна Василівна, здобувач кафедри цивільного права і процесу НАВС.
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, професор кафедри цивільного права і процесу НАВС *Лов'як О.О.*

Рівень забезпечення механізму реалізації прав людини й громадянина, спадкових у тому числі, безпосередньо залежить від рівня розвитку суспільства та відображає конкретну стадію розвитку людства взагалі. Враховуючи становлення й поступальний історичний розвиток спадкових відносин, зазначимо, що їх витоки практичного здійснення спадкових прав слід шукати ще у найдавніших суспільствах.

Екскурс до джерел цивільного права свідчить про те, що норми спадкового права вперше були закріплені в Законах Хамурапі (приблизно в 1750 роках до н.е.), де вказувалось, що після смерті батьків до спадкування закликались їх сини, між якими спадкове майно ділилось порівну. При цьому, батько мав право зменшити частку спадщини одного спадкоємця за рахунок іншого. Якщо у спадкодавця були доньки, то спадкоємці зобов'язувались їх забезпечувати. Якщо в сім'ї були одні доньки, вони також мали право на спадщину [3, с. 153 - 154; 14, с. 104 - 105].

Безперечно, що особливе значення для подальшого розвитку спадкового права є рівень забезпечення спадкових прав у цивільному праві Римської імперії. Так, у римському цивільному праві момент прийняття та набуття спадщини встановлювався залежно від категорій спадкоємців. Для sui heredes та призначених спадкоємцями за заповітами рабів час відкриття спадщини delatio hereditatis одночасно був моментом виникнення спадкування. Окрім того, ні sui heredes, ні раби не мали права відмовитися від спадкування. Для sui heredes це пояснювалось тим, що вони фактично вступали в управління своїм майном, а для рабів – наслідком їх правового статусу: призначення спадкоємцем означало одночасно звільнення раба та покладання на нього спадку. Всі інші спадкоємці були extranei heredes, для яких відкриття спадщини означало альтернативне право на прийняття спадщини (aditio або acquisitio hereditatis), яким вони мали право й не скористатися [6, с. 193].

Загалом вже в римському цивільному праві прийняття спадщини не було суто механічною процедурою. Вимагалось виконання особливих правил прийняття спадщини, які б виражали прямо та однозначно волю спадкоємця вступити в права спадкування та прийняти усі пов'язані зі спадкуванням зобов'язання. Стосовно другої категорії спадкоємців (окрім sui heredes та рабів), які могли обирати, прийняти спадщину чи ні, так званої категорії тих, хто мав «право на роздуми», вони зобов'язані були реалізувати своє право на прийняття спадщини спеціальним актом або іншими діями, які б свідчили про прийняття спадщини (урочиста заява про прийняття, фактичний вступ в управління майном, використання, укладання угод, пов'язаних зі спадковим майном тощо) [7, с. 70].

Не акцентуючи увагу на конкретних положеннях римського спадкового права, що безперечно, може бути об'єктом самостійного дослідження, зазначимо лише той факт, що, враховуючи той рівень суспільних відносин,

який склався історично, римське цивільне та спадкове право загалом відображало тенденції поступального розвитку спадкових відносин, а інколи навіть випереджало їх. У даному контексті не можна не погодитися з думкою сучасного дослідника-цивіліста О.А. Підопригори, який констатував, що римське цивільне право стало основою сучасної цивілістики всього світу. Саме завдяки рецепції римського права Європа побудувала свою цивілістику [8, с. 8].

Звичайно, спадкове право існувало у стародавньому Єгипті, Вавилоні, Ассирії, Індії тощо. Так, наприклад, спадкування регулювалося Законами Ліпіт-Іштара, Законами Ману, Збірнику настанов «Артхашастра» чи «Наука політики» тощо [5, с. 12].

Вітчизняне ж спадкове законодавство сягає своїм корінням ще в часи Київської Русі. Так, спадкування за заповітом та за законом, як результат розвитку приватної власності, розрізнялося вже за часів Київської Русі, про це свідчить договір Київської Русі з Візантією 911 р. [4, с. 79], хоча існує точка зору, що договори з греками не можуть слугувати матеріалом для здогадів чи припущень щодо розпорядження майном до «Руської Правди» [9, с. 6, 27].

Загальні положення спадкування викладені і в Литовських статутах. Наприклад, при їх складенні заповітів була необхідна присутність двох чиновників, або одного, але з двома чи трьома шляхтичами. Заповіт записувався, докладалася печатка заповідача, а також підписувався тими, хто був при складанні. Після смерті заповіт оприлюднювався та записувався у книги [13, с. 32].

У XVII-XVIII ст. відбулось створення Української національної держави - Гетьманщини. Після втрати Україною незалежності на її території набувають чинності закони Російської імперії, одним із джерел яких були систематизовані норми права, що вже діяли на території України. Зокрема, спадкові права регулювалися Зібранням малоросійських прав 1807 р. [10, с. 358]. Велика увага приділялася спадковому праву у Повному зібранні законів Російської імперії (1830 р.), [4, с. 496].

Після Революції 1917 р. існуючий порядок спадкування був докорінно змінений. Основна ідея нової політики полягала у тому, що для пролетаріату інститут спадкування значення не має [1, с. 5]. Декретом ВУВК від 27.04.1918 р. «Про скасування спадкування» встановлювався перехід майна померлого до держави. Інші з подружжя та найближчі родичі отримували майно, якщо його вартість не перевищувала 10000 крб. та складалася з садиби, предметів вжитку та засобів виробництва. Саме чим актом практично була анульована можливість реалізації спадкових прав.

ЦК УРСР від 16.12.1922 р., спадкування було відновлено, але обмежено. Зокрема, дозволено спадкування за заповітом, проте, заповідальна свобода обмежувалась виключно можливістю заповідача розподілити спадщину між однаковим колом спадкоємців за законом та за заповітом, або взагалі позбавити спадщини (ст.422 Кодексу). Після цього майно переходило до держави.

Наступний кодекс – ЦК УРСР 1963 р. загалом характеризувався позитивними змінами стосовно розширення спадкових прав порівняно з попередніми нормативно-правовими актами цивільного законодавства радянського періоду. Разом з тим структурно мав певні недоліки, так як окремі процедури, пов’язані з реалізацією спадкових прав, були розташовані без належної законодавчої систематизації [12].

Прогресивний розвиток інституту спадкового права в Україні знайшов своє відображення у Цивільному кодексі України від 2004 р., що є уособленням ряду прогресивних ідей та позитивних тенденцій у формуванні законодавчої бази у сфері спадкових правовідносин. Адже,

право тільки у тому випадку виконує своє соціальне призначення, коли його норми знаходять практичне втілення в суспільних відноси¬нах, тобто тоді, коли вони реалізують¬ся [2, с. 359].

Книга шоста ЦК України «Спадкове право» містить глави, у яких узагальнені особливості спадкування та визначений понятійний апарат інституту спадкового права, а саме: глава 84 «Загальні положення про спадкування», глава 85 «Спадкування за заповітом», глава 86 «Спадкування за законом», глава 87 «Здійснення права на спадкування», глава 88 «Виконання заповіту», глава 89 «Оформлення права на спадщину», глава 90 «Спадковий договір» [11].

Отже, у нормах ЦК України, на відміну від положень ЦК УРСР від 1963 року, були вперше скомпоновані окремі глави, що визначають саме процесуальні аспекти практичного втілення спадкових прав у конкретно визначених процесуальних формах.

Список використаних джерел:

1. Гражданский кодекс РСФСР: Комментарий /Под ред. А.Г. Гойхварга, И.С. Перетерского, З.Р. Теттенборна. – Вып.VI. Наследственное право. –Москва-Петроград: Літографія, 1924. –64 с.
2. Загальна теорія держави і права: [Підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів]М.В. Цвік, В.Д. Ткаченко, Л.Л. Богачова та ін.; За ред. М.В. Цвіка, В.Д. Ткаченка, О.В. Петришина. - Харків: Право,2002. - 432 с.
3. Законы Хаммурапи: Хрестоматия по истории древнего Востока. Под ред. М.А. Коростовцева, М., 1980. – Т.1, С. 151 – 178.
4. Історія держави та права України: Підручник: У 2-х т. /За ред. В.Я. Тація, А.Й. Рогожина, В.Д. Гончаренка. –К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. –656 с.
5. Кармаза О.О. Спадкування у сучасному міжнародному приватному праві: Дис. канд. юрид. наук (12.00.03.). – К., 2006. – 197 с.
6. Новицкий И.Б. Римское право: учебник, Изд. 6, стереотипное. М. – 1997 – 245 с.
7. Омельченко О. Римское право. – 23 изд. Исправл. и доп. – М.: ТОН – Остожье. – 2000. – 208 с.
8. Підопригора О.А. Римське приватне право: Підручник для студентів юрид. спец. вищих навч. закладів. – Вид. 3-є, перероб. та доп. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2001. – 440 с.
9. Рубаник В.Є. Інститут права власності в Україні: проблема зародження. становлення і розвитку від найдавніших часів до 1917 р.: Історико-правове дослідження. - Х.: Пегас, 2002. -345 с.
10. Собрание малороссийских прав 1807 г./АН Украины, Ин-т гос-ва и права и др./Сост. Вислобоков К.А. и др. -К.: Наук. дум-ка, 1992. –368 с.
11. Цивільний кодекс України // □Електронний ресурс□. – Режим доступу: // Інформаційно-аналітичний центр «ЛІГА», 1991 – 2012.
12. Цивільний кодекс УРСР 1963 р. // □Електронний ресурс□. – Режим доступу: // Інформаційно-аналітичний центр «ЛІГА», 1991 – 2012.
13. Шахрайчук І.А. Спадкове право України (ретроспективний аналіз): Навчальний посібник. -Донецьк: ДНУ, 2000. –224 с.
14. Якобсон В.А. Законы Хаммурапи // История древнего мира: Ранняя древность. – М.: 1982. – С. 103 - 108.

ОСОБЛИВОСТІ МЕХАНІЗМУ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАХИСТУ ІНТЕРЕСІВ ВЛАСНИКА ПРИ ПРИМУСОВОМУ ПРИПИНЕННІ ПРАВА ВЛАСНОСТІ

Скрипник Володимир Леонідович, здобувач НАВС
Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор, начальник кафедри цивільного права і процесу НАВС *Заіка Ю.О.*

Специфіка цивільно-правового захисту майнових і немайнових прав та інтересів полягає насамперед у застосуванні таких юридичних механізмів (засобів чи способів), що забезпечують як усунення перешкод у здійсненні права власності та відновлення майнового становища, так і виплату справедливої компенсації за блага, які неможливо поновити.

Для того, щоб людина мала можливість захистити свої економічні (чи інші) права і свободи, що були порушені, оскаржені або не визнані іншими особами, держава повинна створити чіткі, зрозумілі та дієві механізми захисту [1, с.19-20].

Безпосередня мета механізму захисту майнових прав та інтересів власника при примусовому припиненні права власності – забезпечити за допомогою послідовного використання наданих законом правових засобів реальний гарантований їх захист. Кожний складовий елемент механізму повинен не лише виправдовувати визначену мету, а і створювати передумови для належного здійснення та застосування наступної ланки захисту.

Для формування безпосереднього механізму захисту прав та законних інтересів власників важливе значення мають перш за все принципові новели окремих розділів Конституції України. Насамперед такі норми: "Ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності" (ст.41); "Право власності є непорушним "(ст.41); "Примусове відчуження об'єктів права приватної власності може бути застосоване лише як виняток з мотивів суспільної необхідності, на підставі і в порядку, встановлених законом, та за умови попереднього і повного відшкодування їх, вартості" або "із наступним повним відшкодуванням їх вартості… – лише в умовах воєнного чи надзвичайного стану" (ст.41) та деякі інші.

Належний механізм захисту майнових прав та інтересів власника при примусовому припинені права власності повинен включати не лише сукупність способів захисту порушеного права, і як наслідок, поновлення порушених прав шляхом самозахисту, добровільного вчинення дій боржником, винесення відповідного рішення суду, яким задовольняється позовні вимоги власника, а і забезпечення реального виконання такого рішення, та, водночас, унеможливлення зловживання потерпілим своїми правами. Лише за таких умов, правова мета створеного державою механізму захисту майнових прав та інтересів власника буде вважатися досягнутою.

Під механізмом захисту приватних інтересів необхідно розуміти систему цивільно-правових засобів, спрямованих на здійснення та реалізацію прав власника, які дозволяють йому захистити свої інтереси, пов’язані із правомоччями власника.

Окремі автори до складових частин механізму захисту окремих прав та інтересів включають нормативно-правові акти, органи та організації, до компетенції і задач яких входить захист таких прав [2, с.9].

Відповідно до ст.16 ЦК способами захисту цивільних прав та інтересів можуть бути:

1) визнання права;
2) визнання правочину недійсним;
3) припинення дії, яка порушує право;
4) відновлення становища, яке існувало до порушення;
5) примусове виконання обов'язку в натурі;
6) зміна правовідношення;
7) припинення правовідношення;
8) відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди;
9) відшкодування моральної (немайнової) шкоди;
10) визнання незаконними рішення, дій чи бездіяльності органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб.

Суд може захистити цивільне право або інтерес іншим способом, що встановлений договором або законом.

Т.М. Підлубна серед критеріїв для класифікації існуючих способів захисту майнових прав та інтересів, розглядає: результат застосування

таких способів, характер їх застосування, суб'єктний склад правовідносин [3, с.12].

Механізм захисту інтересів власника передбачає як складові елементи наступні компоненти:

– відповідність дій публічного органу до ситуація яка склалася;

– мета примусового припинення права власності (задоволення державних чи громадських потреб, покарання за вчені протиправні дії, інтереси громадської безпеки, невиконання цивільно-правових зобов'язань та ін.);

– правові підстави вчинення таких дій;

– відповідність вчинених дій наявним підставам для припинення права власності.

Список використаних джерел

1. Сульженко Ю.О. Поняття та система економічних прав та свобод людини та громадянина України // Юридична наук, 2011. - № 3. - С.19-20

2. Жидкова О.С. Цивільно-правовий механізм захисту права на недоторканість ділової репутації : автореф. дис… канд. юрид. наук : 12.00. 03 / О.С.Жидкова, Харк. нац. ун-т внутр. прав. – Х., 2008. – С. 9

3. Підлубна, Тетяна Миколаївна. Право на захист цивільних прав та інтересів [Текст] : автореферат дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Т. М. Підлубна ; Нац. акад. наук України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. - К., 2009. - С.12

ЗАХИСТ ПРАВ ТОРГІВЦІВ ЦІННИМИ ПАПЕРАМИ ЯК УЧАСНИКА РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ

Тимошенко Тетяна Михайлівна, аспірант Інституту економіко-правових досліджень Національної академії наук України

Одним з учасників ринку цінних паперів є торговці цінними паперами. Не дивлячись на те, що в даний час в законодавстві України немає чіткого визначення поняття «торговці цінними паперами», під таким поняттям розуміють господарські товариства, основним видом діяльності яких є операції з цінних паперів. Відповідно до Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок»[1] професійна діяльність з торгівлі цінними паперами включає: брокерську діяльність; дилерську діяльність; андеррайтинг; діяльність з управління цінними паперами. Правове регулювання діяльності торговців цінними паперами здійснюється: Законом України «Про цінні папери та фондовий ринок»[1], Законом України «Про депозитарну діяльність»[2], Законом України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні»[3], Наказом МФУ «Про затвердження Методики визначення інвестиційного прибутку професійним торговцем цінними паперами при виконанні функцій податкового агента»[4] та іншими.

В 2011-2012р.р. було прийнято ряд нормативно-правових актів, що призвели до порушення прав торговців цінними паперами. Так, з введенням в дію Закону України « Про депозитарну діяльність» [2], на нашу думку, буде встановлена повна монополія держави на ринок цінних паперів та їх обіг. Даний Закон монополізує розрахунково-клірингову діяльність і виключає можливість учасників ринку цінних паперів впливати на розвиток пост-трейдингових послуг як важливого елементу біржової торгівлі та чинника залучення інвесторів на фондовий ринок.

З прийняттям Наказу МФУ «Про затвердження Методики визначення інвестиційного прибутку професійним торговцем цінними паперами при виконанні функцій податкового агента»[4] на практиці стали виникати ситуації, коли на торговців цінними паперами стали накладати штрафні санкції за порушення правил оподаткування операцій з цінними паперами.

Відповідно до пп. 14.1.180, пп.170.2.2 та пп.170.2.9 Податкового кодексу України вважаємо, що обов'язок податкового агента покладається на суб'єкта – юридичну особу, що безпосередньо здійснює виплату доходу

(або за умовами договору повинна здійснити таку виплату) та обчислює заборгованість перед фізичною особою за цінні папери, тобто здійснює перерахування грошових коштів/має обов'язок здійснити виплату. Таким чином, для покладання на торговця цінними паперами (в т.ч. банк) функцій податкового агента мають бути виконані одночасно 2 умови: перша – професійний учасник здійснює операції з інвестиційними активами за участі фізичної особи (пп. 170.2.9 ПКУ); друга – професійний учасник здійснює/має зобов'язання здійснити виплату доходу фізичній особі (пп.14.1.180, пп.168.1, пп.170.2.2).

У разі наявності лише однієї умови, коли за договором торговець не здійснює виплати доходу, відсутнє джерело виплати податку, не виконуються вимоги пп. 14.1.180, відсутня можливість застосувати пп. 170.2.2. ПКУ з метою розрахунку прибутку, оскільки немає виплати доходу. Також неможливо застосувати пп. 168.1, оскільки за умовами договору в обліку торговця не виникає нарахування доходу на користь фізичної особи.

На наш погляд, при відсутності умови виплати доходу фізичній особі професійним учасником, обов'язок виконання функцій податкового агента у торговця цінними паперами, не виникає, а розрахунок та сплата податку здійснюється безпосередньо фізичною особою в порядку та в терміни, передбачені чинним законодавством.

Список використаних джерел:

1.Про цінні папери та фондовий ринок: Закон України від 23 лютого 2006 року// Відомості Верховної Ради України — 2006.- № 31.- Стор. 1126.- Ст. 268;

2.Про депозитарну діяльність: Закон України від 6 липня 2012 року// Урядовий кур'єр від 17.10.2012 — № 189 (набирає чинності через дванадцять місяців з дня його опублікування, крім певних статей в частині утворення Центрального депозитарію, Розрахункового центру та депозитарних установ, які набирають чинності з дня опублікування цього Закону);

3.Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні: Закон України від 30 жовтня 1996 року// Відомості Верховної Ради України — 1996 р.- № 51.-Ст. 292;

4.Методика визначення інвестиційного прибутку професійним торговцем цінними паперами при виконанні функцій податкового агента: Наказ МФУ від 22.11.2011р.// http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0100-12#n11

ЧЕРГОВІСТЬ СПАДКУВАННЯ ЗА ЗАКОНОМ ЯК ГАРАНТІЯ ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВА НА СПАДКУВАННЯ

Даниленко Олена Олегівна, студент магістратури ННІПП НАВС, державний нотаріус 3-ї Київської державної нотаріальної контори
Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор, начальник кафедри цивільного права і процесу НАВС *Заіка Ю.О.*

У вітчизняному законодавстві передбачено два види спадкування : за заповітом, а за законом. За відсутності заповіту, визнання його недійсним повністю або частково, або якщо заповітом не охоплена вся спадщину право на спадкування одержують спадкоємці за законом, почергово. Кожна наступна черга спадкоємців за законом одержує право на спадкування в разі відсутності спадкоємців попередньої черги, усунення їх від права на спадкування, неприйняття ними спадщини або відмови від її прийняття.

Чинне законодавство передбачає п'ять черг спадкування за законом. Згідно зі ст.1261 ЦК України спадкоємцями першої черги є діти, в тому числі зачаті за життя спадкоємця та народжені після його смерті, подружжя та батьки померлого. У другу чергу спадкують рідні брати та сестри померлого, його дід та баба з боку батька та матері. У третя чергу спадкують рідні дядько та тітка, а четверта черга закликає до спадкування осіб, які проживали зі спадкодавцем однією сім'єю не менше п'яти років до часу відкриття спадщини. Якщо зазначені вище спадкоємці не прийняли

спадщину, право на спадкування виникає у п'ятої черги, до якої відносять інших родичів, спадкодавця до шостого ступеня споріднення включно, а також утриманців, які не були членами його сім'ї.

Принцип черговості полягає в установленні пріоритету прав одних спадкоємців за законом перед іншими. Підставами закликання до спадкування за законом є родинні відносини, квазіарні відносини (усиновлення), сімейні відносини (проживання зі спадкодавцем однією сім'єю не менше п'яти років до часу відкриття спадщини), відносини із утримання.

Черговість спадкування за законом залежить перш за все від ступеня споріднення. Застосування норм ст.1261-1263 ЦК на практиці складностей не зумовлює. Родинні відносини між спадкодавцем і його: дітьми, іншим подружжям, батьками, сестрами та братами, бабусею та дідусем з боку матері та з боку батька, рідні дядько та тітка встановлюються за відповідними свідоцтвами, актовими записами або повними витягами про народження та шлюб, виданими відділами державної реєстрації актів цивільного стану. У разі відсутності цих документів спадкоємці можуть звернутись до суду для встановлення відповідного юридичного факту. У четверту чергу право на спадкування за законом мають особи, які проживали зі спадкодавцем однією сім'єю не менш як п'ять років до часу відкриття спадщини. Відповідно до статті 3 Сімейного кодексу України сім'ю складають особи, що спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки. Сім'я створюється на підставі шлюбу, кровного споріднення, усиновлення, а також на інших підставах, не заборонених законом і таких, що не суперечать моральним засадам суспільства.

Конституційний суд України у рішенні щодо офіційного тлумачення терміну «члени сім'ї» вказав, що існує об'єктивна відмінність його змісту залежно від галузі законодавства. В постанові Пленуму Верховного Суду України № 7 від 30.05.2008 р. зазначено, що до спадкоємців четвертої черги належать не лише жінка (чоловік), які проживали однією сім'єю зі спадкодавцем без шлюбу, а також інші особи, що спільно проживали зі спадкодавцем, були пов'язані спільним побутом, мали взаємні права та обов'язки, зокрема, вітчим, мачуха, пасинки, падчерки, інші особи, які взяли до себе дитину як члена сім'ї, тощо. До числа спадкоємців четвертої черги не входить особа, яка хоча і проживала спільно зі спадкодавцем, але перебувала у зареєстрованому шлюбі з іншою особою.

При вирішенні спору про право на спадщину осіб, які проживали зі спадкодавцем однією сім'єю враховується і строк, протягом якого тривають такі відносини (не менш як п'ять років до часу відкриття спадщини). Підтвердженням права особи спадкувати у четверту чергу можуть бути свідчення сусідів чи інших членів сім'ї, документи, які підтверджують спільне проживання протягом не менше п'яти років (довідка житлово-експлуатаційної організації, відповідного органу місцевого самоврядування) та ведення спільного господарства, тощо. Факт сімейних відносин встановлюється судом.

У п'яту чергу право на спадкування за законом мають інші родичі спадкодавця до шостого ступеня споріднення включно, причому родичі ближчого ступеня споріднення усувають від права спадкування родичів подальшого ступеня споріднення. Ступінь споріднення визначається за числом народжень, що відділяють родича від спадкодавця. У п'яту чергу право на спадкування за законом одержують утриманці спадкодавця, які не були членами його сім'ї. Утриманцем вважається неповнолітня або непрацездатна особа, яка не була членом сім'ї спадкодавця, але не менше

п’яти років одержувала від нього матеріальну допомогу до існування, що була для неї єдиним або основним джерелом засобів до існування.

Ступінь споріднення при цьому визначається за числом народжень після спадкодавця, народження якого не входить до такого числа (при цьому число народжень вираховується за правилами: народження самого спадкодавця (не входить до числа народжень), або спільного родича, і кількість народження до спадкоємця(народження самого спадкоємця враховується). Для кровного споріднення характерним є поняття ступеня споріднення, тобто кількість народжень, що пов’язують між собою двох осіб, які перебувають у родинних зв’язках. Слід зауважити, що у п’ятій черзі спадкування відображене, законодавцем, положення статті 1258 ЦК України родичі ближчого ступеня споріднення усувають від права спадкування родичів подальшого ступеня споріднення. Внутрішня черговість стосується лише інших родичів до шостого ступеня споріднення, і вона не відноситься до утриманців. Проаналізувавши цю норму, можна дійти висновку, що утриманці, які не були членами сім’ї спадкодавця, набувають право на спадкування разом із родичами за походженням, які мають ближчий ступінь споріднення. Внаслідок цього діє норма статті 1267 ЦК України частка у спадщині кожного із спадкоємців за законом є рівними.

Утриманцем вважається неповнолітня (до вісімнадцяти років) або непрацездатна особа (жінка, чоловік при досягненні пенсійного віку, інвалідів I, II та III груп), яка не була членом сім'ї спадкодавця, але не менш як п'ять років одержувала від нього матеріальну допомогу, що була для неї єдиним або основним джерелом засобів до існування. Строк, протягом якого особа має перебувати на утриманні спадкоємця, щоб потрапити до кола спадкоємців за законом п’ятої черги визначається в п’ять років. При цьому відносини утримання, повинні бути до дня смерті спадкодавця.

Судова практика виходить з того, що дві зазначені умови (перебування на утриманні та набуття підстав наявності непрацездатності) повинні мати місце не менше п’яти років до смерті спадкодавця. Чинне законодавство практично усуває утриманців від спадкування, оскільки право на спадкування вони набувають лише за умови відсутності перших чотирьох черг спадкоємців.

ВСТАНОВЛЕННЯ ФАКТУ ПЕРЕБУВАННЯ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ НА УТРИМАННІ

Біла Юлія Володимирівна, студентка Миколаївського комплексу Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін Миколаївського комплексу Національного університету «Одеська юридична академія» *Достдар Р.М.*

Утриманці - це особи, які отримують від інших осіб повне матеріальне забезпечення або постійну матеріальну допомогу, яка є для них основним джерелом для існування. Законом не передбачено іншого, крім судового, порядку встановлення факту перебування фізичної особи на утриманні.

Встановлення факту перебування особи на утриманні померлого має значення для одержання спадщини, призначення пенсії або відшкодування шкоди. Одержання заявником заробітку, пенсії, стипендії, інших доходів не є підставою для відмови у встановленні факту перебування на утриманні, коли суд установить, що основним і постійним

джерелом засобів до існування була для заявника допомога з боку особи, яка надавала йому утримання.

Видана відповідним органом довідка про те, що за його даними особа не перебувала на утриманні померлого, не виключає можливості встановлення в судовому порядку факту перебування на утриманні (п. 8 Постанови Пленуму ВСУ від 31 березня 1995 року N 5 "Про судову практику в справах про встановлення фактів, що мають юридичне значення").

Згідно із ст. 36 Закону України "Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування" пенсія у зв'язку з втратою годувальника призначається *непрацездатним* членам сім'ї померлого годувальника, які були на його утриманні, за наявності в годувальника на день смерті страхового стажу, який був би необхідний йому для призначення пенсії по III групі інвалідності, а в разі смерті пенсіонера або осіб, зазначених у частині другій статті 32 цього Закону, - незалежно від тривалості страхового стажу. При цьому дітям пенсія у зв'язку з втратою годувальника призначається незалежно від того, чи були вони на утриманні годувальника.

Батьки і чоловік (дружина) померлого, які не були на його утриманні, мають право на пенсію у зв'язку з втратою годувальника, якщо втратили джерело засобів до існування.

Непрацездатними членами сім'ї вважаються:

1) чоловік (дружина), батько, мати, якщо вони є інвалідами або досягли пенсійного віку, передбаченого статтею 26 цього Закону;

2) діти (у тому числі діти, які народилися до спливу 10 місяців з дня смерті годувальника) померлого годувальника, які не досягли 18 років або старші цього віку, якщо вони стали інвалідами до досягнення 18 років.

Діти, які навчаються за денною формою навчання у загальноосвітніх навчальних закладах системи загальної середньої освіти, а також професійно-технічних, вищих навчальних закладах, - до закінчення такими дітьми навчальних закладів, але не довше ніж до досягнення ними 23 років, та діти-сироти - до досягнення ними 23 років незалежно від того, навчаються вони чи ні;

3) чоловік (дружина), а в разі їх відсутності - один з батьків або брат чи сестра, дідусь чи бабуся померлого годувальника незалежно від віку і працездатності, якщо він (вона) не працюють і зайняті доглядом за дитиною (дітьми) померлого годувальника до досягнення нею (ними) 8 років.

До членів сім'ї, які вважаються такими, що були на утриманні померлого годувальника, відносяться особи, що наведені вище, якщо вони:

1) були на повному утриманні померлого годувальника;

2) одержували від померлого годувальника допомогу, що була для них постійним і основним джерелом засобів до існування.

Члени сім'ї померлого годувальника, для яких його допомога була постійним і основним джерелом засобів до існування, але які й самі одержували пенсію, мають право, за бажанням, перейти на пенсію у зв'язку з втратою годувальника.

Усиновлені діти мають право на пенсію у зв'язку з втратою годувальника нарівні з рідними дітьми.

Пасинок і падчерка мають право на пенсію у зв'язку з втратою годувальника нарівні з рідними дітьми, якщо вони не одержували аліментів від батьків.

Неповнолітні діти, які мають право на пенсію у зв'язку з втратою годувальника, зберігають це право і в разі їх усиновлення.

Положення цього Закону, що стосуються сім'ї померлого, відповідно поширюються і на сім'ю особи, визнаної безвісно відсутньою або оголошеною померлою у встановленому законом порядку.

Пенсії у зв'язку з втратою годувальника, який помер внаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання, призначаються відповідно до Закону України "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності".

Для встановлення факту перебування на утриманні з метою оформлення права на спадщину необхідно, щоб утриманець був неповнолітньою або непрацездатною особою, яка не була членом сім'ї спадкодавця, і перебувала на його утриманні не менше як п'ять років (ч. 2 ст. 1265 ЦК).

Для встановлення факту перебування на утриманні при відшкодуванні шкоди в разі втрати годувальника не має значення, чи перебував непрацездатний утриманець у родинних чи шлюбних відносинах із годувальником (ст. 1200, 1205, 1207 ЦК).

При ухваленні рішення про встановлення факту перебування на утриманні суд повинен дослідити обставини, які мають юридичне значення, відносно утримання, так як в залежності від мети встановлення цього факту (для оформлення спадщини, відшкодування шкоди чи для призначення пенсії, допомоги) вони є різними і випливають з гіпотез відповідних норм матеріального права (відповідно ст. 1265 ЦК, Закону України «Про охорону праці» і норм ЦК, а також Закону України «Про пенсійне забезпечення)".

СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ ЧЕРЕЗ БЮДЖЕТНО-ПОДАТКОВУ СИСТЕМУ

Безрутченко Сергій Михайлович, кандидат економічних наук, професор кафедри економіко-правових дисциплін НАВС

Подальша розбудова демократії та правової держави, формування громадянського суспільства в Україні пов'язуються з поглибленням реформ у різних сферах державного будівництва, зокрема щодо створення умов для прискореного регіонального розвитку.

Так, оскільки Україна задекларувала мету досягти європейської економічної інтеграції, відкритості економіки інвестиціям, новим технологіям, інноваціям, надзвичайно важливим є те, наскільки державне регулювання економіки за допомогою бюджетно-податкової системи відповідає європейській практиці і є ефективним інструментом в досягненні вищезазначеної мети, зокрема максимально використовуючи потенціал регіонів.

В Україні в результаті прийняття нової редакції Бюджетного кодексу, а також довгоочікуваного Податкового кодексу та наступного неодноразового внесення змін до останнього, створена достатньо ефективно працююча бюджетно-податкова система. Незважаючи на це фахівці відзначають наявність суттєвих резервів щодо подальшого удосконалення її функціонування, а деякі з них вважають за необхідне невідкладно розв'язати значну кількість проблем, що залишається, зокрема щодо створення стимулів до регіонального розвитку [1,4].

Сьогодні, дійсно, є всі підстави говорити про недостатнє обґрунтування та використання механізму стимулювання розвитку економіки регіонів України засобами бюджетно-податкової політики.

Наразі очевидно, що необхідність переходу до сталого економічного розвитку регіонів як передумови розвитку країни в цілому вимагає прискореної розробки стимулюючих засад бюджетно-податкової політики з урахуванням рівня економічного розвитку кожного регіону та його податкоспроможності, проведення децентралізації податкової системи в частині перерозподілу бюджетних та податкових повноважень між державними і місцевими органами влади.

Як свідчить досвід країн-членів Європейського Союзу, місцеві бюджети та реалізація ефективної державної політики у сфері міжбюджетних відносин відіграють значну роль у процесі регулювання економічного розвитку регіонів.

Сьогодні в Україні з метою забезпечення відповідними послугами і благами певного населеного пункту через місцеві бюджети здійснюється перерозподіл близько 7 % ВВП. Більше ніж 20 % від загальної суми видатків держава передає місцевим бюджетам [3]. У структурі доходів місцевих бюджетів значну частку посідають трансферти, що направляються з державного бюджету.

Органи місцевої влади недостатньо використовують можливості щодо збільшення власних доходів за рахунок місцевих податків і зборів, частка яких у структурі доходів місцевих бюджетів досить низька. Доходи місцевих бюджетів в середньому на 44 % фінансуються з державного бюджету [3].

Для порівняння: в країнах ЄС частка трансфертів у доходах місцевих бюджетів є набагато нижчою, наприклад у Румунії-10,8 %, Словаччині -

19,0%, Словенії - 20,9 %, Латвії - 28,1 %, Болгарії - 33,0 %, Польщі - 40,2 %, Чехії -35,0 % [5, ч.2, с.112].

З цього можна зробити висновок, що бюджетно-податкова система, зокрема міжбюджетні відносини в Україні свідчать про залежність місцевих органів влади від центрального бюджету, що пояснює утриманські настрої в багатьох з них, і тому обмежують і навіть гальмують економічний і соціаль-ний розвиток регіонів. Підтримка регіонів шляхом бюджетного дотування малоперспективна [4].

Такий висновок підтверджує порівняння з країнами ЄС, оскільки переконливо свідчить, що реалізації ефективної політики регіонального розвитку перешкоджають надмірна централізація бюджетних рішень, низький рівень забезпечення місцевих бюджетів власними доходами, відсутність об'єктивної оцінки податкоспроможності регіонів, зокрема при наданні преференцій як галузям економіки, так і регіонам тощо [2, с.111].

Регіони України мають різні початкові можливості для економічного зростання, що зумовлює суттєві відмінності в їх податкоспроможності. Це, в свою чергу, вимагає при задіяні фінансових механізмів державного регулювання застосування регіонально диференційованого підходу. Держава, надаючи систематичну фінансову допомогу депресивним регіонам з метою забезпечення, перш за все, соціально-економічної стабільності, повинна дбати і про підтримку регіонів пріоритетного розвитку, що мають усі можливості для прискореного зростання, однак через відсутність належних фінансових ресурсів неспроможні їх реалізувати. Іншими словами, необхідно активно впроваджувати стимулюючу регіональну податкову політику, яка б сприяла зростанню власних доходів місцевих бюджетів, реальному зниженню податкового навантаження на суб'єкти господарювання, обґрунтованому приз-наченню податкових пільг.

Водночас, така регіональна політика має врахувати досвід країн ЄС, згідно з яким ще більший ефект в державні політиці стимулювання регіонального розвитку досягається шляхом поєднання прямого впливу бюджетно-податкової системи з опосередкованими засобами, спрямованими на створення сприятливих умов для розвитку приватного бізнесу.

Список використаних джерел:

1.Безрутченко С.М.,Клименко О.І., Овчаренко А.С. та ін../ Науково - практичний коментар Податкового кодексу України в 3-х томах.-К: Видавничий дім «Професіонал», 2011.

2.Сучасний стан та перспективи розвитку оподаткування в країнах ЄС:збірник матеріалів науково-методологічного семінару. - Ірпінь:Національний університет ДПС України, 2009.-153 с.

3.Висновки Рахункової палати України про виконання Державого бюджету України за 2011 рік//офіційний сайт Рахункової палати України//www.ac-rada.gov.u.

4.Тарангул Л.Л. Оподаткування та регіональний розвиток (теорія і практика) /Л.Л. Тарангул: монографія. - Ірпінь: Академія ДПС України, 2003. - 286 с.

5.Сучасні виклики для України у сфері політики, економіки та права в умовах глобалізації:матеріали Міжнародної науково-практичної конференції: в 2 ч.- Ірпінь: Національний університет ДПС України, 2010.

ОРГАНІЗАЦІЯ ОПЛАЧУВАНИХ ГРОМАДСЬКИХ РОБІТ ЯК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА ЛЮДИНИ НА ПРАЦЮ

Котирло Оксана Олександрівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіко-правових дисциплін НАВС
Процюк Тетяна Богданівна, кандидат економічних наук, старший викладач кафедри економіко-правових дисциплін НАВС

Одним з пріоритетних напрямків діяльності служби зайнятості є підвищення зацікавленості роботодавців у співробітництві з службою,

стимулювання підприємств, які створюють нові робочі місця, особливо для соціально-незахищених верств населення. Успішне вирішення проблем ринку праці, а отже і безробіття, базується перш за все на проведенні активної соціально-економічної (загальноекономічної) політики держави, спрямованої на розвиток економіки, пристосування її до потреб місцевого населення. Така стратегія потребує значного збільшення державних видатків з бюджету розвитку, створення ефективного механізму використання державних коштів. Економічна політика в інтересах зайнятості повинна бути спрямована на збільшення кількості сучасних ефективних робочих місць, а організація громадських робіт покликана створити додаткові робочі місця.

Тому для вирішення назрілих проблем зайнятості необхідно шукати нові шляхи удосконалення взаємодії соціальних партнерів з службою зайнятості, що приведе в кінцевому результаті до підвищення рівня зайнятості населення та зниження рівня безробіття.

Для подолання зростаючого безробіття, викликаного фінансово-економічною кризою, слід терміново вживати антикризових заходів: це оплачувані громадські роботи. Вони є ефективним засобом реалізації політики зайнятості населення, що сприяє мотивації до праці та трудовій адаптації безробітних, поліпшує їхній матеріальний стан.

Підвищення ролі оплачуваних громадських робіт в умовах фінансово-економічної кризи знайшло відображення в Законі України «Про внесення змін до деяких законів України щодо зменшення впливу світової фінансової кризи на сферу зайнятості населення» [1]. До статті 7 Закону України «Про зайнятість населення» було внесене доповнення щодо визначення опла¬чуваних громадських робіт як підходящої роботи для осіб, які не мають професії, або таких, які займали місця, що не потребують спеціальної підготовки та перебувають на обліку як безробітні більше дев'яти місяців, а також для громадян, які бажають відновити трудову діяльність після тривалої (більше 12 місяців) перерви (крім громадян передпенсійного віку).

Крім того, статтею 23 закону в практику національного ринку праці введена така організаційна форма, як загальнодержавні оплачувані громадські роботи, тобто роботи, які мають суспільно корисну спрямованість, відповідають потребам держави виходячи з її соціально-економічних пріоритетів та виконуються на об'єктах, визначених Кабінетом Міністрів України.

Безробітні, які дадуть згоду на участь у загальнодержавних оплачуваних громадських роботах, будуть зніматися з обліку як безробітні з дня працевлаштування. Закінчення строку роботи на загальнодержавних оплачуваних громадських роботах буде вважатися втратою роботи з незалежних від застрахованої особи обставин. Оплачувані громадські роботи організовуються для учнівської та студентської молоді, яка виявила бажання працювати у вільний від навчання час; осіб, які не мають роботи; пенсіонерів; інвалідів; зайнятих трудовою діяльністю осіб, які виявили бажання працювати у вільний від основної роботи час.

В свою чергу, оплачувані громадські роботи повинні мати суспільно корисну спрямованість, відповідати потребам певної адміністративно-територіальної одиниці та сприяти її соціальному розвитку. 10 вересня 2008 року постановою Кабінету Міністрів України № 839 було затверджено Положення про порядок організації та проведення оплачуваних громадських робіт, що дозволяє значно розширити обсяги проведення таких робіт як в людських, так і в фінансових ресурсах [2].

У Положенні чітко визначено напрями фінансування оплачуваних громадських робіт: фінансування витрат на оплату праці; сплату страхових внесків на державне соціальне страхування; оплату перших п'яти днів

тимчасової непрацездатності; а також, у разі потреби: оплата послуг перевезення або проїзду до місця проведення оплачуваних громадських робіт та у зворотному напрямку; придбання інвентарю; оплата проживання у гуртожитку.

Слід зазначити, що одним з пріоритетних напрямків діяльності служби зайнятості є підвищення зацікавленості роботодавців у співробітництві з службою, стимулювання підприємств, які створюють нові робочі місця, особливо для соціально-незахищених верств населення. Для вирішення проблем зайнятості слід шукати нові шляхи взаємодії соціальних партнерів з службою зайнятості.

В загальному, пріоритетними напрямками реформування українського ринку праці мають бути вдосконалення системи оплати праці, розширення можливостей отримання населенням офіційних основних і додаткових доходів, соціальна підтримка окремих груп, підвищення якості та конкурентоспроможності робочої сили, запобігання зростанню безробіття через створення робочих місць за рахунок різних джерел фінансування, впровадження механізмів звільнення і перерозподілу, реструктуризації економіки і піднесення вітчизняного виробництва.

Список використаних джерел:

1.Про внесення змін до деяких законів України щодо зменшення впливу світової фінансової кризи на сферу зайнятості населення : Закон України від 25 грудня 2008 року // www.zakon.rada.gov.ua

2.Про затвердження Положення про порядок організації та проведення оплачуваних громадських робіт і визнання такими, що втратили чинність, деяких актів Кабінету Міністрів України : постанова Кабінету Міністрів України № 839 від 10 вересня 2008 р. // www.zakon.rada.gov.ua

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА – НАЙВАЖЛИВІША ФУНКЦІЯ ДЕРЖАВИ У СТАНОВЛЕННІ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Тихонова Олена Вікторівна, кандидат юридичних наук, доцент кафедри економічної безпеки ННІПККМ НАВС

У ст. 17 Конституції України визначено, що забезпечення економічної безпеки є однією з найважливіших функцій держави та справою всього українського народу. Проте категорія «економічна безпека» - дуже широке і містить одну з головних складових – «фінансову безпеку». Сьогодні, з огляду на події, які відбуваються у світі протягом останніх років (фінансова криза) доцільно вести мову про фінансову безпеку, як одну з гарантій становлення громадянського суспільства, забезпечити яку зобов'язана держава. Без реалізації цього завдання неможливо становлення здорового громадянського суспільства, адже будь-які негативні зміни у фінансовій сфері держави викликають ланцюгову реакцію від якої страждають всі члени суспільства.

Прагнення держави сформувати, так би мовити, «здорове» громадянське суспільство спрямоване на створення для окремих його членів належних умов для життя та реалізації своїх можливостей. Просте сьогодні бажання людини задовольнити свої потреби в сучасних післякризових умовах підштовхує її до реалізації нелегітимних, тобто тіньових економічних відносин, що сприяє зростанню нестабільності у суспільстві, криміналізації і, як наслідок, створення загрози економічній безпеці загалом та її окремим складовим елементам. Отже, будь-якому суспільству притаманна певна генетична структура, що формує потенціал його конфліктності (небезпеки) та, як противага,– потенціал безпеки.

Питанням фінансової безпеки та її ролі у формуванні громадянського суспільства приділяли увагу як вітчизняні, так і зарубіжні науковці серед яких Арсентьєв М., Барановський О.І., Бінько І.Ф., Бурцев В.В., Дмитренко

Е.С., Єпіфанов А.О., Єрмошенко М.М., Кондрат О.М., Кульпінський С., Петросян О.Ш., Ревак І.О., Стрельбицька Л.М., Стрельбицький М.П., Сухоруков А.І., Тимофєєва І.Ю., Филимонова О.О., Чеботарьов В.С., Чеботарьов С.С., Шлемко В.Т. та інші.

У щорічних зверненнях Президента України до Верховної Ради України на фінансову безпеку звертається особлива увага. Наприклад, у розділі "Економічна та екологічна безпека України" послання Президента України до Верховної Ради України 2000 р. складовими економічної безпеки України визначені фінансова, технологічна, енергетична, продовольча, екологічна та інформаційна безпека. У Стратегії економічної і соціальної політики на 2000-2004 рр. також було акцентовано на необхідності суттєвого посилення фінансової безпеки України. У розділі "Економічна та екологічна безпека" послання Президента України до Верховної Ради України "Європейський вибір. Концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002-2011 роки" підкреслено, що створення на попередньому етапі базових засад незалежності і державності України, утвердження її як повноправного суб'єкта світового співтовариства, унормування відносин із сусідніми державами зміщує можливі загрози нашій державності в площину економічної безпеки. Серед ключових завдань у цій сфері, поряд з іншими, було виділено істотне посилення фінансової безпеки.

Від фінансової безпеки залежать всі елементи економічної безпеки, адже за відсутності фінансових засобів неможливо належне фінансування невідкладних потреб в економіці, що й викликає у цих сферах загрози, до того ж не тільки економічній безпеці, але й загалом національній безпеці. Фінансова безпека, виявляючись в усіх складових, проникаючи до них та взаємодіючи з ними, акумулює в собі їх вплив, але залишається при цьому підґрунтям економічної безпеки держави.

Сьогодні в науці існують різні визначення фінансової безпеки. За результатами аналізу поглядів окремих науковців на зазначену категорію запропоновано розуміти фінансову безпеку як систему забезпечення відсутності ризику ймовірного заподіяння неприпустимої шкоди фінансовій системі держави та її окремих складових.

Дослідивши існуючи погляди на складові елементи фінансової безпеки, доцільно визначити та розглядати саме бюджетно-податкову безпеку, фінансово-кредитну безпеку та валютну безпеку. Виокремлення саме таких складових, на наше переконання, має під собою аргументоване логічне підґрунтя. По-перше, бюджетна сфера та податкова сфера знаходяться у тісному взаємозв'язку, так би мовити у пропорційній залежності, адже податкова система – найголовніше джерело наповнення бюджету. До того ж у бюджетній сфері та у податковій сфері існують спільні суспільні відносини – з приводу формування, розподілу та використання державних або місцевих фінансів.

По-друге, пропонуємо виділити фінансово-кредитну безпеку до якої відносити фінансову безпеку банків, безпеку інвестиційної діяльності, безпеку страхового та фондового ринків, а також безпеку у сфері недержавного пенсійного забезпечення.

По-третє, окремо виділяємо валютну безпеку, яка не в останню чергу впливає на фінансову безпеку держави. Відносини, які виникають у валютній сфері, перебувають у межах фінансової системи держави та мають свої особливості.

Отже, належне забезпечення державою всіх складових фінансової безпеки сприятиме належному формуванню та існуванню громадянського суспільства.

МІЖНАРОДНИЙ ПОДАТКОВИЙ ДОГОВІР ЯК ЗАСІБ ЗАХИСТУ ПРАВ ПЛАТНИКІВ ПОДАТКІВ ВІД ПОДВІЙНОГО ОПОДАТКУВАННЯ

Пожидаєва Марія Анатоліївна, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри економіко-правових дисциплін НАВС
Тігова Тетяна Миколаївна, кандидат економічних наук, доцент, професор кафедри економіко-правових дисциплін НАВС

Проблему міжнародного подвійного оподаткування можна визначити як одночасне обкладання у двох або більше країнах одного платника податку відносно того самого об'єкта тим самим або аналогічним податком за один і той же податковий період. З метою вирішення зазначеної проблеми та регулювання податкових відносин між державами останні активно укладають міжнародні податкові угоди, які у переважній більшості є двосторонніми. Так, Франція має понад 900 міжнародних угод з податкових питань. Станом на січень 2012 року в Україні з 64 країнами укладено міжнародні договори про уникнення подвійного оподаткування [5]. Але останнім часом укладені і діють багатосторонні угоди, наприклад, між країнами Бенілюксу, Північної Європи чи державами Британської Співдружності Націй [2, с. 264].

Найбільш раннім серед відомих міжнародних податкових угод є договір, укладений між Францією та Бельгією у 1843 році, який передбачав обмін інформацією та надання адміністративної допомоги у вирішенні податкових питань [1, с. 111.]. Перші угоди, як правило, регулювали податковий режим обмежених видів доходів (спадщина, морські перевезення, нерухомість).

На сьогодні головні завдання міжнародних податкових договорів можна звести до наступного:

1) визначити механізм усунення подвійного оподаткування, що може бути досягнуто шляхом закріпленням за кожною з договірних держав виключного права оподаткування того чи іншого виду доходу;

2) встановити механізм усунення подвійного оподаткування в тих випадках, коли право оподаткування доходу зберігається за двома державами;

3) захистити платників податків однієї держави від дискримінації в іншій країні;

4) передбачити взаємний обмін інформацією з метою забезпечення виконання положень угоди (конвенції), а також протидію ухиленню від оподаткування або зловживанню положеннями цієї угоди.

В Україні питанням усунення подвійного оподаткування присвячені окремі статті Податкового кодексу України: ст. 13 щодо порядку оподаткування доходів, отриманих резидентом України з джерел за межами України, ст. 103 щодо порядку застосування міжнародного договору України про уникнення подвійного оподаткування стосовно повного або часткового звільнення від оподаткування доходів нерезидентів із джерелом їх походження з України. Також відповідно до п. 3.2 ст. 3 вищезазначеного Кодексу якщо міжнародним договором, згоду на обов'язковість якого надано Верховною Радою України, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачено цим Кодексом, застосовуються правила міжнародного договору. Отже, у Податковому кодексі міститься загальна норма щодо пріорітету положень чинних міжнародних договорів над положеннями внутрішнього законодавства.

Проте існують певні проблеми застосування норм міжнародних податкових договорів у системі правового регулювання податкових відносин в Україні, шляхи вирішення яких пропонують такі науковці, як

Ю.Г. Козак, Ю.В. Макогон, П.О. Селезень, К.О. Колесник, О.О. Долгий та ін. [2, с. 264-272; 3, с. 16-21; 4, с. 396-403].

На нашу думку, на сьогодні найбільшої уваги заслуговує проблемний аспект врегулювання питання щодо надання переваг у міжнародних договорах про уникнення подвійного оподаткування. Як вже зазначалось, однією з цілей міжнародного договору про уникнення подвійного оподаткування, який укладено між двома державами та приносить вигоду резидентам цих держав, – припинити шахрайські махінації або втечу від податків у країнах, які підписали цей договір. При цьому додатковою метою такого договору є те, щоб позбавити резидентів третіх країн можливості одержувати вигоди, які випливають зі змісту договору. Парадокс, однак, полягає в тому, що саме ці договори дають змогу бізнесменам із третіх країн обходити податкове законодавство, приховуючи від оподаткування величезні суми грошей за допомогою системи фінансових маніпуляцій за назвою «tax treaty shopping» (дослівно перекладається з англійської як одержання вигоди від податкових угод). Зміст цієї системи зводиться до того, що інвестори з інших країн, які залишилися за рамками укладеного договору, створюють у цих країнах посередницькі компанії та з їх допомогою направляють інвестиції до однієї з держав, яка стала учасником обопільної умови про уникнення подвійного оподаткування. Завдяки вмілому використанню переваг цього договору бізнесмени одержують такі вигоди:

1) зниження податків у країні, яка підписала договір;

2) низька або нульова ставка оподаткування в країні одержувача прибутку;

3) низька або нульова ставка оподаткування в країні перебування особи, яка фактично одержує доход [2, с. 267].

Для запобігання використанню «системи шопінгу податкових угод» деякі держави (наприклад, США, Франція) включають положення про обмеження надання договірних переваг до відповідних міжнародних податкових угод. Україна також уклала договори про уникнення подвійного оподаткування з Великобританією, Естонією, Латвією, Литвою та США, які містять окремі статті, спрямовані на унеможливлення або значне обмеження доступу до договірних переваг для певних категорій платників податків [4, с. 396].

Підсумовуючи викладене вище, можна зробити висновок, що міжнародні договори про уникнення подвійного оподаткування укладаються для захисту інтересів платників податків. Умови таких договорів збільшують інвестиційну привабливість, товарообіг держав, які виступають їх сторонами. Застосування положень про обмеження надання переваг у міжнародних договорах про уникнення подвійного оподаткування може бути дієвим механізмом запобігання та протидії практиці ухилення та уникнення від оподаткування. Проте, нечіткість у формулюваннях положень щодо обмеження надання договірних переваг з метою попередження неналежного використання міжнародних податкових договорів може бути і спрямована проти самих платників податків, які є резидентами однієї з договірних держав, та негативно впливати на наповнення казни цих договірних держав.

Список використаних джерел:

1. Податкова система України: Підручник / Федосов В.М., Опарін В.М., П'яточенко Г.О. та ін.; За ред. В.М. Федосова. – К.: Либідь, 1994. – 464 с.

2. Міжнародна макроекономіка. Навч. посіб. Видання 3-тє перероб. та доп. / [авт. кол.: Ю. Г. Козак, Ю. М. Пахомов, Н. С. Логвінова та ін.] – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 400 с.

3. Селезень П.О., Колесник К.О., Долгий О.О. Удосконалення державної політики щодо застосування міжнародних податкових договорів / П.О. Селезень, К.О. Колесник, О.О. Долгий // Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації професійних спілок України. Серія: Право та державне управління. – 2011. – № 3. – С. 16-21.

4. Селезень П.О. Обмеження надання договірних переваг в міжнародних податкових договорах України // Форум права. – 2010. – № 3. – С. 396-403.
5. Щодо міжнародних договорів про уникнення подвійного оподаткування: лист Державної податкової служби України № 811/7/12-1017 від 12.01.2012 р. [Електронний ресурс] // Режим доступу:
http://www.kyivsta.gov.ua/nerezident/nerezident_zvilnennya.htm

ПРАВА НА ПРИРОДНІ РЕСУРСИ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Устименко Тетяна Петрівна, кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного права і процесу НАВС

Стаття 13 Конституції України проголошує, що природні ресурси (земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси) в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони є об'єктами права власності Українського народу. Кожний громадянин має право користуватися природними об'єктами права власності народу відповідно до закону. Разом з тим спостерігається певна неузгодженість даного конституційного положення з нормами діючого екологічного законодавства (земельного, водного, лісового, атмосферно-повітряного, гірничого тощо). А саме:

1.Водний кодекс (ВК) України у ст. 6, як і Конституція нашої держави, зазначає, що води (водні об'єкти) є виключно власністю народу України і надаються тільки у користування. Народ України здійснює право власності на води (водні об'єкти) через Верховну Раду України, Верховну Раду АРК і місцеві Ради.

Натомість Земельний кодекс (ЗК) України у ст. 79 вказує, що право власності на земельну ділянку, у тому числі й приватної, поширюється в її межах на поверхневий (грунтовий) шар, а також на водні об'єкти, ліси і багаторічні насадження, які на ній знаходяться. Цим же Кодексом (ст. 59) передбачено, що громадянам та юридичним особам за рішенням органів виконавчої влади та місцевого самоврядування можуть безоплатно передаватися у власність замкнені природні водойми (загальною площею до 3 га). Власники на своїх земельних ділянках можуть у встановленому порядку створювати рибогосподарські, протиерозійні та інші штучні водойми.

Аналізуючи вищевикладене, виникає необхідність узгодження норм законодавства і їх вдосконалення заради того, щоб саме норми Конституції і ВК України як спеціального закону, що регулює водні відносини, користувалися пріоритетом у застосуванні їх на практиці.

2.Лісовий кодекс (ЛК) України у ст. 7 (ч.1) на закріплення конституційного положення зазначає, що ліси, які знаходяться в межах території України, є об'єктами права власності Українського народу.

Разом з тим в цій же статті (ч. 3) закріплена можливість перебування лісів у державній, комунальній та приватній власності. Стаття 10 ЛК повторно наголошує на можливості перебування лісів у приватній власності громадян та юридичних осіб України. А в статті 12 ЛК закріплено, що громадяни та юридичні особи України можуть безоплатно або за плату набувати у власність у складі угідь селянських, фермерських та інших господарств замкнені земельні лісові ділянки загальною площею до 5 гектарів. Ця площа може бути збільшена в разі успадкування лісів згідно із законом. Створені громадянами та юридичними особами ліси на набутих у власність у встановленому порядку земельних ділянках деградованих і малопродуктивних угідь можуть перебувати у власності цих осіб без обмеження їх площі.

3.Важливим елементом довкілля є атмосферне повітря. Конституція України проголошує право власності Українського народу на атмосферне повітря, а також право на користування ним. У такому формулюванні ця норма Основного Закону містить чимало застережень. Оскільки атмосферне повітря перебуває в постійній циркуляції та перебуває на території інших держав, воно не може бути національним надбанням. Його неможливо індивідуалізувати, неможливо закріпити за певним користувачем. Отже, реалізувати право володіння і право розпорядження атмосферним повітрям, хіба що вилучивши окремі його компоненти з природного середовища для використання, неможливо.

На відміну від багатьох законодавчих актів, якими регулюється використання природних ресурсів, Закон України "Про охорону атмосферного повітря" не містить спеціального розділу, який би визначав правила його використання, а це в свою чергу негативно позначається на його правовій охороні. Відсутність у законі положень, які б регулювали порядок використання атмосферного повітря, очевидно зумовлена передусім специфікою цього природного об'єкта. Але загалом така ситуація не є прийнятною і потребує активізації в напрямку вдосконалення діючого законодавства.

Слід також відмітити, що Закон України "Про охорону атмосферного повітря" визначає атмосферне повітря як життєво важливий компонент навколишнього природного середовища, що являє собою природну суміш газів, які перебувають поза межами жилих, виробничих та інших приміщень. Разом з тим ЗК України (ч.3 ст. 79) закріплено, що право власності на земельну ділянку розповсюджується на простір, що знаходиться над та під поверхнею ділянки на висоту і на глибину, необхідні для зведення житлових, виробничих та інших будівель і споруд. Із цього можна зробити по-перше висновок, що атмосферне повітря, що знаходиться в межах зазначеного простору над поверхнею земельної ділянки належить власнику цієї земельної ділянки. А по-друге, визначає існування права власності на надра в Україні.

Список використаних джерел:

1.Водний кодекс України від 6 червня 1995 р. // ВВР України.–1995р.-№ 24.-Ст.189.
2.Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 р. // ВВР України. – 2002.- № 3-4.- Ст. 27.
3.Лісовий кодекс України від 21 січня 1994 р. в редакції Закону від 08.02.2006 р. // ВВР України. – 2006, №21. Ст.170.
4.Про надра: Кодекс України від 27.07.1994 р. № 132/94 // Відомості Верховної Ради (ВВР) України. - 1994 р., № 36, стаття 340.
5.Закон України "Про охорону атмосферного повітря" від 16 жовтня 1992 р. в редакції Закону від 21.06.2001 р. № 2556-III // ВВР України. – 2001 р., № 48, Ст. 252.

ПОРУШЕННЯ ПРАВА НА ПРАЦЮ ОСІБ, СТАРШИХ 45-ТИ РОКІВ, З БОКУ РОБОТОДАВЦІВ

Крижанівська Ірина Василівна, викладач кафедри господарсько-правових дисциплін НАВС

Життя у 40 не закінчується, а лише починається, оптимістично стверджують психологи та деякі люди, котрі переступили цей віковий бар'єр. Проте насправді іноді саме після 40-45 не так вже й легко почати усе «з нуля», а особливо знайти нову роботу. Навіть, якщо у вас за плечима чималий багаж досвіду. З цією проблемою стикається більшість українських міст.

Право на працю мають всі громадяни України. Але далеко не кожна особа, старша за 40-45 років, взмозі реалізувати дане їй право. Зазвичай, сприянням у працевлаштуванні до служби зайнятості мають право звертатись усі громадяни, зокрема й люди передпенсійного віку, які

бажають працювати або змінити місце роботи, працевлаштуватися за сумісництвом тощо. Адже тут забезпечено формування загальнодержавної бази вакансій без обмеження віку. Тобто будь-які вимоги роботодавця щодо вікових або інших обмежень під час прийому на роботу суперечать чинному законодавству України. Вимоги до віку кандидатів встановлюють фактично для всіх категорій офісних співробітників - адміністративного персоналу, керівників структурних підрозділів, ТОП-менеджерів. Найбільше шансів не потрапити під вікові обмеження у бухгалтерів та простих лінійних фахівців. Майже в половині випадків роботодавці не бажають зв?язуватися з кандидатами пенсійного та передпенсійного віку (44%), часто вікові рамки встановлюють під конкретну вакансію (42%). Починаючим фахівцям пощастило більше - молодість буває перепоною тільки в 14% випадків. Причому обгрунтування для вікових дискримінацій знаходяться в будь-якому віці. Так, до молодих спеціалістів з побоюванням ставляться з тієї причини, що у них мало досвіду, а досвідчених професіоналів називають занадто старими. До того ж, роботодавці побоюються, що люди з досвідом будуть більш кваліфіковані, ніж молоде керівництво. Для жінок існують додаткові обмеження: їй можуть відмовити в роботі з причини молодого віку, оскільки вона може завагітніти та піти в декрет. Причина дискримінації за віком більшості українців - бажання фахівців з підбору персоналу заощадити на поборах і спростити собі роботу. По-перше, роботодавцю «дешевше» найняти молодого і активного співробітника, ніж досвідченого. По-друге, існує велика частка ймовірності знайти цільового кандидата, який відповідає сучасним цінностям компанії, якщо він знаходиться у віковому діапазоні 25-35 років.

Основна причина відмови роботодавця в прийнятті на роботу– вік кандидата. Як ведеться, «музику» замовляє роботодавець, завдання кадрових агентств та центру зайнятості – підібрати майбутнього працівника, котрий відповідав би всім вимогам. Нині ситуація з жінками значно скрутніша, ніж з чоловіками. Роботодавці вимагають молодих – зубастих, чіпких, аморальних, які приведуть до успіху, і вважають, що ті, кому «за 40», не зможуть звикнути до швидкого ритму роботи та навряд чи «в'їдуть» у систему нових технологій.

Значна частка керівників підприємств – люди молодшого віку, отож налаштовані приймати працівників такого ж віку. А людей, яким за 45, роботодавці сприймають як таких, що не мають мотивації, амбіцій, мислять ще радянськими категоріями, не можуть вжитися з молодими з огляду на відмінність світосприйняття.

Досить часто керівники не зважають на професійні якості людини, а оцінюють її за віком. І відхиляють кандидатуру, котра не підпадає під встановлені ними ж вікові критерії. Це попри те, що наразі діє Кримінальний кодекс України, де чітко виписана кримінальна відповідальність за дискримінацію за будь-якими ознаками. Та роботодавці не особливо того бояться, а правоохоронні органи не поспішають захищати працівників. Окрім того, до них не так уже й часто звертаються зі скаргами на дискримінацію за віковою ознакою. І, на жаль, в Україні нині немає судової практики з таких питань. Тому громадяни мають знати, що коли єдиною підставою для відмови у прийнятті на роботу стає вік, то це — пряме порушення прав людини. Правда, роботодавець ніколи не скаже, що не бере старшу людину тільки з цієї причини, — знайдеться безліч інших відмовок, аби це замаскувати. Звісно, озброївшись знаннями в галузі трудового законодавства, можна звертатися до правоохоронних органів з вимогою розібратися в ситуації та припинити протиправні дії працедавця. Проте потрібно мати докази. А їх зібрати ой як складно. Хіба з диктофоном ходити і записувати всі співбесіди чи розмови з керівництвом.

Цілком очевидно, що підвищення пенсійного віку ще більше прискорить прогресуючий процес старіння робочої сили, який є неминучим

через структурні зрушення у віковому складі населення. Це вимагає відповідної адаптації політики зайнятості, зокрема посилення уваги до умов праці людей старшого віку, розширення можливостей професійного навчання, формування пакета соціальних послуг зі сприяння їх працевлаштуванню. Водночас це дає підстави для перегляду вікових меж «молодого» й «старого» працівника, відмови від стереотипу, що після 40 років працівник стає безперспективним.

ПРИНЦИПИ ОБМІНУ ІНФОРМАЦІЄЮ МІЖ ПІДРОЗДІЛАМИ ФІНАНСОВИХ РОЗВІДОК ЩОДО СПРАВ ПРО ВІДМИВАННЯ КОШТІВ

Бугаєць Катерина Іванівна, здобувач кафедри економічної безпеки НАВС
Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор, вчений секретар НАВС *Користін О.Є.*

Відповідно до Заяви про наміри, прийнятою в червні 1997 року, Егмонтська група розглядає своєю пріоритетною задачею сприяння обміну інформацією на основі взаємності або двосторонньої домовленості.

В червні 2001 року Егмонтська група прийняла документ про Принципи обміну інформацією між ПФР у справах щодо відмивання коштів.

В якості основоположних умов обміну інформацією, передбачених пунктами 9-10, Принципи передбачають, що ПФР повинні бути в змозі вільно обмінюватись інформацією з іншими ПФР на основі принципу взаємності (тобто без оформлення домовленостей з цих питань) або двосторонньої домовленості та у відповідності з процедурами, які знає як запитувана сторона, так і сторона, що запитує певну інформацію. В рамках такого обміну, ПФР, який запитує інформацію, повинен надавати всю доступну інформацію, що може бути корисною під час аналізу або розслідування фінансових операцій, а також іншу актуальну інформацію, що стосується відмивання коштів та задіяних в ньому осіб або компаній.

Також зазначається, що ПФР, який запитує інформацію, повинен повідомити ПФР, котрий буде опрацьовувати запит, причину запиту, мету, з якою буде використовуватись ця інформація, а також інформацію, достатню для того, щоб ПФР, що отримав запит, міг визначити, чи відповідає цей запит внутрішньому законодавству даної країни.

Наявність у запиті інформації щодо суті справи та обставин її розслідування, включаючи підозри та предикатний злочин, має важливе значення для його виконання. ПФР, що отримав запит, повинен одразу визначити його відповідність внутрішньому законодавству своєї країни, включаючи сферу власної компетенції (в багатьох країнах ПФР має право надавати іншим компетентним органам, в тому числі іноземним, інформацію, пов'язану лише із справами щодо відмивання коштів та фінансування тероризму).

Важливим аспектом регулювання інформаційної взаємодії ПФР є визначення порядку і напрямків використання наданої інформації (пункти 11-12 Принципів Егмонтської групи). Інформація, якою обмінюються ПФР, може використовуватись лише для тієї конкретної мети, для якої вона запитувалась або надавалась. ПФР, який направляв запит, не може передавати отриману від іншого ПФР інформацію третім сторонам або використовувати її в адміністративних, слідчих, звинувачувальних або судових цілях без попередньої згоди ПФР, який надав цю інформацію.

Наведені принципи пов'язані із специфічним характером інформації, якою обмінюються ПФР. На відміну від інформації, що надається в рамках взаємної правової допомоги, інформація ПФР носить в основному оперативний характер і передбачена для використання у фінансових

розслідуваннях. Для передачі такої інформації третім сторонам або її використання в адміністративних або кримінальних процесах ПФР, що запитував таку інформацію, повинен заздалегідь отримати згоду запитуваного ПФР. Порушення такої умови може призвести до небажаного розголошення джерела інформації та зашкодити розслідуванням, що проводяться компетентними органами в країні ПФР, що направляв запит.

Одночасно, ПФР судового або прокурорського типу можуть мати певні обмеження на отримання від фінансових установ та надання наявної у нього інформації ПФР адміністративного («закритого») типу, тобто за рамками механізмів взаємної правової допомоги.

На основі Принципів обміну інформацією Егмонтська група прийняла документ «Найкраща практика здійснення обміну інформацією між ПФР», положення якого рекомендовані до застосування при організації та здійсненні інформаційної взаємодії між ПФР.

В якості найкращої практики Егмонтська група рекомендує дотримуватись принципу вільного обміну інформацією між ПФР на основі принципу взаємності.

В деяких країнах ПФР вправі надавати інформацію іноземним компетентним органам лише за наявності відповідних міжнародних угод (перелік країн, з якими Україна підписала такі угоди, знаходиться на сайті ДКФМ України). Зазвичай, в якості основи для двосторонніх угод між ПФР використовується типовий меморандум про взаєморозуміння, що розроблений Егмонтською групою.

ПФР повинні бути в змозі запитувати інформацію в інтересах іноземних партнерів у тих випадках, коли це може бути суттєвим для аналізу фінансових операцій. Як мінімум запити повинні включати: пошук по його власним базам даних, які включають інформацію, пов'язану з повідомленнями про підозрілі операції; пошук по іншим базам даних, до яких ПФР може мати прямий або опосередкований доступ.

ПФР, що надає інформацію, не повинен відмовляти у згоді на подальшу її передачу у правоохоронних або судових цілях за виключенням деяких окремих випадків.

Всі ПФР повинні направляти запити на отримання інформації у відповідності до Принципів обміну інформацією, встановлених Егмонтською групою та з дотриманням існуючих угод щодо обміну інформацією між ПФР.

За необхідності ПФР, що запитує інформацію, повинен вказати строк, до якого йому необхідно отримати відповідь. У тих випадках, коли запит має примітку «терміново» або вказано конкретний строк надання відповіді, необхідно надати пояснення щодо таких позначень. Всім ПФР рекомендується утриматись від необґрунтованого використання таких приміток.

ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ

Мораренко Ігор Васильович, здобувач кафедри економічної безпеки НАВС
Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор, вчений секретар НАВС *Користін О.Є.*

Юридична відповідальність за порушення правил фінансового моніторингу є гарантією забезпечення вимог законодавства, спрямованого на протидію відмиванню грошей та фінансуванню тероризму, і спонукає суб'єктів первинного фінансового моніторингу до їх безумовного виконання. В статті 17 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) грошових доходів, одержаних злочинним шляхом,

або фінансування тероризму» зазначено, що особи, винні у порушенні вимог цього закону, несуть кримінальну, адміністративну та цивільно-правову відповідальність згідно із законом. Що стосується відповідальності за порушення правил фінансового моніторингу, то в цьому випадку, на наш погляд, мова повинна йти про відповідальність, передбачену ст. 23 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму», ст. 166-9 та ст. 188-34 КУпАП «Порушення законодавства щодо запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму» та «Невиконання законних вимог посадових осіб суб'єктів державного фінансового моніторингу» відповідно, ст. 209-1 КК України «Умисне порушення вимог законодавства про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму». Також сюди слід віднести відповідальність, передбачену підзаконними нормативними актами, які запроваджуються регуляторами фінансових ринків (суб'єктами державного фінансового моніторингу). Цивільно-правова відповідальність, на нашу думку, за подібні порушення не передбачені. Це пояснюється тим, що цивільно-правова відповідальність настає за порушення обов'язків, які випливають з цивільно-правових угод. Але СПФМ та суб'єкти державного фінансового моніторингу, в ході виконання правил фінансового моніторингу, не укладають між собою будь-які цивільно-правові угоди, а діють у відповідності до норм чинного законодавства.

За вчинення діянь за порушення правил фінансового моніторингу, передбачених у ст. 166-9 КУпАП, на посадових осіб СПФМ може бути накладено штраф.

За ненадання, несвоєчасне надання або надання на запит Держфінмоніторингу недостовірної інформації, пов'язаної з аналізом фінансових операцій, що стали об'єктом фінансового моніторингу, довідок та копій документів (у тому числі тих, що становлять банківську або комерційну таємницю) передбачена відповідальність посадових осіб підприємств, установ, організацій, громадян - суб'єктів підприємницької діяльності, які не є суб'єктами первинного фінансового моніторингу.

Розголошення в будь-якому вигляді інформації тягне за собою накладення штрафу.

В ст. 188-34 КУпАП встановлена відповідальність посадових осіб СПФМ та громадян - суб'єктів підприємницької діяльності за невиконання законних вимог посадових осіб суб'єктів державного фінансового моніторингу стосовно усунення порушень законодавства щодо запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму, або створення перешкод для виконання покладених на них обов'язків. Це діяння також тягне за собою накладення штрафу.

Відповідно до ст. 221 та ст. 255 КУпАП у разі виявлення порушення законодавства щодо запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, передбачених ст. 166-9 та 188-34 КУпАП, Держфінмоніторинг має право складати протоколи про адміністративні правопорушення.

Наказом Держфінмоніторигу України від 27.07.2010 № 121 затверджено Інструкцію з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення, згідно з якою складений протокол та інші матеріали, що підтверджують факт вчинення адміністративного правопорушення.

Отже, Держфінмоніторинг самостійно не притягує до адміністративної відповідальності, не накладає стягнення, а лише виявляє та фіксує факт правопорушення.

Але не тільки Держфінмоніторинг має право складати протоколи про адміністративні правопорушення за порушення правил фінансового

моніторингу. Адміністративні протоколи мають право складати також суб'єкти державного фінансового моніторингу – НБУ, Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку тощо (ч. 1 ст. 255 КУпАП).

Відповідальність за порушення правил фінансового моніторингу передбачена не тільки в КУпАП. В Законі України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом» також врегульована відповідальність за такі діяння. За ці порушення також встановлено відповідальність у вигляді штрафу різного розміру, в залежності від діяння.

Якщо порівняти зазначені положення із диспозицією ч. 1 ст. 166-9 КУпАП, то можна побачити, що деякі діяння, за які передбачена відповідальність, співпадають в обох нормах. При цьому санкції, передбачені в КУпАП та Законі України відрізняються. Санкції, встановлені в КУпАП за порушення правил фінансового моніторингу більш м'які, ніж в Законі України. Саме тому можна говорити про колізію в праві, яким врегульована відповідальність за порушення правил фінансового моніторингу. В цьому випадку доцільно вести мову про необхідність приведення у відповідність тотожних норм зазначених нормативно-правових актів.

За порушення правил фінансового моніторингу встановлена відповідальність не тільки у вигляді штрафів. Так, юридичні особи, які здійснювали фінансові операції з легалізації (відмивання) доходів або фінансували тероризм, можуть бути ліквідовані за рішенням суду або можуть бути позбавлені права провадити певні види діяльності.

ЩОДО СТРУКТУРИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИН З ПРОТИДІЇ ВІДМИВАННЮ КОШТІВ В АУДИТОРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Острівна Людмила Володимирівна, здобувач кафедри економічної безпеки НАВС
Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор, вчений секретар НАВС *Користін О.Є.*

Адміністративно-правові відносини щодо запобігання та протидії відмиванню коштів, одержаних злочинним шляхом, мають структуру, яка характеризується взаємопов'язаністю всіх її складових компонентів. До них відносять суб'єкти правовідносин, об'єкти, юридичні факти та зміст правовідносин.

У науковій літературі під структурою правовідносин загалом розуміють основні елементи правовідносин і доцільний спосіб зв'язку між ними на підставі суб'єктивних юридичних прав, обов'язків, повноважень і відповідальності з приводу соціального блага або забезпечення яких-небудь інтересів.

Необхідно зауважити, що у теорії адміністративного права й досі ведуться дискусії про кількість і зміст елементів структури правовідносин, а також про сутність та зміст поняття кожного з її елементів.

Дослідженню проблеми правовідносин в юридичній науці було приділено багатьма авторами, зокрема такими, як: С.С. Алексєєв, А.В. Малько, Н.І. Матузова, В.Б. Авер'янов, Д.М. Бахрах, Ю.П. Битяк, В.В. Галунько, С.В. Ківалов, В.К. Колпаков, О.В. Кузьменко, О.Є. Користін, Є.В. Курінний, С.В. Тихомиров, В.М. Бесчасний, В.В. Галунько та ін.

Але, разом з тим, кожен з дослідників вивчав саме ті аспекти, які стосуються тієї чи іншої досліджуваної проблеми у межах загального питання. Комплексному аналізу особливостей адміністративно-правових відносин щодо протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним

шляхом, у сфері аудиторської діяльності ще не було приділено достатньої уваги.

Так, С.С. Алексєєв до елементів структури правовідносин відносить учасників правовідносин, об'єкти правовідносин, зміст правовідносин (юридичний і фактичний).

Російські дослідники М.І. Матузов та О.В. Малько зазначають, що такими елементами є: суб'єкт, об'єкт, суб'єктивні права та юридичні обов'язки. Р.И. Халфіна стверджує, що в структуру правовідносин входять учасники правових відносин, права й обов'язки, їх взаємозв'язок, реальна поведінка учасників відповідно до прав та обов'язків.

Професор О.Ф. Скакун запевняє, що до таких елементів слід відносити: суб'єкти, об'єкти та зміст правовідносин. Є.М. Трубецький під структурними елементами правових відносин розуміє права, обов'язки, суб'єкти, що мають право, та об'єкт права. А от В.О. Рясенцев зауважує, що в структуру правових відносин входять суб'єкти правових відносин, об'єкти, права та обов'язки.

Варто зазначити, що насьогодні не має єдності структури адміністративно-правових відносин і в науці адміністративного права.

Так, Л.В. Коваль зазначає, що елементами структури адміністративно-правових відносин є: правова норма, юридичний факт, суб'єкти, зміст правовідношення та предмет правовідношення.

Академік С.В. Ківалов та Л.Р. Біла під такими елементами розуміють: об'єкт (дія, поведінка людей, матеріальні предмети, речі); суб'єкт (громадяни, особи, державні органи, підприємства, установи, організації та ін.); зміст (сукупність прав і обов'язків сторін).

Досліджуючи складові елементи адміністративно-правових відносин Ю.П. Битяк запевняє, що до них слід віднести: суб'єкти, об'єкти та юридичні факти.

А от Є.В. Курінний запевняє, що структурно склад адміністративно-правових відносин утворюють такі елементи, як: об'єкт, суб'єкти та юридичні факти.

Вищенаведене дає змогу зробити висновок про розходження думок вчених з приводу структурного складу правових відносин в цілому та адміністративно-правових відносин зокрема. Прихильники вузького розуміння елементної структури правовідносин виділяють серед них лише права та обов'язки учасників правовідносин. Інші, окрім названих, до таких елементів відносять: об'єкт правовідносин, предмет правовідносин, зміст правовідносин, норму права, юридичний факт, тобто є прихильниками широкого підходу до розуміння правовідносин.

На нашу думку, позиція прихильників вузького розуміння елементної структури правовідносин є не досить вдалою, оскільки виділення елементами структури правовідносин лише прав та обов'язків їх учасників не розкриває всієї специфіки правовідносин. Внаслідок цього важко визначити, з приводу чого виникають ті чи інші правовідносини, що є підставою їх виникнення, зміни (розвитку) і припинення. Варто зазначити, що діяльність учасників правовідносин не може бути безоб'єктною і безпредметною, оскільки вона завжди спрямована на досягнення якогось соціально значимого результату, передбаченого правовою нормою. Причому їх реальна поведінка свідчитиме про реалізацію конкретних прав та обов'язків при можливому різноманітті закріплених нормами права варіантів поведінки.

Отже, на нашу думку, структура адміністративно-правових відносин, що виникають у сфері запобігання та протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом в аудиторській діяльності, складається з таких елементів: суб'єкти адміністративно-правових відносин; об'єкти адміністративно-правових відносин; зміст адміністративно-правових

відносин; юридичні факти як підстави для виникнення, зміни та припинення адміністративно-правових відносин.

Вважаємо, що саме ці елементи структури правовідносин дозволяють найповніше розкрити специфіку досліджуваного явища, зумовлену тими суттєвими ознаками, які дають можливість вирізнити ці правові зв'язки з усього різноманіття відносин, що складаються під час організації та здійснення фінансового моніторингу в аудиторській діяльності.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ТАЄМНИЦІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Загребельний Тимофій Іванович, студент магістратури ННІПП НАВС
Науковий керівник: кандидат економічних наук, старший викладач кафедри економіко-правових дисциплін НАВС *Процюк Т.Б.*

Банківська система в будь-якій країні є важливою складовою економіко-господарського механізму. З метою забезпечення її стабільного та ефективного функціонування держава створює ряд гарантій банківської діяльності, чинне місце серед яких займає банківська таємниця. Питання банківської таємниці не достатньо розкритим, а особливо у останні роки потребує великої уваги.

На сьогоднішній день є всі підстави стверджувати про існування в системі банківського права України комплексного правового субінституту банківської таємниці, інституту конфіденційності комерційної діяльності, який утворюють не тільки норми спеціального банківського законодавства, а й норми інших галузей права, що визначають загальні питання складу й обсягу банківської таємниці, гарантій дотримання суб'єктивних прав у цій сфері, а також регулюють суспільні відносини з приводу збереження банківської таємниці, процедури розкриття конфіденційних відомостей тощо. Водночас розвиток цього субінституту в сучасних умовах потребує не лише наукових пошуків, а й вдосконалення чинного законодавства з урахуванням вимог міжнародних стандартів, та його адаптації до Директив Європейського Союзу у сфері регулювання банківської таємниці.

На сьогодні основоположним документом, який визначає правовий режим банківської таємниці в Україні, є Закон України «Про банки і банківську діяльність» № 2121-14 від 7 грудня 2000 року (глава 10). З прийняттям зазначеного Закону банківська таємниця отримала легальне визначення, було окреслено обсяг поняття «банківської таємниці», встановлено механізм збереження і порядок її розкриття. В цілому, правові норми, що прямо чи опосередковано регулюють суспільні відносини з приводу банківської таємниці, утворюють субінститут банківської таємниці, який входить до інституту права конфіденційності комерційної діяльності в галузі інформаційного права України.

Очевидно, що в процесі здійснення банківського нагляду в наглядної інстанції може накопичитися значний обсяг банківської інформації конфіденційного характеру. У зв'язку з цим інформація про банки чи клієнтів, що збирається під час проведення банківського нагляду, також становить банківську таємницю. У разі заподіяння банку чи його клієнту збитків шляхом витоку інформації про банки та їх клієнтів з органів, які уповноважені здійснювати банківський нагляд, збитки відшкодовуються винними органами.

Як бачимо, впровадження процедури ідентифікації осіб банками спрямоване на запобігання легалізації грошей, набутих злочинним шляхом. Однією з юридичних гарантій належного здійснення банками даної функції є заборона банкам вступати в договірні відносини з анонімними особами. А це, в свою чергу, кладе край функціонуванню анонімних рахунків у банківській системі України, чим наша держава частково виконує взяті на

себе зобов'язання за Конвенцією про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, яка була ратифікована Україною 17 грудня 1997 року.

Отже, варто погодитися з твердженням деяких науковців в галузі банківського права, що має бути встановлена адміністративна, матеріальна та кримінальна відповідальність за розголошення банківської таємниці, незаконне збирання чи привласнення відомостей та предметів, які складають банківську таємницю, гарантії та порядок відшкодування (у судовому порядку) збитків, заподіяних власникові банківської таємниці в результаті неправомірних дій, порядок визначення особи, на яку покладається відшкодування збитків (особа, яка розголосила інформацію; особа, на чию користь ця інформація була розголошена; особа, яка здійснювала незаконне збирання та привласнення інформації).

ТОВАРНА НЕУСТОЙКА ЯК СПОСІБ ЗАХИСТУ МАЙНОВИХ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ КОНТРАГЕНТІВ

Заіка Роман Юрійович, студент юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент, науковий консультант сектору вивчення проблем цивільного права та процесу науково-експертного відділу правового управління Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ *Берестова І.Е.*

При укладанні будь-якого договору сторони переслідують головну мету – забезпечити саме виконання договору, а не розраховують на відшкодування на яке вони набудуть право у випадку невиконання чи неналежного виконання договірного зобов'язання.

У ст. 549 Цивільного кодексу України передбачені наступні види забезпечення виконання зобов'язань: неустойка, порука, гарантія, застава, при тримання, завдаток [1,с.45].

Під неустойкою законодавець розуміє грошову суму або інше майно, які боржник повинен передати кредитору у разі порушення боржником зобов' язання.

Окрім норм ЦК України неустойка також закріплена і у Господарському кодексі України. Так, у ст. 230 ГК зазначено, що штрафними санкціями визнаються господарські санкції у вигляді грошової суми (неустойка, штраф, пеня), яку учасник господарських відносин зобов'язаний сплатити уразі порушення ним правил здійснення господарської діяльності, невиконання або неналежного виконання господарського зобов'язання.

У господарському законодавстві застосування неустойки передбачено виключно у грошовій формі.

Способи встановлення санкцій у вигляді неустойки можуть бути різними: у відсотковому відношенні до невиконаної частини зобов'язання; у певній, визначеній грошовій сумі; у відсотковому відношенні до суми зобов'язання незалежно від ступеня його виконання; у кратному відношенні до вартості товарів (робіт, послуг) [2,с.324].

Неустойка є одним із найпоширенішим видом забезпечення виконання зобов'язання і, водночас, способом захисту майнових прав та інтересів кредитора.

Для неустойки, як особливого виду забезпечення виконання зобов'язання, характерні наступні ознаки:

-вона здатна попередити невиконання зобов'язання;

-внаслідок її застосування для боржника можуть настати негативні наслідки майнового характеру безпосередньо після невиконання зобов'язання;

-неустойка повністю або частково компенсує ті втрати, які поніс кредитор зв'язку з невиконанням основного зобов'язання;

-неустойка водночас виконує і попереджувальну, і виховну функцію, оскільки боржнику стає відомо про можливе настання негативних наслідків при невиконанні схожих зобов'язань;

В той же час на відміну від інших видів забезпечення виконання зобов'язання (застави, завдатку, поруки, гарантії, притримання) у неустойки відсутня ознака, яка характерна для інших забезпечувальних засобів – наявність додаткової гарантії виконання зобов'язання.

Якщо при заставі чи при завдатку кредитор самостійно може задовольнити свій інтерес з майна боржника, яке на законних підставах перебуває у нього у володінні, то стягнення неустойки потребує особливого механізму реалізації за участі юрисдикційних органів.

В ст. 549 ЦК законодавець передбачив, так звану, товарну неустойку, тобто, сторони можуть записати у договір при невиконанні зобов' язання, можливість обраховувати неустойку не лише у вигляді грошових коштів, а і у виді певного майна. Переваги товарної неустойки полягають у том, що контрагента можуть не задовольнити грошові стягнення, а він бюути потребувати задоволення своїх інтересів саме у натуральній формі.

Таким майном можуть виступати лише рухомі речі, оскільки якщо неустойка буде визначатися у вигляді нерухомого майна, цей засіб забезпечення зобов'язання буде нагадувати по суті заставу нерухомості.

В тих випадках коли предмет неустойки буде становити "інше майно", воно повинно відповідати наступним умовам:

1)це має бути саме річ;

2)ця річ повинна перебувати у вільному цивільному обігу;

3)належати до речей, визначених родовими ознаками, тобто бути взаємозамінною;

4)належати контрагенту на праві власності на момент укладання договору;

5)передача таких речей не повинно вимагати спеціального порядку відчуження і відповідати правоздатності сторін;

6)в договорі повинно бути дана розгорнута характеристика таких речей (найменування, кількість, якість, асортимент, комерційна ціна на момент укладання договору та ін.);

7)товарна неустойка повинна забезпечувати виконання разового зобов'язання і виключати можливість виконання зобов'язання частинами або частково, що виключало б надалі підстави для зменшення неустойки.

Список використаних джерел:

1. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України : у 2 т. – 5-е вид. перероб. і допов. / за ред. О.В. Дзери (кер. авт. кол.), Н.С. Кузнєцової, В.В. Луця. – Т. 2. – К.: Юрінком Інтер, 2012. — 1088 с.

В.С. Щербина Господарське право : підруч. / В.С. Щербина. – 4-е вид., перероб. і допов. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 640 с.

ПРОБЛЕМА ТЮТЮНОПАЛІННЯ: СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ

Хохліна Олена Петрівна, доктор психологічних наук, професор, професор кафедри психології ННІПП НАВС
Перепелиця Сергій Павлович, студент магістратури ННІПП НАВС

Тютюнопаління серед населення – одна з актуальних соціально-правових та психологічних, в тому числі й моральних проблем в Україні. На сьогодні її регулювання здійснюється на законодавчому рівні, що викликає активне її обговорення в суспільстві. Висловлюється думка, що регулювання паління – це втручання у приватне життя. Дійсно, якщо курець - доросла людина і повністю усвідомлює наслідки паління, то палити чи не палити - це його право. Але ж тютюнопаління наносить шкоду самій людині – воно є однією з причин зниження тривалості життя (за даними І.Денісової – на вісім років). Воно є соціально-економічною проблемою: держава оплачує частину витрат на лікування хвороб, пов'язаних з палінням. Право на паління дорослих не означає, що вони мають право на паління в громадських місцях, адже завдає величезної шкоди здоров'ю інших людей, так званих пасивних курців (а оцінками Маттіаса Оберга з Каролінського університету і його співавторів, пасивне паління вбиває у світі 600 тис. осіб на рік. Але ж кожна людина має право на захист свого життя і здоров'я. А тому тютюнопаління не може заохочуватися ні в широкому соціальному плані, ні в плані конкретних виробничих вимог.

Особливо гострою проблема тютюнопаління постає у плані проблеми особистісного зростання молоді, її психічного та фізичного здоров'я. При цьому на перший план постають її психологічні аспекти. Адже тютюнопаління розглядається і як різновид залежностей особи, позбавлення від яких потребує вже психологічної та медичної допомоги. Вивченню соціальних та власне психологічних чинників тютюнопаління серед молоді й присвячене наше дослідження.

На основі теоретичного аналізу літературних джерел з проблеми виявлено, що, тютюнопаління – це, по-перше, - вдихання диму тліючого висушеного або обробленого листя тютюну, найчастіше у вигляді куріння сигарет, сигар, курильних трубок або кальяну; по-друге, - своєрідний спосіб невербального спілкування; по-третє, - вид побутової наркоманії, найбільш поширена форма якої є нікотинізм; по-четверте, - шкідлива звичка, одна з форм токсикоманії, пов'язана з психічною та фізичною залежністю людини від нікотину, що чинить негативний вплив на здоров'я курця і на оточуючих його осіб. Тютюнопаління є залежністю, яка завдає шкоди здоров'ю і формується при наявності трьох факторів: соціального, особистісного і фізіологічного.

В результаті проведеного емпіричного дослідження були отримані дані щодо тютюнопаління у сучасних студентів. Найсуттєвішими соціальними чинниками тютюнопаління сучасної молоді виявилися: залучення в тютюнопаління до 18 років, паління друзів, зокрема паління близького друга (подруги), недостатня проінформованість про шкоду паління.

Були отримані дані щодо рівня заглибленості студентів у тютюнопаління. Встановлено, що більшість досліджуваних не є «заядлими курильщиками», палять час від часу, «за компанію», «тому що палить

близький друг (подруга)», «тому що палить старший брат чи сестра» (71% досліджуваних).

Вивчення характеру студентів, що палять, показало, що ті з них, хто має емотивну, демонстративну та циклотимну акцентуації характеру, більш схильні до тютюнопаління, ніж студенти які мають педантичну, гіпертимну, збудливу, неурівноважену та екзальтовану акцентуації. При вивченні типу темпераменту курців виявилося, що більшість з них має сангвінічний та холеричний тип темпераменту. Встановлено, що переважна більшість студентів-курців має середній рівень розвитку здібностей та серідній рівень самооцінки. У молоді, що палить, спостерігається варіативність ціннісних орієнтацій як термінальних, так й інструментальних.

На основі отриманих даних щодо тютюнопаління та особистісних властивостей досліджуваних були побудовані особистісні профілі осіб з різним вираженням тютюнозалежності. При цьому в основу побудови наших профілів покладалися дані про домінуючі у досліджуваних особистісні властивості, такі як темперамент, характер, здібності, ціннісні орієнтації, самооцінка. Встановлено, що особам з високим рівнем заглибленості в тютюнопаління характерні: середній рівнь самооцінки, середнй рівнь розвитку здібностей, сангвінічний або холеричний тип темпераменту, такі акцентуаціями характеру, як емотивна, демонстративна та циклотимна. Провідними термінальними цінностями в таких осіб є продуктивне життя, здоров'я, громадське визнання, всебічний розвиток, щасливе сімейне життя, кохання, матеріально забезпечене життя, розваги. Інструментальними - життєрадісність, непримиримість до недоліків в собі та інших, відповідальність. Особам з низьким рівнем заглибленості в тютюнопаління характерні: низький рівнь розвитку здібностей, занижений рівнь самооцінки, флегматичний тип темпераменту, педантична, гіпертимна, збудлива, неурівноважена, або екзальтована акцентуації характеру. Провідними термінальними цінностями в таких осіб є цікава робота, наявність хороших та вірних друзів, свобода, життєва мудрість. Інструментальними - вихованість, високі запити, раціоналізм, самоконтроль, тверда воля, терпимість, сміливість у відстоюванні своєї думки, своїх поглядів.

Отримані результати проведеного дослідження стали підставою для висновку про необхідність подальшого дослідження, оскільки було висунено припущення про зв'язок тютюнопаління з адаптивними можливостями молоді. Виявлення наявності та характеру залежностей між цими явищами дозволить визначити напрямки роботи з ннею на основі сприяння процесу їх пристосування до соціально-економічних, політичних та виробничих змін та вимог за показниками психофізіологічної, психологічної, соціально-психологічної адаптації.

ЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ ІНФОРМАТИКИ ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УКРАЇНІ

Кузьменко Борис Володимирович, доктор технічних наук, професор, професор кафедри управління інформаційною безпекою Державного університету інформаційно-комунікаційних технологій

XX століття подарувало людству безодню блискучих досягнень у галузі інформатики та інформаційних технологій, становлення і розвиток яких відбувався і продовжує свою ходу стрімкими і шаленими темпами. З появою комп'ютерів інформація, якою володіє людство, стала саме тією "сировиною", яка використовується для виробництва продуктів, знань, рішень, наукового знання, рекомендацій, висновків, та ін. Інформація, у

міру її використання, не зикає, не зменшується, вона поповнюється новою інформацією, стає базою інтелектуальної праці і постійно розширюється і поглиблюється. У колишньому СРСР цей поступ постійно затягувався і гальмувався, лише з 90-х років минулого століття почалося розсекречування виконаних у цій галузі робіт, з'явилася можливість оцінити і дослідити творчий внесок вітчизняних учених, інженерів і виробничників у світовий процес становлення і розвитку інформаційних технологій. Проте за роки застою було не зворотно втрачено лідерство у цій галузі, що не є провиною учнів і послідовників, які продовжили справу славнозвісних учителів і сподвижників. Нині можна сказати і визнати, що на то були вагомі внутрішні і зовнішні причини, але фундатори інформаційних технологій були подвижниками, їхній внесок у становлення і розвиток цього напряму науки і техніки є результатом їх таланту, моральних якостей, усвідомлення значення нових інформаційних технологій для прогресу суспільства. Створення нових інформаційних технологій було подвигом, як і досягнення у ядерній і ракетно-космічній галузях, виконання цих робіт нерозривно пов'язане з комп'ютерними технологіями. В Україні і колишньому СРСР інформаційні технології розвивалися власним шляхом, спираючись на наукові досягнення і здобутки вітчизняних учених.

Наприкінці XX - на початку XXI століття в Україні, як і у всьому світі відбулася інформаційна революція, особливістю якої є розвиток інформаційних технологій і зростання значимості інформації. Наяву поступальний розвиток інформаційної сфери як особливої сфери суспільних відносин у всіх сферах життя і діяльності людини, суспільства і держави, розвиваються нові функціональні напрями інформаційної діяльності. Всі такі процеси визначають становлення інформаційного суспільства, сутність якого визначена Комісією Європейського Союзу у 1993 р. Ці процеси не залишилися поза уваги України, у 1998 р. Верховна Рада України прийняла закони "Про Концепцію Національної програми інформатизації" та "Про Національну програму інформатизації". З цього часу в Україні стало формуватися інформаційне законодавство, яке нині містить понад 4 тисяч законів та інших нормативно-правових актів, які регулюють інформаційні відносини в державі. Протягом певного часу сформувалась наукова школа правової інформатики та інформаційного права, розпочато формування наукової школи інформаційної безпеки в галузі юридичних наук. З 30 червня 2011 р. діяльність Науково-дослідного центру правової інформатики НАПрН України окрім актуальних проблем правової інформатики зосереджена на дослідженнях теорії інформаційного права, правових проблем інформаційної діяльності, державно-правових проблем інформаційної безпеки та юридичної відповідальності за правопорушення в інформаційній сфері, на дослідженні відповідного іноземного та історичного досвіду.

Важливого значення мають також моральні проблеми, що виникають у зв'язку з розвитком і застосуванням інформаційних технологій, тобто інформаційна етика, яка пов'язана з комп'ютерною етикою та філософією інформації. Інформаційні і моральні дилеми стають особливо важливими в т.з. інформаційному суспільстві. Нині інформаційні технології пов'язані з фундаментальними правами людини, захисту авторських прав, інтелектуальної свободи і безпеки. Інформаційна етика розглядає проблеми власності, доступу, прайвеси, безпеку та спільність інформації. Є багато досліджень, присвячених інформаційній, комп'ютерній, мережевій, кіберетиці. Ці поняття нетотожні, але близькі. Міжнародний Центр Інформаційної Етики розглядає комп'ютерну та кіберетику як галузі прикладної інформаційної етики, виділяючи першу, як професійну етику для інформаційних фахівців, та її ж, як ортоцентричну теорію буття, інші

фахівці наводять інші взаємозв'язки між цими поняттями. Тобто у цій сфері можливі термінологічні проблеми.

На основі етичних стандартів, які використовуються в кодексах, "Міжнародна федерація з інформаційних технологій" (IFTP) рекомендувала прийняти кодекси комп'ютерної етики національним організаціям інших країн з врахуванням місцевих культурних та етнічних традицій. Створення окремих кодексів різниться один від одного, але в їх основі знаходиться певний інваріантний набір моральних настанов, які умовно зводяться до наступних: не використовувати комп'ютер з метою нашкодити іншим користувачам; не створювати завад і не вмішуватися в роботу інших користувачів комп'ютерних мереж; не використовувати файли, не призначені для вільного використання; не використовувати комп'ютер для крадіжок; не використовувати комп'ютер для поширення хибної інформації; не використовувати крадене програмне забезпечення; не привласнювати чужу інтелектуальну власність; не використовувати комп'ютерне обладнання чи мережеві ресурси без вирішення питання відповідної компенсації; думати про можливі суспільні наслідки програм, які Ви розробляєте; використовувати комп'ютер з самообмеженнями, які показують Вашу ввічливість та повагу до інших користувачів.

ДО ПРОБЛЕМИ ДОТРИМАННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ:ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Кущенко Ірина Вікторівна, кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри психології ННІПП НАВС

Пріоритетом для будь-якої держави має бути дотримання прав і свобод людини. Рух за права людини має довгу історію. У Європі він бере свій початок в епоху Просвітництва. «Кожна людина народжується вільною, і ніхто не має права обмежити її свободу», — саме під таким гаслом відбувалося становлення руху за права людини в Європі. 1775 року борці за права людини перемагають у США, 1789 року — у Франції. У 1991 році Україна, ставши незалежно державою, зробила перший крок на шляху до ствердження демократичності, верховенства права.

Так в Конституції України окремий розділ присвячено правам і свободам людини і громадянина. Стаття 21 Конституції України визначає, що всі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах. Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними. Згідно статті 22 Основного Закону держави права і свободи людини і громадянина, закріплені цією Конституцією, не є вичерпними. Конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані. Ч. 3 ст. 22 Конституції України підкреслює, що за прийняття нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод [2].

Аналізуючи Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод, зрозумілим є те, що права будь-якої людини є універсальними (тобто, вони належать усім людям в будь-яких ситуаціях незалежно від соціального становища), вродженими (тобто, вони вже належать кожній людині лише за фактом народження) і невід'ємними (це означає неможливість позбавити індивіда цих прав чи неможливість його добровільної відмови від цих прав) [1]. Разом з тим важливо, на наш погляд, усвідомлювати, що будучи фундаментальними, права людини разом із тим не є абсолютними. Такі обмеження характеризуються висловом про те, що "Ваші права закінчуються там, де починаються права інших людей".

З'ясовано, що в соціально-правовій практиці права можуть обмежуватися з метою захисту інших соціальних цінностей. В

демократичній державі умови, за яких права людини можуть бути обмежені, детально визначені в Конституції. Так, у статті 64 Конституції України встановлено, що "В умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень. Не можуть бути обмежені права і свободи, передбачені статтями 24, 25, 27, 28, 29, 40, 47, 61, 52, 55, 56, 57, 58, 59. 60, 61. 62, 63 цієї Конституції" [2].

В рамках зазначеної проблеми вважаємо надзвичайно важливим розмежовувати поняття "прав людини" і "свобод людини", які є схожими за своїм виникнення та кардинально різними за способом захисту та реалізації. Свободи людини – це сфери діяльності людини, в які держава не має втручатися. Вона лише окреслює за допомогою правових норм кордони, територію, на якій людина діє за своїм вибором і на власний розсуд. Разом з тим, держава має забезпечити захист цих кордонів від втручання інших осіб. На відміну від поняття "свободи людини", в "правах людини" фіксується конкретна сфера, напрямок діяльності індивіда. При цьому держава зобов'язана забезпечити та захистити законні дії людини в зазначеній сфері. В цьому випадку вже не пропонується можливість вибору варіанту діяльності всередині цього права. Цим правом можна скористатися, реалізувати його чи ні, оскільки право не є обов'язком.

Проте, в світлі подій останніх років, нажаль стає зрозумілим, що права людини в Україні втрачають свою цінність. Виявляється, що в Україні немає практично жодного права людини, яке б не порушувалося. При цьому мається на увазі не вчинення злочинів проти громадян з боку кримінальних осіб чи угруповань, а саме державну політику щодо забезпечення реалізації цих прав. Так, Україна займає четверте місце за кількістю звернень громадян до Європейського Суду з прав людини. Фактично, кожна десята скарга до Страсбурга надходить саме від громадянина України. Наша держава лідирує у сумному рейтингу за кількістю засуджених на тисячу осіб, чи тривалістю досудового ув'язнення. З року в рік зростає кількість порушень прав людини та вчинених злочинів. Так, за 2010 рік злочинність зросла на 15,2%, а за 2011 р. – на 3%... У 2011 році на території країни зареєстровано 515,8 тис. злочинів. Права національних та мовних меншин Україні залишаються під загрозою. Надзвичайно гостро стоїть проблема щодо забезпечення прав людини в місцях позбавлення волі. Так, станом на 1 січня 2012 року в Україні 115 068 особи відбувають покарання у виді позбавлення волі у виправних і виховних закладах (Україна на 10-му місці в світі за цим показником); 37 632 осіб знаходяться в слідчих ізоляторах. Серед цих засуджених 12 600 осіб відбувають покарання у вигляді позбавлення волі на строк понад 10 років. Традиційно болючим є питання забезпечення громадянських та політичних прав - права на справедливий суд, права на захист від дискримінації, свободу думки, свободу віросповідання, свободу слова, свободу преси, а також право участі в громадських організаціях, право голосувати на виборах або домагатися свого обрання (право голосу) тощо.

Таким чином, дотримання прав людини має бути ключовою національною ідеєю України як демократичної країни світу. Незалежно від особливостей сьогодення в центрі державної політики має знаходитися людина, її інтереси, дотримання прав і свобод. З цією метою потрібно щоб на всіх рівнях влади та кожним громадянином було високо усвідомлена важливість дотримання прав і свобод людини.

Список використаних джерел:

1. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод // [Електронний ресурс] http:www.irs.ua

2. Конституція України від 28.06.1996 // Відомості Верховної Ради України. – 1996. - № 30. – 141 с.

СОЦІАЛЬНА ЗАХИЩЕНІСТЬ ДІТЕЙ-ІНВАЛІДІВ ЯК ОДНЕ З ГОЛОВНИХ ЗАВДАНЬ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Мироненко Тетяна Євгенівна, кандидат юридичних наук,завідувач кафедри представництва інтересів громадян і держави у суді та нагляду за додержанням і застосуванням законів Національної академії прокуратури України
Мороз Інна Вікторівна, кандидат педагогічних наук, доцент Київського славістичного університету

В Україні спостерігається тенденція збільшення загальної кількості інвалідів, у тому числі дітей. Так, в державі при скороченні загальної чисельності населенні за останні п'ять років на 2%, частка людей з інвалідністю збільшилась на 5,9%. В країні понад 165 тисяч дітей у віці до 18 років – інваліди. Головними причинами в структурі інвалідності дітей займають вроджені аномалії, хвороби нервової системи, розлади психіки та поведінки [6].

За останні роки (2011-2012) державою зроблено кроки щодо поліпшення стану вказаної категорії дітей. Такими Законами України, як: „Про реабілітацію інвалідів в Україні", „Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам", „Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні", „Про соціальні послуги" підвищено розмір надбавок на догляд за дитиною-інвалідом, збільшено суму на поховання, встановлено нові норми щодо захищеності трудових прав інвалідів, у тому числі дітей, щодо створення умов для безперешкодного доступу інвалідів до соціальної інфраструктури, розширено пільги щодо проїзду зазначеної категорії осіб тощо [1,3,4,5].

Вже тривалий час діють норми окремих законів, що передбачають привілеї при вступі вказаної категорії інвалідів до вищих навчальних закладів[1,2].

Уперше в Україні законодавчо врегульовано питання інклюзивного навчання та прийнято Концепцію розвитку інклюзивної освіти, затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України від 01.10.2010 року №912 [8, с.51-60].

Інклюзивне навчання представляє собою комплексний процес забезпечення рівного доступу до якісної освіти дітям з особливими освітніми потребами шляхом організації їх навчання у загальноосвітніх навчальних закладах на основі застосування особистісно орієнтованих методів навчання, з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності таких дітей.

Заслуговує на увагу досвід міжнародного співробітництва України із зазначених питань: розроблюється та проходить апробацію модель інклюзивного навчання у контексті українсько-канадського проекту „Інклюзивна освіта для дітей з особливостями психофізичного розвитку в Україні" (2008-2013 роки); вивчається досвід упровадження інклюзивного навчання в Росії та Білорусії; укладено угоди про спільну співпрацю та обмін досвідом між загальноосвітніми навчальними закладами № 15 м. Біла Церква та № 1008 м.Москви, налагоджено співпрацю між Львівським навчально-реабілітаційним центром „Левеня" та Інститутом корекційної педагогіки Російської академії освіти; підписано угоду про співпрацю з Росією з питань організації роботи з наукової діяльності у даній сфері тощо [7, с.43, 73].

Разом з тим, як засвідчили прокурорські перевірки, центральні та місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування не в повній мірі забезпечують виконання вимог законів щодо захисту прав дітей з обмеженими фізичними можливостями, не вживають заходи щодо запобігання інвалідності.

Перевірками виявлено низку проблем державного рівня, чим змушено уповноважених на те посадових осіб звернути особливу увагу на недопущення зростання соціальної напруги з приводу майнової нерівності, суворо дотримуватись вимог законодавства щодо соціального захисту вказаної категорії громадян.

На виявлені порушення чинного законодавства внесені відповідні документи прокурорського реагування. Винних посадових осіб притягнуто до передбаченої законом відповідальності [9].

Список використаних джерел:

1. Закон України від 21 березня 1991 року № 875 – XII в редакції від 14.01.2012 "Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні" // Відомості Верховної Ради України – 1991 - № 21 – ст. 252.

2.Закон України від 28 лютого 1991 року № 796 – XII "Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» // Відомості Верховної ради України – 1991 - № 16 – ст. 200.

3. Закон України від 16 листопада 2000 року "Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам" в редакції від 01.01.2012 // Відомості Верховної Ради України – 2001 - № 1 – ст. 21.

4. Закон України від 6 жовтня 2005 року N 2961-I „Про реабілітацію інвалідів в Україні" в редакції від 01.01.2012 // Відомості Верховної Ради України (ВВР) – 2006 – N 2-3 – ст.36.

5.Закон України від 19 червня 2003 року № 966–IV „Про соціальні послуги" в редакції від 15.08.2012 //Відомості Верховної Ради України (ВВР) – 2003 – N 45 – ст.358

6. Інтерв'ю народного депутата України Т.Бахтєєвої УНІАН [Електронний ресурс]. Офіційний сайт УНІАН – здоров'я – Режим доступу: http://health.unian.net/ukr/detail/227115

7. Державна доповідь про становище дітей в Україні за 2010 рік Державний ін-т сімейної та молодіжної політики, 2011. – ст.316

8. Концепція розвитку інклюзивної освіти, затверджена наказом міністерства освіти і науки України від 01.10.2010 року №912 Інформаційний збірник нормативних документів Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України 01.10 – 01.10.11. – ст.443

9. Матеріали колегії Генеральної прокуратури України „Про стан додержання законів та правозахисної діяльності органів прокуратури у сфері соціального захисту інвалідів" квітень 2011 рік м.Київ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: офіційний Інтернет портал Генеральної прокуратури України http://www.gp.gov.ua/ua/index.html

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОТРИМАННЯ ПРАВ НЕПОВНОЛІТНІХ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ ЗАСУДЖЕНИХ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

Ніколенко Дмитро Олександрович, кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри прикладної педагогіки та роботи з персоналом НАВС

Наполегливі кроки України на шляху розбудови демократичного суспільства за останні роки досягли поставленої мети – наша держава визнана міжнародним співтовариством як цивілізована країна з високим рівнем морально-етичних принципів та культурно-історичною спадщиною. Разом з цим, цілеспрямована і планомірна діяльність держави яка спрямована на профілактику та боротьбу із злочинністю, пов'язана із проблемами дотримання захисту прав людини.

Проблема дотримання захисту прав неповнолітніх з особливими потребами в умовах позбавлення волі на сучасному етапі демократичних трансформацій нашого суспільства є проблемою маловивченою, що і обумовлює її актуальність.

Підлітки-олігофрени – це діти, у яких внаслідок органічного ураження мозку спостерігається порушення нормального розвитку психічних, особливо вищих пізнавальних процесів (активного сприймання, опосередкованих процесів пам'яті, словесно-логічного мислення, мови тощо). Для них характерна наявність патологічних рис в емоційно вольовій сфері, підвищення збудливості або, навпаки, інертність, складнощі

формування інтересів і соціальної мотивації діяльності. Як зазначав Л.С. Виготський : "… дитина, розвиток якої ускладнено дефектом, у своїй суті є такою самою людиною, як і будь-який її ровесник…", але це й якісно відмінний своєрідний тип, і тому такі діти до загальної мети "повинні бути приведені іншими шляхами" [1, с.7].

Ааналіз узагальнених матеріалів психологічних і педагогічних досліджень щодо особливостей розвитку і поведінки розумово відсталих неповнолітніх правопорушників (Синьова В.М., Максименка С.Д., Беха І.Д., Бондаря В.І., Кривуші В.І., Севєрова О.П., Супруна М.О. та ін.) дає можливість виділити особистісні фактори, що визначають їхню поведінку в умовах позбавлення волі, а саме: високу навіюваність, наслідуваність в поведінці, залежність від думок та оцінок оточуючих, низьку здатність до передбачення віддалених наслідків своїх вчинків, слабкість боротьби мотивів під час прийняття рішень, порушення опредмечування потреб тощо.

Наявність якісних особистісних своєрідностей у аномальних підлітків в умовах позбавлення волі детермінує характер їх виправлення і перевиховання, ставить на перший план проблему диференціації й індивідуалізації виконання покарання в умовах ВК на основі всебічного і глибокого вивчення особистості неповнолітнього розумово відсталого, що наближає ставлення до них у виховних колоніях до вимог "Декларації про права розумово відсталих осіб", яка наголошує на тому, що розумово відстала особа має у найвищому ступені реалізовувати ті самі права, що й інші люди, а також повинна мати право на належне медичне обслуговування та лікування, право на освіту, навчання, відновлення працездатності й опіку, що дозволяє їй розвивати свої здібності і максимальні можливості. У випадку необхідності поміщення такої людини до спеціального закладу, необхідно зробити так, щоб нове середовище і умови життя якомога менше відрізнялися від умов звичайного життя, забезпечували розумово відсталим особам право на захист від експлуатації, зловживань і принизливого поводження, право на відповідне здійснення законності, яке повністю враховує ступінь розумового розвитку. Отже: 1. При визначенні перспектив корекційної роботи необхідно керуватися положенням діалектики про те, що всі явища, процеси перебувають у безперервному русі і змінах, зумовлених об'єктивними закономірностями. Негативний вплив, що викликав деформацію деяких психічних функцій, за сприятливих обставин компенсується здатністю, що розвиається, до заміни втрачених, ослаблених чи зруйнованих функцій, їх перебудови, нарешті, до формування інших способів дій; 2. Своєчасно виявляти можливості поступального руху вперед, що криються в природі аномального підлітка й на основі їх пізнання забезпечувати умови для їх реалізації, спрямовувати процес перевиховання у потрібному руслі; 3. Для правильного розуміння аномального розвитку й умов їх компенсації суттєве значення має коректне дотримання принципу детермінованості стану, дій, вчинків, і можливостей неповнолітніх. Опора на принцип детермінації дає змогу точніше здійснювати диференційовану діагностику,проникати в причини відхилень у поведінці вихованців. Правильне розкриття діалектики переходу психічної структури від конкретно-дійової, що відповідає первинному дефекту, до вищих і складніших структур, дає змогу з'ясувати роль нових утворень психіки в удосконаленні та перебудові попередніх; 4. Розвиток розумово відсталої особи на початковому етапі детермінується внутрішніми умовами – результатами поразки й обставинами, що склалися при цьому в утробі матері. Однак в постнатальний період у формуванні особистості дедалі більшої ваги набувають зовнішні, соціальні фактори, зокрема, навколишнє середовище і виховання. Від інтенсивності цього етапу залежить ефективність процесу компенсації та корекції недоліків інтелектуального розвитку; 5. Популяція неповнолітніх розумово відсталих далеко

неоднорідна як за характером, так і за глибиною ураження інтелекту. Поєднання одиночного у поєднанні із загальним і особливим дає змогу виявити характер відхилень у розвитку кожної особи. На цій основі будується система індивідуального підходу, що є одним із провідних принципів корекційно-виховної роботи; 6. Реалізація розумово відсталою особою своїх потенційних можливостей щодо розумового і фізичного розвитку безпосередньо залежить від часу включення її в навчальний процес, від його систематичності й інтенсивності.

Список використаних джерел :

1.Выготский Л.С. Основные проблемы дефектологии. Собрание сочинений: В 6-ти т. / Выготский Л.С. – М.: Педагогика, 1983. – Т. 5: Основы дефектологии / Под ред. Т.А. Власовой. – 1983. . – С. 7., ил. – (Акад. пед. наук СССР).

2.Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (Рим, 4 листоп. 1950 р.) // Права людини і професійні стандарти для юристів в документах міжнародних організацій. - Амстердам-Київ : Українсько-Американське бюро захисту прав людини, 1996.

3.Європейські пенітенціарні правила від 11 січ. 2006 р. Рекомендація R(2006)2 Комітету Міністрів Ради Європи. – Донецьк : Донецький Меморіал, 2006.

ЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОТРИМАННЯ КОНФІДЕНЦІЙНОСТІ В КОНТЕКСТІ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

Романенко Оксана Вікторівна, кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології ННІПП НАВС

Інтенсивний розвиток практичної психології в Україні супроводжується збагаченням змісту її основних галузей. Серед них особливе місце займає юридична психологія, що характеризується широким спектром функцій: психологічним забезпеченням правоохоронної діяльності, здійсненням психодіагностичної роботи, проведенням судово-психологічної експертизи. Професійна взаємодія психологів та правоохоронців у цьому процесі передбачає дотримання конфіденційності як одного з найбільш поширених моральних принципів. Разом із тим цей принцип не є абсолютним, оскільки крайні його тлумачення вдаються однаково непрофесійними [1; 2].

Принцип конфіденційності передбачає, що будь-яка інформація, повідомлена клієнтом психологові, не може бути передана без згоди клієнта в громадські або державні організації, приватним особам, у тому числі родичам і друзям. Однак нагромадження суперечливих даних підтверджує, що це правило може мати виключення. Психолог у ряді випадків повинен мати право розголошувати інформацію, отриману від клієнта, наприклад, у випадку загрози життю й здоров'ю кого-небудь. При здійсненні консультативного процесу важливо заздалегідь погодити з клієнтом можливості аудіо- й відеозапису, спостереження через дзеркало Гезелла (однобічного бачення), присутність на консультації інших осіб. Без згоди клієнта це виключається. Принципово іншою є ситуація судово-психологічної експертизи, яка перебудовує всі традиційні завдання взаємодії психолога та клієнта за типом соціальних задач та носить примусовий характер.

Достатньо поширеними є ситуації, коли людина звертається до психолога з метою вирішення певної моральної дилеми, наслідками якої може стати загроза власному життю чи життю інших людей. У таких випадках психолог має керуватися такими правилами конфіденційності, з усвідомленням їх можливої гнучкості та варіативності застосування:

1.Інформацію про клієнта можна використати тільки в професійних цілях. Ця інформація повинна використовуватися тільки для блага клієнта.

2.Матеріали консультативних зустрічей у формі, в якій вони не можуть заподіяти шкоду інтересам клієнта, психолог може використати у своїй

професійній науковій або викладацькій діяльності. Вони не попадають під правило конфіденційності.

3.Орієнтуючись на захист прав людини та збереження таємниці, консультант у певних випадках може не надавати інформацію про клієнта правоохоронним органам, якщо цим не порушуються права третіх осіб.

4.Конфіденційність обмежена правом консультанта на збереження власної гідності й безпеки своєї особистості.

5.Конфіденційність обмежена правами третіх осіб і громадськості.

Вимога конфіденційності може бути порушена за таких обставин

1.Необхідність госпіталізації клієнта.

2.Злочинні дії (насильство, розбещення, інцест тощо), чинені над неповнолітніми.

3.Участь клієнта й інших осіб у поширенні наркотиків та інших злочинних діях.

4.Підвищений ризик для життя клієнта або інших людей.

З'ясувавши в процесі консультування, що клієнт представляє для когось серйозну загрозу, психолог зобов'язаний:

-вжити заходів для захисту потенційної жертви або жертв;

-проінформувати про небезпеку її саму (або її батьків та близьких);

-правоохоронні органи;

-психолог має повідомити клієнтові про свої наміри.

Список використаних джерел

1. Абрамова Г.С. Практическая психология: Учебник для высшей школы.– М., 2003. – 490 с.

2. Основи практичної психології / Під ред. Панка В.Г. – К., 2006. – 531 с.

ТЕМПЕРАМЕНТАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ІНДИВІДУАЛЬНОГО СТИЛЮ СПІЛКУВАННЯ МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ

Рева Олена Миколаївна, кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології ННІПП НАВС

Ляцковська Каріна Володимирівна, студент магістратури ННІПП НАВС

В контексті психологічного забезпечення професійної діяльності працівників правоохоронних органів вагоме місце займає вивчення професійно важливих якостей співробітників ОВС. Серед провідних професійно значущих психологічних якостей юриста, крім високих рівнів соціалізації особистості, інтелектуального розвитку, емоційно-вольової стійкості чинне місце займає комунікативна компетентність особистості. Одним з її важливих компонентів є формування індивідуального стилю спілкування. Знання особливостей індивідуального стилю спілкування та оптимальне використання їх є запорукою успішного розв’язання завдань професійної діяльності.

Кожна людина має свій, цілісний стиль спілкування, що накладає цілком пізнаваний, характерний відбиток на її поведінку і спілкування в будь-яких ситуаціях та професійній діяльності. Він відбиває саме особливості спілкування людини, що характеризують її загальний підхід до побудови взаємодії з іншими людьми.

Концептуальні основи розробок проблеми індивідуального стилю спілкування пов’язані із працями В.С.Мерліна, Т.Є.Аргентової, Є.В.Руденського, К.Левіна та інший вчених, які розглядали індивідуальний стиль спілкування як систему психологічних засобів і прийомів діяльності з урахуванням природних, індивідуальних і особистих характеристик. Індивідуальний стиль спілкування залежить від різних моментів — від індивідуально-типологічних особливостей особистості, від історії життя самої людини, від ставлення до інших людей, від того, яке спілкування

найбільш схвалюється в суспільстві, у якому вони живуть, від виду орієнтації професійної діяльності. [7, с.28]

Індивідуально-психологічні властивості особистості та їх розмаїття проглядаються в особливостях прояву темпераменту – в динаміці психічних станів, емоційності; в проявах характеру як сукупності стійких індивідуальних властивостей особистості, що проявляються в типових способах діяльності і спілкування; у здібностях, які є умовою успішного виконання тієї чи іншої діяльності та набуття знань, умінь, навичок і використання їх у праці. Психологічною характеристикою темпераменту являються не самі по собі властивості нервової систем чи їх поєднання, а типові особливості протікання психічних процесів, поведінки, спілкування, які дані властивості і породжують. [3, с.24]

Досліджуючи індивідуальний стиль спілкування представників соціономічної професії - юриспруденції, ми звертаємо увагу на особливості поєднання властивостей темпераменту, які закладені в основі структури спілкування та становлять передумови формування індивідуального стилю спілкування майбутніх юристів. Одна із задач нашої роботи полягала у дослідженні властивостей темпераменту як індивідуально-типологічної характеристики особистості, яка пов'язана з формуванням індивідуального стилю спілкування у юристів. Зокрема, за результатам емпіричного дослідження за методикою В.М.Русалова ми виявили, що у студентів-юристів за умови високої потреби у спілкуванні та встановленні нових контактів у 55% простежується висока соціальна ергічність, що характеризує потяг до лідерства, здійснюється швидке переключення з одного виду діяльності на інше, що являється високим показником пластичності. За високих показників пластичності та соціальної ергічності, у 65% юристів виражається середня комунікативна імпульсивність, яка перетинається з використанням мовленнєвих прийомів, та добре розвиненої мовнорухової системи у 60% опитуваних. Показники результатів шкали ергічність підтверджує, що всі досліджувані мають здатність довго і продуктивно займатися справою, при цьому зберігати продуктивність, ініціативу - у 50% опитуваних. При порівнянні низьких показників, було виявлено що 30% юристів мають низьку емоційність, що символізує впевненість та емоційну холодність до невдач.

Отже, у майбутніх юристів переважають такі властивості темпераменту, як: високі показники пластичності, соціальної ергічності, середні показники соціальної пластичності у 65%, соціального темпу у 60% та соціальної емоційності у 60%. З іншого боку, ми виявили, що при такій структурі темпераментальних властивостей домінуючим індивідуальним стилем спілкування є колегіальний стиль, що переважає у 70% опитуваних. Цей стиль спілкування характеризується низькою спрямованістю на завдання і високою спрямованістю на стосунки. Отже, у майбутніх юристів спостерігається тенденція до надбання кількості спілкування, встановлення нових контактів, де наявна висока соціальна пластичність. Такі результати підтверджують, що наявність набору певних темпераментальних особливостей (у 70%) сприяють кращому засвоєнню професійних навичок і відіграють вагому роль у становленні індивідуального стилю спілкування. Таким чином, формування індивідуального стилю спілкування пов'язано із певними темпераментальними властивостями, а їх врахування під час набуття професійно орієнтованої освіти дозволить удосконалити індивідуальний стиль спілкування.

Список використаних джерел:

1.Ильин Е.П. Психология общения и межличностных отношений / Е.П. Ильин . – СПб.: Питер, 2009. – 576 с.

2.Каламаж Р. В. Проблемні аспекти формування індивідуального стилю діяльності майбутніх юристів. [Електронний ресурс], 2010. — Режим доступу до статті.: www.VuzLib.com

3.Крупнов А.І. Психологічні прояви і структура темпераменту. Учеб. посібник./ Крупнов А.І. - М.: вид. РУДН, 1992. - 80 с., С. 24-38.
4.Шкуратова И.П. Стили общения./ Шкуратова И.П., Габдулина Л.И. – Ростов-на-Дону, 2000. – 37 с., С. 13,15,19.
5.Буркова Л. В. Основи класифікації навчальних професійних задач у галузі соціономічних професій. [Електронний ресурс], 2009. — Режим доступу до статті.: http://books.br.com.ua/themes/313/314
6.Зеер Э.Ф. Психология профессий: Учебное пособие для студентов вузов. — 2-е изд., перераб., доп./ Зеер Э.Ф. — М.: Академический проект, 2003. — 336с., С. 67-89.
7.Мерлин В. С. Индивидуальный стиль общения [Текст] / Мерлин В. С. // Психологический журнал. – 1982. – Т. 3. №4. – С. 26–36.

ФУНКЦІЇ СПЕЦІАЛЬНОЇ ШКОЛИ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

Єжова Тетяна Євгенівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної педагогіки та корекційної освіти інституту психології та соціальної педагогіки Київського університету імені Бориса Грінченка

Формування правового суспільства та інтеграція України до європейського співтовариства неможливі без виваженої державної політики щодо захисту прав дітей, адже діти через недостатність для самостійного життя фізичного, розумового, психічного розвитку та життєвого досвіду потребують повсякденної допомоги дорослих, а на рівні державної влади й місцевого самоврядування – соціального захисту. Проблема забезпечення прав дітей є предметом юридичних (Ю. Безпалов, В. Боняк, Т. Тітова та ін.), соціологічних (О. Балакірєва, Т. Семигіна, Т. Дементьєв та ін.), філософських (А. Дорошенко, В. Кремень, В. Огнев'юк та ін.), психологічних (І. Бех, І. Кон, Т. Цюман та ін.), педагогічних (О. Безпалько, І. Звєрєва, Г. Лактіонова, Ж. Петрочко та ін.) досліджень. Серед численних проблем дитинства особливої гостроти набувають проблеми дітей з інвалідністю.

В Україні станом на 1 січня 2010 року проживало 157 474 дитини з особливими потребами [2, с. 134]. Забезпечення прав таких дітей вимагає від держави створення спеціальних умов, які сприятимуть їх інтеграції в повноцінне суспільне життя.

Права дітей з особливими потребами регулюються Конституцією України, Законами України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні», «Про реабілітацію інвалідів в Україні», «Про охорону дитинства» тощо, міжнародними документами, які ратифікувала Україна. Проте, незважаючи на велику кількість нормативно-правових актів, спрямованих на вирішення проблем дітей з інвалідністю, на сьогоднішній день в Україні залишається чимало проблем у сфері забезпечення належного життя цієї категорії громадян. Так, реаліями сьогодення є дефіцит спілкування і соціальна ізоляція інвалідів, мовний бар'єр, порушення прав на одержання освіти, недостатня доступність громадських і транспортних об’єктів та інформаційних засобів [1, с. 92-94, 158-178]. Все це порушує психічне здоров’я дитини, уповільнює її загальний розвиток та соціалізацію.

Діяльність щодо забезпечення прав дітей здійснюється Уповноваженим Президента України з прав дитини, Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини, органами опіки та піклування, органами і службами у справах дітей, органами управління освітою, навчальними закладами, установами охорони здоров’я, соціокультурної сфери, громадськими організаціями. Значиме місце в захисті прав дітей посідає сім’я. Важливим елементом системи забезпечення прав дітей є школа, яка традиційно розглядається як інститут соціалізації дитини. Ще більшого значення має школа в житті дітей з особливими потребами, адже 10-13 років свого життя ці діти проводять у школі, від’їжджаючи додому лише на канікули. Однією

з головних функцій спеціальної школи щодо соціального захисту дитини є фактичне забезпечення її права на одержання якісної сучасної освіти шляхом спеціально організованого навчально-виховного процесу в комплексі з корекційно-розвитковою та реабілітаційної роботою, запобігання неуспішності дитини у навчанні і, як наслідок, у подальшому житті. В цілому педагоги спеціальної школи розв'язують великий комплекс соціально орієнтованих завдань, які можна вважати підґрунтям для забезпечення основних прав дітей, визначених міжнародним та вітчизняним законодавством. Найважливішими завданнями спеціальної школи є: 1) у сфері міжособистісних стосунків – навчання дітей ефективного спілкування, формування в них соціально схвалюваних норм поведінки (забезпечення права на розвиток особистості); формування установки на співпрацю зі здоровими однолітками (забезпечення права на участь у культурному й творчому житті); запобігання жорстокого поводження з дітьми (забезпечення права на недискримінацію); 2) у сфері самопізнання – допомога дитині розібратися у своєму внутрішньому світі, навчання її самоаналізу, самокорекції та самопрезентації, формування адекватної самооцінки (забезпечення права на збереження своєї індивідуальності); 3) у сфері самовизначення – сприяння соціальній адаптації дітей до нових економічних, політичних і культурних умов (забезпечення права на розвиток і виживання); формування в дітей соціально-позитивного життєвого досвіду, навчання їх прийняттю самостійних рішень щодо організації свого життя (забезпечення права на захист від зловживань та недбалого поводження); 4) в здоров'язберігаючій сфері – охорона й підтримка здоров'я дітей (забезпечення права на здоровий розвиток); 5) в інформаційній сфері – формування в дітей політико-правових знань, зокрема в галузі соціального захисту осіб з інвалідністю (забезпечення права на отримання інформації та права на особливу турботу й захист).

Таким чином, кінцевою метою діяльності спеціальної школи із забезпечення прав дитини є формування соціально компетентного громадянина, який знає свої права та вміє їх захистити.

Список використаних джерел:

1.Національна доповідь «Про становище інвалідів в Україні», розроблена на виконання Указу Президента України від 18.12.2007 р. № 1228/2007 «Про додаткові невідкладні заходи щодо створення сприятливих умов для життєдіяльності осіб з обмеженими фізичними можливостями». – К. : [б.в.], 2008. – 205 с.

2.Стан дотримання та захисту прав дитини в Україні: спеціальна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. – К. : [б.в.], 2010. – 227 с.

СТРАТЕГІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ ОСОБИСТОСТІ

Горбенко Світлана Леонідівна, доцент кафедри психології ННІПП НАВС

Милосердя завжди було одним із найважливіших, високоморальних якостей суспільства. Стратегії соціальної допомоги висвітлюються у науковій літературі в таких аспектах, як соціально-психологічному (мотивація до соціальної, альтруїстичної поведінки), соціально-політичному (система соціальної підтримки) і психологічному (допомога особистості в складні періоди життя) [3].

У соціальній психології для пояснення мотивації поведінки особистості, що зумовлює її допомогу іншим, виокремлюють теорії соціального обліку, соціальних норм і еволюційну.

Теорія соціального обліку: взаємодія між людьми становить своєрідну угоду, що ставить за мету підвищити винагороди і зменшити витрати, тобто взаємодія людей зумовлюється соціальною економікою (мінімум витрат – максимум прибутку). Люди обмінюються не тільки матеріальними благами і грошима, але і соціальними товарами – послугами, інформацією, статусом. Теорія соціального обміну не стверджує, що люди свідомо розраховують на

винагороду, однак, вона припускає, що такі явища зумовлюють поведінку людини [3].

Теорія соціальних норм виділяє дві соціальні норми, які мотивують безкорисливу допомогу: норма взаємності -людині не слід завдавати шкоди, а треба надавати допомогу тим, хто здійснює допомогу (обов'язок відповідати добром на добро); норма соціальної відповідальності – надання допомоги тим, хто її потребує, безвідносно до можливої вигоди і не тільки людям, які стали жертвами певних обставин, а й тим, хто став жертвою власних проблем [3].

Еволюційна теорія стверджує, що сутністю життя є продовження роду, тобто гени примушують людину діяти так, щоб максимально підвищити можливість виживання. Генетичний егоїзм налаштовує людину на два шляхи безкорисливого, стимулюючого до самопожертви альтруїзму: захист роду і пошук взаємної вигоди. Родинні зв'язки примушують індивіда турбуватися про тих, з ким мають кровне родство. Так, однією із форм самопожертви, який справді сприяє збереженню роду, є віддана любов до своїх дітей [3].

Накопичений століттями досвід соціальної підтримки населення дав змогу дослідникам виявити спільне і відмінне в практиці соціальної допомоги. Стратегії підтримки особистості в соціальній роботі у кризові періоди життя, складній життєвій ситуації чи в індивідуальному випадку основані на провідних психологічних теоріях і концепціях особистості: психоаналізі, аналітичній психології, індивідуальній психології, когнітивній та гуманістичній психології [1].

Більшість психологічних теорій створюють наукову, науково-методичну і практичну базу для розробки допоміжних концепцій і стратегій у соціальній роботі, таких як соціальна робота з індивідуальним випадком, цільовою групою, фостерними сім'ями та інші [2].

Визначення стратегій підтримки особистості за своєю суттю зумовлює переведення суб'єкт-об'єктних взаємовідносин у суб'єкт-суб'єктні, коли у ході соціальної роботи людина включається у систему само- і взаємодопомоги, стає волонтером.

Стратегії підтримки особистості спираються на різні актуальні для певного етапу розвитку суспільства соціальні норми, цінності, установки з погляду розуміння соціальної роботи як певного соціального замовлення суспільства.

Список використаних джерел:

1. Бех В.П. Цілісність соціальної роботи: методологічні, теоретичні та праксеологічні аспекти // Соціальна робота в Україні на початку XXI століття: проблеми теорії і практики: матеріали доп. на міжнар. наук.-практ. конф. 29-31 жовтня 2002р. – К., 2002. – С.29-47.

2. Соціальна робота в Україні: теорія і практика: посібник для підвищенняквалфікаціпсихологівцентрівсоціальних служб для молоді. – 5-а ч. / За ред. А.Я.Ходарчук. – К.: ДЦССМ, 2003. – 264с.

3. Тюптя Л.Т., Іванова І.Б. Соціальна робота: теорія і практика: Навч. посіб. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2008. – 574с.

ПСИХОЛОГІЯ ВІКТИМНОСТІ ЖЕРТВИ

Бойко-Бузиль Юлія Юріївна, кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології ННІПП НАВС

Традиційно дослідження причин злочинної поведінки спрямовуються на вивчення властивостей особистості злочинця, можливих причин вербальних або фізичних нападів, мотивів скоєння злочинів. Водночас одна з найзначніших причин цих явищ залишається малодослідженою, а саме психологія віктимності жертви.

Віктимологія – це напрямок кримінології, що вивчає особливості поведінки жертвзлочинів, закономірності їхніх взаємовідносин зі злочинцями, з метою вдосконалення форм і методів запобігання злочинності. Об'єктом віктимологічних досліджень виступає жертва будь-якого рівня й типу, а предметом – поведінка жертви до, в момент та після завдання шкоди або страждань. Під віктимною розуміють таку поведінку, при якій жертва певним чином сприяє скоєнню злочину, свідомо чи несвідомо створює об'єктивні та суб'єктивні умови для криміналізації, зневажаючи запобіжними заходами [1].

Відомо, що жертва злочину – це особа, якій злочином заподіяно фізичну, майнову або моральну шкоду незалежно від того, визнано її у встановленому законом порядку потерпілим чи таким вона сама себе вважає.

Так, Юрченко О.Ю.[2] пропонує досить детальну класифікацію жертв злочинів за такими критеріями:1) за характером взаємовідносин між потерпілим і злочинцем, що передували злочину:ситуаційні жертви (вчинення злочину відбувається під впливом конкретної ситуації,а вибір жертви є випадковим, це характерно, наприклад, для вбивства або заподіяння тяжких тілесних ушкоджень з хуліганських мотивів);імовірнісні жертви (злочинний наслідок за таких обставин є випадковим щодо певної жертви, наприклад, у ході бійки мають значення такі фізичні особливості людини як сила,спритність, тому теоретично для учасників конфлікту існує рівна ймовірність стати як злочинцем, так і потерпілим);заздалегідь визначені жертви (шкоди зазнають особи, пов'язані зі злочинцем родинними, дружніми, інтимними та іншими близькими стосунками, найчастіше злочин є результатом несприятливої ситуації, що склалася ще задовго до його вчинення, напружених стосунків між учасниками конфлікту);2)за роллю потерпілого в механізмі вчинення злочину:байдужа жертва (поведінка особи має нейтральний характер і вчинення злочинувідбувається незалежно від її дій);інверсійна жертва (особа водночас і зазнає шкоди, і спричиняє її);провокуюча жертва (особа, яка викликає рішучість злочинця здійснити стосовно неї злочинні дії, наприклад, убивство у стані афекту).

В свою чергу Туляков А.В. [3]пропонує іншу класифікацію жертв злочинів:імпульсивна жертва (особа, характеризується переважаючим несвідомим почуттям страху, пригніченими реакціями на напади злочинців);жертва з утилітарно-ситуативною активністю (так звані, добровільні потерпілі, мова йде про рецидивних жертв, які постійно потрапляють у кримінальні події у силу свого статусу та необережності поводження у тих чи інших ситуаціях); агресивна жертва (так звана „ходяча вибухівка", яка постійно провокує злочинців на вчинення злочинів); раціональна жертва (жертва-провокатор, яка сама створює ситуацію); жертва із ретретистською активністю (особа-пасивний провокатор, які своїм зовнішнім виглядом, способом життя штовхають злочинців на вчинення злочинів).

Віктимність, як досить стійка особистісна якість, визначає об'єктну характеристику індивіда – високу вірогідність стати жертвою обставин і активності соціального оточення, свого роду особистісну схильність бути жертвою у формах взаємодії з оточенням та впливу цього оточення, які є нейтральними для інших особистостей. Віктимність складається із:сукупності потенцій уразливості конкретної людини; діяльністно-поведінкової компоненти, реалізація якої пов'язана з актами небезпечної поведінки (позитивними, негативними, сприяючими).

Віктимізація супроводжується: зміною мотивації досягнення; діями,орієнтованими на регуляцію свого емоційного стану; неконструктивними стратегіями подолання життєвих труднощів (уникнення, надмірно обережні дії,асоціальні дії); професійною дезадаптацією. У поведінці це призводить до зниження активності, невпевненості в собі, втечі від проблемних ситуацій,відсутності ініціативи у діяльності, а також уникненні відповідальності засвою поведінку, використанні неконструктивних стратегій у подоланні труднощів.

Сутність віктимної поведінки полягає в неадекватному відображенні реальності, і відповідно відходу від реальності завдяки стереотипності певних патернів поведінки. Природні адаптаційні можливості такої людини порушені, фрустраційний поріг низький. Подібна поведінка стає стійкою стратегією взаємодії з дійсністю,оскільки є шляхом найменшого опору.

Поширеність явища віктимної деформації особистості в умовах сучасного соціального буття зумовлює актуальність вивчення цієї проблеми і стає на сучасному етапі розвитку суспільства актуальною і значущою проблемою в плані негативних соціально-психологічних наслідків, які така поведінка викликає.

Список використаних джерел:

1. Дроздов О. Ю., Скок М. А. Проблеми агресивної поведінки особистості: навчальний посібник. – Чернігів: ЧДПУ ім. Т. Г. Шевченка, 2000.
2. Туляков В.А. Виктимология: Монография. / В.А.Туляков. –К., 2003.– 98 с.
3. Юрченко О.Ю. Роль віктимної поведінки потерпілого при вчиненні тяжких насильницьких злочинів // Питання боротьби зі злочинністю – Вип.4: НДІВПЗ, Харків: Право, 2000.–С. 3-47.

СПРЯМОВАНІСТЬ НА ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ МОТИВАЦІЇ МАЙБУТНІХ ПРАВОЗНАВЦІВ

Гриценок Людмила Іванівна, в.о. завідувача, науковий співробітник наукової лабораторії психологічного забезпечення навчально-виховного процесу у ВНЗ ННІПП НАВС

В процесі професійного навчання (навчально-професійної діяльності) у майбутніх правознавців формується відповідна професійна мотивація, що включає складний комплекс потреб, інтересів, ідеалів і переконань. У структурі мотивації юриста особливу роль грають такі спонуки, як прагнення до справедливості, любов до істини, відчуття обов`язку, патріотизм, ціннісні орієнтації. Під впливом зовнішніх соціальних і суб'єктивно-психологічних чинників вона може суттєво змінюватись, закріплюючись і розширюючись або, навпаки, деградуючи аж до професійної деформації.

Професійна цілеспрямованість юриста має включати прагнення служити правосуддю, відстоювати справедливість, захищати права і інтереси громадян. Відсутність такої спрямованості у студентів не виключає можливості її формування в період навчання в ВНЗ.

Одна з форм розвитку професійної мотивації полягає у збагаченні її мотивів. Так, у студентів однієї групи можуть виявлятися аналогічні мотиви, але мотивація майбутніх правознавців при цьому може бути різною. Це зумовлено тим, що система мотивів завжди припускає їх певну організацію, структуру. Одні й ті ж мотиви можуть бути різним чином організовані, знаходитися в різних відносинах супідрядності. Найсуттєвішою є розходження у провідних мотивах майбутньої діяльності.

Зазвичай мотиви, які лежать в основі професійної спрямованості, є неоднорідними за походженням, характером зв'язку з професією. У цьому

плані правомірне виділення, по-перше, групи мотивів, що виражають потребу в тому, що складає основний зміст професії правознавця - в захисті прав і свобод громадян [2].

Інша група мотивів пов'язана з відображенням деяких особливостей професії в суспільній свідомості (мотиви престижу, суспільної значущості професії) [1]. Тут ми говоримо про своєрідний «груповий тиск» з боку суспільства Для формування професійної мотивації правознавця має значення, наскільки в в ньому виражені очікування щодо спрямованості юристів на допомогу громадянам.

Третя група мотивів виражає існуючі потреби особистості, актуалізовані при взаємодії з професією (саморозкриття і самоствердження, матеріальні потреби, особливості характеру, звичок і тому подібне). Четверту групу складають мотиви, що виражають особливості самосвідомості особистості в умовах взаємодії з професією (переконаність у власній придатності, творчому потенціалі, в покликанні тощо). Насичення мотивів цих груп ідеями забезпечення правозахисту особи як професійного саморозкриття та особистісного самоствердження, особистого покликання та виведення їх в ранг домінуючих цілком може бути реалізовано в ході організації навчально-професійної діяльності студента юридичного вузу. Мотиви, які відносяться до п'ятої групи, виражають зацікавленість людини у зовнішніх, об’єктивно несуттєвих атрибутах професії.

При дослідженні особливостей професійної мотивації на вибірці 3-4 курсів за допомогою методики К. Замфір було виявлено, що у студентів старших курсів незначно переважає внутрішня мотивація: трохи менше половинами (45,7%) опитаних студентів вибрали оптимальний комплекс, представлений поєднаннями: ВМ (внутрішня мотивація)> ВПМ (зовнішня позитивна) > ВОМ (зовнішня негативна) і 12,5% опитаних ВМ = ВПМ > ВОМ Студенти з даними мотиваційними комплексами обирають діяльність заради неї самої, а не для досягнення зовнішніх нагород. Це якраз та частка, для яких правозахисна діяльність не є, чи, принаймні, є не тільки засобом забезпечення матеріального добробуту.

Мотиваційні комплекси, представлені наступними співвідношеннями: ВОМ>ВПМ>ВМ; ВОМ>ВПМ=ВМ; ВОМ>ВМ>ВПМ виявлено приблизно у 17% опитаних. Для цих студентів властиве байдуже, а ймовірно, і негативне ставлення до процесу навчання і вибору професії. Можна припустити, що однією із причин подібної мотивації є те, що вони вступили до юридичного ВНЗ не за власним бажанням, а, наприклад, з волі батьків.

Загалом, оскільки спрямованість на захист прав людини найлегше і природнім чином формується як домінанта професійної мотивації саме у представників перших двох груп, особливої уваги потребують саме ті студенти, провідні професійні мотиви котрих відносяться до зовнішніх – позитивних та негативних. Робота навчального закладу в даному напрямку може здійснюватись через формування діяльнісно-смислової єдності: коли збігаються ціннісно-смисловий (формування життєвих сенсів – «для чого я живу?») і наочно-дієвий (вибір адекватного сенсу діяльності – «для чого я працюю?») аспекти професійної діяльності. Саме в процесі навчально-професійної діяльності у студента має бути сформована, або поглиблена і розширена на інші мотиваційні утворення професійна мотиваційна домінанта – орієнтація на допомогу людині через захист її прав і свобод.

Список використаних джерел:

1. Вилюнас В. К. Психологические механизмы мотивации человека / Вилюнас В. К. – М.: МГУ, 1990. – 283 с.

2. Шавир П. А. Психология профессионального самоопределения в ранней юности / шавир П. А. – М. : Педагогика, 1981. – 5 с.

ФАКТОРИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ЗЛОЧИННУ ПОВЕДІНКУ ЛЮДИНИ

Скрипка Інна Володимирівна, молодший науковий співробітник наукової лабораторії психологічного забезпечення організації навчального процесу вищих навчальних закладів ННІПП НАВС

Першим дослідником, який висунув теорію, що пояснює, чому люди стають «на криву доріжку», був Ч. Ломброзо, який створив знамениту свого часу працю «Риси природженого злочинця». Ця теорія була, що називається, біологізаторською. Згідно з нею, люди ставали злочинцями не під впливом життєвих колізій, а по якомусь уродженому приреченні: певна конституція, форма черепа, рук та інших анатомічних особливостей немов би детермінувала поведінку людини.

Дану концепцію можна було б вважати відносно не шкідливою (хоча і науково не коректною: дослідження наступних років не підтвердили наявність зв'язку між анатомічними параметрами і злочинною поведінкою), якби не дуже завзяті спроби безваріантно ідентифікувати як злочинця будь-кого, чия форма черепа «видавала» його злочинні схильності.

Злочинність – не тільки сукупність злочинних діянь, але і сукупність осіб, які їх здійснюють. При дослідженні стану, структури і динаміки злочинності аналізуються не тільки факти злочинів, але і контингент злочинців. Узагальнення суб'єктивних даних дозволяє точніше прогнозувати динаміку злочинності, її вплив на соціальні процеси, науково обгрунтовано будувати організацію боротьби із злочинністю[1].

Психологічне вивчення особи обвинуваченого включає в себе дослідження його внутрішнього світу, потреб, прагнень, які лежать в основі вчинків (мотивів поведінки), загальної структури і окремих рис характеру, емоційно-вольової сфери, здібностей, індивідуальних особливостей інтелектуальної діяльності (виховання, мислення, пам'яті та інших пізнавальних процесів).

Одним з істотних факторів, що впливає на злочинність, є незадоволеність потреб в сфері споживання. Потреби виступають як такі стани особи, завдяки яким здійснюється регулювання поведінки, визначається спрямованість мислення, почуттів і волі людини.

Кожен громадянин повинен не лише уяснити, що в суспільстві діють конкретні закони і правила, але ще й віднести їх до самого себе, тобто усвідомити, що вони означають для нього, що йому дозволяють, а що забороняють (в тому числі усвідомити і ті покарання, які він може понести за порушення законів)[2].

Існують різні способи засвоєння норм права і правових цінностей в ході соціалізації особистості.

Все людське життя проходить в межах певних соціальних груп. І в школі, і на роботі, і на відпочинку людина весь час вступає у взаємодію з оточуючими. Тому значний арсенал навиків соціальної поведінки формується завдяки стійким емоційним реакціям оточуючих на ті чи інші способи поведінки.

Процес засвоєння правових норм, оволодіння стандартами правової поведінки відбувається послідовно[3].

Перші елементи правової культури дитина набуває вже в самому ранньому віці. Вона включається в правоподібну діяльність, набуває навиків і засвоює стандарти нормативно-оціночної поведінки, отримує перші юридичні уявлення з казок, набуває в рольових іграх поняття про функції права і його представників і поступово формує, хоч і примітивну, дитячу, але власну картину правового життя. З віком, по мірі розширення

кола спілкування, ускладнення діяльності, відбувається інтенсивне збагачення і розвиток цієї та інших сфер свідомості[4].

Законослухняна поведінка – поведінка соціально адаптована, яка є свідома до прийняття культурних та моральних цінностей, у якій розвинене почуття обов'язку, яка має достатній контроль та адекватна реальним умовам життя.

Протиправна поведінка – поведінка соціально не адекватна, при якій є невідповідність загальнообов'язкового характеру правових норм правовій культурі громадян та їх правосвідомості. Це суспільно небезпечне, винове та каране діяння (дійство або без дійство).

Психологічними особливостями законослухняної поведінки є аспекти правоорієнтованного характеру:

- гармонійно розвинені духовні і матеріальні потреби;
- правосвідомість;
- правові установки;
- інтереси та потреби у правомірній поведінці;
- правові мотиви.

Протиправна поведінка не має особливих психічних механізмів. Вона відрізняється від законослухняної тільки по структурі регуляції та змістовністю своєї спрямованості.

Законослухняна та протиправна поведінка детерміновані аспектами правової психології та на психологічному рівні відрізняються спонукальною силою мотивів, які є областю право орієнтованих ціннісно-нормативних понять[5].

Виходячи з того, що особистість – це є прояв соціальної якості людини, особистість злочинця буде відбитком своєрідної соціальної якості людини, яка здійснила кримінальний вчинок. При цьому специфічна сутність особистості злочинця полягає в тому, що в особливостях його психічного складу, які виражають внутрішні передумови асоціальної поведінки, є визнані індивідуальні особливості юридично значущої поведінки.

В окремому правопорушнику не можна абсолютизувати якісь злочинні його особливості. В той же час у кожного злочинця можливо виявити загальні риси, які характерні для всіх злочинців певної категорії. Тільки в цьому вигляді можливо розглядати термін "особистість злочинця".

Людина за своїми психічними якостями не може бути фатально приречена до соціальної ролі злодія. Але у кожному правопорушнику у якості суб'єктивної сторони відбувається прояв психічних якостей особистості злочинця.

У Кримінальному Кодексі України у частині 1 ст. 18 є таке визначення злочинця: "Суб'єктом злочину є фізична осудна особа, яка вчинила злочин у віці, з якого відповідно до цього Кодексу може наставати кримінальна відповідальність"[6].

Таким чином, передбачається певна особливість особистості, яка виступає суб'єктивним елементом складу злочину. Законодавець зобов'язує виявити особливості індивіда, при притягненні його до кримінальної відповідальності.

Список використаних джерел:

1.Бедь В. В. Юридична психологія: Навч. посіб. — Львів: "Новий Світ — 2000", К.: "Каравела", 2002. — 376 с.

2.Прикладная юридическая психология: Учеб. пособ. для вузов. / Под. ред. А. М. Столяренко, М.: ЮНИТИ — ДАНА. 2001. — 639 с.

3.Психологические проблемы социальной регуляции поведения / Под ред А.Р. Ратинова. – М.:Наука, 1976. – С.255-260.

4.Бобнева М.И. Социальные нормы и регуляция поведения. – М.:Наука, 1978. – 311с.

5.Юридическая психология / Сост. и общ. редакция Т.Н.Курбатовой. – СПб.: Питер, 2001. – 480с.

6.Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р.-К.:Вид. Паливода А.В.,2011.

ПРАВА ВІЛ-ІНФІКОВАНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ

Власенко Софія Борисівна, викладач кафедри психології ННІПП НАВС

Україну вважають лідером європейських та центральноазіатських країн щодо захворюваності населення на ВІЛ. Станом на 2010 р. ВІЛ-інфікованими є 1,1 частка дорослого населення, де переважну більшість складає молодь. Одним із основних шляхів передачі вірусу імунодефіциту є передача від матері до новонародженої дитини. За статистичними даними за період від 1995 по 2012 рр. у хворих матерів народилося 2814 ВІЛ-позитивних дітей.

Дана ситуація активізує органи влади, систему охорони здоров'я, засоби масової інформації, представників громадських організацій щодо розробки та впровадження системи заходів ефективної профілактики поширення ВІЛ в Україні.

Станом на сьогодні в Україні діють наступні документи нормативно-правової бази щодо захисту прав ВІЛ-інфікованих осіб [1, 2]:

1.Закон України «Про затвердження Загальнодержавної програми забезпечення профілактики ВІЛ-інфекції, лікування, догляду та підтримки ВІЛ-інфікованих і хворих на СНІД на 2009-2013 роки»;

2.Закон України «Про протидію поширенню хвороб, зумовлених вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ), та правовий і соціальний захист людей, які живуть з ВІЛ»;

3.Наказ МОЗ 740/1030/4 23.11.2007 «Про заходи щодо організації профілактики передачі ВІЛ від матері до дитини, медичної допомоги і соціального супроводу ВІЛ-інфікованих дітей та їх сімей»;

4.Стратегія Інформаційно-профілактичної діяльності щодо протидії поширенню ВІЛ-інфекції/СНІДу серед населення та ін.

Основною умовою підтримки ВІЛ-інфікованих осіб та профілактики поширення ВІЛ/СНІДу серед населення є збереження основних прав та свобод особистості.

В. Рябуха [1, с.18] визначає наступні права людини у сфері ВІЛ/СНІДу: недискримінацію та рівноправний захист у зв'язку з фактичним статусом ВІЛ-інфікованого чи з підозрою на це захворювання; збереження конфіденційності ВІЛ-позитивного статусу; медичну допомогу, в тому числі тестування на ВІЛ, без примусу та зі збереженням лікарської таємниці; вільне пересування країною і виїзд за її межі; свободу думки та слова, отримання і оприлюднення інформації про поширення ВІЛ/СНІД; участь у благодійних, громадських організаціях та інших об'єднаннях громадян; вільний вибір роду професійної діяльності, доступні умови праці; збереження честі та гідності; право на освіту та соціальний захист.

Порушення прав ВІЛ-інфікованої особистості проявляється у дискримінації ВІЛ-інфікованих та хворих на СНІД, економічній недоступності для даних осіб певних послуг та медичних препаратів, порушенні добровільності тестування на ВІЛ, стигматизації.

Основну психологічну причину порушення прав осіб із ВІЛ полягає в упередженому ставленні суспільства. Наслідком такого ставлення стає прагнення приховати свій ВІЛ-позитивний статус, що сприяє поширенню захворювання.

Для подолання упередженого ставлення, в першу чергу, необхідно налагодити ще більш ефективну освіту та поінформованість населення з питань передачі ВІЛ/СНІДу; надавати психологічну допомогу з даного питання хворим на ВІЛ та здоровим людям, що їх оточують; дотримуватися правил медичної та психологічної етики та деонтології; забезпечити

надання ширшого кола медичних і юридичних послуг, сприяти хворим у професійному самовизначенні та самореалізації.

Список використаних джерел:

1.Виклик та подолання: ВІЛ/СНІД та права людини в Україні : Посібник / Відпов. ред. А. Скурбаті. – К., 2008. – 192 с.

2.Захист прав ВІЛ-інфікованих осіб у суді : науково-практичний посіб. для суддів / Ред. М. В. Буроменський. – К., 2009. – 110 с.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ МІЛІЦІЇ УКРАЇНИ ЯК СКЛАДОВОЇ ДЕРЖАВНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ОХОРОНИ ПРАВ ТА СВОБОД ГРОМАДЯН

Василенко Марина Миколаївна, викладач кафедри психології ННІПП НАВС

Міліція в Україні — державний озброєний орган виконавчої влади, який захищає життя, здоров'я, права і свободи громадян, власність, природне середовище, інтереси суспільства і держави від протиправних посягань [1]. Вона являє собою єдину систему органів, яка входить до структури міністерства внутрішніх справ України.

Згідно з чинним законодавством основними завданнями міліції є: забезпечення особистої безпеки громадян; захист їхніх прав і свобод, законних інтересів; запобігання правопорушенням та їх припинення; охорона й забезпечення громадського порядку; виявлення і розкриття злочинів, розшук осіб, що їх вчинили; забезпечення безпеки дорожнього руху; захист власності від злочинних посягань; виконання адміністративних стягнень; участь у поданні соціальної та правової допомоги громадянам, сприяння в межах її компетенції державним органам, підприємствам, установам та організаціям у виконанні покладених на них законом обов'язків.

Відповідно до завдань і функцій внутрішню структуру міліції складають такі підрозділи: кримінальна міліція; міліція громадської безпеки;транспортна міліція;державна автомобільна інспекція;міліція охорони;спеціальна міліція.

У межах чинного законодавства міліція має право обмежувати права і свободи громадян, якщо без цього не можуть бути виконані покладені на неї обов'язки, й зобов'язана дати їм пояснення з цього приводу [2].

В. О. Лефтеровим та О. В.Тимченко детально описали специфіку роботи правоохоронних органів [3; 4]. Вони зазначили, що діяльність правоохоронця являє собою працю, що потребує великої напруженості, терпіння, знань та високої відповідальності здотриманням норм закону.

Було визначено риси, що відрізняють діяльність працівника правоохоронних органів від діяльності більшості людей інших професій, у тому числі і ризиконебезпечних:

по-перше, широкий спектр вирішуваних завдань, програма їх вирішення може бути виражена в найзагальнішій формі, що, як правило, представлено у правових нормах;

по-друге, професія цілком піддається правовому регулюванню, що відображається на особистості кожного працівника ОВС. Під час планування своєї роботи правоохоронець зіставляє майбутні дії з нормами законодавства України, що їх регламентують;

по-третє, висока емоційна напруженість професії, яка пов'язана з негативними емоціями, необхідністю їх регуляції, відсутністю можливостей для їх психоемоційної розрядки;

по-четверте, діяльність пов'язана з правом і обов'язком застосувати владу від імені закону та зі здійсненням особливих владних повноважень. Тому у більшості правоохоронців розвивається професійне почуття підвищеної відповідальності за наслідки своїх дій;

по-п'яте, в діяльності правоохоронцю постійно необхіднодолати опір із боку окремих осіб, а в деяких випадках і мікрогруп, зацікавлених у певному ході справи.

Важливий психологічним аспектом діяльності правоохоронців при забезпеченні прав громадян є публічність виконання обов'язків.Публічність є сильнодіючим емоційним чинником, діяльність перетворюється на соціально професійну роль. В одних ситуаціях люди можуть сприяти ефективному здійсненню публічної діяльності, в інших — заважати, тобто громадяни своєю присутністю підвищують психологічну насиченість діяльності. Не рідко спрацьовує так званий стереотип працівника, що формується переважно на підставі особистого досвіду взаємин зі співробітниками органів. Якщо він має упереджено-негативний характер, то це призводить до психологічних бар'єрів — смислових, емоційних, комунікативних і знижує рівень довіри до органів внутрішніх справ. Громадяни України, проявляють недовіру правоохоронцям у можливість забезпечити порядок і справедливість у суспільстві, дедалі більше відсторонюються від сприйняття останніх як суб'єкта, що створює умови для реалізації їх прав та свобод. Отже, на когнітивному рівні в індивідуальних уявленнях громадян існують несприятливі стереотипи стосовно працівників міліції. На емоційному рівні в окремих громадян формується неусвідомлене негативне відношення до працівника ОВС, що може виражатися в ідентифікації його зі «злочинцем». Окрім того, преса спрямовує критику, насамперед, проти міліції в цілому, що, безумовно, підкріплює, а часом продукує її негативний імідж в очах населення. Часто має місце неперевірена інформація, тобто ЗМІ «працюють» на читача, намагаючись бути цікавими певній аудиторії.

Отже, забезпечення реалізації, охорони і захисту прав та законних інтересів громадян є актуальним питанням сьогодення. Гарантом державного захисту прав та свобод людини і громадянина є Конституція України. Тому для органів внутрішніх справ виконання цього положення є одним з головних завдань.

Список використаних джерел:

1.Закон України "Про міліцію" від 20 грудня 1990 року із змінами та доповненнями. Відомості Верховної Ради України, 1991 р. - № 4, 1993 - № 11, 1993 - №22

2.Женунтій В., Біленчук П. Діяльність міліції – чітке регулювання //Право України. – 1991. - № 4. – с.23.

3.Тимченко О.В. Аутоагресивна поведінка працівників органів внутрішніх справ України (соціально-психологічні детермінанти виникнення, методи превенції та профілактики): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.06 «Юридична психологія» / О.В. Тимченко. — Х., 2003. — 18 с.

4.Тімченко О.В. Оцінка напруженості праці та фізіологічна «вартість» основних видів діяльності органів та підрозділів внутрішніх справ України //Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України./За ред. Максименка С.Д. – К.: 2001, т. III, ч. 7. – с. 222 – 229.

СУЧАСНИЙ ПОГЛЯД НА ПРОБЛЕМУ СІМЕЙНОГО НАСИЛЬСТВА НАД ДІТЬМИ В УКРАЇНІ

Гребенюк Марина Олексіївна, викладач кафедри психології ННІПП НАВС

Тривалий час проблема насильства над дітьми не мала навіть натяку на існування. У радянські часи вдаватися до фізичного покарання дитини вважалося цілком адекватним методом виховання. Сьогодні ж використання насильницьких методів виховання набуває саме характер насильства, оскільки не тільки порушують елементарні права дитини, але й завдають істотної шкоди її фізичному та психологічному здоров'ю.

В Україні, на жаль, офіційної статистики з приводу жорстокого поводження з дітьми не ведеться, що робить цю проблему відносно

«невидимою». Тим не менш, треба відмітити, що в правовому аспекті Україна все ж призводить всі документи до міжнародних стандартів прав дитини. Зокрема прийнято наказ «Про попередження насильства в сім'ї», «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо встановлення відповідальності за вчинення насильства в сім'ї або невиконання захисного припису», «Про охорону дитинства» та інші закони, які визначають і регулюють повноваження різних органів влади щодо вирішення цієї проблеми. Все це свідчить про те, що насильство над дітьми в даний час розглядається не просто на побутовому рівні, а набуває загальнодержавного значення.

В цілому, на сьогоднішній день для надання спеціалізованої допомоги жертвам сімейного насильства в Україні створено 22 центри соціально-психологічної допомоги, 16 центрів медико-соціальної реабілітації жертв насильства в сім'ї, 11 дитячих притулків і крім того в кожному регіоні країни активно діють різні українські і зарубіжні громадські організації.

Серед найбільш явних причин жорстокого поводження з дітьми в Україні можна виділити 3 основних групи: економічні причини, психологічні (особистісні проблеми батьків, їх низький культурний рівень, психологічна незрілість батьків у молодих сім'ях) і соціальні (активна демонстрація насильства в ЗМІ, недостатнє усвідомлення суспільством насильства як соціальної проблеми, низький правовий рівень населення, погана поінформованість дітей про свої права, недосконалість законодавчої бази). В будь-якому випадку, характерною рисою для будь-якого прояву насильства над дітьми є його регулярний характер і тривалість у часі.

Разом з тим, не дивлячись на широко розгорнуту діяльність щодо запобігання та боротьбу з сімейним насильством над дітьми, є і суттєві труднощі на шляху її вирішення. Зокрема, до найбільш поширених з них можна віднести: «невидимість» проблеми; страх чи небажання «дитини-жертви» звертатися за допомогою, невіра їх у правосуддя; брак відповідних організацій для надання допомоги потерпілим і спеціально підготовлених фахівців у сфері запобігання насильству; недостатньо ефективна система санкцій по відношенню до персонам, які вчинили насильство в сім'ї; неможливість тривалого обмеження доступу суб'єкта насильства до потерпілого; низький рівень інформованості з даного питання і т.д..

Слід відмітити, що сімейне насильство це проблема, яка пов'язана з різними факторами, проте всі вони однаково негативно впливають на дитину, на його фізичний, емоційний, соціальний і моральний розвиток, на її пізнавальний інтерес до життя. Крім того, спираючись на теорії розвитку особистості З.Фрейда і Е.Еріксона, ми допускаємо, що дитина, яка відчувала у дитинстві насильство з боку своїх батьків і незадоволені в належній мірі базових життєвих потреб, виросте дисгармонійною особистістю. Ідентифікація з батьками, як зразками поведінки, призводить до того, що дитина переймає їх стиль як зразок. При цьому, швидше за все, він буде проявляти більш агресивні і антиморальні методи викиду своїх емоцій, що пов'язано з деформацією її самосвідомості і спотвореного «Образу Я».

Таким чином, можна сказати що сучасна ситуація сімейного насильства над дітьми в Україні носить досить актуальний характер. Рішенням цієї проблеми займаються багато фахівців різних галузей. Однак, не дивлячись на активну роботу, існує ще певний ряд труднощів, вирішення яких можливе лише шляхом істотно оновленої системи державної і суспільної підтримки сім'ї, як найважливішого соціального інституту виховання дитини. Зокрема необхідно здійснювати:

1.Профілактичну роботу: виявляти дітей-жертв насильства в сім'ї; більш глибоко проводити дослідження цієї проблеми соціологічними і психологічними методами; вдосконалити правові механізми; залучати ЗМІ

до профілактики та просвіті форм ненасильницької поведінки в суспільстві взагалі і в родині зокрема; формувати культуру сімейних відносин.

2.Просвітницьку роботу: інформувати дітей про організації, в які вони можуть звертатися в разі необхідності; вести статистику подібних явищ; необхідно розробити соціально-психологічні та соціально-педагогічні програми профілактики девіантної поведінки підлітків, які будуть попереджати значне підняття рівня педагогічної та психологічної інформованості батьків, педагогів, працівників органів внутрішніх справ.

3.Реабілітаційну роботу: створити гарячу лінію телефону довіри; налагодити співпрацю різних організацій; створити систему надання всебічної допомоги жертвам насильства в сім'ї; працювати з кривдником – навчати новим моделям поведінки.

ВПЛИВ СУСПІЛЬНИХ ЧИННИКІВ НА УЧАСТЬ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ В ОСОБИСТИХ НЕМАЙНОВИХ ВІДНОСИНАХ ЗА СТАТУТАМИ ВЕЛИКОГО КНЯЗІВСТВА ЛИТОВСЬКОГО, РУСЬКОГО ТА ЖОМОЙТСЬКОГО

Безклубий Олег Ігорович, аспірант юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Правовий статус різних категорій фізичних осіб за Статутами Великого Князівства Литовського, Руського та Жомойтського визначався становою належністю особи, її національністю та віросповіданням, сімейним становищем, статтю, а також іншими чинниками. Відтак можливості участі різних осіб в особистих немайнових відносинах, їхні особисті немайнові права та обов'язки істотно відрізнялися між собою.

Найважливішою правовою ознакою кожної особи в станово-представницькій монархії епохи Пізнього Середньовіччя є станова належність особи. Традиційно в феодальних станово-представницьких монархіях вирізняють три основні суспільні стани:

1)духовенство, яке об'єднувало всіх представників християнської Церкви;

2)знать (залежно від країни позначалася словами боярство, шляхта, дворянство та подібними);

3)третій стан (міщани, селяни та інші верстви населення).

Суспільні стани за своєю будовою були неоднорідними. Всупереч поширеному погляду на станову будову суспільства як на вертикальну піраміду, вгорі якої перебувають панівні стани феодалів, а внизу феодально залежне населення, становий поділ пронизував усе суспільство по вертикалі, згори до низу. Правовий статус і фактичне становище верхівки третього стану нерідко були кращими, ніж у низових представників духовенства та знаті. Однак в цілому духовенство і знать як суспільні стани займали привілейоване становище в суспільстві.

Слід відзначити, що поняття стан вживається у Статутах Великого Князівства Литовського, Руського та Жомойтського в декількох значеннях. У найширшому значенні, яке відповідає вищенаведеному традиційному науковому поділу, розрізняються три суспільні стани: духовний стан і два світські стани (люди народу шляхетського та люди простого стану). Водночас у Статутах на позначення окремих категорій осіб у межах одного стану також часто застосовується поняття стан («князі-біскупи, каноніки, прелати та інші стани духовні» (III/3.34), «хтось із шляхти, якого завгодно стану» (III/11.40.1) та інше).

Враховуючи низку інших особливостей, приходимо до висновку, що у Великому Князівстві Литовському, Руському та Жомойтському існували такі три великі суспільні стани:

1)духовенство;

2)шляхта;
3)простий стан.

У межах цих станів вирізнялися окремі верстви населення, які у законодавстві часто також позначалися як стани. Наприклад, до людей простого стану належали селяни, міщани та козаки. Виникнення особливої суспільної верстви – козацтва – було найважливішою відмінністю станової будови суспільства у Великому Князівстві Литовському, Руському та Жомойтському від станової будови інших європейських держав Пізнього Середньовіччя.

Важливий вплив на участь людини в особистих немайнових відносинах мали її національність і віросповідання. Велике Князівство Литовське, Руське та Жомойтське будувалося як триєдиний союз національних держав – Великого Князівства Литовського, Великого Князівства Руського та Великого Князівства Жомойтського. Відтак панівними націями з самого початку були українці-русини, білоруси-литвини, литовці та жемайти (невеликий народ, представники якого живуть у північно-західній частині Литви і частково асимільовані литовцями (аукштайтами), за часів Київської Русі відомі під збірною назвою жмудь, а у Великому Князівстві Литовському, Руському та Жомойтському – жомойти). Правляча династія мала литовсько-руське походження, а переважна більшість населення Великого Князівства Литовського, Руського та Жомойтського, зокрема і панівна верхівка – це українці та білоруси. Поміж національних меншин привілейоване становище займали поляки (через союзницькі відносини з сусідньою Польщею) та німці (особливо в привілейованих містах, наділених Магдебурзьким правом), а також вірмени. Законодавчо майже не регулювався статус іноземців-християн. Загальним правилом було надання таким іноземцям прав і обов'язків їхнього суспільного стану в країні походження, крім політичних прав. Статутами Великого Князівства Литовського, Руського та Жомойтського спеціально визначався правовий статус іноземців-представників нехристиянських віросповідань – татар, євреїв, циган.

За сімейним становищем вирізнялися такі категорії осіб з різним обсягом особистих немайнових прав і обов'язків: голова сім'ї, дружина, непрацездатні батьки, неповнолітні діти, невідділені повнолітні діти, відділені повнолітні діти (неодружені та одружені); позашлюбні діти (бенкарти). Вплив на особисті немайнові відносини мали шлюб без згоди батьків, шлюб між представниками різних станів та інше.

Хоча в межах кожного суспільного стану були представники обох статей, правовий статус чоловіків і жінок мав певні відмінності. Слід відзначити, що жінки у Великому Князівстві Литовському, Руському та Жомойтському мали в основному такі ж самі особисті немайнові права, що й чоловіки того ж суспільного стану і сімейного становища, крім політичних прав.

Поміж інших чинників, які мали вплив на участь особи в особистих немайнових відносинах, слід назвати, зокрема:

1)вік особи (правове значення мало досягнення повноліття);
2)наявність у особи владних повноважень;
3)матеріальна забезпеченість особи;
4)наявність у особи тяжких фізичних вад (зокрема, сліпота), які ускладнюють здійснення цією особою особистих немайнових прав і обов'язків;
5)визнання особи шаленою, тобто повністю або частково недієздатною у зв'язку з неможливістю усвідомлення значення своїх дій і керування ними внаслідок психічного розладу;
6)застосування до особи кримінально-правових покарань (зокрема, таких як виволання та опала).

Таким чином, участь фізичної особи в особистих немайнових відносинах за Статутами Великого Князівства Литовського, Руського та Жомойтського залежала від взаємодії цілої низки суспільних чинників, визначальними з яких були станова належність особи, її національність і віросповідання, сімейне становище і стать.

Список використаних джерел:

1. Кодифікація цивільного законодавства на українських землях: Т. 1 / Уклад.: Ю. В. Білоусов, І. Р. Калаур, С. Д. Гринько та ін. / За ред. Р. О. Стефанчука та М. О. Стефанчука. – К.: Правова єдність, 2009. – 1168 с.

2. Стефанчук Р. О. Загальнотеоретичні проблеми поняття та системи особистих немайнових прав фізичних осіб у цивільному праві України. – Хмельницький: Видавництво Хмельницького університету управління та права, 2006. – 170 с.

3. Шевченко О. О., Самохвалов В. О. та ін. Історія держави і права України: Навчальний посібник для студентів юрид. вузів та факультетів. – К.:Вентурі,1996. – 288 с.

ІДЕЇ ФЕДЕРАЛІЗМУ В ПОГЛЯДАХ ГЕТЬМАНА ПАВЛА СКОРОПАДСЬКОГО

Забзалюк Ольга Василівна,
здобувач кафедри теорії та історії держави і права Львівського державного університету внутрішніх справ

Багато дослідників, в більшості радянських та російських, представляють П. Скоропадського як беззастережного прихильника німецької політики. Але такий однобічний погляд зумовлений недостатнім ознайомленням з особою гетьмана, його поглядами та діяльністю.

„Павло Скоропадський був людиною двох культур – української та російської” [1, с. 14], і саме цим можна пояснити ряд його поглядів на майбутнє України. Зокрема, потребою створення федерації з Росією, що була задекларована грамотою від 14 листопада 1918 року, і потреби створення „всеросійської федерації”.

П.Скоропадський і переважна більшість оточення гетьмана бачили політичне майбутнє своєї держави в рамках російської (звичайно не радянської) федерації народів з наданням Україні найповніших прав в цьому об’єднанні [2, с. 16].

Саме тому симптоматичним підсумком розвитку Української Держави як українсько-російської державності було оголошення П. Скоропадським федераційної грамоти, у якій зазначалося: „На інших принципах, принципах федеративних, повинна бути відновлена давня могутність і сила всеросійської держави. В цій федерації Україні належить зайняти одне з перших місць” [3, с. 286].

Ухвала П.Скоропадським федеративної грамоти була зумовлена ускладненням внутрішньополітичного і міжнародного становища України, а також русофільськими, промонархічними рудиментами ментальності гетьмана. [2, с. 18].

Що розумів гетьман під „федерацією”? Зокрема, у „Спогадах” він пише: „Я не приховую, що хочу лише широко децентралізованої Росії, я хочу, щоб жила Україна і українська національність, я хочу, щоб у цьому тіснішому союзі окремих областей і держав Україна займала достойне місце і щоб усі ці області й держави зливалися як рівні з рівними в одному могутньому організмі, названому Великою Росією” [1, с.267].

Аналізуючи сказане, можна сказати, що „по-перше, Скоропадський вживав термін „федерація” довільно, у тогочасному популярному розумінні (він не був ні істориком, ні юристом, ні політологом); по-друге, його концепцію взаємин України з Росією не можна окреслити словом „федерація” в сучасному політологічно-юридичному тлумаченні, оскільки він посилиться на Україну як на „державу” з „окремим” „самобутнім” статусом [1, с. 26]. У „Спогадах” він зазначав: „Україна була державою з

усіма правильно функціонуючими установами, з визначеними планами дій, з фінансовим бюджетом, з певною програмою створення армії, з промисловістю, що відновлювалась, з певними міжнародними відносинами". [1, с. 254].

Слід також сказати, що П. Скоропадський, „по-перше, підтримував потребу консолідацію державної території, включно з заходами щодо приєднання Криму і навіть частини Кубані (це був чи не перший історичний прецедент українських претензій до Криму); по-друге, він визнавав конечну необхідність інтеграції населення України не за етнічним, а за територіально-державним принципом, а також наполягав на стабілізації влади і суверенності у зовнішніх взаєминах. [1, с. 26-27].

Незважаючи на досить складну міжнародну ситуацію і внутрішні проблеми П. Скоропадський під час свого правління забезпечив не тільки єдність і збереження базових українських етнічних земель, а й домігся включення нових територій до її складу, та значно посприяв покращенню її європейського статусу [4, с. 34]

Навіть в екзильній діяльності „гетьманський уряд старався приєднати до Української Держави всі окраїнні землі, які з етнографічного, історичного, й економічного погляду були зв'язані з Україною, а саме: Крим, Басарабію, Холмщину й Кубань" [5, с. 238]

Якщо порівняти поведінку Павла Скоропадського з поведінкою інших визначних політиків Центральної Ради і Директорії УНР в еміграції, то колишній гетьман займав однозначну позицію: хоч він і не визнавав публічно проголошення федерації України з Росією за помилку, проте в еміграції до кінця життя належав до української самостійницької політичної спільноти [6**,** с.388].

Підсумовуюче сказане, можна сказати, що, не дивлячись на політичні реалії даного часу та неоднозначність позиції гетьмана стосовно державного устрою України, П.Скоропадський пройшов шлях від прихильника автономії України в складі федеративної Росії – до ідеї самостійної України.

Список використаних джерел:

1. Павло Скоропадський. Спогади. /Під ред. Я. Пеленського. – Київ-Філадельфія, 1995. – 493с.

2. Борисенко С.А. Україно-російські відносини: квітень – грудень 1918 року //Автореф. дис... канд. іст. наук /С.А. Борисенко – Київ, 2003. – 21с.

3. Дорошенко Д. Історія України 1917 – 1923 рр. – Т. 2.: Українська Гетьманська Держава. /Д. Дорошенко – К., 2002.

4. Фігурний Ю.С. Державотворча та етнонаціотворча діяльність українського гетьмана Павла Скоропадського в українознавчому вимірі. – К., НДІУ. – 2008. – 128с.

5. Дорошенко Дм. Історія України. Видання п'яте. – Нью-Йорк: Булава, 1957. – 252с.

6. Піскун В. Політичний вибір української еміграції (20-ті роки XX століття): Монографія. – К.: „МП Леся", 2006. – 672с.: іл.

ЗМІСТ

Учасник	*Тема доповіді*	*Ст.*
	Вітальні слова	
Коваленко В.В.	Вітальне слово від ректорату	3
Черней В.В.	Вітальне слово від ректорату	4
	Доповіді учасників:	
		6
	Доповіді учасників:	
Секція 1. Конституційне та міжнародне право		
Федоренко В.Л.	Право громадян на здійснення прямого народовладдя та перспективи модернізації його механізмів у Конституції України	6
Демиденко В.О.	Конституційна реформа як засіб підвищення ефективності утвердження і забезпечення прав і свобод людини і громадянина в Україні	9
Калиновський Б.В.	Гарантій місцевої публічної влади і їх значення для забезпечення прав людини в Україні	11
Пустовіт Ж.М.	Історичні передумови розвитку становлення функції верховної ради України	13
Камінська Н.В.	Забезпечення права людини на участь в управлінні державними і суспільними справами: міжнародно-правові стандарти і національні реалії	15
Солоненко О.М.	Виборчі цензи: умови реалізації виборчого права	17
Губань Р.В.	Реалізація конституційного права на самоврядування в контексті проведення адміністративно-територіальної реформи в Україні	18
Галай В.О.	Сучасний стан забезпечення прав людини в Україні шляхом залучення інституту омбудсмана	19
Заяць Н.В.	Право громадян на представництво в органах публічної влади в Україні	21
Корнієнко П.С.	Конституційні засади правозахисної діяльності в Україні (до постановки проблематики)	22
Рябоконь В.В.	Захист прав споживачів як інструмент реалізації конституційних прав людини	25
Хальота А.І.	Конституційне право людини та громадянина на самозахист	26
Федотов О.А.	Щодо аналізу системи публічного права	28
Янковська Г.В.	Мовні права людини	30
Альонкін О.А.	Забезпечення захисту інституту президента України	31

Салівон А.І.	Правосвідомість громадян як фундаментальна умова становлення і розвитку правової держави	33
Хірсін А.В.	Права людини як об'єкт філософсько-правового обґрунтування	35
Пуйко В.М.	До питання щодо конституційності окремих норм кримінально-виконавчого законодавства	37
Сарай Р.Д.	Удосконалення законодавчого забезпечення парламентських виборів, як важлива запорука реалізації виборчих прав громадян України	39
Коваленко І.А.	Проблеми принципів свободи і рівності людини в Україні	41
Ситник Ю.М.	Зміст забезпечення конституційного права громадян України на свободу об'єднання у політичні партії	42
Бойко О.В.	Права і обов'язки молодіжних та дитячих організацій в Україні	44
Клименко О.І.	Забезпечення конституційного права громадян на мирні зібрання органами місцевого самоврядування	46
Малина С.Л.	Соціальне та правове значення адміністративних послуг в Україні	48
Неліна Н.В.	Деякі особливості конституційно-правового статусу українського народу, людини і громадянина	50
Пономарьов С.М.	Механізм реалізації конституційного права громадян на об'єднання в громадські організації	51
Середа Т.М.	Окремі аспекти адаптації законодавства України до законодавства європейського союзу	52
Бреус С.М.	Проблемні аспекти запровадження відеоспостереження на виборах народних депутатів України	55
Коваль К.В.	Право людини на створення своєї копії: міжнародний аспект	57
Коломієць Р.Р.	Гарантії незастосування державами ядерної зброї у контексті захисту прав людини	58
Кучер Н.В.	Захист прав людини – найголовніша національна ідея України	60
Літута М.А.	Правовий механізм захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні	62
Осадча В.М.	Свобода слова – невід'ємний елемент громадянського суспільства	63
Скрипнюк О.О.	Права людини у конституційному розвиткові сучасної України	65
Скопненко Ю.Г.	Особливості управління міста столиці	66
Секція 2. Адміністративне право та процес		
Мосьондз С.О.	Право людини і громадянина на свободу наукової творчості механізм та організаційні форми реалізації	69

Стрельченко О.Г.	Природа прав медичних працівників	71
Лебідь В.І.	Антимонопольний комітет України як один із державних органів по забезпеченню продовольчої безпеки України	72
Братель С.Г.	Особливості взаємодії суб'єктів у сфері запобігання та протидії корупції	73
Чорна В.Г.	Право громадян на отримання додаткової освіти в Україні	75
Свиридюк Н.П.	Державна влада та проблема вирішення юридичного конфлікту	77
Білик В.М.	Законність як принцип, вимога та режим	78
Баранов-Мохорт С.М.	Щодо адміністративно-правового механізму протидії корупції в Україні	80
Булик І.Л.	Адміністративно-правове забезпечення права на освіту інвалідів	81
Арсірій М.В.	Прокурорський нагляд, як засіб забезпечення конституційного права людини і громадянина на безпечні умови для життя і здоров'я	83
Гаврилюк Л.В.	Питання реформування системи правоохоронних органів України	85
Дабіжук В.І.	Щодо адміністративно-правового забезпечення експортної безпеки суб'єктів господарювання	86
Желеф Г.Б.	Щодо публічного адміністрування діяльності холдингових компаній в Україні	88
Кожура Л.О.	Право на ліцензування у сфері адміністративно-правового захисту бездомних осіб та безпритульних дітей	90
Костін О.Ю.	Право фізичних та юридичних осіб на отримання дозволів як виду адміністративних послуг, що надаються державною прикордонною службою України	91
Куценко С.І.	Процесуальні норми в адміністративно-забезпечувальних провадженнях	92
Марчук М.П.	Забезпечення інформаційних прав населення України державними телерадіоорганізаціями	94
Поєдинок Я.А.	правові принципи адміністративного провадження про визнання іноземного громадянина біженцем, або особою, що потребує додаткового та тимчасового захисту	97
Сидоренко К.О.	Право суб'єктів на отримання волонтерської допомоги	98
Стрельцова Н.М.	Правове регулювання інформаційної сфери в Україні	99
Мартян О.В.	Сутність принципу змагальності в адміністративному судочинстві України	102
Балан І.П.	Реформування державної служби в контексті адміністративної реформи	104

Лиходід І.Ю.	Адміністративні процедури та проблеми їх правового регулювання	105
Чечіль А.Г.	Актуальні проблеми правового статусу профспілок в Україні	107
Заїзжена Ю.В.	Проблеми реформування адміністративно-правового захисту прав людини у сім'ї	108
Крук О.В.	Сфера охорони здоров'я як актуальна проблема захисту прав людини	110
Рудоквас Н.В.	Актуальні питання адміністративно-правового регулювання у сфері охорони сім'ї та дітей	111
Скрипнюк А.В.	Прокурорський нагляд і державний контроль в адміністративному праві	113
Михальчук Д.С.	Реформування державної служби України в умовах адаптації до євроінтеграції	114
Секція 3. Кримінальне та кримінально-виконавче право, кримінальний процес, кримінологія та криміналістика		
Колб О.Г.	Про деякі особливості розслідування злочинів, вчинених засудженими у виправних колоніях	116
Супрун М.О., Пуйко В.М.	Значення взаємодії пенітенціарних установ із релігійними організаціями для досягнення мети кримінального покарання	117
Єфремов С.О.	Законодавча конкретизація форм участі в організованій злочинній діяльності як проблема захисту прав та законних інтересів людини	119
Киренко С.І.	Проблеми кримінально-правової охорони особи від проявів психічного насильства	120
Раєцька Л.В.	Попередження злочинів у сфері економіки	122
Жук І.В.	Окремі проблеми застосування примусових заходів медичного характеру	124
Зима Л.М.	Вдосконалення заходів протидії використанню коштів, отриманих від незаконного обігу наркотичних засобів	125
Абушов Т.А. огли	Історичний метод в дослідженні правозастосовних помилок	126
Богацька А.В.	Роль спостережних комісій як елементу контролю громадськості за дотриманням прав засуджених	128
Громов О.Б.	Громадський вплив як засіб запобігання злочинам в установах виконання покарань	129
Драний В.В.	Протидія фінансуванню тероризму у кримінальному законодавстві США	131
Кличков А.О.	Обмеження майнових прав особи під час виконання покарання у виді конфіскації майна	132

Колб І.О.	Про деякі проблеми забезпечення права засуджених до позбавлення волі на особисту безпеку	133
Лопоха В.В.	Про деякі кількісно-якісні показники злочинів, що вчиняються персоналом виправних колоній в Україні	135
Остапович І.П.	Щодо ролі та місця режиму відбування покарання у запобіганні злочинам у виправних колоніях	136
Охман О.В.	Про деякі міжнародно-правові підходи щодо застосування заходів фізичного впливу, спеціальних засобів і вогнепальної зброї до засуджених позбавлених волі	138
Посполітак А.І.	Щодо визначення безпосереднього об'єкту корупційних злочинів	139
Пришко І.А.	Щодо деяких заходів протидії злочинній субкультурі у виправних колоніях: кримінологічний та кримінально-виконавчий аспекти	141
Богацька А.В.	Роль спостережних комісій як елементу контролю громадськості за дотриманням прав засуджених	143
Симоненко Н.О.	Згвалтування особи чоловічої статі	144
Харко Д.М.	До питання теорії співучасті	146
Бабанли К.М.	Деякі аспекти кримінально-правової охорони здоров'я населення (в частині відповідальності за порушення порядку виготовлення доклінічного вивчення, клінічних випробувань і державної реєстрації лікарських засобів)	148
Рослий М.Л.	Суд присяжних: реалії та перспективи провадження	150
Вензовська В.І.	Про зміст деяких принципів кримінально - виконавчого законодавства України	151
Яворська О.О.	Причини і умови вчинення конкретного злочину	153
Секція 4. Цивільне, сімейне та житлове право		
Заїка Ю.О.	Право на спадщину в системі прав людини та громадянина	155
Маковій В.П., Лоскутова І.С.	Реалізація права людини на житло шляхом створення товариства власників житла	157
Нецька Л.С.	Проблеми цивільно-правового захисту права на медичну допомогу в Україні	158
Лов'як О.О.	Удосконалення соціального захисту працівників ОВС України – міф чи реальність?	161
Марченко В.Б.	Функція захисту працівника при покладенні на нього матеріальної відповідальності за шкоду, заподіяну підприємству, установі, організації	163
Рябоконь Є.О.	Перехід у спадщину вимог про відшкодування майнової шкоди у недоговірних зобов'язаннях	164

Голубєва Н.Ю.	Співвідношення речових та зобов'язальних правовідносин у цивільному праві україни	166
Ващенко Ю.В.	Права споживачів енергії як права людини	168
Євстігнєєв А.С.	Правові засади кодифікації екологічного законодавства України	170
Чиж Ю.В.	Стабільність законодавства як одна з умов розвитку іпотечного кредитування в Україні	171
Іщенко В.В.	Забезпечення прав платників податків в Україні засобами адміністративної відповідальності	173
Коросташивець Ю.І.	Цивільно-правова відповідальність за договором на готельне обслуговування	175
Спєсівцев Д.С.	Фізична, юридична та економічна складові частини природи штучно створених нерухомих речей	177
Вонсович Х.І.	Особливості сімейних правовідносин з визначення походження дитини	179
Гура І.В.	Правова допомога в діяльності нотаріату	182
Івахненко І.В.	Законний режим майна подружжя (міжнародно-правові аспекти)	183
Коваль О.В.	Правова природа житла: поняття та особливості	185
Коваль О.В.	Первісні та похідні способи виникнення права власності на житло	187
Козир Д.В.	Нові колізії охоронного законодавства	189
Куріньовська Л.А.	Відмежування зворотної вимоги (регресу) від реституції	191
Матвєєнко Т.Є.	Європейська інтеграція України в контексті правового забезпечення ядерного страхування	193
Предчук Т.В.	Реалізація спадкових прав: деякі історичні аспекти	195
Скрипник В.Л.	Особливості механізму реалізації захисту інтересів власника при примусовому припиненні права власності	197
Тимошенко Т.М.	Захист прав торгівців цінними паперами як учасника ринку цінних паперів	199
Даниленко О.О.	Черговість спадкування за законом як гарантія здійснення права на спадкування	200
Біла Ю.В.	Встановлення факту перебування фізичної особи на утриманні	202
Секція 5: Господарсько-економічні аспекти захисту інтересів громадян і держави		
Безрутченко С.М.	Стимулювання розвитку регіонів через бюджетно-податкову систему	205
Котирло О.О., Процюк Т.Б.	Організація оплачуваних громадських робіт як забезпечення права людини на працю	206

Тихонова О.В.	Фінансова безпека – найважливіша функція держави у становленні громадянського суспільства	208
Пожидаєва М.А., Тігова Т.М.	Міжнародний податковий договір як засіб захисту прав платників податків від подвійного оподаткування	210
Устименко Т.П.	Права на природні ресурси за законодавством України	212
Крижанівська І.В.	Порушення права на працю осіб, старших 45-ти років, з боку роботодавців	213
Бугаєць К.І.	Принципи обміну інформацією між підрозділами фінансових розвідок щодо справ про відмивання коштів	215
Мораренко І.В.	Юридична відповідальність за порушення правил фінансового моніторингу	216
Острівна Л.В.	Щодо структури адміністративно-правових відносин з протидії відмиванню коштів в аудиторській діяльності	218
Загребельний Т.І.	Правове регулювання банківської таємниці в сучасних умовах	220
Заїка Р.Ю.	Товарна неустойка як спосіб захисту майнових прав та інтересів контрагентів	221
Секція 6. Соціально-психологічні аспекти захисту прав людини		
Хохліна О.П., Перепелиця С.П.	Проблема тютюнопаління: соціально-правові та психологічні аспекти	223
Кузьменко Б.В.	Етико-правові засади становлення і розвитку інформатики та інформаційних технологій в Україні	224
Кущенко І.В.	До проблеми дотримання захисту прав людини в Україні: психологічний аспект	226
Мироненко Т.Є., Мороз І.В.	Соціальна захищеність дітей-інвалідів як одне з головних завдань державної політики в Україні	228
Ніколенко Д.О.	Психологічні аспекти дотримання прав неповнолітніх з особливими потребами засуджених до позбавлення волі	229
Романенко О.В.	Етичні аспекти дотримання конфіденційності в контексті захисту прав людини	231
Рева О.М., Ляцковська К.В.	Темпераментальні особливості індивідуального стилю спілкування майбутніх юристів	232
Єжова Т.Є.	Функції спеціальної школи щодо забезпечення прав дітей з особливими потребами	234
Горбенко С.Л.	Стратегії соціальної підтримки особистості	235
Бойко-Бузиль Ю.Ю.	Психологія віктимності жертви	236
Гриценок Л.І.	Спрямованість на захист прав людини як складова професійної мотивації майбутніх правознавців	238

Скрипка І.В.	Фактори, що впливають на злочинну поведінку людини	240
Власенко С.Б.	Права ВІЛ-інфікованих осіб в Україні	242
Василенко М.М.	Психологічні особливості діяльності міліції України як складової державно-правового механізму охорони прав та свобод громадян	243
Гребенюк М.О.	Сучасний погляд на проблему сімейного насильства над дітьми в Україні	244
Безклубий О.І.	Вплив суспільних чинників на участь фізичної особи в особистих немайнових відносинах за статутами великого князівства литовського, руського та жомойтського	246
Забзалюк О.В.	Ідеї федералізму в поглядах гетьмана Павла Скоропадського	248

Наукове видання

Збірників матеріалів
ІІІ Всеукраїнської науково-теоретичної конференції
«Проблеми та стан дотримання захисту прав людини в Україні»

Комп'ютерна верстка *О.С. Влащенко, І.В. Скрипка*

Підписано до друку _____ Формат 60х84/16. Папір офсетний. Обл.-вид. арк. _____. Ум. друк. арк. _____. Вид № _____
Тираж ___ прим. Зам. № _____

Редакційно-видавничий центр
Національної академії внутрішніх справ.
03035, Київ-35, пл. Солом'янська, 1.